

ספר השטרות

להרב הנשיא

רבינו יהודה בר' ברזילי הברצלוני ז"ל

יצא לאור ראשונה על פי כתב יד אקספרד

עם הערות והגהות ומראה מקומות

מאת

שלמה זלמן חיים האלברשטאם.



ברלין.

בשנת: ר' יהודה אלברצילוני לפ"ק.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק איטצקאווסקי.



ספרים

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער בבליין,
מרדכי בראנן בברעסלא,
דוד גינסבורג בפעטרסבורג,
שלמה חיים האלבערשטאם בביליין,
אברהם אליהו הרבבי בפעטרסבורג,
מרדכי יאסטרואו בפילאדעלפיא,
צדוק כהן בפאריס,
דוד סימאנסען בקאפענהאנען,
משה עהרענרייך ברומא,
דוד קויפמאנן בבודאפעסט.

שנת י"ד (תרנ"ח).

Sepher Haschetaroth.

BERLIN 1898.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.



R. 1195

SECRET

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

Sepher Haschetaroth.

Dokumentenbuch

von

R. Jehuda ben Barsilai aus Barcelona.

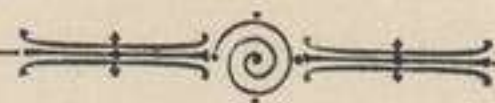
Nach der einzigen Handschrift in Oxford

(Cat. Neubauer No. 890)

zum ersten Male herausgegeben und erläutert

von

S. J. Halberstam.



Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1898.

ספר השטרות

להרב הנשיא

רבינו יהודה בר' ברזילי הברצלוני ז"ל

יצא לאור ראשונה על פי כתב יד אקספרד

עם הערות והגהות ומראה מקומות

מאת

שלמה זלמן חיים האלברשטאם.



ברלין.

בשנת: ר' יהודה אלברצלוני לפ"ק.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

R. 1195



פי' שמרות לברצלוני בקצרה.

בהיותי כברצולנה העיר הגדולה מצאתי הלכות תקון שמרות אשר חבר הנשיא הגדול הרב המובהק רבנא יהודא הברצלוני זצ"ל וממיעוט הפנאי לא יכולתי להעתיק כל הספר כולו בפתיחותיו ושמועותיו הקדמותיו והצעותיו והחילותי להעתיקו מאמצעו מנוף טופסי תיקון השמרות עצמם ומהאל הרחמן אשאל להיות בעוזה⁽¹⁾ בכל מקום ובכל זמן, כי הוא העוזר הנאמן:

וזה התחלת לשון הרב זצ"ל בעצמו⁽²⁾ ובאנו לפרט בכאן מנייני השמרות כולן וענייניהן לעניות דעתן. ומצאנו בחיבור רבי סעדיה גאון ז"ל שהזכיר מנין השמרות ומנאן מי שמרות חוץ מי"ד שמרות אחרות קטנות שהן לצורך תקנות הוקנים והראשון⁽³⁾ ואנן לעניות דעתן מצאנו חשבון כל השמרות והם ע"ג שמרות חוץ מי"ד שמרות אחרות קטנות שהן לוקנים ולחכמים ולראשים לתקן בהן תקנות⁽⁴⁾ ולגדור בהן ומקל לרדות בהן וחלקנו השמרות האלו באל"ף בי"ת כדי שיהו נוחין להתלמד להבין ויהיו כתובות הנה בסדר אלפא ביתא דא"ב ונוחין וקלין למצוא אותן ואלו מנייניהן:

- א. יש בה שבעה שמרות שתחלתן אל"ף והן שטר אדרכתא, שטר אשרתא דדייני, שטר אפטרופסתא דיתמי, שטר אביריא והוא פיסוי⁽⁵⁾. שטר אמנה, שטר אירוסין, שטר אפותיקי, הרי זו שמרות באל"ף:
- ב. יש בה ארבעה שמרות שתחלתן בי"ת והן שטרי בירורין, אגרות בקרות, בטול מודעי, מתנת בריא:
- ג. יש בה חמשה שמרות שתחלתן גימ"ל והן גט פטורין, גט חליצה, גט מיאון, גט שחרור, כתובת גרושה שכויה ואלמנה:
- ד. יש בה חמשה שמרות שתחלתן דל"ה, שטר דיאתיקי, שטר דמירכסא⁽⁶⁾, פסק דין, שטר על דמיעבד:
- ה. יש בה ד' שמרות שתחלתן ה"א והן שטר הודאה, שטר הרשאה, שטר המחאה, שטר התפסת שטר:
- ו. יש בה ארבעה שמרות שתחלתן ו' והן שטר זכיני ארעא, שטר זכיני ביתא, שטר זכיני שטרא, שטר זכותא:

(1) צ"ל: בעזרי.
 (2) עד כאן דברי המעתיק.
 (3) צ"ל: והראשים.
 (4) צ"ל: תקנות.
 (5) צ"ל: פצוי.

(6) יש להוסיף: כתובה דמירכסא כמ"ש להלן: והשטר הי"ט היא כתובה דמירכסא.
 1 Sepher Haschetarot.

- ח. יש בה שלשה שטרות שתחלתן ה' והן שטר חלוקת שותפין, שטר חלוקת אחין, שטר חלוקת קרקעות:
- ט. יש בה שטר אחת שתחלתה ט"ת והיא שטר טירפא:
- י. יש בה שני שטרות שתחלתן יו"ד והן שטר יזפאתא והיא שטר חוב, שטר כתובת יבמין:
- כ. יש בה שטר אחת שתחלתה כ' והיא שטר כתובה:
- ל. יש בה שטר אחת שתחלתה למ"ד והיא שטר מתנה לחוד:
- מ. יש בה חמשה שטרות שתחלתן מ"ם והן שטר מהאה, שטר מודעא, שטר מחילה, אגרות מזון, שטר משכונא:
- נ. יש בה שטר אחת שתחלתה נו"ן והיא שטר ניגריא¹) והיא האמור עליה ואי כת' איטריא קלא אית לה:
- ס. יש בה שני שטרות שתחלתן סמ"ך והן שטר סלקאתא, שטר סימפין ואית דגרסי סינפון:
- ע. יש שלש²) שטרות שתחלתן עי"ן והן שטר ערבותא, שטר מכירת עבדים:
- פ. יש בה ששה שטרות שתחלתן פ"א והן שטר פרוזבול, שטר פסיקתא, שטר פקדון, שטר פסים, שטר פשרה, שטר פסיקא:
- צ. יש בה שטר אחת שתחלתה צ"די והיא שטר צוואה:
- ק. יש בה שני שטרות שתחלתן קו"ף והן שטרי קבלנות, שטר קבלת עדות:
- ר. יש בה שטר אחת שתחלתה רי"ש והוא שטר רגיעה:
- ש. יש בה י"א שטרות שתחלתן שי"ן והן שטר שמוש, שטר שומאדק בלנותא³), שטר שתלא וסובר⁴) ומקבל וחוכר, שטר שובר, מתנת שניב מרע, שטר שכירות, שטר שיתוף, שטר שלישות, שטר שומא, שטר שליח לקבלת גט, שטר שליח לקבל קידושין:
- ת. יש בה חמשה שטרות שתחלתן תי"ו והן שטר חמורה, שטר תנאי, שטר תנאי עבד, שטר תנאי כתובה, שטר תנאי הנעשה על הגט בשעת הגירושין. הרי אלו ע"ג שטרות, נשאר לנו עשר שטרות אחרות שהן מן הזקנים וההכמים על מי שרואין לעשות בו אחת מהן. ואלו הן כתב מנוי, כתב עכורי, כתב תקנתא, כתב מסמך, כתב ענייני, כתב פיתקא, כתב היאריה⁵) כתב הזקה, כתב שיריאתא, כתב שליחותא. נשאר לנו עוד לזקנים ולחכמים חמש שטרות והן מקל לרדות בהן ואינון יפתאק לנואתה⁶), ופתחא, ושמותא, ונדוייא, והתרה, הרי צ' שטרות פחות שתיים. ונשאר לנו עוד שטר אחר שעושין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן ולהסיע על קצתן ולפסוק ולהשוות ביניהן כמה יתן כל אחד ואחד בכך וכך מס או בכך וכך צדקה והיא הנקראת שטר ההשוואה. והרי אנו מפרשין בסייעתא דשמיא כל אחת ואחת במקומה:

(1) צ"ל: נטרא. עיי' לקמן.

(2) צ"ל: שני, וכן הגיה ר' חיים מיכל בספרו אור החיים עמוד 451: ב' במקום: ג'.

(3) שומא דקבלנותא.

(4) צ"ל ושוכר.

(5) צ"ל האריה.

(6) צ"ל: למוותא.

השטר הא' הוא אדרכתא.

והיא שטר אדרכתא שכותבין בו למלוה על נכסי לזה לאחר שקורעין שטר חובו אם יש לו נכסים בני חורין ולאחר כתיבת האדרכתא מכריוזין על שומת הנכסים וכותבין לו שטר שומא שמחליטין לו את הנכסים, וכבר פירשנו לעיל ענין אדרכתא ושופס דיליה פי' מבואר וזו היא שטר האדרכתא האמורה בכמה מקומות בתלמוד ועלה אמרינן בבבא מציעא בפר' המפקיד¹ ואימת אכיל פירי רב² אמ' מבי מטיא אדרכתא לידיה אביי אמ' עדין בחותמו זכין ליה כלומי משעה שחתמו על האדרכתא, רבא אמ' מבי שלמן³ אכרזאתא. וגרסינן נמי בפר' גט פשוט⁴ אמ' רב נחמן כל טירפא דלא כתב בה קרעיניה לשטרא דמלוה לאו טירפא הוא, וכל אדרכתא דלא כתב בה קרעיניה לטירפא לאו אדרכתא הוא, וכל שומא דלא כתב בה קרעיניה לאדרכתא לאו שומא הוא. וזה שמקדים בכאן טירפא לאדרכתא בזמן שהוא גובה מנכסים משועבדים הוא בזמן שמוציאין בית דין ללוה נכסים בני חורין שיש לו שטר אדרכתא ואח"כ מכריוזין ונותנין לו שטר שומא, אבל בזמן שלא נמצא לו נכסים בני חורין והוא גובה ממשעבדי כותבין לו בתחלה שטר טירפא ואחר שיטרוף הנכסים קורעין הטירפא וכותבין לו אדרכתא על הנכסים הללו ואח"כ קורעין את האדרכתא וכותבין לו שטר שומא וכבר פירשנו כל זה לעיל. והיה מן הדין שנחבר בספרנו זה שטר טירפא ואדרכתא ושומא בזה אחר זה אבל כדי להחזיר הסדר במקומן באלפא בית' דאל"ף ביי"ת כתבינן לבי הכי, וגרסינן נמי ב... בבא קמא דנוזקין⁵ בפר' הגוזל ומאכיל אמ' רבא הלכתא מקיימינן את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצווה ואי אמ' קבעו⁶ לי זימנא דמייתי סהדי ומרעינא⁷ ליה לשטרא קבעינן⁸ לה ואי לא אתי נטרינן ליה שני וחמישי ושני ואי לא כתבינן פתחא עליה ומשמתינן ליה חמשין⁹ יומין תלתין יומין קמאי לא כתבינן אדרכתא על נכסי דילמא אוזוי קא טרה, תלתין יומין מציעאי לא כתבינן אדרכתא אנכסיה¹⁰ דאמרינן ההוא דקא זבין¹¹ גופיה קא טרה אוזויה מכאן ואילך ודאי כתבינן אדרכתא אניכסיה והני מילי דקא אשתמיט אשתמוטי ואמ' אתינא אתינא אבל אמ' לא אתינא לאלתר כתבינן אדרכתא אנכסים והני מילי אמקרקעי אבל אמטלטלי לא כתבינן מאי טעמא דילמא שמיני¹² ואכיל להו ומייתי האיך סהדי ומרע ליה לשטרא וליכא לאישתלומי מיניה ואפי' אית ליה למלוה מקרקעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטליה דחיישינן דילמא מיכספי הנך מטלטלי

¹ דף ל"ה ע"ב.

² צ"ל רבה. כמ"ש בגמרא וברי"ף.

³ יש להוסיף: ימי.

⁴ ב"ב דף קס"ט.

⁵ דף קי"ב ע"ב.

⁶ וכ"ה ברי"ף. ולפנינו: נקיטי ועי' דקדוקי סופרים.

⁷ צ"ל: ומרעינא.

⁸ לפנינו נקטינן. (ועי' דקדוקי סופרים) וברי"ף קבעינן כמ"ש פה.

⁹ צ"ל: תשעין

¹⁰ חסר פה: דילמא לא אשכח למוזף וקא מטריח ומוזבין בתראי נמי.

¹¹ לפנינו: לוקח. ועי' דקדוקי סופרים.

¹² צ"ל: שמיט.

וליכא לאישתלומי מיניה וכד כתבינן אדרכתא מרעינן¹) להו והוא דמקריב כגון דאזיל שליחא בתלתא בשבא ואתי בארבעה וקאי בהמשא בבי דינא. וגרסינן נמי בפר' שנים אוחזין בטלית²) איתיביה ר' ירמיה לר' אבהו וכל מעשה בית דין הרי זה יחזיר אמי ליה ירמיה ברי לא כל מעשה בית דין שוין אלא שהוחזק כפרן אמי רבא ומתוך שהוחזק כפרן חד זימנא תו לא פרע דילמא הדר ופרע. אמי רבא מתני³) בשטרי חלטאתא ואדרכתא וכדר' זירא, נמצא עכשו שבשני מקומות עושין למלוה או לנגול מאדרכתא אחת על נכסי הלוח בעצמו בזמן שיש לו נכסים בני חורין או על הגולן בעצמו, והשנייה בזמן שאין ללוה או לגולן נכסי בני חורין והוא חזר על נכסים משועבדין שמכרו הלוח או הגולן וגובה מן הלקוחות וזו האדרכתא בזמן שגובה מן הלקוחות אינה נעשית אלא אחר שטר הטירפא כדפרשי לעיל, וזהו נוסחו של שטר אדרכתא⁴).

אנו בית דין החתומין מטה כך היה שהוציא לפנינו פלוני ופלוני שטר חוב מקויים כראוי על פלוני מכך וכך ממון ומומן כך וכך ואמרנו לו לפלוני הלוח פרע שטר חוב זה שעליך וקבענו לו שלשה זמני בית דין ולא פרע לו וקרענו שטר חוב שעליו וכתבנו לו לפלוני המלוה זה שטר הורדה והיא הקרוי אדרכתא על נכסי פלוני זה הלוח שיהא שלינו⁵) זה המלוה ומורשה ומודרך לירד הנכסים אלו ולהחזיק בהן ולאכול פירותיהן ולהיותן שלו עד שיפרע לו פלוני הלוח כך וכך וזים מאותו שטר החוב שהיה לו עליו או למוכרם או למשכנם בכדי ממון השטר חוב שהוציא לפנינו ולאכול פירותיהם ויצאותיהם הוא והבאים מכחו עד שיפרע פלוני הלוח הנזכר את החוב משלם ואיניש לא ימחה בידיה ולא ביד הבאים מכחו לפי שאנחנו בית דין החתומים למטה הורדנוהו והדרכנוהו והחלטנוהו בנכסים הנזכרים כדין וכשורה ושטר אדרכתא זו והורדה זו שהדרכנוהו ושהורדנו פלוני הנזכר על הקרקעות הנזכרי שריר וקיים בריר וחזק ככל שטרי אדרכתות והורדות וחזוקין וקיומין קיימין דנהיגי בישראל העשוין כתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ובלא שום תנאי בעולם ומה שראינו והסכמנו מן הדין כמו שזכר לעיל בחדש אייר שנת ארבעת אלפים ותשע מאות⁶) ושבעים ושלשה למנין שאנו מונין כאן כברצלונה מתא דעל כיה ימא מותבא כתבנו וחתמנו ונתננו ביד ר' פלוני הנזכר להיות בידו וביד הבאים מכחו לראיה ולזכות. ובין בשטר זה ובין בכל השטרות צריך לכתוב בהן הזמן והמדינה שנעשית בה השטר כגון שמוכיר במתא פלוני דעל מקום פלוני מותבא או דעל כיה ימא מותבא לפי מה שהוא המדינה והמקום וכדגרסינן⁷) גבי גיטא ההוא גיטא דכת' ביה בשזורי מתא דעל רכס נהרא מותבא:

(1) צ"ל: מדעינן.

(2) ב"מ דף ט"ז ע"ב.

(3) צ"ל: מתניתין.

(4) עיי' גם בס' התרומות שער ג' ח"ו סי' י"ג (דף כ"א כדפוס ויניציא).

(5) נראה שצ"ל: שליט.

(6) עיי' במבוא שלי בסופו לפי ס' יצירה לר"י ברצלוני שם העירותי בשם הר' חיים מיכל

ד"ל שצ"ל תתע"ג במוקם תתקע"ג וכ"ה בספרו אור החיים שנדפס אח"כ בשנת תרנ"א עמוד 451 ולפי"ז צ"ל פה: ושמונה מאות.

(7) ב"מ דף י"ח ודף כ'. גיטין דף כ"ז.

והשטר השני היא אשרתא דדייני.

והוא קיום בית דין כשמקיימין את השטר והוא האמור עליו נמי בכבא מציעא בפר' שנים אוחזין¹) אמ' ר' אבהו אמ' ר' יוחנן המוצא שטר חוב בשוק²) יחזירו לבעלים ולא מיבעיא היכא דלא כתב הנפק פי' והוא קיום בית דין דאיכא למימר כתב ללות ולא לזה³) אפי' כתב בו הנפק לא יחזיר מאי טעמא חיישינן לפרעון, ושטר קיום בית דין זה נוהג על אלו הדרכים בזמן שבאין עידי השטר בעצמן ומעידין על אותו השטר ועל חתימת ידיהו דהיא גופה אי נמי ליתנהו הני סהדי ואתו סהדי אחרינא ואסהידו קמיה בי דינא אחתמות ידיהו אי נמי כשמכירין בית דין עצמן חתימת העדים או שמקיימין אותן משאר שטרות וכל אלו העניינים כבר פירשנום בהלכות עדות פי' מבואר:

ועל כל אלו העניינים מקיימין בית דין את השטר ההוא בקיום בית דין והוא הנקראת שטר הנפק שהיא אשרתא דדייני ולשון אשרתא מלשון שריר וקיים ומלשון אשרנוהו וקיימנוהו, ועל זו האשרתא גרסי' בכתובות בפר' האשה שנתאלמנה⁴) אין מקיימין את השטר⁵) משטר שקרא עליו ערער אלא אם כן הוחזק בבית דין. אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא משטרי⁶) שדות או משטרי⁷) כתובות והוא שאכלום שלש שנים בעליהם ובשופי וביוצא מתחת ידי אחר אבל מתחת ידו לא חיישינן דילמא זיופי זיף. אמ' רב הונא אמ' רב⁸) שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהן מכירין התמות ידי עדים ואחד אינו מכיר עד שלא התמו מעידין עליו וחותר שמע מינה תלת, שמע מינה עד נעשה דיין בדרכנן⁹) ושמע מינה דיינין המכירין חתימת יד העדים אין צריכין להעיד בפניהם ושמע מינה דיינין שאין מכירין חתימת ידי עדים צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד, אמ' רב פפא האי אשרתא דדייני דכתיבי מקמי דלא¹⁰) אחוו שהדי התמות ידיהו פסולה משום דמיחוי כשיקרא ולית הילכתא כרב פפא¹¹) דגרסינן בפר' הכותב¹²) וליתה לדרב פפא מדאמ' רב נחמן אומר היה ר' מאיר אפי' מצאו באשפה וכו':

אמ' ר' זירא¹³) שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם צריכין למיכתב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתוהי. אמ' רב נחמן¹⁴) ואי כתב בה בי דינא תו לא צריך כגון דכתב ליה אמ' לנא רבנא פלוני הבית דין ואמינא ליה¹⁵) לרבנא פלוני,

¹ דף ט"ז ע"ב.

² צ"ל: לא יחזירו כמ"ש שם.

³ שם: אלא אפי'.

⁴ דף כ'.

⁵ כן הוא ברי"ף וכתב הר"ן: כ"ה גירסת ההלכות ורוב הנוסחאות. אמנם בגמרא לפנינו:

אלא משטר וכו' והוחזק בבית דין. והוא כפירש"י. עיי' בר"ן.

⁶ לפנינו: משתי. וברי"ף: משטרי שתי שדות.

⁷ לפנינו: משתי, וברי"ף: או שתי.

⁸ כתובות דף כ"א ע"ב.

⁹ כ"ה ברי"ף, ועיי' בר"ן.

¹⁰ לפנינו: דניחוו וברי"ף: דליחוו, וכצ"ל פה.

¹¹ כן כתב הרי"ף.

¹² כתובות דף פ"ה.

¹³ שם דף כ"ב.

¹⁴ כ"ה גם ברי"ף, ולפנינו בגמרא: ר"נ בר יצחק.

¹⁵ כ"ה ברי"ף ולפנינו בגמרא ליתא.

ולא הארכנו בהני ענייני כי כבר פירשנום בהלכות עדות, וטופס השטר גופו הכי כותבין אותו. אתקיים שטרא דנא דנסחיה ושהרוה מיניה וביה במותב תלתא כחדא הוינא ומדאתו תרין סהדיא ואסהידו אחתמות ידיה שהדייא אילין דחתימין לעיל דאינון פלוני בר' פלוני ופלוני בר' פלוני דהיא גופא אשרנוהו וקיימנוהו כדחוי, ובזמן שאין עדים אחרים על חתימות ידי העדים שהם בשטר אלא הם בעצמם כותבין הכי. במותב תלתא כחדא הוינא כד אתקיים שטרא דנן קדמנא דנסחיה וסהרוהי מיניה וביה ומדאתו הני תרין סהדי דחתימין לעיל דאינון פלוני בר' פלוני ופלוני בר' פלוני וקיימנוהו להאי שטרא מיניה וביה ואשרנוהו כדחוי. ויש מי שנוהגין לכתוב בהאי אשרתא הנפק שטרא דנן קדמנא ואתקיים במותב תלתא מדאתו הני שהדי וכו' וזה שנהגו לכתוב בו הכי משום האי שמעתא דכתבין לעיל דבפרי' שנים אוהזין ולא מיבעיא היכא דכתב בו הנפק. ואלו שלא נהגו לכתוב בו הנפק אין בכך כלום כי הקיום בעצמו נקרא הנפק לפי שמוציאין אותו השטר בפני בית דין ומקיימין אותו:

והשטר השלישי הוא אפטרופסותא דיתמי.

והוא על שני עניינים כגון אפטרופוס שמינהו אבי יתומים פעמים שכותב עליו בצוואתו ופעמים שאין כותב אבל אפטרופוס שמינהו בית דין כותבין עליו בית דין שטר אפטרופסות והוא ששנו בפרי' הניזקין¹) יתומים שסמכו אצל בעל הבית או שמינה להם אביהם אפטרופוס הייבין לעשר פירותיהן אפטרופוס שמינהו אבי יתומים ישבע, מינהו בית דין לא ישבע, אבא שאול אומ' חילוף הדברים וכו'. וכבר פירשנו זה לעיל בסוף הלכות הנשבעין ונוטלין בענין הנשבעין על טענת שמא. תנו רבנן²) אפטרופסין תורמין ומעשרין להאכיל אבל לא להניח ומוכרין בהמה ועבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים להאכיל אבל לא להניח ועושין להם סוכה ולולב³) וציצית וכל דבר שאין⁴) לו קצבה לאתווי שופר ולוקחין ספר תורה תפלין ומוזוזות וכל דבר שיש לו קצבה לאתווי מגלה, ואין פוסקין עליהן צדקה ואין מפדין⁵) עליהן את השבוין וכל דבר שיש⁶) לו קצבה לאתווי הנחומי אבלים ואין אפטרופין רשאים לדון ולחוב ע"מ לזכות בנכסי יתומים ואין האפטרופין רשאים למכור ברהוק ולגאול בקרוב ברע ולגאול ביפה מאי טעמא דילמא מישתדפי. ואין אפטרופין רשאים למכור שדות וליקה עבדים אבל מוכרין עבדים ולוקחין שדות וכו', והאי מתניתא בסיעתא דשמיא אנו עתידי לפרשה בהלכות דין האפטרופין לקמן. וגרסינן נמי בפרי' איזהו נשך⁷) אמ' ליה רבה לרב יוסף הני זוזי דיתמי היכא עבדינן להו אמ' ליה מותבין להו בבי דינא ויהבי להו זוזא אמ' ליה והא קא כליא קרנא אמ' ליה ומר היכי עביד אמ' ליה מבדקינן⁸) גברא דאית ליה דהבא ונקטינן מיניה ויהבינן ליה ניהליה קרוב לשכר ורחוק להפסד דהבא פריכא אין אבל דבר מסוים לא דילמא פקדון נינהו גביה ואתי מרי דפקרון ויהיב סימנא ושקיל ליה, אמ' רב אשי תינח אי משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא אי לא משתכח

¹ גיטין דף נ"ב.

² כ"ה ברי"ף ובגמרא. והתניא.

³ בגמרא מוסיף וערבה. אבל לא ברי"ף.

⁴ צ"ל: שיש.

⁵ וכ"ה ברי"ף, ובגמרא: פודין.

⁶ צ"ל: שאין.

⁷ בבא מציעא דף ע'.

⁸ לפנינו: בדקינן. ועיי' דקדוקי סופרים.

ניכלו זוזי דיתמי, אלא אמי רב אשי מבדקינן¹) גברא דמשפי נכסיה ומהימן ושמע דינא דאוריתא ולא מקבל עליה שמתא דרבנן ויהבינן להו ניהליה בני דינא קרוב לשכר ורחוק להפסד. וזהו טופס השטר:

אנו בית דין חתומי מטה הזקקנו לעיין ביתמי פלוני הנפטר דאיתפטר לבית עלמא וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק וחפש²) לו אחר כל עזבונו ומצאנו לו כך וכך עכרים כך וכך זוזים כך וכך קרקעות כך וכך מאני ביתא וכסותא והניא³) יתומים קטנים פלוני ופלוני ואם יש עליו חוב כתובת אשה או יש לו חובות אצל בני אדם כותבין הכל באותו שטר וכיון שהניח יתומים אלו קטנים ולא היו בקיאיין בעסקי משא ומתן וראינו שהם צריכין לאוקומי להו אפטרופא דאזיל ודאיין בהדי בעלי דיניהו או למיזבן מאי דלא איפשר להו מן זביני ובדקנו בגברי וחפשנו אחר אדם נאמן ובקי וכדאמור רבנן שהוא ראוי למנותו אפטרופוס על היתומים ומצאנו פלוני זה בן פלוני דגברא וריזא הוא וידע לאפוכי בזכותיהו וגברא מהימנא הוא ופייסנוהו בכך ומנינו אותו עליהם אפטרופוס ומסרנו בידו כל הנכסים לעשות בהן מה שראוי לו כדין כל אפטרופין בקיאיין ונאמנין ולא יהא כח בשום כל אדם בעולם למחות בידו מה שיעשה בנכסים לצורך היתומים מיום זה והלאה וכל מה שיעשה לצרכן עשוי עד שיגדלו היתומים ויהיו בעסקי משאות ומתנות ויקבלו מידו את שלהן ועד שיגדלו לא יהיה כח בידם ולא ביד הבאים מכחם לסלק אפטרופוס זה מאפטרופסותו כי אם ברשות בית דין לפי שאדם הגון וכשר הוא וראוי למנות אפטרופוס וגם ייפינו את כח אפטרופוס זה שלא יהא כח ביד היתומים לעולם להשביעו שום שבועה קלה וחמורה ולא להחרימו אפי' חרם סתם ואפי' הדרת הראש בשביל אפטרופסות זה שכך ייפינו את כחו לפי שלא ליכנס באפטרופסות זו כי אם על תנאי ושטר אפטרופסות זה שריר וקיים בריר וחוק ככל שטרי אפטרופסות שרירין וקיימין דנהיגין בישראל העשוין כתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. ומה שראינו וידענו מן הנכסים מסרנו הכל לפלוני זה האפטרופוס ביום פלוני לחדש פלוני בשנת פלוני בכך וכך לבריאית עולם למניינא דרגילנא ביה למימני במתא פלוני והכל שריר וקיים. ומוסרין זה הכתב ביד אותו האפטרופוס כדי שיהא כח בידו למכור ולהתעסק בכל צרכי היתומים, ויש נמי מי שכותבין שטר אחר בהאי לישנא אות באות תיבה בתיבה שיעמוד ביד נאמן אחר או ביד בית דין וכל מה דאיפשר לעיוני בדיתמי טפי עדיף. ויש לך שטר אפטרופסות אחר שאינו מעסקי משאות ומתנות אלא כגון הקהל שבוררין להם אדם שימנו עליהם לראש וכותבין לו שטר אפטרופסות ולעניות דעתין האי מילתא לית לה קצבה שאם ימנו עליהם הקהל בית דין או רב לההוא ודאי כותבין שטר שבועה או שטר קנסות כפום מאי דבעי ההוא רישא או ההוא דיינא דממנין עליהון וחתמין לתחת כל מוברהין שבאותו קהל וראוי לגדור או להחמיר בדבר זה הרבה וכל העובר בתקנה ראוי לנדותו ולהחרימו וכל הפורץ גדר ישכנו נחש. ומצאנו בקצת נוסחי עתיקי בשטרי השטרות דכתי' בהו להאי לישנא שטר אפטרופסות:

אנו זקנים וראשי הקהל דממתא פלונית החתומים למטה כך היה שברוב עונינו שחוננו ונתמעטנו ונתדלדלנו עד אשר נשארנו מעט מהרבה כתורן על ראש ההר וכנס על הגבעה ונשארנו בני קהלנו בלא ראש ובלא נשיא ובלא אב בית דין ולא

¹) וכ"ה ברי"ף. ובגמרא: חזינן, ועי' דקדוקי סופרים.

²) צ"ל: וחפשנו.

³) צ"ל והניח.

מנהיג עד אשר נעשו כצאן אשר אין להם רועה וקצת בני קהלנו הולכים בלא כסות וקצתן אומרים נבלות הפה וקצתן מתערבין עם הגוים ואוכלין פיתן ונעשו כהם ואין ביניהם הפרש אלא על שם היחדות לבדה, וכיון שראינו כן קצה רוחינו ונקטה עלינו ונתחברנו עם כל בני קהלינו ונשאנו ונתננו וראינו שדבר זה גנאי הוא לנו ולבני קהלנו והסכמנו במעמד כל בני קהלינו ופייסנו מקטון ועד גדול ממראנא פלוני ופלוני חבר עירנו לפי שהוא חכם ונבון וירא שמים ואמיד בממון ושונא בצע ונתכנה לנו המקום יחזיק לו טובה ובקשנו ממנו להדריכנו בדרך ישרה ולהורותינו תורת אלהינו ית' שמו לעד ויתרומם זכרו לנצח וכדי לשפוט עלינו מה שיראוהו מן השמים ולכופף לנו בני אדם שאומרים נבלות הפה ולהלקותם ולגדותם והמתערבים עם הגוים כדי להדריכם בדרך ישרה ולהסירם מעיקולם ולהורותם אולי ירחם המקום עלינו ויכפר אשמותינו בשמעינו תוכחותינו¹) והסכמנו במעמד כל בני קהלינו וקבלנו על עצמינו ועל דורותינו בקבלה ובשכועות ובנדירים קבול גמור שלא יהא רשות לנו ולבנינו עד עולם לזוז מתוכחותינו והוראותיו ומילוליו וכל בר ישראל מבני קהלינו שיצא מדבריו או יעבור על מצותיו יהא בחוקת נדוי ובניו ממזרים פתו פת כותי ויינו יין נסך לא יקבר בקברי ישראל ויצאו בניו מבית הספר ולא יומל לו בן ומי שיעבור מדבריו וישנה את הדרך ויעקש את הישרה יהא בחרם יהושע בן נון ובקללת אלישע בן שפט ובשמתא דרב יהודה בר יחזקאל²) וכל המעמיד מבני קהלינו מאשר ישנו פה ואשר איננו פה היום מלכא דעלמא הוא יברך יתיה ויזכה יתיה וכו', ומה שהסכימה דעתנו עם דעת כל בני קהלינו לכתוב ולחתום ביום פלוני שנת כך וכך כתבנו וחתמנו וכו', וזה שכתבנו האי שמרא דתקנתא הכא לא שזה מקומה כי בכתיב המינוי הוא מקומה אלא כתבנוהו כאן לפי שנמצא בנוסחא עתיקה בכלל השטרות:

והשטר הרביעי הוא שטר אביזריא.

והוא שטר פצוי³) ואינו יוצא מכלל שטר מכלל המחילה מיהו המחילה הוא על דבר ידוע שעשה לו פשרה ומחל לו אבל שטר אביזריא היא מחילת כל טענות ותביעות בעולם כגון שיקבל ממנו משלם וכותב לו הכי. והכי כתיב רבי האי גאון ז"ל בהאי לישנא בתשובה דיליה ואם מחל מחילה גמורה ברצונו כמו שכותבין בשטר אביזריא ואחלית ומחלית ליה כל פשרא וכל טעותא וכל שלותא בין דידענא ביה בין דלא ידענא ביה ומגליה לי לבתר השתא. וזהו נוסח שטר אביזריא:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני ברי פלוני היו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני ברי פלוני להיות בידו לראיה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי ושלא באונם כלל לא אנום ולא שונג אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ואם הוא שטר פצוי זה משטר ידוע או מחוב ידוע יכתבו כך מחמת שהיה לי שטר עליו בכך וכך זווי והשתא אשתלימתיה מיניה ונסיבית וקבלית זווי יש להון דהוו כתיבין לי על פלוני דנן מן ידיה עד נמירא ואין לי עליו כלום כי הכל נפרעתי ממנו משלם ואם הוא מתביעות סתם כותבין הכי מחמת שקבלתי ממנו כל חובות ותביעות שהיה לי עליו ולא נשאר לי

¹ נראה שצ"ל: תוכחותיו.

² עיי' קידושין דף ע'.

³ עיי' בס' העשור דפוס לבוב דף נ"ג ע"ב, אות מ' מחילה.

עליו שום כח משום כל שטר חוב ושטר כס וערבנותם וקבלנות וכתב יד ופקדון וירותא ואחסנתא ומתנתא ומשכנתא ואין לי עליו לא פיקאר¹) ולא הימאר ולא הונאה ולא שבועתא ולא פתיחא ולא שמתא סתם ופירוש²) ולא נותר לי אצלו כלום לא דהבא ולא כספא לאכסויה ולא מאני תשמישא ולא מאני פרזלא ולא מאני נחשא ולא מאני נידבא³) ולא מאני אעא ולא מאני⁴) ספתג⁵) דיוקנא ולא הואלה⁶) אמחאה⁷) ולא כל הונות⁸) שבעולם לא משהו זוו ולמעלה ולא משהו זוו ולמטה כי הכל קבלתי ממנו משלם. וכותבין וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם יהודי או ארמאי קרוב או רחוק בכתב או על פה דיקום ויטעון וישתעי ויערער שום ערעור בעולם על פלוני הנני מחמת פיצוי זה ואביזריא זו כלום כדי לבטל שטר פיצוי זה כולו או רובו או מקצתו יהיו דברים בטלים ומבוטלים וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש עלי ועל באי כחו לפצות ולהדיח ולסלק מעליו ומעל באי כחו כל עורר וטוען שבעולם שיערער על שטר פיצוי זה כלום ולהעמיד שטר פיצוי זה ושטר אביזריא זו בחזקתו ובחזקת באי כחו העמדה גמורה בלא שום פסדתו ובטלתי כל מודעי⁹) ומודעי דמודעי ומודעי דנפקו מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושאמסור דלא למילף מינהא ודלא למיתלי בהון לעלם ושטר פיצוי זה ואביזריא זו קבלתי עלי ועל כל נכסים שיש לי מקרקעי ואנבן מטלטלי שקניתי ושאקנה באחריות ובחומר כל שטרי פיצויין ואביזריאין גלויין ומפורסמין שרירין וקיימין כהונן וכתיקון חכמים דנהינן בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וכו'. ויש נמי גם מי שכותב גם בשטר אביזריא ואחילית ומחילית ליה כל פשרא וכל שלותא וכל טעותא וכו' כמו שכתבתי לעיל במה שכתב רבי האי גאון ז"ל. אבל מי שאינו כותב שם הכי לפי שהוא עושה אותה בלשון פרעון כל מה דאיפשר למיכתב לרוחא דמילתא טפי עדיף. ואם הוא בלשון מחילה הרי הוא והמחילה שוין אלא שהן חלוקין כאן בחשבון שכתבנו להלכותיהן שזה לשון פיצוי ופירעון וזו לשון מחילה שמוחל ואפי' מה שלא קיבל ממנו והוא קרוב משטרי הפשרה:

(1) בס' הפסגה שהוציא לאור הרה"ג מו"ה הלל דוד טריווש קובץ שלישי הרפס ידיו הרא"א הרכבי מאמר ע"ס השטרות של רב האי גאון בר דוד (חדשים גם ישנים נ' 9) ושם עמוד 49 שטר אביזריא ובעמוד 50 פיקד. ופי' החכם הנ"ל בהערה 9: פיקד חסרון והיוק מלשון לא נפקד איש. והנכון כמ"ש פה: פיקאר. עי' בערוך ערך פקר. ס"א עסק דברים. והעיר שם החכם קאהוט שהיא לשון פרסי. וכתב לי ידידי החרב"ז באכער ז"ל: "מלת פיקאר אם היא המלה שהביא הערוך יכולה להיות פרסית כמ"ש בעל הערוך השלם ומובן המלה מלחמה וריב וגם כוונה ומחשבה. אך גם בל' ערבי יש מלה פִּכָר ובל"ר אֶפְכָאר שהוראתה מחשבה. גם מלת הימאר יכולה להיות פרסית והיא הקמאר אשר הוראתה חשבון. וא"כ טעם הדברים אין לי עליו לא ריב ולא חשבון ואולי היו דברים שגורים אצל בתי דיני ישראל בפרס ונכנסו בדברי איזה גאון ומהם בשטרות" עכ"ל.

(2) וכ"ה בפסגה שם שורה 10: סתם ופירוש. ושורה 17: לא סתם ולא פירוש.

(3) אולי צ"ל: דדהבא.

(4) "מאני" מיותר, ונשתרבו מהקודמים.

(5) עי' תשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי עמוד 341 הערה ד' ועמוד 316.

(6) אולי מן אֶלְהָה. וכעין זה הראיתי בהגהות והערות לפי' ס' יצירה להרב המחבר עמוד

314 לעמוד 156 ועי' גם שם עמוד 116 שורה 21 ועמוד 199 שורה 29.

(7) אולי צ"ל: או מחאה.

(8) אולי צ"ל: טענות.

(9) עי' בתשובות הגאונים הנ"ל סי' של"ה עמוד 164.

והשטר החמישי הוא שטר אמנה.

(חסר בכ"י).

והשטר השישי הוא אירוסין.

ואשכחן בנוסחי עתיקי בקצת חיבור השטרות דכת' בהו הכי שטר אירוסין וזהו טופס. זכרון עדות שהיה בפנינו ביום פלוני בירח פלוני בשנת פלוני למניינא דרגילנא למימני ביה במתא פלוני דעל מקום פלוני מותבה איך פלוני בר' פלוני אמ' לפנינו הוו עלי עדים וקנו ממנו וכתבו והחמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לה לפלונית בת פלוני דילהוי בידה לזכי מחמת שקבלתי עלי מעכשיו בקנין גמור למיכתב לה בכתובתה בשעת נשואין כ"ה זווי¹) דחוה לה מדאורייתא ולהוסיף לה במתנה כך וכך זווי טבי ותקילה תמניא זווי בדינרא ומזונה וכסותה וסיפוקה וקנינא מפלוני בר' פלוני לפלוניתא ארוסתיה בכל מאי דכתי' ומפורש לכלא²) במנא דכשר למיקניא ביה וכל שופרא דשטרא והכל שריר וקיים ולעניות דעתין האי נוסחא דהאי שטרא לא מיקרי שטר אירוסין כי זה בכלל. ויש נמי מי שכתבו בספרו בהאי לישנא:

ספר אירוסין בכך וכך לשבת בכך וכך לחדש פלוני איך פלוני בר' פלוני אמ' לה לפלונית בת פלוני בתולתא הואי לי לאנתו כדת משה וישראל וכתובנא ליה מהר בתוליכי כסף מאתן דחוה ליכי מדאורייתא וצביאת מרת פלונית דא והות לפלוני דנן לאנתי וכן התנה לה לפלוניתא ארוסתו כדי שיכתו' בכתובה ליום נשואיה כך וכך דינרין וכך וכך זהובים וכך וכך בגדים כל אלו שיכתבו בכתובתה כשאר נכסים שהביאה מבית אביה לבית בעלה וכך אמר פלוני דנן אחריות כתובתה דא קבלית עלי ועל ירתאי בתראי להתפרעא מכל שפר ארג נכנסין וקנינין וכו' עניינא דשטרא וגם זו אינה שטר אירוסין אבל שטר אירוסין לעניות דעתין הוא שאמרו עליו רבותי חכמי המשנה והתלמוד האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה ושטר הוא שטר אירוסין. ואמרינן בבריתא³) בשטר כיצד כת' לה על הנייר

¹ ועיי' בס' העטור דפוס ויניציא דף פ' ודפוס לבוב דף מ"ו כתובת יבמין וכו' // תקוני דינא לכתובת אלמנה וגרושה כותב לה ק' זווי וכ"כ ר' סעדיה גאון בספר שטרות ויהיב לה שנים עשר זווי ופלגא". וכן בס' הפסגה עמוד 46. והיא מחצית כ"ה הנמצא פה לכתובת בתולה. ועיי"ש בפסגה עמוד 47. "המותר שהיא עשרים וחמשה או שנים עשר ומחצה" — והיא זווי דאורייתא היינו כסף של תורה דהוא כסף צורי כמ"ש בגמרא ב"ק דף ל"ו ע"ב כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה. ופירש"י סלע מדינה שמינית שבסלע צורי. ופ"ח ושל דבריהם כגון וכו' ר' זוו כתובת אשה וכו' שמונה כספים דרבנן כסף של תורת (מובא גם בערוך ערך סלע) ועיי' גם פ"י המשניות להרמב"ם בכורות פ"ח מ"ז. ועיי' ברא"ש כתובות פ"א סי' י"ט: כל הגאונים הסכימו דכתובת אשה דרבנן וגובין לה חמשין כסף סלע מדינה שמינית של סלע צורי. ועיי' בשלשלת הקבלה דף פ"ט מדפוס ויניציא: "מנה ומאתים של כתובה וכו' זה מצאתי על שם רבינו סעדיה גאון" — ועל זה העיר בס' נחלת שבעה סי' י"ב דף מ"ג ע"ג: וזה השיעור היא במאתים דרבנן שהוא חלק שמיני של כתובה דאורייתא. (אמנם מ"ש שם כי בשלשלת הקבלה מביא בשם רס"ג מה שמצא במדרשו (צ"ל בבית המדרש) של ר' עובדיה דספורנו — לא דק היטב בדברי הש"ק כי מה שמביא מרס"ג לא נמצא שם עיי"ש ויש להוסיף זאת על ההשגות בשו"ת חוט השני דף ק"ז ע"ב ובשו"ת חוות יאיר סי' א'). — ועיי' בס' העטור ד"ו דף ע"ד ע"ג וד"ל דף מ"ג שכתב: וזה מנהג ספרדי שכותבין בכתובתיהן עשרים וחמשה זווי או לאלמנה שני עשר (צריך להוסיף: וחצי).

² ג"ל שצ"ל: לעילא.³ קידושין דף ט'.

או על החרם אעפ"י שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאנתו מקודשת. מתקף לה רבא והא לא דמי האי שטרא לשטרא דוביני התם כותב שדי מכורה לך והכא בעל כותב בתך מקודשת לי, ופריק רבא הכא כי יקה איש אשה בלוקה תלא רחמנא לכתו' שהוא הבעל התם ומכר משרה ונו' במוכר תלא רחמנא למכור ודחינן להאי סברא ואסקא רבא אלא הילכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי. ואמ' רבא אמ' רב נחמן כת' לו על הנייר או על החרם אעפ"י שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בהך מאורסת לי בתך לי לאנתו בין על ידי אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה. כת' לה על הנייר או על החרם אעפ"י שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתא בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתה והוא שבגרה. בעי ריש לקיש שטר ארוסין שכתבו לקדש בו את האשה בעינן כתיבה לשמה או לא מי מדמינן ליה לגט דבעינן כתיבה לשמה או הויות להרדי מדמינן ומה הויה דכסף לא בעינן לשמה אף הויה דשטר לא בעינן כתיבה לשמה, ומסקינן בתר דבעיא הדר פשטה ויצאה והיתה מה יציאה דגט בעינן כתיבה לשמה אף הויה דשטר אירוסין בעינן כתיבה לשמה. איתמר כתבו לשטר אירוסין שמתקדשת בו לשמה ושלא מדעתא רבא ורבינא אמרי מקודשת מאי טעמא דמקשינן הויה ליציאה מה יציאה דכתיבת גט לשמה ושלא מדעתה אף הויה דשטר אירוסין כך. רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת מה יציאה בעינן דעת מקנה אף הויה נמי בעינן דעת מקנה. ומותבינן עלייהו אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם מאי לאו שטרי אירוסין ממש לא שטרי פסיקא תא וכדרב גידל דאמ' כמה נותן אתה לבתך כך וכך ולבנדך כך וכך, ואיכא מרבוותא מאן דפסק דהלכתא כרב פפא ורב שרביא שאם כתבו לשטר אירוסין לשמה ולא כתבו מדעתה שאינה מקודשת האשה בלא שטר אירוסין כיון שנכתב שלא מדעתה ואע"ג דמשנינן בהא דמקשינן עלייהו בשטרי פסיקא תא וכדרב גידל אשנוויי לא סמכינן אשנוויי. ויש מי שאומרין דהלכתא כרבא ורבינא דאמרי מקודשת וכת' ר"ח הכי ודבר זה צריך עיון. וכיון דלא פשיט לן מילתא צריך למעבד לחומרא ולמכתב לשטר אירוסין לשמה ולדעתה וזהו שטר אירוסין שאמרנו עליו שכותב על הנייר לשם האשה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו ומוסרו לה בפני שנים עדים והיא מתקדשת בו. ויש מי שנוהגין לכתו' בו הכי הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל, ויש נמי מי שאומרין שאע"פ שכותב בו בשטר הכי צריך למימר לה בפני עדים כשמוסרה לה הרי את מקודשת לי בזה השטר כדת משה וישראל. ירושלמי בשטר הדא דתימי' בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם שוה כסף הוא והאידינא לא צריכינן לכל הני דקדוקי דנהיגי עלמא לקדושי בטבעת של זהב ואין מקדשין בביאה ולא בשטר כלל ונסתלקו מכל המקומות קידושי ביאה ושטר ולא נהגינן בהו אלא בכסף בלבד:

והשטר השביעי הוא שטר אפותיקי.

והיא כמו משכונה מפורשת והיא אפותיקי סתם אבל אפותיקי מפורש אין דינו כאפותיקי סתם. ולשון אפותיקי הוא פה תהא קאי כלומי על זו הקרקע תהיה אחריותי, ויש אפותיקי שמפור' בפירוש לא יהא לך פרעון אלא מזו והוא הקרוי אפותיקי מפורש שאינו גובה אלא ממנו. ואמרו רבותי ז"ל בפי' ארבע אבות נזיקין הן¹) עשה

¹) בבא קמא ד' י"א ע"ב.

עבדו אפותיקי לאחרים עשה שורו אפותיקי, ואיכא מאן דגרים הפותיקי והדבר אחר: ותנן נמי בניטין בפרק השולח גט¹) עבד שעשאו רבו אפותיקי ומכרו לאחר וכו' ואמרינן בגמרי' עלה דהא מתניתא תנו רבנן העושה שדהו אפותיקי לאחרים ושטפה נהר גובה משאר נכסים והוא אפותיקי סתם ואם אמ' לו לא יהא לך פרעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים והוא אפותיקי מפורש. תניא אידך העושה שדהו אפותיקי לבעל חוב ולכתובת אשה גובה משאר נכסים שאין דרכה של אשה לחזור עליו²) בתי דינין: ירושלמי בפר' אלמנה לכהן גדול³) העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל חוב בחובו ומכרה מכורה והלוקח יחוש לעצמו, רבן שמעון ב"ג אומ' לאשה בכתובתה אינה מכורה שלא על דעת שתהא מחזרת על בתי דינין הוי כשמכרן לשעה אינן קיימין אבל אם לא מכרן לשעה דברי הכל אינן מכורין. ונשאל נמי הגאון ר' יצחק ז"ל⁴) ושאלת לפרש לך בריתא זו. תנו רבנן⁵) העושה שדהו אפותיקי לאחרים ושטפה נהר גובה משאר נכסים אם זו אפותיקי הוא אפותיקי סתם דלא כתי' בה לא יהא לך פרעון אלא מזו שהוא חשוב במשכונא גרידתא ולכך גובה משאר נכסים או יש בינה ובין משכונה הפרש והיכא דאמ' לא יהא לך פרעון אלא מזו ואפי' מבני חורי לא גבי בין ממקרקעי בין ממטלטלי מה הפרש יש בין זו לשדה שנתנה במתנה ואנו רואין מדקדו' לשון הבריתא שאינו רוצה לומר לשון וכו' אלא לשון שעבוד יפרש לנו רבינו בחסדו פירוש הדבר מרווח. וכמו יפרש לנו הא דרבן שמעון בן גמליאל שאמ' בבריתא שאחרי זאת כתובת אשה אינה גובה משאר נכסים שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין. ופי' הירושלמי הנעתק בזה המקום מפר' אלמנה לכהן גדול ואם יש חילוק בין ר"ש ב"ג וחכמים בבריתא ואם דברי הירושלמי באפותיקי סתם⁶) בדאמ' ליה לא יהא לך פרעון אלא מזו אינו גובה משאר נכסים אע"פ ששטפה נהר לא שנא מנכסים משועבדים ולא שנא מנכסים בני חורין. ומה שהקשינו מה⁷) זה אפותיקי לשדה שנתנה במתנה הואיל ושדה שעשה אפותיקי אין עליו אחריות מה הפרש ביניהם וכי מה הצריכנו לעשות הפרש וא"ת שצריך לדברך הרי שדה שמכרה שלא באחריות אין עליו אחריות ושדה שנתנה במתנה אין עליו אחריות מה הפרש ביניהם. ואם אין אתה צריך לזו השאלה לפי שעל זה התנאי לא תצטרך נמי לשאול בזו שעל תנאי זה נכנס ששניהם שוין לפי שאין בהן אחריות. ומה שאמרת לא יהא לך פרעון אלא מזו אין לך בה אלא שעבוד אינו כן שנוף הקרקע שלו אבל אינו יכול לאכול הפירות עד שיעבור הזמן שהתנו ביניהם, וראיה לדבר שנוף הקרקע שלו ואם היה רוצה הלוח להחליפה לה באחרת לא יוכל להבריהו

¹ דף מ"א.

² צ"ל: על.

³ יבמות פ"ז ה"א.

⁴ מובא בתשו' הרי"ף סי' ר"ד (ובתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ע' 242 וע' 327 בקצור, גם בס' העטור ד' מ"א מדפוס ויניציא). ויש לתקן קצת שם ממה שנמצא פה וגם להפך. גם נראה כי פה הוא העתקה אחרת, כי היא משונה קצת בלשון, לדוגמא: פה: לפרש, מרדוק. הנעתק, שהקשינו, אינו כן, וצריך לדעת, לגמרי. ושם: לפתה, מדיוקא המפורש, ושאלת, לאו הכי הוא, ויש לדעת, לחלוטין, וכדומה.

⁵ וכ"ה בהלכות הרי"ף ולפנינו בגמרא גיטין דף מ"א: איתמר.

⁶ יש להוסיף פה ממה שנדפס שם: ושטפה נהר גובה משאר נכסים בדלא אמר ליה לא יהיה לך פרעון אלא מזו. תשובה העושה שדהו אפותיקי ושטפה נהר גובה משאר נכסים בדלא א"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו אבל.

⁷ צריך להוסיף: בין.

ומכאן נראה שנוף הקרקע שלו וכדאמרינן התם דמסיקי¹) ביה שיעור ארעא ושבחא כלומי שגובה אותה בעל חוב כולה ויתן דמי המותר ללוקח, מסליק ליה לבעל חוב שפיר שלא למאן דאמי אי אית ליה זוזי ללוקח מסליק ליה לבעל חוב לימא ליה אי הוו ליה זוזי הוה מסליקנא לך מכולה ארעאי השתא דלית לי זוזי הב לי גרוא דארעא שיעור שבחאי ופרקי² הכא במאי עסקינן דאמי ליה לא יהא לך פירעון אלא מזו נתברר מכאן שאין³) קנויה לו. ומה ששאלת על דברי ר' שמעון בן גמליאל שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין אינו בלא יהא לך פירעון אלא מזו שאותה לא יאמר בה גובה משאר נכסים אבל דבריו באפותיקי סתם של דעת של רבן שמעון בן גמליאל אע"פ שהיא סתם לא יוכל הלוקח לומי לאשה הנחתי לך מקום לגבות ממנו לפי שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין ושתתבע ליקח אחר. ודברי הירושלמי נמי אינן בלא יהא לך פירעון אלא מזו אבל הוא באפותיקי סתם שאם מכרה הלוח היא מכורה עד שיבוא זמן בעל חוב ואם לא ינתן ללוח חובו מוציאה מיד הלוקח וזהו שאמי מכרה מכורה והלוקח יחוש לעצמו וצריך שידע שאם יבוא זמן הבעל חוב ולא ימצא מקום שיפרע ממנו שבעל חוב מוציאה מידו ולכך לא יקנה מידו אלא אם כן יודע שיש ללוח מנין יפרע לבעל חוב. ודברי רבן שמעון בן גמליאל כדבריו הראשונים שהענין אחד, ואפי' מת בעלה של אשה והיה לה קרקע אפותיקי סתם בכתובתה אינה חוזרת על לוקח אחרון שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין. ומה שאמר הוי בשמכרן לשעה אינן קיימין כלומי שאם לא מכרה אלא לזמן ידוע אבל אם מכרה לגמרי אינה מכורה³). ונוסח שמר אפותיקי זהו טופסו:

יודעים אנו חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני ברי פלוני היו עלי עדים וקנו ממני וכתבו והתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני ברי פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי ושלא באונס כלל ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין יפין שקולין לבד לבד ומוטבע ממטבע פלונית מפרוטת דינר כך וכך זוזים והם עלי בתורת הלואה וברשו ושויתי ליה ארעא פלונית או בית פלונית ומצרנהא אפותיקי דליגבו מינה הלין זוזי ותהא ארעא דא או ביתא דא הנזכרות אפותיקי בידו חיזוק לממוני וקבלתי על עצמי אני פלוני לפרוע ממון זה הנזכר לפלוני זה לזמן כך וכך בלא שום איחור ועיכוב כלל ואם שמא ח"ו הייתי מעכב מלפרוע לו ממון זה לזמן הנזכר מניתיו אפטרופא מעבשו אנב ארבע אמות קרקע למכור מארעא דא או מביתא דא עד כדי ממונו שלא בשומא ושלא בהתראה ושלא בהכרזה אלא על פיו ורצונו ויש לו להתלות בשלטון ולהשחיד ולהפסיד וליגרם עלי בכל פעם שיוכל עד שיגבה סך זה לאלתר כמו שגובין את המס בין ע"י ישראל בין ע"י אחרים וכל מה שישחיד ויפסיד עלי יצא משלי והקרן שלו קיים וכל זמן ששמר זה שלם בידו כד לא קריע וכד לא כתיב ע"ג שובר יהא נאמן בדיבורו עלי במה שגבה משמר זה ושנשתייר הוא ושילוחו והבא משמר זה מכחו עלי ועל הבא מכחי כשני עדים ברורים וכשרים בלא שום גלגול שבועה וכנוני גזירה וחרם סתם ושמתא ואפי' סתם שלא בפניו ואחריות שמר אפותיקי זה וחומר כל הכתוב בו קבלתי עלי ועל ירתאי בתראי ועל

¹ בבא מציעא ד' ט"ו ע"ב.

² שם בתשו' הרי"ף: שהיא וכ"ה נכון.

³ שם בתשו' הרי"ף נמצא הוספה: „ובתב נמו אחד מן המחברים הכי זכו“ והוא כלשון הרי" ברצלוני ונראה כי היה נמצא בספרו זה, אך המעתיק והמקצר השמיטו פה.

כל נכסי אנב ארבע אמות קרקע כאחריות וכחומר כל שטרי אפותיקאות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם כהונן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני זה על כל הכתו לעיל בקנין שלם במנא דכשר למיקניה ביה, ומה שהיה בפנינו אנו עדים במדינה פלונית וכיום פלוני בכך וכך לחדש בשנת פלונית למנינא דרגילי למימני ביה במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתנו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות. ומיניהו מאן דכתבי הכי בין באפותיקי בין בכל שטרי משכונות בין בשטר הלואה וקנינא מפלוני זה לפלוני זה על כל הכתוב למעלה ועל התראה זו והתרינו לפלוני זה אנו עדים והודענוהו כח הנאמנות ואמרנו לו דע שכבר האמנתי על עצמך וכל פריעה שתפרע לו שלא בפני עדים אינה פריעה אלא אל תפרעו לו כלום אלא בפני עדים וסבר וקיבל וכתבנו וחתמנו וכו' ונאמנות זו שנפרש אותו כך מי שנהגו לכתוב וקנינו ממנו אנו על נאמנות זו הנזכרת בפירוש אין להם עדים לכתוב ולחתום הנאמנות בכל אלו הלשונות עד שיהו נמלכין בלוח וכבר פירשנו זה לעיל. ומיניהו שכותבין בשטרות ומאריכין בכמה עניינים בענייני השופרי דשטרי ולא הוצרכנו להאריך בהם כי הכל לפי חכמת הסופרים ומיהו כתבנו במקום אחר ומשם יתלמד לשאר השטרות, וכן לחכם ויחכם עוד. וצריכין הסופרים והעדים להיות זריון במה שהן צריכין לימלך במלוח ובלוח ובמוכר ובקונה שיהיו נמלכין בהן בעת הקנין או קודם חתימת השטר והאפותיקי מפורש כותבין בו בפירוש לא יהא לך פירעון אלא מזה.

והשטר השמיני הוא שטרי בירורין.

בירורין והוא המפורש עליו בכמה מקומות בתלמוד כדגרסינן בסוף פ' שנים אוהוין¹ מאי שטרי בירורין הכא תרגימו שטרי טענתא שהוא שימוש בית דין. ר' ירמיה אומ' זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. ושטר זה הקרוי משטרי בירורין הוא במקום שאין שם רב או דייין קבוע ומתרצין שני הבעלי דינין ובוררין להם שנים או שלשה או אפי' אחד מן הקהל שידון עליהם או אפי' השלשה יבורר זה הבעל זה אחד וזה אחד ושניהם בוררין להם עוד אחד ובפלוגתא דר"מ ורבנן וכדמפרש בסנהדרין פ' ג'²). ונוסח שטר הברירה הוא זה.

אנו עדים החתומים למטה כך היה שאמי לנו פלוני בר' פלוני הוו עלינו עדים בקנין גמור על שנינו וקנו מכל אחד ואחד ממנו וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות ותנו לו לכל אחד ואחד ממנו על חבירו להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו רצוי גמור בלא שום זכר אונס כלל אלא בלבב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ובעין יפה וביררנו וקבלנו עלינו ועל עצמינו פלוני בר' פלוני או פלוני בר' פלוני שנים ושלושה כמה שהם ושמונו אותם דייגין עלינו כדי שידונו עלינו

¹ בבא מציעא ד' כ'.

² דף כ"ג.

הדין וכל מה שיפסקו עלינו נקבל עלינו כפי מה שיראום מן השמים בין טוב למוטב בין לזכות בין לחובה בין לדין בין לפשרה ולא יהא רשות לאחר ממנו לזון מדבריהם כלל אלא יהא דינם מקובל עלינו ועל יורשינו אחרינו לדין ראשי ישיבות וכדין ב"ד הגדול שלא לעבור על דבריהם כלל ולא עוד אלא הוא חייב מיתה כמו שאמרו רבותי ז"ל וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה¹) ונקבל הכל על עצמינו בסבר פנים יפות קבלה גמורה ואחריות שטר ברירה זו וחומ' כל הכתו' בו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו ועל כל נכסינו כאחריות וחומר כל שטרי בירורין דנהיגי בישראל מיומא דנן ולעולם כהונן וכתיקון דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא וכו'.

והשטר התשיעי הוא שטר אגרת בקרות.

והיא ההכרזה שמכריוזין קודם השומא מיהו בין שהיא השומא על נכסים בני חורין או כשהיא השומא על נכסים משועבדים כמו שפירשנו לעיל שהמלוה או הקונה באין וטורפין אותו שדה וכותבין שטר טירפא ואדרכתא ושומא כשגובה מנכסי' משועבדים אי נמי כשגובה מנכסים בני חורין כותבין לו האדרכתא והשומא וההכרזה בנתים בין האדרכתא והשומא ואותה השומא היא שטר אחד ידוע שהיא שטר שומת חוב אבל ההכרזה כשמכריוזין על נכסי יתומים למוכרן כדי שימכרו יפה ואותה ההכרזה כשכותבין עליה שטר היא הקרויה בקרות וכדגרסינן בכתובות בפר' אלמנה ניוזנית²) אמר אמימר משמיה דרב יוסף בית דין שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שמעו בדבר משנה וחורין נעשו ודאי טעו דתנן שום הדיינין שלשים יום ושום ההקדש שלשים³) יום ומכריוזין בבקר ובערב אי מההוא הוה אמינא הני מילי שליח אבל ב"ד לא קמ"ל דאפי' בית דין. איתביה רב אשי לאמימר שום הדיינין שפיחת או שהותיר שתות מכרן בטל הא שוה בשוה מכרן קים מאי לאו דלא אכרוז לא בדאכרוז והא מדסיפא בדאכרוז הא רישא בדלא אכרוז דקתני סיפא אגרות בקרות⁴) אפי' מכרו שוה מאה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים לא רישא וסיפא בדאכרוז ולא קשיא כאן בדברים שמכריוזין עליהן כאן בדברים שאין מכריוזין עליהן רישא דקתני פחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל ואע"ג דאכרוז בדברים שאין מכריוזין עליהם אי נמי בשעה שאין מכריוזין אי נמי במקום שאין מכריוזין דכיון דלא בעי הכרזה בין אכרוז בין לא אכרוז חד דינא הוא אם פחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל שוה בשוה מכרן קיים. וסיפא דקתני אם עשו בקורות אפי' מכרו שוה מאה במאתים או מאתים במאה מכרן קיים בדברים שמכריוזין עליהם ובשעה שמכריוזין ובמקום שמכריוזין דכיון דאכרוז עליהו כדחוי בין פחתו בין הותירו מכרן קיים⁵). ואלו דברים שאין מכריוזין עליהן העבדים והשטרות והמטלטלין מאי טעמא אמ' עולא עבדים שמא ישמעו ויברחו שטרות ומטלטלין שמא יגנבו שעה שיגנבו⁶) כדאמרי נהרדעי לאכרנא ולמוזני מזבנא בלא אכרזתא מקום שאין מכריוזין נהרדעא דאמ' רב נחמן מעולם לא עשו אגרות בנהרדעא סבור מינה משום דבקיאי בשומא אמ' ליה רב יוסף בר מניומי לדידי מיפרשא לי מיניה דרב נחמן משום דקרו ליה

¹ ברכות דף ר' ע"ב.

² כתובות ד' צ"ט ע"ב וד' ק' ע"ב.

³ צ"ל: ששים כמ"ש שם.

⁴ שם: בקורת.

⁵ כל זה הוא מהלכות הרי"ף.

⁶ צ"ל: שאין מכריוזין במקום: שיגנבו עי' ברי"ף.

בני דאכלו נכסי דאכרותא ולאחר שמכריון על נכסי היתומים ומוכרין השדה שנותן בו יותר כותבין לו שטר מכירה והיאך הכריוו עליה ולמה הגיעו דמיה וכי זה נתן בה יותר מכל אדם ומכרוה לו בית דין אותו שטר והיא הקרויה אנרות בקרות וזהו נוסחו:

אלו בית דין החתומין למטה כך היה שיצא שטר חוב או משכונה או שטר כתובה או שטר בית דין שהיה לו לגבות כך וכך דינרין מנכסי פלוני שנפטר לבית עולמו וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק והובאו לפנינו אנו בית דין אותן שטרות לדין וראינו מן הדין שהיה לנו לגבות מנכסי היתומים לאלתר ולא היה בנו כח להשהות אותן השטרות עד שיגדלו היתומים מפני ייפוי כח דינם וכיון שכך יצא הדין שיגבו כך וכך דינרין לאלתר מנכסי היתומים חפשונו אחר עובון הנפטר ומצינו שדה פלוני שהיא ראויה לימכר מכמה אנפי הדא שאינה לא עירית ולא בינונית אלא זיבורית ועוד שהיא במקום מיוחד למכירה ואכריונא על ארעא דא תלתין יומין כדאמור רבנן ואמרנא ארעא פלונית בכך וכך ע"מ ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו ובתר הכי אתא פלוני דנן על דמי ארעא כך וכך וזבנינא ליה אנחנא בי דינא להא ארעא לפלוני בר פלוני והיא דיליה ואשלים אילין זווי דמיה זיבונא לידנא אנחנא בי דינא ויהיבנא לה לאיתתא או לבעל חוב כמא דאיתחייב יתמי מן דינא ומיומא דנן ולעלם לא ביתמי ולא בשום איניש בעלמא לתבוע ללוקח הוה בהאי ארעא מידי ואחריותא דהאי ארעא דזבנינא לפלוני דנן יהא איתמי ושטר הכרזה זו ובקרות זו ומכירה זו חתוכה וחלושה וכי ועל היתומים ועל באי כחם לפצות ולהדיח וכותבין לו כל שאר שופרי דשטרא דזבנינא ואיזבין ליה נמי להאי ארעא האשה בכתובתה או הבעל חוב בעצמו שמוסיפין הן בהכרזה על כל אדם כותבין להם נמי להאי שטרא הקרוי אנרות בקרות.

והשטר העשירי הוא הקרוי ביטול מודעי.

והוא כגון ראובן שאנס את שמעון למכור לו שדה או לתת לו במתנה וכיון שראה שמעון שהוא אנוס הלך ומסר מודעא בפני שני עדים כשרים ואמר להם רבותי ידוע וברור לכם אונס שראובן אונס אותי למכור לו או לתת לו את שדי במתנה ועכשיו אני מוסר מודעא בפניכם ואני מוכר או נותן לו את השדה במתנה לרחות בו את השעה ולמחר אני תובעו בדין. ואחר שמסר מודעא זו הלך ומכר לראובן אותה שדה או נתנה לו במתנה וכיון שנכתבו אותן השטרות וזמן שטר המודעא חתום לב"ד וב"ד מוציאין אותה שדה מראובן ומחזירה לשמעון בדינין ידועין המפורשין במקומן מה יעשה מן הפירות שאכל ראובן מן השדה אם נשתהית בידו השדה שיאכל ממנה ראובן הפירות הרי שמעון מחזיר לו את הדמים שנשל מראובן ולקח שדהו שמכרה באונס ואם היא מתנה לוקח השדה בלא כלום ואם אכל פירות מחזירין עם השדה וזה אנו עתידין לפרש בסייעתא דשמיא במקומו בהלכות מודעא אבל הזכרנו בכאן קצת הדברים לסדר ענין שטר בטול מודעי שאם הלך זה ראובן האונס לשמעון לאחר שידע שהוא מסר עליו את המודעא ואין המכירה או המתנה מועילין לו כלום מפני שידוע הוא אונסו כי יש עליו חתום שטר מודעא והלך ופייסו ונתן לו ממון לשמעון ואמ' לו הרי לך ממון זה ובטל לי אותה המודעא שמסרת על מכירה פלונית או על מתנה פלונית שנעשית לי באונס וביטלה שמעון זה בעצמו בלא שום אונס אלא מפני הממון שלקח ממנו עשה ברצון נפשו בדלא אנים וביטל המודעא הרי

המכירה או המתנה קיימת והמודעא וזו שטר העשויה על זו הדרך היא הקרויה ביטול מודעא וצריך לו לכתוב בזו השטר הקרויה ביטול מודעי כי ידעו העדים שלא היה אנוס אלא שברצון נפשו בטל המודעא הראשונה ובכך היא קיימת השטר ביטול מודעי אבל אם היה ידוע שגם זה השטר הביטול מודעי היתה נמי באונס כגון שמסר זה שמעון מודעא גם על אותו הביטול מודעי שאמ' לשני עדים מקודם והודיעם בבירור אנוס וכתבו לו מודעא על הביטול מודעי גם זו השטר הביטול מודעי נמי הרי הוא בטלה במודעא שמסר עליה מקודם, אבל אם מסר זה שמעון מודעא על המכירה או על המתנה ולא קנה ממנו ראובן אחר כן אותה המודעא לבטלה לו אלא ששמעון מוציא שטר המודעא חתום או העדים שמעדין עליה שמסרה בפניהם וראובן מוציא שטר המכירה או שטר המתנה הרי אותה המכירה והמתנה בטילות. אבל צריכין אנו לדקדק שאם כתו' באותה המכירה והמתנה בבטול כל מודעי שכותבין עתה בכל השטרות וידע הדבר בבירור שלא שאלו העדים למוכר או לנותן אלא שכתבו זה על דרך שופרי דשטרי אינה נבטלת אותה שטר מודעא כלל בכך אבל אם כתובין ביטול כל מודעי במכירה או במתנה ואין ידוע אם שאלוהו העדים למוכר או לנותן בכך או אם בטלם באונס גם זה כולו אנו עתידין לפרשו בסיעתא דשמיא בהלכות מודעא וכתביא נמי תשובה לרבי' האי גאון הכא בהאי עניינא. גרסינן בפר' חוקת הבתים⁽¹⁾ רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו⁽²⁾ אפי' עלי ועליך, אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתיבה, אנן ידעינן באונסיה דפלוגי לאו מודעא היא מודעא דמאי אי דנט אי דמתנה גלויי מילתא בעלמא היא ולא⁽³⁾ מודעא דזביני הא אמ' רבא לא כתבינן מודעא אוביני מודה רבא היכא דאניס כגון מעשה דפרדיס' דהוא⁽⁴⁾ גברא דמשכין פרדיסא לחבריה לשלש שנים בחר דאכלה שלש שנים א"ל אי מזבנת לה ניהלי מוטב ואם לאו כבישנא ליה לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בירי כי הא ודאי כתבינן.

ונשאל הגאון רבי' יצחק ז"ל⁽⁵⁾ ושאלת לך⁽⁶⁾ לפרש דין המודעא במקח וממכר ובמתנה ובנט, וכן הא דינא⁽⁷⁾ במקח וממכר שאינה מודעא מעולם⁽⁸⁾ אלא עד שיבטלנה בלא אונס שההודאה באונס אינה הודאה כמו שאמ' ⁽⁹⁾ אי לאו דאודי ליה הוה ממשי ולחמריה לשהואן⁽¹⁰⁾ שהוא בית הסוהר⁽¹¹⁾. ואית דגרסי לשחור מלשון אונס כדכתיב לא חמור אחר מהם נשאתי ומתרגמינן לא חמרא דחד מנהון שחרית אבל דין המתנה והנט אינו כן אלא שמודעא קיימת במתנה ובנט ואפי' שלא באונס שהטעם בדבר משום גילוי דעתא דנותן מתנה מבעל וכיון שנגלה דעתו שאינו רוצה

(1) בבא בתרא דף מ'.

(2) צריך להוסיף כמ"ש שם: לא כתבינן מודעא אלא היכא דלא ציית דינא אביי ורבא

דאמרו תרוייהו.

(3) לפנינו בגמרא: ואי וברי"ף: ואלא, וכצ"ל פה.

(4) צ"ל: דההוא:

(5) נדפס גם בתשו' הרי"ף סי' מ"א, והיא כמו ההעתקה אשר לפנינו פה.

(6) צ"ל לפרש לך.

(7) צ"ל: "כך הוא דינו" כמ"ש בתשו' הרי"ף.

(8) חסר כאן וצריך להוסיף כמ"ש שם: עד שיתברר האונס של מודעא ואם אין אונס אין

מודעא וכן אם בטל האונס המודעא אינה נתבטלת עד . . .

(9) בבא בתרא דף מ"ז.

(10) כ"ה נכון ולא כמ"ש בשו"ת הרי"ף: לשחור וכ"ה בהלכות הרי"ף דפוס קושט' וביר

רמ"ה. עי' דקדוקי סופרים.

(11) מכאן עד "שחרית" לא נמצא בשו"ת הרי"ף ויתכן כי היא הוספת הרי" ברצלוני.

בהכין סניאי ואם חזר וביטל אותה מודעא הרי היא נכטלת אלא שמודעא דמתנה אינה נכטלת באונס כדין המתנה והמקח וממכר אבל מודעא דגט נכטלת באונס ושלא באונס ובלבד שיהו הגירושים בדיני ישראל אם הם בדיני אומות העולם אינו גט אפי' לא מסר מודעא כמו שאמ' (1) גט המעושה בישראל כשר ובגוים פסול. והטעם במודעת הגט שהיא בטל באונס משום שהוא חייב לגרש ואם לא גרש כופין אותו וכן נמי אם מסר מודעא כופין אותו לבטלה.

(ונשאלתי²) ראובן היה לו עבד ונתנו מתנה לשמעון והקנה אותו לו ולאחר זמן ביקש להחזיר בו והוציא שטר מודעא באותה מתנה והוציא שמעון שטר המתנה וכת' בה ששמעון זה היה בידו שטר מתנת ראובן שנתן לו העבד אלא שהיה השטר בנייר שאינו חזק והעמיד על טופסו שלשה עדים וכת' בנייר חזק אות באות והעידו אותם עדים על אותו שטר המחודש ונתקיימה אצלם עדות העדים שהיו באותו שטר ראשון ונמצאת זמן השטר קודם לזמן המודעא וטען ראובן ואמ' שכיון שהעתיקו העדים את השטר הוחלף הזמן והוקדם זמן המודעא שלו ושמעון אומ' לא העידו העדים את³ השטר עד שהגיהו אותו עם הראשון ולא נמצא ביניהם חילוף אות אחת. תשובה אם זמן המודעא אחר זמן המתנה אין המודעא מועלת כלום וזה שטוען שהוחלף הזמן אינה טענה ובלבד שיהיו אילו השלשה עדים שהחליפו השטר בקיאות⁴ ובמקומות המחק והגרד ישבע בעל המתנה היסת שלא החליף בשטר אות אחת ולא רימה ויחזיק בעבד.

ונשאל רבי' האיי גאון ז"ל⁵) ודשאלתון האי מאן דמסר מודעא אאונסא דידע ואמ' ליה אונס לא נאנס⁶) בטיל מודעי ואונסיה ובטיל מי מועיל האי ביטולא למיפסד מודעא קמא או לא תנינא מיהא אית ליה למכתבא ולאודועא ביה אונסיה ודאנסיה לבטוליה מודעא קמא והוי מודעא או לא. מיהו חזינן בתיקון שטרי דילנא דכת' בהון וכל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושעתיד אני למסור מטלתים⁷) מעכשו בכל לישני דמבטלי בהו רבנן מודעי ותנאי אנליא לן דעתהון דקמאי דתקינן הא מילתא דאי בטל נאנס בטל ודאית ליה למימסר מודעי אמודעי והני מילי אי לא אמ' אלא ומודעא שמסרתי יהא בטל אבל אי אמ' כל הני מילי דתקינן וכת' לה בטלי להו כל מודעי. כען אית לנא הכא שאלתא אי אננים איניש אונס במידי ואנסיה נמי למיכתב בשטרא כל הני מילי דתקינן רבנן וכתב ליה ואשתמודעהו אינשי וידעי בהאי אונסא וכתבו ליה מודעא ואדעוה ביה דאנסוה למיכתב כן וכן מי סלקא אדעתך דלא הוי אמודעא והוא אונס רחמנא פטריה והיכי מחייבין ליה במידי דאתנים ביה סלקא אדעתין הכי אלא מודעי מודעא דכי היכי דמהני מודעא למידי דמתנים ביה הכי נמי דמהני לבטול מודעי אנב אונסיה וכיון דכן היא מאי אהני כתיבת כל דין הלא אם מסר מודעא קמא בטיל ליה בהני מילי ואי

(1) ירושלמי כתובות סוף פרק י"ג.

(2) נמצא גם בתשו' הרי"ף סי' ה' (ולפי"ז היה צ"ל בכאן: "ונשאל" והיינו הרי"ף) ושם שוה בלשונו כמו שנמצא פה.

(3) צ"ל: על, כמ"ש שם.

(4) צריך להוסיף כמ"ש שם: "ובענינים כדי שלא יוכל אדם לרמות אותם ואם אינם בקיאים בשטרות . . . ושם יש לתקן קצת מהנמצא פה.

(5) נדפס גם בתשו' הגאונים שהו"ל הרי"א הרכבי ע' 164 סי' של"ה.

(6) צ"ל: לנאנס כמ"ש שם.

(7) צ"ל "בטלתים" כמ"ש שם.

אתנים לבטולי אית ליה למיכת' מודעא אחרינא הכי נמי אי לא הוה כתו' אלא וכל מודעי שמסרתי ושאמסור יהיו בטלים הלא ביטל מה שכתב הראשון ואית ליה כדמתנים למיכתב מודעא אאונסיה מה הפרש בין ובטלתי מודעי (ודיו¹) ובין מודעי דמודעי וכל הני מילי ועוד אע"ג דלא אאנפיק²) לבטוליה מודעי ולא אנסיה במידעם דעבר ליה כגון דאיתעביד מנהגא למיכתב ביה בשטרא וטפסא דשטרא ניהו ובלא דעתיה כתבין ליה ומשהדי ולא ממלכי ביה הוי מודעיה מודעא ואע"ג דלא אתנים בפירוש לבטולי מודעי דאי אתי למימי' לא תכתוב יתיה מאונס אע"ג דנימא צריך לאמלוכי בבטולי מודעי אי אמליכו ביה נמי יכיל למימר לא תכתוב וכיון דבכל הני מילי אונסא הוא הוי מודעיה מודעא ולא סגיא דמשכחיא³) דבטל לעולם ודילמא אית בעיקר מילתא מאי דלא ידעינא ליה לסברא מרנא ארווחי לנא במילתא ולתרוצי כרחוי וליפרש צריכי סהדי לאימלוכי בביטול מודעיה ורחמנא ליפוש אנריה. תחלת⁴) מאי דצריכנא לפרושי לכוון דהאי דאיתקן בשטרי למיכתב ביטול מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי בשטרי מתנה הוא⁵) דאיתקן ואיתקן לבעל לאקרויי לבעל שמגרש את אשתו אילין מילי משום דמודעי' שלא באונס לא מהני אלא בגט ומתנה בלחוד ומאן דמזבין נכסיה בדלא אנים לזבוני אונסא דאתי מאחרינא או לא כת' בשטרא בטול מודעי לא פנים ביה מידעם ואי מסרי מוכר אלפא דמודעי לא פנמי כל עיקר בזבני אלא זבני שרירין וקיימין אבל ראובן דיהיב מתנה לשמעון וקמי דנכתוב ליה שטרא וקמי דלתפשיה ארעא מסר מודעא קמי סהדי ואמ' להון הוון יודעים דקא כתיבנא ליה לפלוני שטר מתנה על ארעא פלונית ולאן אדעתאי קא כתיבנא דלא גמרית ואקניתיה אלא למידחא עידנא הוא דכתיבא ולאטעיי ביה משום מילתא דצריכנא לה השתא שהידו וכתבו והבו לי דשטרא דכתבין ליה בטל הוא ולא קני ליה מידעם וכתבין סהדי מודעא כתורה הזאת אע"ג דנפיק שטר מתנה מוחזק ביד שמעון אתי הדין מודעא ותבטיל ליה ובלבד שלא תהא בשטר מתנה ביטול מודעי אבל אי כת' בשטר מתנה ביטול מודעי בטיל ההיא מודעא בשטר מתנה ומקיים שטר מתנה והילכך לית להון לעידי שטר מתנה למיכתב ביטול מודעי בשטר אלא כד אמ' להון הנותן מתנה בפירוש בטלית כל מודעי ואי אמ' להו כתובו והבו ליה שטר מתנה בכל לישנא דזכותא ולא אמר להו בטלית מודעי לית להון למיכתב עליה ביטול מודעי ואיכא מודעא דמודעא, והכין פירושה דאמ' לסהדי קא כתיבנא לפלוני שטר מתנה בארעא פלונית ואית בליבי מילתא דמפרישנא לה בתר הכין ומתנה דכתיבנא תליא במאי דדעתנא לפרושי והדין מודעא קא מסרנא קדמיכון דכמה דלא מינליא דעתאי לאן מתנה היא והכי נמי קא הוה מודעיה לקנאה⁶) דאמ' לשהדיה הכי גמרנא ומקנינא לה מתנתא דעביד כן וכן ולא קני מדעם אלא כדעביד כך וכך וקא מסרנא קדמיכון הדין מודעא כתובו והבו ליה וכד מבטיל מודעיה ותנאי בטלין מודעיה ותנאי, וכן נמי לענין גיטא מאן דמסר עליה מודעא בין לבטוליה בין לשוויי כתנאה מודעיה מודעא ואי בטיל ליה בטיל. והכי אמרינן⁷) אמ' רב ששת האי מאן דמסר מודעא

(1) מיותר.

(2) צ"ל: אנסיה כמש"ש.

(3) כ"ה נכון וכצ"ל גם בתה"ג שהו"ל הח' הרכבי ע' 165 הערה א'.

(4) פה מתחלת התשובה.

(5) "בשטרי מתנה הוא דאיתקן" חסר שם.

(6) צ"ל "לתנאה" כמש"ש.

(7) עירכין דף כ"א.

אניטא מודעיה מודעא ואי מבטיל ליה בטיל פשיטא לא צריכא דפייסוה וארצי מהו דתימא בטוליה בטליה קמ"ל א"כ ניתני כופין אותו עד שיתן מאי עד שיאמי רוצה אני עד דמבטיל ליה למודעיה קמא כלומי¹) מוסרין מודעא אעפ"י שאין שם²) אותן וכשמבטלין אותן בדבריהם בטל ונהנין רבנן דלא כתבי³) כל עיקר עד דמבטיל בעל כל מודעי והני⁴) חיווקי בהאי אתקיננו כל מודעי⁴) ותנאי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי ושטרי דזבני דכתי איניש לרצוני ליכא למיכתב עליה מודעא אבל היכא דאונסין ליה לזבני⁵) ליה ארעא פלונית ואנא לא קא ניהא לי לזבני מיהו קא חיישנא מהדין אונסא דלא מיתעייק לי. וקא מסרנא מילי קודמיכון דלא נמרית ואקניתיה אלא מדחא הוא דקא דחינא ליה לשעתא מתוך אונס וכל⁶) מסתליק אונסא ויכילנא לאפוקי להרא ארעא מן ידיה מהדרנא עליה דמים דשקילנא מיניה ומפיקנא ליה לארעא מן ידיה כען כתובו וחתומו והבו לי מודעא דנן ואנן סהדי ידעינן ביה באונסיה פלוני והדיא⁷) היא דאמרינן⁸) אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתי בה אנן סהדי⁹) ידעינן ביה באונסא דפלוני לא מודעא הוא, מודעא דמאי אי דניטא או דמתנה גלויי מילתא בעלמא הוא דאלמא לא צריך למיכתב ביה דוכרן אונסא ואלא מודעא דזבני הא אמ' רבא לא כתבינן מודעא אוביני מודה רבא היכא דאניס כנון מעשה דפרדיסא אי אנסוהו אונס ברור לאינשי וזבין ולא מסר מודעא זביניה זבני אינון ולא יכיל לעלם לאהדריןון דאמ' רבא¹⁰) הלכתא תלויה וזבין זביניה זבני. ועיקר דמילתא סברא הוא דאנב אונסא גמר ומקני אבל היכא דמסר מודעא וכתבו ליה גלי אדעתיה דלא גמר ומקני כמעשה דטבי תלייה לפפי בכנארא וזבין דמותר¹¹) טעמא דרב הונא דאמ' אי לאו מודעא מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמ' תלויה וזבין זביניה זבני ולענין ביטול מודעי¹²) דעל זביניה ועל אביוריא או פשרה¹³) דמתעבדן באונסא תחלה היו יודעין דלאו מטופסא דשטרא ביטול מודעי לאו בהני ולא במתנה, וכבר פרישנא לעילא דלית להון לסהדי למיכתב ביטול מודעי ותנאי לא בשטר מכר ולא בשטר מתנה ולא בשטר אביוריא אלא כד אמ' להו בבירור ובטלית כל מודעי ותנאי וכי אמ' להו מוכר כתובו דבטלית כל מודעי וכתבן או לא אניס לא שנא כתובו ולא שנא לא כתובו או מסר מודעא לא מהני ליה ואי אנוס הוא אע"ג דאמ' להו בטלית כל מודעא ומודעי דנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי כיון דבההוא אונס דאתניס לזבני אתניס למימ' הכין לא בטיל מודעא ולא מהני ליה לאונס ביטול

(1) שם: כל אלו.

(2) שם: אונס.

(3) שם: כתבין גיטא.

(4) "והני וכו' מודעי" חסר שם.

(5) צריך להוסיף פה כמש"ש: אע"ג דיהבי ליה דמי אית ליה למימסר מודעא ואמר לסהדי

פלוני קא אניס לי לזבני . . .

(6) צ"ל: "וכד". כמש"ש.

(7) צ"ל: "והרא" כמש"ש.

(8) בבא בתרא דף מ' ע"ב.

(9) לפנינו בגמרא לא נמצא: סהדי.

(10) בבא בתרא דף מ"ה.

(11) צ"ל "דמתרין" כמש"ש.

(12) כצ"ל גם שם וכמו שתיקן הח' הרכבי בעצמו הערה 5.

(13) כצ"ל שם במקום: "אנפשיה".

מודעי דאי כתי בשטריה שם מירעם ובהכין קא דכינן¹) והכי עברו מאן דקדמו לנא וסמכין על ההוא דאמרינן²) אמ' רב כהנא אי לא דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחור³) ומינה אמ' רב נחמן אמ' לי הונא וכולן שהביאו ראייה ראייתן ראייה ומעמידן שדה בידן גולן שהביא ראייה אין ראייתו ראייה ואין מעמידן שדה בידו ודאפקתון⁴) אדעתכון דקמאי דתקינן מכתב⁵) הני מילי בשטר זביני דדעתיהו דאי מבטל נאנס מודעיה בטיל לאו קושיא⁶) הוא אלא מילתא כדפרישנא לעילא דעיקר דילה בנט ומתנה ומאן דכתי הכין בזביניה ואביזריא לשופרא דשטרא ולהנפוי מיליה הוא דכתי ומשום דאיכא מאן דכד מסר מודעא אמ' לסהדי דמודעא דאי אפילו מבטלינא ליה להדין מודעא לא ליבטול תקינו להנפוי ולמיסר⁷) ומודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי לסלוקי ספיקי והיכא דאתנים ומודעיה מתוך אונס או אמ' אלפא בהני מילי ובאונס אמ' לא מהני מודעא ולא בטיל מודעא. ודאקשיתון בסוף שאלתא לא משכחינן דאבטול ההוא מודעא לעולם הכין הוא כל זמן שהאונס קיים לא בטיל ההוא מודעא אבל אי מסתליק ההוא אונסא ומתבררא מילתא דמדעתיה ולרצונו דמותר⁸) בטליה למודעיה וקיימינן לזבויני מאי⁹) בטול ההוא מודעא אבל כד אנים לבטוליה לא בטיל, ובההוא דתנן התם¹⁰) וכן אתה אומ' בניטי נשים כופין אותו עד שיאמ' רוצה אני, ופרישנא בגמ' עד דמבטיל ליה למודעא קמא לענין הנך דתנן¹¹) ואלו שכופין אותן להוציא דמן דינא כופין אותן בניטין ואעפ"כ כד מסר מודעא לא מקיים גיטא ואי אמ' בטלתי למודעא אפי' באונס בטיל דמן דינא אמ' ובהא נמי אמרינן בגמ' דחוקת הבתים¹²) דסבר מצוה לשמוע דברי חכמים והא בודאי לרצונו. והו נוסח של שטר ביטול מודעי.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני ברי פלוני היו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני ברי פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי בדלא אניסנא אלא בעין יפה וברעת שלימה וברוח טובה מחמת אותו שטר מכירה ואם היא מתנה כותבין שטר מתנה שעשיתי לו ביום פלוני ובירח פלוני משדה פלוני ומסרתי עליה שטר מודעא מקודם ועכשו אני מבטל לפניכם ברעת שלימה בלא אונס כלל אותה מודעא שמסרתי או מודעי דמודעי ותנאי דמסירין לי עליה (לי עליה) בטלין אינון מעכשו. ויש נמי מי שמוסיפין וכותבין ואעפ"י שהיא מילתא דלא צריכא או שעתיד אני למסור כולם אני מבטל אותו לפניכם בקנין זו בכל לשון דמבטלי בהו רבנן מודעאוי ותנאין בלא שום זכר אונס ומודעא כלל דלא למילף מנהון לעלם והעידו עלי אתון סהדי דאנא לא אניסנא ולא

(1) צ"ל: "דינינן" כמש"ש.

(2) בבא בתרא דף מ"ז ע"ב.

(3) אמנם בתה"ג שהו"ל הח' הרכבי ע' 166: "לשהואן" כמ"ש למעלה בתשו' הרי"ף ועי'

מ"ש הח' הרכבי שם ע' 369.

(4) שם: ודאסיקתון. וכ"ה נכון.

(5) צ"ל: למיכתב, כמש"ש.

(6) שם: קושטא.

(7) שם: ולמימר.

(8) צ"ל: דמוכר, כמש"ש.

(9) שם: ודאי.

(10) יבמות דף ק"ו, בבא בתרא דף מ"ח, עירכין דף כ"א.

(11) כתובות דף ע"ז.

(12) דף מ"ח.

שנינא בה דין¹) ביטול מודעי אלא ברעות נפשאי ובדעת מיושבת קא עבירנא ושטר ביטול מודעי זה הרי גלוי ומפורסם לכל וחוק ושריר ומקויים בלא אונס ושום ערמה ועלילה בעולם אלא הגון וישר כדרך כל שטרי ביטול מודעאות ותנאין ועלילות ותוסקפאות דנהיגין לבטלן בישראל כהוגן וכתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי אלא באחריות וכחומר כל שטרי ביטול מודעאות דנהיגין בישראל. וקנינא מפלוני זה ברי פלוני לפלוני זה בכל מאי דכתי' ומפרש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנה פלונית למנינא דרגילנא ביה במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות.

והשטר האחד עשר הוא שטר מתנת בריא.

והוא מאן דיהיב לחבריה ביתא או דירתא או מטלטלי ואי יהיב ביה מטלטלי או מתרינן²) ביה לאלתר קני להון במסירה ובקנין ואי לא יהיב להון לאלתר לא קני להו אלא אנב ארבע אמות קרקע ומיהו בין מקרקעי בין מטלטלי בשעה שמקנה אותם לאחרים בקנין צריכין שיהיו ברשותו דאין אדם מקנה לחבירו במתנה דבר שלא בא לעולם. וכבר פירשנו כל זה לעיל בהלכות הקניינין פירוש מבואר. וזהו נוסח שטר מתנות בריא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני ואם יש לו אשה צריך להזכיר שם אשתו בכל השטרות ואחר כך שם בעלה מפני חשש לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל וכן כותבין עדות ברורה שאמרו לנו פלוניתא בת פלוני ובעלה פלוני בן פלוני מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בעין יפה ובדעת שלימה ונותנו לו במתנה גמורה מעכשו אותו בית וחצר, ואם הוא שדה כותבין אותה שדה שיש לנו בגבול מדינה זו במקום שקורין כך וכך והשדה מחזיק כך וכך³) או כותבין יש בו גירויות⁴) או מודיאות⁵) על מנהג המדינה בסימניו ובמצרניו, ואם יודע המצרנין אין צריך לכתוב מדת השדה אלא אותו שדה שיש לנו במקום פלוני מסויימת במצרניה ואלו הן המצרנין מצד פלוני כך וכך מצד שלישי כך וכך מצד רביעי כך וכך וכל מה שיש תחת ארבע המצרנין הללו הנזכרים לעיל נתננו לפלוני ברי פלוני זהו מתהום ארעא ועד רום רקיעא ביציאה וביאה בעפר ובארמה ובעצים ובאבנים קרוי שדה ושאינו קרוי שדה עבוד ושאינו עבוד עושה פירות ושאינו עושה פירות עם כל עמל ושבח ששם מתהום תהומא ועד רום רומא ומעכשיו ולעולם ילך פלוני זה ויחזיק בשדה זו או בבית זה ויהא רשאי לדור בה וליירש ולהוריש וליתן במתנה לכל מי שירצה ולבנות ולסתור ולהוציא ארים ולהכניס ארים ולעבוד ולנטוע ולעקור ולחרוש ולזרוע ולעשות במתנה זו כל חפצת נפשו הוא והבאים מכחו כי מעכשו נתתי לו בלב שלם מתנה זו בלא שום שיוור בה לעצמי ולהבאים מכחי לא מזרת ולמעלה ולא מזרת ולמטה ומעכשו סילקתי עצמי והבאים מכחי ממתנה זו סילוק גמור לעולם ולא נשתיר לא לי ולא לבאים מכחי בה שום תפיסה וחלק בעולם

¹ צ"ל בהדין.

² צ"ל אי מסרינן.

³ צ"ל: זרע.

⁴ ע"י בבא בתרא דף כ"ב: גירי בידי' ובבא מציעא דף מ"ד: גירי דילי'.

⁵ ע"י ערוך השלם ערך מודיא (דף פ"ז).

ומתנה זו היא מתנה גמורת מתנה מעכשו מתנת בריא מתנת פרהסיא גלויה ומפורסמת לכל מתנת עלמין חתוכה וחלוטה כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ולמיהדר מיניה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמא¹) ולירתיה בתריה ואין מי ימחה בידו ולא ביד הבא מכחו כי בלב שלם עשיתי לו מתנה מעכשו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי או ארמאי שיבא ברשותינו ושלא ברשותינו דיקום ויטעה ויהנה וישתעי על פלוני זה או על הבאים מכחו שום דין ודברים בעולם מחמת מתנה זו כדי לבטל כולה או מקצתה יהי דברי המערער בטלים ומבוטלים וחשובין כחרם הנשבר שאין לו תקנה ולא יהא בהן כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על מתנה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל ודלא למיעכר ביה דינא ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועלי ועל יורשי אחרי לסלק ולהדיח ולהפיץ מעליו ומעל יורשיו אחריו כל (הרהוריין) ערעוריין ושטרות שבעולם מחמת מתנה זו ולהעמידה מעמידה גמורה בחזקתו ובחזקת הבאים מכחו בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרנו ושעתידין אנו למסור כולם בטלנום בפניכם ברעות נפשינו בדלא אניסנא דלא למילף מנהון לעלם²). ואיכא בנוסחי עתיקי דכתי' בהו הני כולם מכרתים לפלוני זה בזו וקבלתי ממנו הזו והא מילתא יתירתא הוא דכתי' ליה על כל המודעי כולם בטלתיים בפניכם ברעות נפשאי בדלא אניסנא די לכון דכמו כן יכול לבטלם ברצונו במתנה או במכירה מיהו אם מסר מודעא על ההוא מתנתא מקודם צריך שטר ביטול כל מודעי בפירוש בפני עצמו. ואיכא נמי בספרי דיוקני שנמלכין בבעלים בשני אלו הדברים בביטול המודעי ובאחריות וכתבי הכי בפירוש ונמלכתי בפלוני באחריות זו וכן נמי בבטול כל מודעי והודענוהו כח האחריות וכח ביטול המודעי וסבר וקביל לפלוני דנן וכך וכך אמר להו פלוני זה שטר מתנה זו כתובה וחתמוה בשוקא ובבריתא ובפרהסיא דלא תהוי כמתנתא טמירתא וכמתנת שכיב מרע דמהדרא אלא כמתנת בריא מתנה גמורה מתנת פרהסיא דלא למיהדר מינה לעלמין גלויה ומפורסמות לכל וכך אמר לנו פלוני זה אחריות וחומר שטר מתנה זו קבלית עלי ועל ירתאי בתראי אנב ארבע אמות קרקע כאחריות וחומר כל שטרי מתנות דאינון באחריות שתקנו חכמים דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני ברי' פלוני בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו'. גרסינן בבבא מציעא דנוזיקין³) פרי' המקבל מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא, אמ' אמימר ואי כת' בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא. גרסינן בבבא בתרא דנוזיקין⁴) בפרי' חזקת הבתים אמר רב יהודה האי מתנתא טמירתא לא מגבינן ביה היכי דמי מתנתא טמירתא אמ' רב יוסף

(1) צ"ל: ומשלמנא ליה, כמ"ש להלן בשטר כ"ו זביני ארעה, והוראתו: מסירה ונתינה וכמו שחרגם וה' הסגרים "אשלימינון" וכן בתלמוד הגיגה דף ה' משלימנא ליה לדומה. ע"י פי רשד"ל לישע"י מ"ב י"ט ומבוא הר"מ שטראשון לס' קריה נאמנה ע' XVI וס' קורות הפוזמים להחכם צונץ ע' 641 והר"מ שטראשון העיר שם כי הערוך והמתורגמן לא הביאו הוראה זאת אני מוסיף כי גם החכמים האחרונים לעוי, וקאהוט לא הביאה. וע"י ג"כ בס' העטור ד' ויניציא דף ק"א ע"ג וד"ל דף מ"ח ע"ד ושם ג"כ משלמא ליה. וע"י גם להלן שטר כ"ח. ושטר מ' ומ"ז ונ"ב.
 (2) וע"י גם בס' העטור דף ג"ד ע"ג (מדפוס לבוב) ובמחזור ויטרי עמוד 793.
 (3) דף ק"ח ע"ב.
 (4) דף מ' ע"ב.

דאמי' להו לסהדי זילו איטמרו וכתובו ליה, ואיכא דאמרי אמ' רב יוסף דלא אמ' להו תיבו בשוקא ובבריאתא ותכתבו ליה, מאי בינייהו איכא בינייהו סתמא, אמ' רבא והויא מודעא לחברתה, אמ' רב פפי והא דרבא לא בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא גברא דאזיל לקדושי אתתא אמר ליה אי כתבת לי לכולהו נכסך הוינא לך איתתא ואי לא לא הוינא לך (איתת"א) אזל כתבינהו ניהלה לכולהו נכסיה שמע בריה קשישא קם קמיה וצווה אמ' ליה וההוא גברא מה תהא עליה אמ' ליה זילו איטמרו וכתובו ליה אתו לקמיה דרבא לדינאי) לא מר קנה ולא מר קנה מאן דחזא סבר משום דהויא מודעא לחברתא ולא הוא התם מוכחא מילתא דמשום אונסא הוא דכת' מר ניהא דליקני ומר לא ניהא ליה דליקני. איבעיא להו סתמא מאי רבינא אמ' לא חיישינן והלכתא חיישינן. כת' רבי' האי גאון ז"ל לא רגילין בצוואות למיחש לסתמא ומעשים בכל יום כד נשק פקדתא דמצוה מחמת מיתה במתנה מקיימינן לה וגבינן בה ולא חיישינן למאן דלא כת' בה בפרהסיא²). ועוד כתב שכיב מרע דאמי' לא תגלו הא תפקדתא אלא לאחר מיתה לא הויא מתנתא טמירתא דלכי מתקיימא לאחר מיתתו ההיא עידנא לאו טמירתא היא דאמי' להו לסהדי לאחר מותי גלו והא ודאי דבר מוכיח הוא דאיבעידא לאיגלווי היא דאמי' להו לאחר מיתה ליסהדו לצוואתו וליכא למיחש בה למתנתא טמירתא וצריך לכתוי המצרנין בין במכר בין במתנה מאותו שדה בעצמו וצריך נמי לכתוב לו ולא שיירתי לעצמי במכירה זו או במתנה זו כלום. גרסינן בפר' המוכר את הבית³) אמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבהו המוכר בית בבירה גדולה אעפ"י שמסר לו מצרים החיצונים מצרים הרחיב לו, היכי דמי אילימא⁴) בית זבין ליה בירא לא זבין ליה ואלא דקארו ליה לבית⁵) נמי בית כוליה זבין ליה לא צריכנא דרובא קארו ליה לבית בית ולבירה בירה ואיכא דקארו נמי לבירה בית מהו דתימא כוליה זבין קמ"ל מדהוה ליה למיכתב ולא שיירתי בזבני אילין קדמי כולם ולא כת' ליה שיורי. אמ' רב מרי בריה דבת שמואל משמיה דאביי האי מאן דזבין מיד⁶) לחבריה צריך למיכת' ליה ולא שיירתי בזבני אילין קדמי כלום. ההוא דאמי' ליה לחבריה ארעא דבי ר' חייא מזבנינא לך הוו ליה תרתי דמקריין דבי חייא אתו לקמיה דרב אשי אמ' ליה חרא ארעא אמ' לך תרתי ארעתי לא אמ' לך ואי אמ' ליה ארעתי מיעוט ארעות שתיים ואי אמ' ליה כל ארעתי אפי' תרתי ותלת לבד מפרדיסי ובוסתני⁷) לבד מבתי ועבדי⁸) ואי אמ' ליה כל⁹) נכסי אפי' בתי ועבדי. מצר לו מיצר אחד ארוך ומיצר אחד קצר אמ' רב לא קנה ארוך אלא כנגד הקצר אמ' ליה רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור שתיים¹⁰) רב ומודה רב היכא דאיכא מיצר ראובן ושמעון מצד אחד מיצר לוי ויהודה מצד אחר מדהוה ליה למיכתב ושמעון כנגד יהודה ולא כתב ליה שמע מינה כנגד ראש תור קאמר ליה.

(1) צריך להוסיף: אמר להו, כמש"ש.

(2) עיי' ברי"ף בבא בתרא פ"ג.

(3) בבא בתרא דף ס"א ע"ב.

(4) צריך להוסיף כמש"ש: דקרי ליה לבית בית ולבירה בירה פשיטא.

(5) צ"ל: לבירה.

(6) צ"ל: מודי.

(7) צריך להוסיף כמש"ש: ואי א"ל זוהרא אפי' פרדיסי ובוסתני.

(8) שם דף ס"ב.

(9) מלת: "כל" יש למחוק וליתא בכל הנוסחאות.

(10) צ"ל: שתיק.

מיצר ראובן מזרח ומערב ומיצר שמעון צפון ודרום צריך למיכתב ליה מצד¹) ראובן רוחין תרין ומצד¹) שמעון רוחין תרי. מצר לו מיצר ראשון ומיצר שני ומיצר שלישי ומיצר רביעי לא מצר לו רב אמ' קנה הכל חוץ ממיצר רביעי ושמואל אמ' אפי' מיצר רביעי קנה. אמ' רבא הלכתא קנה הכל חוץ ממצר רביעי ולא אמרן אלא דלא מובלע אבל מובלע קנה וכי מובלע נמי לא אמרן אלא דליכא עליה ריכבא דדיקלא ולא הוי תשעה קבין אבל אי הוי עליה ריכבא דדיקלא והוי תשעת קבין לא קנה. ואיכא דאמרי אמ' רב²) קנה הכל אפי' מיצר רביעי והני מילי³) דמובלע אבל לא מובלע לא קני וכי לא מובלע נמי לא אמרן אלא היכא אלא⁴) דאיכא עליה ריכבא דדיקלא אבל ליכא עליה ריכבא דדיקלא ולא הוי תשעת קבין אע"ג דלא מובלע קנה. ושמעינן מהני תרתי לישני דרבא דבשדה לא שייר ולא מירי, ושמעינן מינה דהיכא דמובלע וליכא עליה ריכבא דדיקלא⁵) והוי תשעת קבין לא קנה מובלע ואיכא ריכבא דדיקלא לא מובלע וליכא עליה ריכבא דדיקלא מאי איחמר להאי גיסא ואיכא להאי גיסא שודא דדייני:

והשטר שנים עשר היא גט פטורין.

והוא גט שנותן האיש לאשתו או לארוסתו המקודשת לו וכבר כתבנו זה מפורש בספרינו השני בהלכות גיטין מיהו להחזיר בסדר השטרות כתבנו הכא טופס הגט וזה טופסו:

בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם במניינא דרגילנא למימני ביה בדוכתא פלוני דעל מקום פלוני מותבה אנא פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולא בהתי⁶) לאתרי ולא תריהון דאבהתי דממתא פלוני צביתי ברעות נפשאי בדלא אניסנא ופטריית ותרוכית יתיכי ליכי אנת פלוניתא בת פלוני דממתא פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית ליכי ולא תריכי ולא תריהון דאבהתיכי דהות אנתתי מן קדמת דנא. ואם היא ארוסה יאמר דהות ארוסתי מן קדמת דנא וכדו תרוכית יתיכי ליכא⁷) אנת פלוניתא בת פלוניתא וכל שום דאית ליכי דממתא פלונית דתהוין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך לה תנסבא⁸) לכל גבר דתצביין ואנש לא ימחה ביריכי מן שמי⁹) מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל

(1) צ"ל מיצר.

(2) צ"ל: רבא.

(3) כ"ה ברי"ף אמנם בגמרא לפנינו: ולא אמרן אלא. ועי' דקדוקי סופרים.

(4) מלת "אלא" צריך למחוק.

(5) צריך להוסיף כמ"ש בגמרא: "ולא הוי תשעה קבין קנה לא מיבלע ואיכא ריכבא דדיקלא"

וכ"ה ברי"ף כ"י. עי' דקדוקי סופרים.

(6) צ"ל: ולאבהתי. עי' בס' העשור ד' ויניציא דף נ"ה ודפוס לכוב דף ל"ב ועי' גם בס'

הפסגה קובץ שלישי עמוד 47 ומש"ש החר"א תרכ"ב.

(7) צ"ל: ליכי.

(8) צ"ל: להתנסבא.

(9) כ"ה גם בס' הפסגה ועי' מש"ש החר"א תרכ"ב בעמוד 48 אך קשה לשבש הנוסחא שם

וגם פה. וצ"ע.

אדם ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל
ראובן בן יעקב עד איעזר בן גלעד עד:

ואיכא נמי מאן דכתיב⁽¹⁾ כי בתחלה צריכין העדים לקנות מן הבעל בשעה שהוא
מצוה לכתוב הגט ונותנו ביד שליח האשה או ביד שלוחו וזהו הקנין
שקונין ממנו בביטול כל מודעי וכך אומ' בקנין קנו ממני אני פלוני בן פלוני אתם
עדים בקנין שלם ברעות נפשאי בדלא אניסנא דכל מודעי ותנאי ומודעי דנפקי מגו
מודעי עד סוף כל מודעי דמסירן לי אני פלוני בן פלוני גיטא דפלוניתא בת פלוני
בטלין ומבוטלין בכל לישנא דאמרי רבנן דמבטלי להון מודעי ותנאי. ואיכא נמי מאן
דמוסיף בלשון דמסירין לי ושעתיד אני למסור וכתבין הדין שטרא בפני עצמו חוץ
מן הגט, וצריך להזהר בכתובת הגט וצריך נמי להאריך הארבעה ווי"ן דאמור רבנן
ולהזהר נמי בכתובת הוודי"ן ושיכתוב הגט ושאר עשיותיו כולהו כמו שפירשנו בהלכות
גיטין באר היטב:

והשטר הי"ג הוא גט חליצה.

וכבר כתבנו הלכותיו וענייניו בספרנו השני בהלכות ייבום וחליצה מבואר. מיהו החורנו
הנה טופס גט חליצה להחזירו בסדר השטרות. וגט חליצה הכין הוא⁽²⁾, ברישא צריכין
בי דינא למיקבע דוכתא ביממא ועבדינן סנדל דאית ליה עקב ושנצי ודלא תפיר
בכיתנא ומשוי ליה ברנליה דימינא ומקרו ליבמה מאין יבמי להקים לאחיו שם בישראל
לא אבה יבמי בלשון הקודש ומקרו ליבם לא חפצתי לקחתה וצריך יבם לדהוסיא
רגליה בארעא ואתיא יבמה ושריא שנצי דסנדלא ושלפא ליה מרגליה ושדיא רוקא
מפוטיה קמי יבם וצריכין דייני למיחזי רוקא כד נפיק מפומה ובתר הכין מקרו לה
ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל
חלוץ הנעל תלתא זימני. וכד כת' גט חליצה צריך לסרגולי למגלחא במסרגלא ולא
בדיותא לפי שאין כותבין שתי תיבות בלא שרטוט ובגיטא דחליצותא כתבין לכל
הני פסוקי שלימים בלא סירוס הילכך צריך לסרגולי למגלחא דגיטא במסרגלחא
ולא בדיותא. וצריך למיכת' בגיטא:

במותב תלתא כחדא הוינא ומחתם עליה תלתא ובלבד שיודעין להקרות. ואיכא נמי
מאן דאמ' כי צריכין המשה למותב גט חליצה ולהתום בגט שלשה מן
החמשה וזה כולו כבר פירשנוהו במקומו בהלכות ייבום וחליצה פירוש מבואר ולישנא
קמא דוקא. ואיכא מאן דכת' ואין אומ' דבריו אלא בעמידה דכתי' ועמד ואמר וזה
נמי כבר פירשנוהו מאי דסבירא לן בהלכות ייבום וחליצה. וזהו נוסח גט חליצה:

ביום פלוני דהוא יום כדין לירח פלוני דהוא כדין וכדין לבריאת עולם למנינא
דרגילנא למימני במתא פלוני דעל מקום פלוני מותבה אנחנא דייני דמקצתנא
חתימין למשה במותב תלתא כחדא הוינא בבי דינא וסליקת קדמנא פלוניתא בת פלוני
או ארמלת פלוני והקרבת לקדמנא גברא חד דשמיה פלוני בר פלוני וכך אמ' לנא
פלוניתא דא פלוני בר פלוני אחוהי דפלוני דנא מאבוהי והוינא נסיבנא ליה ושכיב
וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמא בישראל שבק⁽³⁾

(1) מובא בשם "הרב המחבר" בס' העמוד ד' ויניציא דף נ"ה ע"ב וד' לבוב ד' ל"א ע"ד.

(2) עיי' ברי"ף יבמות סוף פרק י"ג נמצא כן אות באות. ועיי' בס' העמוד ד' ויניציא דף נ"ז

וד' לבוב דף ס"ד.

(3) צ"ל: לא שבק.

והדין פלוני אחוהי וחוי ליבומי יתי כען רבנן דייני אמרו ליה אי צבי לייבומי יתי יבם ולא ליטל¹) עלי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי סיניה מעל רגליה ואירוק באנפוהי ואשתמודענהו לפלוני דגן דאחוהי דפלוני מאבוהי הוא ואמרנא ליה אי צבית ליבומי יתה ואי לא איטלע לן קדמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותירוק באנפך וענה ואמי לית אנא צבי ליבומי יתה מידי אקרנוה לפלוניתא דא מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואף להאי פלוני אקרינא ליה לא הפצתי לקחתה ואטלע ליה רגליה ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוהי רוקא דאיתחוי לנא מפומיה על ארעא ותוב אקרנוהו לפלוניתא דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ותוב אקריניה ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ואנחנא דייני וכל דהוו יתבין תמן ענינן בתריה בית חלוץ הנעל תלתא זימני ומדאיתעביד עובדא דנא קדמנא שרינא לפלוניתא דא למהך להתנסבא לכל נבר לכל מאן דתיצבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דגן ולעלם ובעת מיננא פלוניתא דא גיטא דחליצותא דנא וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה לזכו כדת משה וישראל וחתימין תלתא על האי גיטא דחליצותא ולא בעיא לאמתוני תלתא ירחא אלא שריא לאלתר לאנסובי לכל מאן דבעיא וכד כתבי הני קראי בהאי גיטא דחליצותא לא ליכתו התיבות מסורסו' אלא התיבות כתקנן כדכתיבי בספר תורה:

והשטר הי"ד הוא גט מיאון.

וכבר כתבנו הלכותיו ועניניו בספרנו השני בהלכות ממאנת ואילונית מיהו החורנו הנה טופס גט מיאון לכתבו בסדר השטרות וגט מיאון הוא בזמן שהנערה היא יתומה קטנה (והשיאוה²) אמה ואחיה לדעתה דוראי בזמן שיש לה אב וקבל בה אביה קידושין אפי' קטנה בת יום אחד אם קבל בה אביה קידושי' תפסי בה קידושין דאוריתא ולא יכלה למאוני לעולם ואין יוצאה אלא בגט כריתות לכשתגדל והיכא דקבל בה אביה קידושין כשהיא קטנה איכא מאן דאמי' דצריכא מילתא עיונא ואנן כבר כתבנו בהלכות ממאנת מאי דסבירא לן בהאי מילתא. וכבר פירשנו אלו הענינים בהלכות ממאנת ואילונית אבל היתומה הקטנה שהגיעה לעונת הפעוטות שהשיאוה אמה או אחיה לדעתה או שנשאת היא לדעתה היא שיכולה למאן ולכך קתני שהשיאותה אמה או אחיה לדעתה ולא קתני שקידשוה דקידושי קטנה אינן כלום וזה פירשנו אותו בהלכות ממאנת פירוש מבואר ולכן לא הוצרכנו להחזיר כאן הענין. ויש מי שאומ' שממאנת בין בבית דין בין שלא בבית דין וכבר פירשנו זה במקומו. ותנן ביבמות פ"ר בית שמאי אומרי' אין ממאנין וכו'³) אי זהו קטנה שצריכה לימאן כל שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה השיאוה שלא לדעת⁴) (אבי"ה) אינה צריכה לימאן ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לישמר⁵) קידושיה אינה צריכה לימאן כלומי כמו

(1) צ"ל: ליטלע.

(2) בעטור ד"ו (דפוס ויניציא) דף י"ז ע"ב, וד"ל (דפוס לבוב) דף ל"ג כתב: "תשובה לרבי אלפס שכתב הרב המחבר וכו'. וכן בנמוקי יוסף יבמות פ"ג כתב: "עלה דהא דתנן שהשיאתה ולא תנן שקדשתה כתב תשובה הר' יהודה ברבי ברזילי לריא"ף ז"ל וכו'" ופה לא נמצא ובודאי היה כתוב בה' ממאנת.

(3) דף ק"ז ע"ב.

(4) צ"ל: לדעתה, ומלת "אבי"ה" צריך למחוק ולכן נקוד עליה.

(5) צ"ל: לשמור.

שלא נתקדשה דמיא אמי רב יהודה⁽¹⁾ אמי שמואל הלכה כר' אלעזר⁽²⁾ בן אנטיגנוס. אמי רב יהודה ואמרי לה במתניתא בראשונה היו כותבין גט מיאון לא רעינא ביה ולא צבינא ביה ולא אנא בעיא להתנסבא ליה כיון דחוי דקא נפיש דבורא אמרי אתי לאחלופי בנישא⁽³⁾ בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו אבל אם מיאנה ביכס אסורה לאביו⁽⁴⁾ דבשעת נפילה נראית ככלתו וזה כולו מפורש במקומו. והקטנה הממאנת כיון שגדלה שעה אחת ולא מיאנה שוב אינה יכולה לימאן ואינה ממאנת אלא בקטנותה בכדיקה כמו שפירשנו במקומו. ואשכחן בנוסח גט מיאון וכת' רבינו סעדיה גאון ז"ל וקצת קמאי כרכת' ביה הכי איך פלונית בת פלוני אתא לפנינו לבית דין וכן אמרת דפלוני אבי או פלוניתא אמי קדישו יתי לנברא דשמיה פלוני וכו' ולעניות דעתין הם מילתא טעותא היא שאם קידשה אביה וקבל בה קידושין ודאי אינה יכולה למאן ואין יוצאה בגט נמי עד שתגדיל ואי אמרינן כגון שמת אביה כשהיא קטנה⁽⁵⁾ וכהני דכתבין אמי לעיל דאמרי דצריכא מילתא עיונא, אנו לעניות דעתין לא חוינאן בה משום מיאון אלא קטנה בכל יום שקיבל בה אביה קידושין בין מת אביה בין לא מת אביה אינה יוצאה אלא בגט לאחר שתגדיל דלא כת' בה הילכך לא ידעינן מאי קא כת' רבי' סעדיה בהא מילתא. ונוסח גט מאון כך הוא. איכא מאן דלא כתבי ביה אלא הכי:

ביום פלוני דהוא כך וכך לירח פלוני אתת פלוניתא בת פלוני קדמנא ואמרה דאנא הוינא נסיבנא להדין גברא ואנא קטנה ואטעיוני אמי או אחי ואנסכוני להדין גברא והשתא אנא ממאנה ביה קדמיכון ובדיקנא להדין פלוניתא בת פלוני ואשכחן יתה דעדיין היא קטנה ומדמיאנה באנפנא שריונהא למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין ואינש לא ימחה בידה מן יומא דגן ולעלם ומשום מקצריין האי לישנא כדאמרינן לעיל כדאמור רבנן כיון דחוי דקא נפיש דבורא אמרי אתי לאחלופי בנישא תקינו הכי. ביום פלוני מיאנה פלוניחא בת פלוני באנפנא. ומינייהו מאן דמאריכין בלישנא והכי קא כת' בנוסחי עתיקי. ביום פלוני בירח פלוני והוא שנת כך וכך לבריאת עולם למנינא דרגילנא למימני ביה במתא פלונית דעל מקום פלוני מותבה איך פלוניתא בת פלוני אתת לקדמנא לבי דינא והכי אמרת לנא פלוניתא דא אמי או אחי אטעו יתי וקדישת יתי לאנתו להדין פלוני בר פלוני ואנא ינוקתא הויתי בההוא שעתא ועד השתא נמי אנא ינוקתא ואנא ממאנא ביה. ואית דכתבי בלישנא לא רעינא ביה ולא צבינא ביה ולא אנא בעיא להתנסבא ביה והדין לישני כבר כתבין לעיל דסלקום לרבנן קמאי חכמי התלמוד ולא קא כתבי ביה אלא מיאנה פלוניתא בת פלוני באנפנא. ואית נמי דכתבי ביה הכי ולא חויה לאנסוכי לא לי ולא לזרעייתי וכיון דחוינא דהכי אמרת לנא בדיקנא להך פלוני עיי נאמנים ואסהידו קדמנא דעדיין היא קטנה וכד חוינא דאמרת קדמנא הדין פלוני בהדין ענינא כתיבנא לה גט מיאון ויהיבנא בידה למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין כדת משה וישראל ואינש לא ימחה בידה מן יומא דגן ולעלם ומה דהוה קדמנא כתבנא וחתמנא ויהיבנא בידה למיהוי

⁽¹⁾ דף ק"ח.

⁽²⁾ צ"ל כר' חנינא.

⁽³⁾ צריך להוסיף: "תקיננו הכי ביום פ' מיאנה פ' בת פ' באנפנא ולא דמיא מיאון לגט דממאנת באיש היא מותר" — עיי' בס' העשור ד"ו דף ג"ח, וד"ל דף ל"ג ע"ד.

⁽⁴⁾ יבמות דף ק"ז ע"ב.

⁽⁵⁾ עיי' בס' העשור ד"ו דף ג"ח ע"ג וד"ל דף ל"ג.

לה לזכות ולראיה. ונרסינן ביבמות בפר' מצות חליצה¹ אמ' רבה² אמ' רב סחורא אמ' רב הונא חולצין אעפ"י שאין מכירין וממאנין אעפ"י שאין מכירין ואין כותבין גט מיאון אלא אם כן מכירין חיישינן לבית דין טועין דילמא לא דייקי בתר עדים ורבא דידיה אמ' אין חולצין אלא אם כן מכירין ואין ממאנין אלא א"כ מכירין לפי' כותבין גט חליצה אעפ"י שאין מכירין וכותבין גט מיאון אעפ"י שאין מכירין ולא חיישינן לב"ד טועין מאי טעמא דבי דינא בתר בי דינא לא דיקי אבל בתר עדים דייקי והלכתא כרבא ומפורש זה בפר' יש נוחלין³):

והשטר הט"ו הוא גט שחרור.

והוא כגון מי שיש לו עבד כנעני או שפחה כנענית דשיכי במצות כגון שהטבילין רבן לשם עבדות והם עבדים לעולם הם ובניהם עד שישחרר אותם רבן בגט הירות וכבר פירשנו כל זה בהלכות שפחה נכרים ועבדים. ותנינן בנישין⁴ בפר' המגרש גופו של גט שחרור הרי אתה בן חורין לעצמך. ויש מי שאומרים נמי כי בתחלה צריכין לקנות ממנו העדים בביטול כל מודעי וכותבין שטר ביטול כל מודעי בפני עצמו כדרך שכותבין על גיטי נשים כי חד טכסיסא אינון ונמרינן לה לה דכתי' בשפחה כנענית או חופשה לא ניתן לה וכבר פירשנו זה במקומו. ויש מי שאומרי' שאם רוצה ליכתו' ביטול המודעי בגט שחרור גופו כותבין מיהו לכתו' שטר בפני עצמו יפה וכדרך שאמרנו בגיטי נשים וכן כותבין:

יודעים⁵ אנו חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני שהיה עבדי בתחלה ושחררתיו עכשו לגמרי בגט הרות שכתבתי לו ועכשו קנו ממני בלב שלום ברעות נפשאי בדלא אניסנא דכל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי ודנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי דמסירין לי אני פלוני בן פלוני על הדין גט דפלוני המשוחרר או דפלונית המשוחררת דלהווי בטלין מעכשו בכל לישני דאמרי' רבנן דמבטלי בהון מודעי ותנאי. ונוסח גט החירות כך הוא:

זכרון עדות שהיה בפנינו אנו עדים ביום פלוני בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למניינא דרגילנא למימנא ביה במתא פלונית איך אנא פלוני בר פלוני וכל שום אוחרן וחניכא דאית לי צביתי ברעות נפשאי בדלא אניסנא ושחררית וחפשית ושבקית וחררית יתך לך אנת פלוני דהוית עבדי מן קדמת דנא לעצמך והשתא אקניתי לך נפשך דתהווי אנת לעצמך ואת לגרמך ואת לנפשך ואת בר חורין למיעל בקהלא דישראל ולמינסב בת ישראל ולהתערבא בישראל ורשאין את ובנך למילף אוריתא ודיעלון בקהלא דישראל ולהתנסבא את ובנך בתרך למנסב לכל מאן דצביין ואינש לא ימחה בדיכון מן יומא דנן ולעלם ולית רשות לאינש לא עלך ולא על מלאכתך ולא על ממונך ולא על מאן דאית לך ולא על כל מה דעתיד למיהווי לך ארי ברעות נפשאי שחררית יתך והרי את לנפשך והרי את בן חורין ואינש לא ימחה בידך ולא בברך ולא בברתך מן יומא דנן ולעלם ולא ליורשו ולא ליורשי בתרך עלך

¹ יבמות דף ק"ו.

² צ"ל: רבא. וכ"ה שם.

³ בבא בתרא דף קל"ח ע"ב.

⁴ דף ס"ה ע"ב.

⁵ מובא בס' העמור ד"ו דף נ"ח ע"ד וד' לבוב דף ל"ג ע"ד: "וכתב הרב איכא מאן

דאמר דבעי בטול מודעי".

ועל זרעך לשעבודי יתכון ודן דיהו לך מינאי ספר תרוכין וגט שחרורית ואגרת חרורין כדת משה וישראל. ואיכא מאן דכתבין נמי כהאי גיטא דעבדא וכתבין הכי ואמרנא ליה פלוני דנא ניקני מנך ונכתוב הדין גבי גט חירות ונחתום וניתן ליה לפלוני דנן ואמי' לנא הן קנו מינאי וקנינא מיניה דפלוני בר פלוני דנן לפלוני המשוחרר זה בכל מאי דכתי' ומפרש לעילא במנא דכשר למיקניא ביה שריר וקים. ואיכא דכתבו במקום המשוחרר הכי לפלוני דנן ואיכא נמי מאן דלא כתי' קנין כלל בגט חירות דיליף מגט אשה. ואיכא מאן דאמי' דבמאן דאפשר למעבד לרוחא דמילתא טפי עדיף.

והשטר הי"ו הוא שטר כתובת גרושה ושבוייה ואלמנה.

וכתובה גרושה ואלמנה זהו נוסחא.

בכך וכך בשבת בחדש פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית איך פלוני החתן אמי' לה לפלונית בת פלוני הואי לי לאנתי כדת משה וישראל ואנא אפלה ואוקיר ואזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מוהריכי כסף זווי מאה דחוז ליכי מדרבנן ומזוניכי וכסותיכי וספוקיכי ומיעל עליכי כל ארעא וצביית מרת פלוניתא והות לפלוני חתן דנא לאנתו ודא נדוניא דהנעלת ליה מבית עצמה בין בכסף בין בזהב ובגדים ותכשיטין ושימושי ערסא סך שומת הכל קבל עליו ר' פלוני חתן דנא בכך וכך דינרין ממטבע פלונית וצבי ר' פלוני זה והוסיף לה מדיליה כך וכך דינרין דלהו לה מתנה נמורה תוספת על כתובתה ואחריות וחומר שטר כתובתה דא ונדוניא דא ותוספת דיליה קבילית עלי ועל ירתאי בתראי דתתפרע מכל שפר ארג נכסין דאית לי תחות כל שמיא שקניתי ושקנה כולהון יהון אחראין וערבאין לשטר כתובתה דא ונדוניא ותוספת דיליה. וקנינא מר' פלוני חתן דנא הנזכר וכו'. ונוסח כתובת שבוייה נמי כך היא.

בכך וכך בשבת בירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנינא שאנו מונין כאן במתא פלונית איך פלוני בר פלוני אמר לה לפלוניתא בת פלוני שהיתה אשתו קודם שאשתביאת הואי לי לאנתי כדת משה וישראל ואנא ברעות נפשאי אפלה ואוקיר ואזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת עברין⁽¹⁾ יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מוהריכי כסף זווי מאתן דחוז ליכי מדאוריתא ומזוניכי וכסותיכי וספוקיכי ומיעל עליכי כאורח כל ארעא וצבי פלוני דנן דלחדש כתובתה כהדין הלכתא דמנסבא מינה בקדמיתא ודן נדוניא דהנעלת פלונית דא לפלוני בעלה בין במאני דערסא בין במאני דשמושא עולה מנין כך וכך וצבי פלוני דנן והוסיף לה בכתובתה כך וכך ונתן לה במתנה. וכך אמר לנו פלוני זה אחריות כתובה דא חדתא דכתובא קבילית עלי ועל יורשי אחרי להתפירעא מכל שפר ארג נכסין וקנינין שקניתי ושעתיד אני לקנות מאותו זמן שנשאתיה ומהיום שכתבתי כתובה זו עד עולם כחומר כל שטרי כתובות דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא וכו'. וכתבתי אני פלוני כתובה זו לפלונית דא אתתי כרי להסתלק מחומרא דרבנן דאמרי אסור לאדם שישאה עם אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה ורציתי אני וכתבתי כתובה זו שלא לעבור על דבריהם ומה שהיה בפנינו כתבנו וחתמנו וכו'.

ויש מי שאומרים כתובת שבוייה זו שאנו אומרין בזמן שנאבדה כתובתה הראשונה אבל בזמן שכתובתה קיימת אין צריך חידוש אחר אלא שמכניסה לאשה בשעת יציאתה מן השבי כאשתו כי שבוייה מותרת היא לישראל דסתם שבוייה אנוסה היא ואונס בישראל

(1) צ"ל: גוברין.

משרא שרי ואין השבוייה אסורה אלא לכהנים בלבד אבל אם ידוע בעדים שזינתה בשביה ברצונה הרי אסורה גם לישראל. וכתובת גרושה שאמרנו למעלה היא גרושה דעלמא אבל גרושה דידיה כגון שגרשה ומחזירה הא תנינן בכגון זה בכתובות בסוף פר' הכותב¹) שני גיטין ושתי כתובות גובה שתי כתובות. שתי כתובות וגט²) ומיתה אינה גובה אלא כתובה אחת שהמגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובה הראשונה והני מילי כד אחרניא³) סתמא אבל אי כתב לה כתובה אחריתי גביא תרוייהו כדקתני רישא שני גיטין ושתי כתובות גובה שתי כתובות.

פיס⁴) קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה. אמ' רב הונא לא שאנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין לה. תניא כוותיה דרב הונא חדשו נוטלין מה שחדשו, לא חדשו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אבל תוספת אין לה.

והשטר הי"ז הוא שטר דיאתיקי.

תניא בפר' יש נוטלין⁵) מי שמת ונמצאת דיאתיקי קשורה לו על ירכו אינה כלום וצוואת מת בלשון יון קורין אותה דיאתיקי שאם כתב זה המת קודם מיתתו ואמ' כך וכך מנכסי יהיו לפלוני וכך וכך לפלוני ולא הוציא אותו כתב מתחת ידו ולא זיכה אותה שום אדם ומת ונמצאת קשורה על ירכו אינה כלום אבל אם זיכה בה לאחר קודם מיתתו בין שיהיה אותו אחר מן היורשים בין שאינו מן היורשים דבריו קיימין. תנו רבנן אי זהו דיאתיקי כלומר מה הלשון דא תהא למיקם ולהיות שכך אני מצוה בפניכם ותהיה זו למיקם ולהיות. ואי זו היא מתנה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה. ומקשינן אטו לא הויא מתנה עד שיהא כתו' בה מהיום ולאחר מיתה אדרבה אם יכתוב לו לחלוטין מהיום ולעולם יותר יפה דמיד קנה. ומתריץ אב"י הכי קאמ' אי זו היא מתנת בריא שהוא כמתנת שכיב מרע ולא יקנה מקבל מתנה אלא לאחר מיתה ותהיה דומה לדיאתיקי שהיא צוואת שכיב מרע דלא קנה אלא לאחר מיתה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה.

כי אתא רב דימי אמ' דיאתיקי מבטלת דיאתיקי שאם כתב את האחד לאחר במיפה את כחו וכת' דיאתיקי אחרת לאינש אחרניא בלא יפוי כח אתיא הך דיאתיקי שהיא במיפה את כחו ומבטלת הך דיאתיקא שאין מיפה את כחו כגון שכיב מרע שאמ' כתבו ותנו מנה לפלוני רואין האי כתבו שאמ' אם במיפה את כחו אמרי הרי זה כותבין ואם לאו אין כותבין, ואמ' היכי דמי במיפה את כחו כדאמ' רב חסדא במקום אחר וקנינא מינה מוסיף על מתנתא דא הכא נמי כגון שאמ' אף כתבו וחתמו והבו ליה דמעיקרא אמ' תנו לפלוני כך וכך ואם ירצה נמי כתבו וחתמו והבו ליה דהאי לשון דומה הוא דרוצה הוא בהקנאתו ליפות את כחו.

ויש מי שפירש דיאתיקי מבטלת דיאתיקי על ענין מרובין היא שהרי אמרנו פשיטא כתב לזה וחזר וכתב לזה וויני⁶) דכי אתא רב דימי אמ' דיאתיקי מבטלת דיאתיקי והכא

¹) כתובות דף פ"ט ע"ב.

²) צריך להוסיף כמש"ש: „או כתיבה וב' גיטין או כתיבה וגט“.

³) ע"י ברי"ף ושם: כשהחזירה.

⁴) שם דף צ'.

⁵) בבא בתרא דף קל"ה ע"ב.

⁶) צ"ל: היונו כמ"ש שם דף קנ"ב ע"ב.

כיון דלא משתמע' כמי שכת' לשני בני אדם אלא כמי שכתב לאדם אחד עיקר פירושו בזה המקום כך הוא דיאתיקי מבטלת דיאתיקי כלומ' צוואה עצמה מקצתה מבטלת מקצתה יש שם דיבור שאם אמרו בה מבטלת אותה כגון אם אמ' כתובו ולא אמ' בלשון יפוי כח כגון שאמ' אף כתבו ותנו לו אין צוואתו מבטלת והתם הוא דכותבין ונותנין. מת' ר' אבא¹) בר ממל בריא שאמ' כתבו ותנו לו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין דודאי כיון הדבר בכתיבה אין שטר לאחר מיתה טעמא דבריא שאין דבריו ככותבין וחתומין וכמסורין ואין תלוי אלא בכתיבה ומשום הכי אין כותבין לפי שאין השטר עושה מעשה שטר לאחר מיתה אבל שכיב מרע שדבריו ככותבין וכמסורין אעפ"י שאמ' כתבו ותנו ומת אין מפסיד לשון כתבו למקבל מתנה כלל וכותבין ונותנין לאחר מיתה ואעפ"י שלא היה כמיפה את כחו ומתירין הכא נמי לא מדקדקינן הא שכיב מרע כותבין ונותנין אלא במיפה את כחו דבבריא אעפ"י שמיפה את כחו לא מהני ליה דאין שטר לאחר מיתה אבל שכיב מרע מהני היכי דמי מיפה את כחו כדאמ' רב חסדא וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא דמתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין דכותבין וכמסורין דמי אלא כי היכי דהאי קנינא דכותבין ביה מוסף הוא דאינו צריך לכתבו אלא משום יפוי כח הוא דכותבין ליה הכא נמי בהא דיאתיקי היכי דמי יפוי כח דאמ' להו אף כתובו וחתומו והבו ליה דמדאמ' אף לא תלה עיקר המעשה בכתיבה אלא כי היכי קאמ' להו אע"ג דלא צריך למיכתב כתובו לכו אתם וכתבו וחתמו והבו ליה כי היכי דהאי וקנינא מניה לא צריך למיכתב אלא משום יפוי כח הוא כשאמ' להם אף כתובו וחתמו בההוא דיאתיקי דשכיב מרע משום יפוי כח היא שאמ' להם אף כתובו וחתמו והבו ליה וכבר פירשנו וחתמו כל הני מילי לעיל לולי שחורנו כאן ראשי הדברים פעם שנייה. ותנינן נמי בסוף פר' שנים אוחזין²) מצא גיטי נשים ושחרור עבדים דיאתיקי מתנות ושוברין הרי זה לא יחזיר שאני אומ' כותבין היו ונמלך עליהן שלא ליתנן. ואמרינן בגמ' ת"ר אי זהו דיאתיקי דא תהא למיקם ולהיות. מתנה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה הוא דהויא מתנה הא לאו הכי לא הויא מתנה. אמ' אביי הכי קאמ' אי זו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני לאחר מיתה כל שכת' בה מהיום ולאחר מיתה.

והשטר הי"ח הוא שטרא דמרכסא.

והאי שטרא אתה מוצא אותו על ענינים הרבה שכותבין שטר אחד למי שנאבד שטרו או שנמחק או נקרע ופעמים שאתה מוצא שאין כותבין אלו כלל והרי אנו מפרשין כל אחד ואחד ודאי בדבר ידוע שאם יש לראובן שטר חוב או שטר משכונא על שמעון ובא אותו השטר ביד ב"ד כגון שנתרעם ראובן לשמעון והוציא שטרו ונותנו ביד ב"ד וקיימו את שטרו, ובין כך הלך שמעון לאחד מן המקומות ולא נמרו עליו את הדין ובין כך נפל אותו השטר מיד ב"ד או נפל לאור או למים מידם או שנמחק בפניהם או שטעו ב"ד וקרעו אותו השטר כגון שנתחלף להם בשטר אחר או בטעות זולתו וקרעוהו הרי הן כותבין שטר אחר במקומו לראובן ואם ברור להם אותו זמן שכתו' בשטר הראשון כותבין מאותו זמן הראשון ומשעבדין נכסי שמעון מאותו זמן הראשון בשטר המחודש שכותבין ואם אין ברור להם הזמן בבירור ביום ידוע ויכולין לומר חדש או שבוע ידועה כותבין הזמן כפי מה שברור להם מאומד דעתם כמה היה אותו שטר מוקדם לאותו יום ואם אין ברור להם כלל כותבין הזמן מאותו יום שכותבין אותו השטר כי מספיקא אין אנו יכולין לחייב אחרים כי

¹ שם דף קל"ה:

² בבא מציעא דף י"ח ע"ב.

שמא אתי למטרף לקוחות שלא כדין הילכך אין כותבין זמן אותו השטר שמחרשין אם אין ברור להם כלל אלא מיום כתיבת השטר המחודש וכותבין באותו שטר המחודש ובשטר שמוש אחר היאך נפל מיד הבית דין (וחנו"ת) ואותו השטר החוב הראשון או נמחק בידיהם או נקרע בידיהם וטעות ולא היתה צריכה למיקרע וטעמא דמילתא שכותבין הכי באותו השטר שמא ימצא ראובן אותו שטר הראשון שלא יוכל לתובעו כי זה המחודש כתבו במקומו ואם יצאו שניהם יחד יבטל המחודש את הראשון כיון שמוכיר בו שמפני נבילת¹) הראשון נכתי' זה המחודש ולא יגבה אלא אחר מהם, ומפני שאנו חוששין נמי עוד חשש אחר כי שמא לאחר פריעת שטר זה המחודש יוציא ראובן אותו שטר הראשון שימצא ויגבה פעם שנייה לכך כותבין שטר שימוש גם לשמעון היאך היה לראובן שטר עליו מסך כך וכך שיהא הוא קודם זמנו מוזן אותו שטר מחודש שיהא אותו שטר הראשון בטל דלא יהא בו כח לגבות בו משמעון כלום, וזה שאנו אומרין שכותבין לו ב"ד שטר אחר בזמן שקיימו ב"ד מקודם אותו השטר בחתימת עדים אבל אם לא קיימוהו אין כותבין לו זו השטר המחודש לגבות בו אלא כותבין לו הרי אנו ב"ד הוציא לפנינו פלוני בן פלוני שטר על פלוני בן פלוני ופלוני ופלוני עידיו ונאבד בפנינו או נקרע ולכך כתבנו לו זו השטר המחודש מאותו הזמן וכי פלוני ופלוני הן עידיו ולפי שלא נתקיים העדות לפניהן צריך הוא להביא ראיה כשיגבה ועשו הראיה שיהא צריך להביא בעת שיגבה אם יודה לו בעל חובו אותו החוב הרי הוא גובה אותו מבני חורי בלא ראיה אבל ממשעבדי לא יגבה בלא ראיה וענין הראיה עד שיעידו אותן עירי השטר בעצמן על אותו העדות או עדים אחרים שראו אותו השטר והכירו חתימת ידו וכן נמי לענין בני חורי אם לא יודה שמעון הלוח באותו החוב צריך נמי ראובן להביא זו הראיה קודם שיגבה וכבר פירשנו כל זה לעיל אבל שטר חוב או שטר משכונה שהיו לראובן על שמעון ונפל מידו ובא לעירי השטר ואמ' אתם יודעים שהיה לי שטר על שמעון מסך כך וכך ואתם עירי בכך והרי אותו השטר נאבד ממני ואני מפיס מכם שתכתבו לי שטר אחר במקומו בהוא ודאי אין כותבין כלל לא העדים ולא שיעידו העדים בפניהם כי מי יימר שנאבד השטר שמא פרעו שמעון והחזיר לו את שטרם ובהא עניינא אמור רבנן מי שבא ואמ' אבד שטר חובי אעפ"י שאמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתנו לו את השטר אין כותבין שיש לחוש שמא נפרע והחזיר את השטר וכבר כתבנו ופירשנו האי שמעתא לעיל פירוש מבואר אבל אם נפל מיד העדים עצמן הרי הן באין ומעידין בפני בית דין וב"ד כותבין לו את השטר במקומו כדי שלא יגבה בו בלא ראיה וכותבין בשטר המחודש היאך היה המעשה והעדים וסך הממון ומעשה הנפילה זה ימצאו לאותו השטר הנאבד ראובן המלוה שלא יגבה בו פעם שנייה וכן נמי כותבין שטר שמוש אחר היאך היה כל המעשה והנפילה שאם ימצא ראובן המלוה אותו שטר לאחר פריעת זו השטר המחודש ויקרע ויגבה פעם שנייה ואח"כ בון הראשון לכך כותבין בית דין שטר השימוש שיעמוד ביד שמעון מפני זה החשש: והיכא נמי שנפל שטר החוב מיד ראובן המלוה שאין כותבין לו העדים שטר אחר ולא הב"ד בעדות העדים מפני שיש לומי כי מכוב הוא שלא נפל מידו אלא נפרע אצטריכין לפרושי עלה דהא אם הלוח מודה למלוה שלא פרע אותו אלא שהוא חייב בו עדים אם יכתבו לו הב"ד בהא שטר כיון שהעדים אומרי' אנו כתבנו לו השטר מוזן פלוני והלוח מודה שהוא חייב עדים באותו השטר ולא פרעו מעולם כי

(1) צ"ל: נפילת.

יש מי שאומרין דכיון שהלוח שהלוח מודה בכך שכותבין לו הבית דין שטר מחודש. ואנן לעניות דעתין לא חזו לן הכי שכתבו לו הב"ד ולא העדים כלל שטר מחודש מזמן ראשון כי יש לומי כי פרע הלוח למלוה אותו שטר ואחר כך מכר השעבוד לאחרים והשתא עשו קינניא ורוצה לכתוי לו שטר מזמן ראשון כדי שיטרופ לקוחות שלא כדין אלא כיון שנתרצו שניהם על כך שעדיין חייב באותו ממון יכתבו שטר חדש מזה הזמן שאנו עומדין בו בין באותן עדים בין בעדים אחרים שיקנו בפניהם לכתחילה או שיודה בפניהם כי היכא דלית להו פסידא ללקוחות דביני ביני אבל מזמן ראשון אין כותבין כלל שטר מחודש אלא א"כ נפל מיד הב"ד או מיד העדים ובלבד שזכירו כל המעשה בשטר המחודש ושיכתבו נמי שטר שמוש ביד הלוח ועל הדרך שפירשנו לעיל. וזה נוסח שטר דמירכס.

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שהביא לפנינו פלוני בן פלוני שטר חוב או שטר משכונה שהיה לו על פלוני בן פלוני מכך וכך זהובים ופלוני ופלוני עידיו ומזמן ההלואה מזמן פלוני שהוא ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית ואותו שטר היה מקויים בראובן וכיון שהיה בדינו אנו בית דין נאבד או נמחק או נשרף או שאכלוהו עכברים תחת ידינו ולכך אנו כותבין לו שטר מעשה בית דין זה לפלוני דנן בן פלוני חייב לו זהובים כך וכך מזמן פלוני בלא שום טענה ועלילה בעולם אלא שהוא חייב בהן חוב גמור (וברש"ו) ובשטר מקויים מזמן פלוני כדרך כל שטרי חובות דנהיגין בישראל כשתקנו חכמים מיומא דנן ולעלם, ואם היתה אותה השטר הראשונה בנאמנות גמורה ומפורשת שאינו צריך שבועה לגבות כותבין בפ"י כי זה השטר נמי אין צריך שבועה ומעמידין אותה על כל דיני שטר הנאבד ועל כל הלכותיו ומזכירין נמי בשטר שאם ימצא ראובן המלוה אותו השטר הראשון שנאבד שלא יוכל לגבות בו כי זה השטר הוא במקום אותו השטר הראשון והראשון הרי הוא בטל ומבוטל מעכשו בכל מקום שהוא וכל זמן ששטר מעשה בית דין זה יוצא מתחת ידי פלוני או מתחת ידי הבאים מכחו הרי הוא במקום השטר הראשון וגובה מפלוני ומיורשיו כדון כל גביית שטרי קיומין דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ומה שהיה בפנינו אנו ב"ד כתבנו וחתמנו ונתנו ביד פלוני להיות בירו לראיה ולזכות. ואם אין ברור להם זמן השטר כותבין בשטר המחודש מיום שהם עומדין בו סתם כמו שכתבנו לעיל. ואין מוסרין זה השטר לראובן המלוה עד שמוסרין שטר שמוש בידי שמעון הלוח וענין זו שטר השמוש כגון שובר להפסיד אותו הנאבד שלא יגבו בו לעולם. וזה נוסח שטר השמוש:

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שהביא לפנינו פלוני בן פלוני שטר חוב או שטר משכונה שהיה לו על פלוני בן פלוני מכך וכך זהובים ופלוני ופלוני עידיו ולפי שנאבד בדינו וראינו לכתוב לפלוני זה המלוה שטר במקום שנאבד במה שיגבה ממנו מפלוני זה הלוח וחששנו שלא יבא ליד פלוני זה המלוה אותו שטר הנאבד מדינו ויגבה בו פעם שנייה ולכך שאלנו לפלוני זה אם לו (שום) שום שטר אחר בעולם על פלוני זה הלוח אלא אותו שטר הנאבד תחת ידינו ואנו כותבין לך השטר המחודש במקומו ואמ' לנו כי לא היה לו עליו עד אותו היום שום שטר חוב אחר בעולם ולכך כתבנו לפלוני זה הלוח שטר שימוש במעשה בית דין זה שהוא ביום פלוני שהוא כך וכך לבריאת עולם להיותו שובר בירו על כל שטר שיוציא פלוני בן פלוני עליו שהוא זמנו קודם מיום זה שיהא כל אותו שטר שיוציא עליו שזמנו קודם ליום זה בטל ומבוטל וחשוב כחרס הנשבר שאין בו ממש והוא פרוע לגמרי כי לא נותר לפלוני זה המלוה על פלוני זה הלוח שום שטר חוב או משכונה בעולם חוץ מאותו מעשה בית דין

שעשינו לו תמורת השטר הנאבד אבל כל שטר אחר שיוציא על פלוני זה חוץ מן המעשה ב"ד ואותו השטר יהיה זמנו קודם שטר שימוש זה בטל ופרוע הוא לגמרי ולא יהא בו שום כח בעולם, ומה שהיה בפנינו אנו בית דין וראינו מן הדין חתכנו ופסקנו ביניהם כל תביעה ותרעומת וכתבנו לפלוני זה השטר שמוש זה להיות בידו לראיה ולזכות. וכששואלין למלוה אם יש לך על פלוני זה הלזה שום שטר אחר בעולם אלא אותו שטר הנאבד תחת ידינו והוא אומ' שאין לו שום שטר אחר זולתי הנאבד אותו עת כותבין הכי בשטר השמוש כמו שאמרנו לעיל ומתריין בו הוי יודע שאם יש לך עליו שום שטר חוב אחר ואין אתה מוציא אותו השתא לפנינו הרי אנו מבטלין אותו מעכשיו ולא תגבה בו לעולם לאחר כך אבל הוא אומ' יש לי עליו שטר פלוני ופלוני מוציאין לפנינו ואנו כותבין אותן השטרות בשטר השימוש ואנו מזכירין שמותן וסך החוב שבהן ואומ' הכי אבל כל שטר אחר שיוציא פלוני זה המלוה על פלוני זה הלזה חוץ מן המעשה ב"ד שעשינו לו תמורת הנאבד ושטר פלוני ופלוני שהיה בידו אותו עת ממון כך וכך והראה אותו לפנינו כל שטרות אחרות זולתי אלו שזכרנו אם יהיו אותן השטרות אחרות שיוציא חוץ מאלו שזכרנו קודמות זמן לזמן שטר השמוש בטלות הן ופרועות לגמרי אבל כל שטר שיוציא שיהא זמנו מאוחר לאחר זמן שטר השימוש קיים הוא כי בודאי אחר כך נעשה אותו השטר ודברים אלו שאנו כותבין ומאריכין בשטר שימוש זה בזמן שאין אנו יודעים בבירור זמן השטר הנאבד אבל אם אנו יודעים זמנו בפירוש הרי אנו כותבין הכי בשטר השימוש וחששנו שלא יבא לידי פלוני זה המלוה אותו שטר הנאבד מידינו ויגבה פעם שנייה ולכך כותבין לפלוני זה שטר שמוש שאם יוציא עליו פלוני המלוה שטר מזמן פלוני בכך וכך ממון ופלוני ופלוני עידיו הרי אותו השטר בטל ופרוע ולא יהא בו לגבות כי זה מעשה ב"ד המחודש כתבנו לפלוני המלוה במקומו לגבות בו ולכך אותו הנאבד בטל ופרוע הוא לגמרי.

והשטר הי"ט היא כתובה דמרכסא.

והיא כגון אשה הנשואה לאיש בקידושין וכתובה והיא תחתיו וידוע לכל שהיא אשתו ואין ביניהם מחלוקת בשום דבר אלא שבאין לפני ב"ד ואומ' הבעל רבותי הריני מודיע אתכם שאשה זו היא אשתי ונשאתיה כתורה כדת משה וישראל בקידושין וכתובה והרי היא נשואה לי מזמן פלוני והשתא נאבדה הכתובה שעשיתי לה ולפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה ואיני רוצה לעמוד באיסורא אני מפיס מכס רבותי שתחדשו לי ותעשו לנו כתובה אחרת כדי להתנצל מעונש הזנות והדומה לו. והשתא יש מי שאומ' שמחדשין לה הכתובה מזמן שני כדי שלא תטרף לקוחות שלא כדן וכדרך שאמרנו לעיל בשטר המחודש. ויש מי שאומ' שאין זה דומה לשטר המחודש כי האשה הכל יודעין שהיא אשתו וכי היא נשואה לו מאותו הזמן שנשאת לו ויש כמה עדים שמעידין בזמן הנשואין ובודאי כל הנשאת יש לה כתובה וזו הואיל וידוע בעדים הזמן שנשאת לו מאותו העת משועבדין לו נכסיו ואין בזה משום חשש דאטיא למטרף לקוחות שלא כדן וראי בדינא היא טורפת, וכי אמרי לך שגם הכתובה היא כשטר חוב ושמא צררי אתפסה בכתובתה ונרשה והשתא הוא דקא מהדר נסיב לה ואתיא למטרף שלא כדן. והא דגרסי' בפר' שנים אוחזין¹ בתחלתו ולא חייש ר' יוסי לפירעון והא תניא מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה, אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה, ר' יוסי אומ' עודה תחת בעלה יחזיר לאשה.

¹ בבא מציעא דף ז' ע"ב.

נתארמלה או נתגרשה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. ובסופה דשמעתא אוקמה רבינא דהוא בתרא לעולם איפוך וטעמייהו דרבנן התם בהאי ברייתא דכתובת אשה דאמי לא יחזיר לא לזה ולא לזה לאו משום דחיישינן לפירעון אלא משום דחיישי לשתיה כתובות ורי יוסי לשתיה כתובות לא חייש ולא דמיא שטר כתובה היכא דנמצאת בשוק להיכא שנאבדה לגמרי ומילתא צריכא עיונא. וזהו נוסח כתובה דמירכסא:

ביום ¹ פלוני לחדש פלוני שנת כך וכך לבריאת עולם למנין שרגילין למנות בו במתא פלונית איך פלוני בן פלוני בא לפנינו והזכיר לפנינו ואמי רבותי דענו כי מקודם היום כמה שנים נשאתי את אשתי פלונית בת פלוני כהוגן וכתיקון חכמים ז"ל בקידושין ובכתובתה וכתבית לה בהיא זימנא דנסיבת לי כתובה מן כסף זווי מאתן רחזו לה מדאוריתא מהר בתולהא וכתבית לה נמי כך וכך דינרין תוספת דלהוו לה במתנה. וכתבית לה שעבוד על כל נכסי כמו שתקנו חכמים ז"ל ועתה אירכס לה ההוא שטר כתובה שכתבתי לה בעת הנשואין או אכלוה עכברים או שנגנב או שנתקרע או שנאבד ואיני יודע היכן הוא ואמור רבנן ² שאסור לאדם לשהות עם אשתו אפי' שעה אחת בלא כתובה וכל המשהא אשתו בלא כתובה הרי הוא עושה בעילתו בעילת זנות וכיון שכן הוא ראיתי לחדש לה הכתובה דאירכס ושעברתי לה בכתובתה כל נכסי כמו שהיו משועברים לה בכתובתה הראשונה וקבלתי על עצמי מזונהא וכסותהא וסיפוקהא ומיעל לותהא כאורח כל ארעא ואוספית לה מדילי תוספת שהיה כתו' לה באותה כתובה הראשונה דאירכסא או הנאבדת כך וכך דינרין. ועוד רציתי ונתתי לה במתנה כך וכך דינרין שהיו כתובין לה בכתובה הראשונה. ושוב קבלתי על עצמי נדונייתה שהכניסה לי מבית אביה באותו זמן לביתו בכך וכך דינרין אנב ארבע אמות קרקע וכעין הוו עלי סהדי בהלין מאתין זווי ובתוספת כך וכך זוויים ואותן זווי נמי שרציתי ונתתי לה במתנה דהוו כתיבי עלי בהאי כתובה קדמאה דמירכסא כחומר כל תנאי כתובות דנהיגין בישראל והשתא כתיבנא קדמיכון הדין כתובה חלוסי ההיא דמירכסא דתהוי הך כתובה במקומה בכל זה הסך הנזכר ככל דיני הראשונה וככל שיעבודיה וכך אמר לנו פלוני זה אחריות כתובה זו ודאיתוספת דילה ומתנה ונדוניא הכל קבלתי עלי ועל יורשי אחרי ועל כל נכסי מקרקעי ומטלטלי מקרקעי ואנבן מטלטלי נכסין דאית להון אחריות ואנבן דלית להון אחריות ואחריות וחומר כתובתא דא ותוספת דילה ומתנה ונדוניא כאחריות וחומר כל שטרי כתובות קיימין דנהיגין בישראל כהוגן וכתיקון חכמים ז"ל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בביטול כל מודעי שמסרתי ושאמסור. וקנינא מפלוני זה לפלונית זאת אינתתיה על כל מה דכתי' ומפורש לעיל במנא דכשר למיקנא ביה שריר וקיים:

השטר העשרים היא שטר פסק דין.

ולשון פסק דין זה נוהג על כל שטרי מעשה בית דין שידונו בין שני בעלי דינין או בשטר כתובה שיגבו לאשה או במזונותיה או במכירתה לצורך מזונות ובזמן שדינין ב"ד בין שני בעלי דינין ותבע האחד מבית דין לכתוב לו פסק דין במה שדנו לו צריכין הם לעשות וכותבין בו כל הענין והיאך היו הדברים והטענות בפניהם והיאך היה הפסק דין ביניהם ולכך היא נקראת שטר פסק דין ושטר זה נוהג על כל הדברים שיודמן לב"ד ולכך לא יכלנו

¹ ע"י בס' העטור ד"ו דף ע"ה ע"ג וד"ל דף מ"ג ע"ג ומחזור ויטרי עמוד 792 וע"י כתובה דאירכסא לרבנו גרשם מ"ה בכרם חמד חלק ח' עמוד 106.

² בבא קמא דף פ"ט.

לפרש שורש הדבר אלא לפי מה שיודמן לפני ב"ד וידונו להם שיפסקו הדין עליהם אותו הטופס הוא שכותבין בשטר פסק דין. ויש לך נמי פסק דין אחרי¹) שכותבין שאינו על דרך זה אלא כגון שביקש מן בית דין או שנתחייב בפניהם כתבו ותנו לי מאי זה טעם דנתיני וכדגרסינן התם במס' סנהדרין בסוף פר' שלישי²). איתמר נמי אמ' רב סיפרא שנים שנתעצמו בדין אחד אומ' גרון כאן ואחד אומ' גלך לבית הועד כופין אותו ודן בעירו ואם אמ' להם כתבו לי מאי זה טעם דנתיני כותבין ונותנין לו וכו'. ונוסח שטרי פסק דין הרי אנו כותבין קצתן מיהו אין לעמוד על בירורין שמכמה פנים מתחלף נוסח השטר לפי מה שיודמן להם הדין:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה שהזקקנו על עסק פלוני ופלוני דקריבא קדמנא לדינא וטען פלוני על פלוני כך וכך ושאלנו לפלוני ואהדר כך וכך ולפום מאי דחוינו מנו טענתיהו או על פום סהדי אי איכא סהדי בהווא דינא או לפום הודאתן ומתוך טענותיהן וראיותיהן ועדות העדים פסקנו הדין עליהן כפום מאי דאחונו לנא מן שמיא ונודכה פלוני מתוך דבריהם ונתחייב פלוני חבירו לתת לו כך וכך וזוים מאותן שתבעו בפנינו כגון ראובן תבע לשמעון ואמ' דלית ליה עליה מהלין מאה זווי דתתבעיתי בהון קדמיכון אלא חמישים זווי ולכך חייבנו מן הדין לשמעון זה לפרוע הלין חמישים זווי שהורה בהן לראובן ועל השאר חייבנוהו שבועה על התורה ואם כפר שמעון בכל ואמ' שאין לו לראובן עלי כלום ואיכא סהדי במקצת כותבין הכי. ושאלנו לשמעון מאי אמרת בהלין מאה זווי דתבע יתך ראובן בהון ואמ' דלית לי גבאי מידי ואפי' חד זווא ואמינא ליה לראובן אית לך סהדי עליה ואמ' אין ומדאתו פלו' ופלו' תרי סהדי כשרי ואסהידו על שמעון דגן באנפוהי דאית ליה עליה חמשין ופסקנא דינא על שמעון דמשלם לראובן חמשין זוויין דאסהידו בהון סהדי ומשתבע אשארא בגורתא³) או שבועה דאוריתא ואי ליכא אלא שבועת היסת כותבין הכל מפורש בהווא פסק דינא וכן כל מאי דאי תפסק⁴) בפסק דינא קמייהו כותבין הכל. ואי הוו קרקע או ביתו דמשווי בחוקת ראובן ומפקין יתיה מחוקת שמעון כותבין הכל כפום מאי דאיתפסק קדמיהון:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה שבאת לפנינו פלונית בת פלוני לבי דינא אלמנתו של פלוני ובניה או בנותיה פלו' ופלו' עמה ופלוניתא דא האלמנה הוציאה לפנינו שטר כתובה מחזיק כך וכך וזמן הכתובה מיום פלו' ונתקיימה אותה שטר כתובה בפנינו בעדים ברורים החתומים בה וקיומיהון מתוכן דחתימת גופיהו היא. ותבעה ליתומים בפנינו ואמרנו לה לפלונית דא יש לך מנכסי בעליך כלום ואמרה לא נותר לי ממנו כלום ולא התפיסני מעולם לא צרדי⁵) ולא שום דבר אלא מה שאני מראה בפניכם מבגדי מלבושי שאני מתכסה בהן וכל נכסי בעלי בין מקרקעי בין מטלטלי הרי הם בידי היתומים או בידי אפטורפוס שלהם ואנו ב"ד חקרנו אחר עובון פלו' בעלה הנפטר ואחר דבריה ואע"פ שראינו דבריה נכוחים על הכל חייבנו השבועה האלמנה כתיקון חכמים שלא החביאה ושלא הבריחה ושלא גולה ושלא גנבה ושלא כסתה מנכסי פלוני בעלה

(1) צ"ל: אחר.

(2) דף ל"א ע"ב.

(3) עיי' בשלטי הגבורים פרק שבועות הדיינין שכתב: "בימי הגאונים וכו' תקנו שלא להשביע שבועה חמורה כזו אלא מי שנתחייב שבועה בין מד"ת ובין מד"ס נושא ס"ת וכו' ואינו נשבע אלא שליח ב"ד מקלל ואומר וכו' וקוראין אותה בלשון ארמי גורתא וכו'." — ועיי' מ"ש במחברת כל שירי רב האי גאון להר"ש פיליב עמוד 38 ועמוד 50.

(4) צ"ל: דאיתפסק.

(5) צ"ל צררי (כתובות דף ק"ז ע"ב. בבא בתרא קע"ד. עירובין כ"ב ע"ב).

שום דבר וגם לא אתפסה בעלה צרדי¹) ואנו ב"ד קבלנו שבועה ממנה בפני היתומים והגבהיננה כתובתה מנכסים ומקרקעות אלו על מנהג מקומינו ומיום זה ואילך אין לה בנכסי היתומים לא מזונות ולא שום תביעות בעולם וגם מיום זה ואילך לא יהא כח ורשות בידי היתומים ולא בידי הבאים מכחם להשביעה שום שבועה לא מחמת כתובה ולא מחמת שאר נכסי עזבון בעלה ואם לא קבלו השבועה ונתפשרו בה עם היתומים כותבין הכי וכשבמת לפנינו פלוניתא זו לישבע עמרו בפנינו היתומים ומחלו לה אותה שבועה שחייבנוה והמחילה שמחלו לה ברצון נפשם שלא בשום אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה וקנו מן היתומים עדים בקנין גמור על מחילה זו בפנינו שלא יהא להם רשות ליתומים ולא לכאין מכחם לעולם לטעון ולערער על אותה שבועה שמחלו לה בפנינו בקנין גמור ושמנו לה אנו בית דין בכתובתה במה שנתפשרנו עמה כך וכך בתים או כך וכך מטלטלין או כך וכך זהובי שנתפשרנו עמה ופרענוה השלמת כתובתה כמין שנתפשרנו עמה בקנין גמור ולא נותר לה לנבות מכל כתובתה משה פרוטה ולמעלה ולא משה פרוטה ולמטה כי במה שנתנו לה מבתים אלו או ממטלטלי אלו הנוכרין קנינו ממנה עדים בקנין גמור בפנינו שנתקבלה כל כתובתה ומחלה אותה וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם ויערער עליה או על הבא מכחה שומא ששמנו לה וממחילת שבועה זו שמחלו לה היתומים יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו שום ממש לפי שבפנינו אנו בית דין נעשה מעשה זו בקנין וכדת וכראוי ונפסק פסק דין ואנו החוקנוה בכל מה ששמנו לה ובמחילת השבועה שנעשית בפנינו וקרענו הכתובה קרע בית דין. ומה שהיה בפנינו כתבנו והתמנו ביד פלונית זו להיות בידה לראיה ולזכות ומה שהיה בפנינו ביום פלו' לירח פלוני שנת פלונית לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית וכתבנו והתמנו ונתנו בידה והכל שריר וקיים:

אנו בית דין או קהל החתומים למטה כך היה מעשה שבא לפלוני בר' פלוני אפטרופוסות בידו שריר ומקיים בידו בעדים ברורים החתומים בו והתחיל לטעון ולקבול ולהתרעם על פלוני בר' פלוני והוציא עליו שטר חוב של פלוני ממאה זהובים וזמנו לפלוני ואמרנו לו ראה מה קובל עלינו פלוני בר' פלוני אפטרופוס של פלוני מיד אמ' לנו הרי דבר שלו (מקויים) מזומן יעשה לי חיזוק ואפרע אותו מיד הוציא זהובים ופרעו בפנינו וקיבל שטר החוב ופרעו וכך אמ' לנו פלוני זה אפטרופוס של פלוני הוו עלי עדים וקנו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר' פלוני להיות בידו לזכות מחמת שפרעני מאה זהובים של פלוני כמו שהרשני וגביתי אותן ממנו ולא נשתייר עליו משה פרוטה ולמעלה וקרעתי לו זה שטר חוב ומהיום אין לי ולא לפלוני עליו לא דין ולא מאמר ולא שבועה ולא גזירה ולא חרם ולא שום טענה בעולם וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי או ארמאי דיקום ויהגה וישתעי דינא בהדין פלוני מחמת מאה דינרין של פלו' שפרעני בין בכתב עברי רומי יוני וישמעאלי ופרסי בין בעל פה יהיו דבריהם וכתביהם בטלין ומבוטלין ושובתין וחשובין כחרס פלוני ליה מששא לא בדיני ישראל ולא בדיני האומות וכל מודעי וכו'. וכך אמ' לנו פלוני זה אפטרופוס של פלו' אחריות שטר שובר זה ופסקא זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כחומר כל שוברין ושטרי פסקות ופשרות ותקנות שתקנו חכמים כהוגן וכשורה דנהיגי בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנו עדים בפנינו מן פלוני זה אפטרופוס של פלוני לפלוני בר'

(1) צ"ל: צרדי.

פלוני בכל דכתי' ומפורש לעיל במנא דכשר למקנא ביה. ומה שהיה בפנינו אנו בית דין כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה לירה פלו' שנת פלונית להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים:

והשטר של אחד ועשרים הוא שטר של דמי עבד.

והוא כגון עבד ששחררו רבו וכותבין לו שטר על דמיו והוא כגון שטר חוב ואתה מוצא שחרור זה שמשחררו רבו על עניינים ידועים פעמים שמשחררין לרצונו כגון שמוכר אותו האדון לעצמו שהוא אומ' לו אני איני רוצה למוכרך לאחרים שלא תכנס לעבדות ולעצמך נמי איני יכול למוכרך שאין לך ממון ודאי עבד אין לו כלום שכל מה שקונה העבד לרבו הוא ואינו יכול להפסיד את ממוני אבל אעשה לך נחת רוח גדול שאשחרר לגמרי וכתו' לי לעצמך שטר חוב בכך וכך ממון וכל זמן שתרויח ממון תפרענו (תפרענו) לו וזהו שטר על דמי עבד, ובוה הדמים אין בו מחלוקת שמדעת שניהם פוסקין הדמים. ופעמים שאתה מוצא אותו נמי שכופין האדון לשחרר העבד בעל כרחו וכותב לו העבד שטר על דמיו פי' על דמיו בכדי דמיו כלומ' כפי ששמין אותו אם היה נמכר בשוק לאשראי לפי שכיון שבעל כרחו משחררו האדון ודאי צריכין אנו לעשות לו תקנה שיתן לו העבד כפי מה ששואה ודבר זה אתה מוצא אותו לשני ענייניו פעמים שכות' לו על כל דמיו. על חצי דמיו כדתנן בניטין בפר' השולח גט¹) ובעדיות²) ובמסכת חגיגה³) נמי בתחלתה מי שחציו עבד וחציו בן חורין⁴) את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד כדברי בית הלל, אמרו להם בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול לפי שחציו הוא בן חורין ובן חורין ודאי אסור בשפחה, בת חורין נמי אינו יכול לישא לפי שחציו עבד ועבד אסור בבת ישראל. וכל ששואלין כאן ואומרין ישא בת מינו שהוא מין שחציה שפחה וחציה בת חורין ותירוצא דמילתא בת מינה נמי אינו יכול לישא דאתי צד חירות ומשתמש בצד עבדות וצד עבדות משמש בצד חירות, יבטל שלא ישא אשה והלא לא נברא העולם אלא לפריה ולרביה שנאמ' לא תהו בראה לשבת יצרה אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכות' לו שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להודות כבית שמאי. ובמשנה אחרונה ומפורש זה בתחלת מסכת חגיגה ושטר על דמיו כולו כדתנן בניטין בפר' השולח גט⁵) עבד שנשבה ופדאוהו לשם עבד ישתעבד לשום בן חורין לא ישתעבד ר' שמעון בן גמליאל אומ' בין כך ובין כך ישתעבד. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים⁶) ושחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר חוב על דמיו, רשב"ג אומ' אינו כותב אלא משחררו והא מתניתא וגמרה דילה פירשונה בהלכות שפחה ועבדים ונכרית ואמרין בניטין בפר' השולח גט על הא מתניתא במי שחציו עבד וחציו בן חורין⁷). תנו רבן המשחרר חצי עבדו ר' אומר קנה וחכמים אומרין לא קנה. אמ' רבא מחלוקת בשטר אבל בכסף דברי הכל קנה, ועבד של שני שותפין ושחרר אחד מהן את חלקו או ששחררוהו שניהם בין בשטר בין בכסף

(1) גיטין דף מ"א.

(2) פרק א' משנה י"ג.

(3) חגיגה דף ב'.

(4) צריך להוסיף: עובד כמש"ש.

(5) דף ל"ז ע"ב.

(6) דף מ' ע"ב.

(7) דף מ"א.

דברי הכל קנה וכל חד מינייהו לא שייר בקניינו והמשחרר שני עבדים בשטר אחד לא קנו. אמ' רב חיננא בר קטינא אמ' ר' יצחק מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפו את רבה ועשו אותה בת חורין כמאן כר' יוחנן בן ברוקא דאמ' על שניהם הוא אומ' ויברך אותו אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ אמ' רב נחמן בר יצחק לא התם מנהג הפקר נהגו. וזהו נוסח שטר של דמי עבד¹):

זכרון עדות שהיתה בפנינו ביום פלוני בירח פלוני בשנה פלונית למניינא דרגילנא למימני ביה במתא פלונית איך פלוני המשוחרר אמ' לנו הו' עלי סהדי וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני דהו' אדוני מקדמת דנא וכען שחרני ואפקני לחירו וכת' לי גט חרות ומשלמנא ליה כך וכך דינרין דאפקני בהון לחירות וכען אייתינן עלי בזפו² וברשו³ וקבלתי עלי דינרין הללו ליתנן לו בכל שנה ושנה כך וכך בשנה שלא באונס אלא בלב שלם ובדעת שלימה ואיני פושעו ואיני מאחרו מליתנן לו בכל שנה ואיני שואל ממנו זמן אחר עליהן אלא לאלתר אני פורע לו בכל שנה עד שאפרעם לו מושלם ושליט יהא עלי פלוני זה בכל דנן הוא וירתוהי בתרוהי לאתפרע ממני פלוני דינרין הללו ממני ומגופי ומגלימא דעל כתפאי ומכל עבדין ואמהן דאנא קני ומכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודקניינא נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מהן דינרי' הללו בחיים ובמות והתרינו ואמרנו לו לפלוני זה חוי כל שעה דאיתפרע לפלוני דנן מידי בפני עדים פרע לו או ע"י אחרים או כתו' על גבי שטר זה לפי שכל זמן ששטר זה יוצא מתחת ידי פלוני או מתחת ידי יורשיו אחריו בדלא קרוע או בדלא כתו' על גבי שהוא פרוע או אין עלי עדים נאמן פלוני זה ואתה פורע לו בכל חרם ובכל שבועה וקבל עליו אחריות. ואיכא נוסחאי דספרי דכתבי בהו הכי נאמן פלוני זה הוא ויורשיו אחריו לאחוז אותך בכל ב"ד של ישראל ובין דיני אומות העולם ליפרע ממך דינרין הללו בלא שבועה ובלא טענה ואם את פורע לו זהובים הללו בלא עדים או בלא ע"י אחרים אתה הפסדת עצמך שכבר⁴ כך וקיבל עליו פלוני דנן אחריות וחומר שטר זה כחומר כל שטרי הלואות והודאות דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם ואמרנא ליה לכל דנן נקני ממך בכל אלו תנאין ודברים דכתיבין לעיל ואמ' הן קנו ממנו וקנינא מיניה מן פלוני דנן לפלוני בר פלוני בכל דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים. והאי דנהני בקצת נוסחאי למיכתב בהאי שטרא דעל דמי עבד לפרוע ממני ומגופי ומממוני וכותבין נמי נאמן יהא פלוני זה ויורשיו אחריו לאחוז אותך בכל ב"ד וכו'. ולעניות דעתין חוי לן דהאי סברא לאו דוקא. דהאי עבד כיון ששחררו רבו לגמרי בגט חירות בלא שום תנאי ודאי הרי הוא בן חורין והרי הוא כשאר כל ישראל ודאי לבוא בקהל ואין לך אחד מישראל שיש לו שטר על חברו אם אין לו ללוה כלום בעולם מה שיפרע לא מקרקעי ולא מטלטלי איני יכול לחזור על גופו כי ישראל אין גופו משועבד מכל חוב שבעולם אלא כשירויה או יהיה לו ממון יפרע את חובו ואין גוף ישראל משועבד משום חוב בעולם אלא מפני הגניבה דכתיב ביה ונמכר בגניבתו. ובזמן דהוא עבד עברי נוהג. והאי עבד משוחרר נמי הרי הוא כשאר ישראל כיון שהוא מהול וחייב במצות ולכך מה שכותבין בשטר יפרע

¹ ע"י בעטור ד"ו דף נ"ט ע"ב וד' לבוב דף ל"ד.

² נ"ל: בזכו. ע"י גם בס' העטור ד"ו דף ק"ז ע"ב ודפוס לבוב דף ס"ב.

³ וכ"ה בס' העטור. אך במחזור ויטרי ברשום (עמוד 793) וע"י בערוך השלם עמ' 305.

גם בס' הפסגה עמ' 49 נמצא: בזכו וברשו.

⁴ אולי: שכפר.

מגופו מילתא דלא איפשר הוא ואינו פורע מגופו דמשוחרר לא איפשר לו שיחזור בעבדות לעולם ואפי' היה מוכר עצמו המשוחרר לאחר שנשתחרר בנט הירות כדין עבד עברי אנו נוהגין בו וכמו הגר אם היה מוכר עצמו, ואי אמרת זה האדון על תנאי זה הוא משוחרר העבד שאם לא ימצא לו ממון שיחזיר לגופו ויפרע מגופו א"כ אין זה משוחרר ואסור בבת ישראל ואין עושיין נט הירות על תנאי זה אבל אם ישחרר אותו אדוניו לגמרי והוא עושה עמו תנאי שיעבוד את רבו וישמשנו כך וכך שנים ההוא מילתא צריכא עינא ודיינין יודעין ולקמן בענין תנאי עבד מפורש באר היטב.

והשטר הכ"ב הוא שטר הודאה.

והוא מענין הודאות והלואות ואע"פ שדינה כשטר חוב כי כל הודאה בקנין הרי כשטר חוב וגם ההודאה נמי בלא קנין אם אומ' לעדים כתובו וחתומו דינה כשטר חוב כמו שפירשנו בהלכות הודאה וכפירה גם בהלכות הקנין ומשפטי ההלואה מכל מקום הרי הוא מתחלקת נוסח גוף השטר בכתיבתה ומתחלקין נמי דיניהן על פי השופרי דשטרי הכתובות באותן שטרות ובלבד שיהיו כתובות על פי הבעלים כגון שישאלו העדים לבעלים (בפרופו¹) בעת הקנין כמו שפירשנו לעיל. וענין הודאה כך דינא דהיכא שיושבין שני עדים וראובן מודה בפניהם לשמעון מנה אינה שוה אותה הודאה כלום שיכול הוא לומר השטיתי כך אבל אם אמ' להם הווי עלי עדים בהודאה זו הרי הן באין ומעידין ואינו יכול לכפור ולומ' השטיתי בו אלא א"כ חזר ואמ' פרעתי וכשמעידין אלו השנים שאמ' להם הווי עלי עדים הני מילי על פי אבל אין רשאיין לכתו' עד שיאמר להם כתובו אבל כיון שהודה אלו השנים ואמ' להם כתובו הרי הם באים וכותבין לו שטר מקוים כראוי בלא קנין וההוא שטרא נובה מנכסים משועבדים כשטרי אקנייתא. ועל האי עניינא גרסינן בפר' חוקת הכתים² הודאה בפני שנים וצריך לומ' כתובו קנין בפני שנים ואין צריך לומ' כתובו, ואם הודה נמי בפני שלשה ולא אמ' להם כתובו ולא אתם עידי אין כותבין אבל אם עשאן בית דין וקבצו אותן הבעלי דינין על דעת בית דין והם שלשה כל מה שהודו הבעלי דינין בפניהם הרי הוא קיים ואין צריך לומ' כתובו ולא אתם עידי ולא שיאמ' כתובו עלי שטר אלא יש להן שיכתבו עליו שטר הודאה וישתעבדו נכסיו מאותו היום שהודה בפניהם דכיון שב"ד הן הא קיימא לן שכל הודאה בפני בית דין כמלוה הכתובה בשטר דמיא וכבר פירשנו כל זה בהלכות הדיינין. ועל האי עניינא גרסינן בסנהדרין פר' ג'³ הודה בפני ב"ד וקנו מידו כותבין, לא קנו מידו אין כותבין בפני שלשה וקנו מידו מאי רב אמ' כותבין הווי עובדא וחש לה רב להא דרב אשי⁴). אמ' רב אדא בר אהבה האי אודיתא זימנא כתבינן וזימנין לא כתבינן מיכנפי ויתבי לא כתבינן כניף ואייתי הוא כתבינן. מר בר רב אשי אמ' אפי' כניף ואייתי לא כתבינן ואפילו אמ' הווי עלי דייני עד דקבעי דוכתא בני דינא ומשדרי שליחא מבי דינא ומזמני להו לדינא. וכבר פירשנו האי שמעתא ופסקא דילה בהלכות הדיינין וגם בהלכות הקניינין ומשפטי ההלואה פירשנו ענין זה. וכת' רבי' סעדיה גאון ו"ל בנוסח

(1) אולי צ"ל: בפירוש.

(2) בבא בתרא דף מ'.

(3) דף כ"ט ע"ב.

(4) צ"ל: אסי.

שטר הודאה הכי במותב תלתא כחדא הוינא וקבענא דוכתא לדינא דפלוני ופלוני ושדרנא שליחא בתר פלוני ואייתיניה ושען עליה פלוני באלפא זווי ואודי בהון וכו' עד מה דהות קדמנא וכו' והדין נוסחא היא באוריתא⁽¹⁾ דבי דינא ואוריתא⁽²⁾ דבי דינא ודאי כותבין נוסח מעשה ב"ד כשאר כל שטרי דבי דינא ומדכרין אוריתא⁽³⁾ וכל מה דהוה קודמיהון ואיכא נמי אוריתא⁽³⁾ שאינה מאלו העניינין והוא כנון ההוא דגרס בפר' מי שמת⁽⁴⁾ בענין איבעיא להו שכיב מרע שהודה מהו וכו' עד מתקיף לה רב איקא בריה דרב אמאי אמאי לא⁽⁵⁾ לודי⁽⁶⁾ אסור דהלין זווי דרב מרי נינהו ולקנינהו באוריתא⁽⁷⁾ נפק אוריתא⁽⁸⁾ מבי איסור איקפד רבא אמ' קא מגמרא טענתא לאינשי ומפסדו לי וכבר פירשנו זה בספרנו השני בהלכות גרים וירושתם. וזהו נוסח שטר הודאה בזמן שהיא בקנין ודאי כותבין לו שטר חוב גמור כשאר כל שטרי חובות וקיומין מיהו השופרי דשטרי צריכין העדים לשאול למודה בעד הקנין וכדפרשי' לעיל אבל שטר הודאה בלא קנין זהו נוסחא.

יודעים אנו יודעים⁽⁹⁾ החתומים למטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בר פלוני הווי עלי עדים וכתבו וחתמו עלי ותנו לו לפלוני בר פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונם כלל לא אנוס ולא שנוי⁽¹⁰⁾ אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה מחמת שאני לי בפניכם הודאה גמורה בלא שום טענה וערמה ועלילה אלא הודאה שלימה וברורה בלא שום השטאה בעולם שיש לו אצלי כך וכך דינרין והם עלי בהלואה וברשו ומדאודי הדין פלוני קדמנא אנהנא סהדי בהלין דינרין לפלוני בר פלוני ואמינא עליה לסהדי ואמ' לנא כתובו עליה הדין שטרא שהוא בהן ומשועבד לפלוני דנן דאודי ליה בהון קדמנא כשאר כל שטרי חובות וקיומין דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ומאי דהוה קדמנא ואסהידנא עליה הדין פלוני לסהדי ואמ' לנא כתובו ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלוני לבריאת עולם למנינא דרגילנא למימני ביה במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. שטר הודאה זו הרי הוא משועבד בה הוא וכל נכסיו כשאר כל שטרי חובות שהן בקנין גמור דנהיגין בישראל ושעבודו ואחריותו כמותן מיהו לענין פריעתו לפי שלא פירש בהודאתו מתי יתבעם ממנו המלוה ולא יכלו העדים לכתוב ענין זה בשטר אצטריכין לפרוש מהדין הפריעה ומתי יתבעם ממנו שיש מי שאומ' דכיון שלא פירש זה המורה⁽¹¹⁾ זמן בהודאה זו הרי אנו דנין בה כדין מלוה סתם שאינו רשאי לתובעו לאלתר אלא לאחר שלשים יום וכדגרסינן בתחלת פר' כיצד העדים נעשו זוממין⁽¹²⁾ תניא⁽¹³⁾ את חברו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום אחד מלוה בשטר ואחד

(1) צ"ל: באודיתא.

(2) צ"ל: ואודיתא.

(3) צ"ל: אודיתא.

(4) בבא בתרא דף קמ"ט.

(5) כ"ה ברי"ף אמאי לא, ולפנינו בגמרא: אמאי. ועי' דקדוקי סופרים.

(6) צ"ל: ולודי.

(7) צ"ל: באודיתא.

(8) צ"ל: אודיתא.

(9) צ"ל: עדים.

(10) נראה שצ"ל: שגו, או: שלו והיינו שוגג. עי' ס' הפסגה שהזכרתי למעלה סוף עמוד

48 וראש עמוד 49.

(11) צ"ל: המודה.

(12) מכות דף ג' ע"ב.

(13) צריך להוסיף המלוה.

מלוה על פה. ויש מי שרוצה לומר כי אין אנו דנין בזה המקום סתם לפי שזו המורה¹ כבר זו הוא המלוה עליו מקודם שהוא מורה¹ בה השתא. והני אמרי לך כיון דהשתא הוא דקא מודה בה קמי סהדי הרי הוא כאלו השתא מלוה אותם לו וראיה לדבר שמשעה זה הוא משועבד לו בהן ולכך הרי דין זה כמלוה סתם ובזמן שפירש זה המורה בפני אלו העדים זמן או שאמ' להם וקבלתי עלי לפורעם לו כל זמן שירצה הרי הן כותבין בשטר ההודאה כמו שפירש בפניהם בעת ההודאה.

והשטר הכ"ג הוא שטר הרשאה.

והוא הקרויה אדרכתא כדאמרינן לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי דכפריה² וכבר³ כל זה לעיל ומשפטי⁴ ההרשאה פשרה ושודא דדיינא. ונוסח שטר ההרשאה כך הוא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות כרורה שאמ' לנו פלוני בר פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע בחצרי מתנת פרהסיא מתנת בריא ולא כמתנת שכיב מרע דמהדרא ואגב ארבע אמות קרקע אלו שנתתי לו במתנה והרשיתי על כך וכך דינרין שיש לי אצל ר' פלוני בר' פלוני בין בחוב בין בפקדון אם הוא על בני אדם הרבה כותב הכי או על כל ממון דאית לי על כל אדם כדי שילך פלוני וידון ויסוב⁵ ויוכה עמו בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם ויוציא מתחת ידי פלוני דנן כל מה שיש לי אצלו וישקליה מידי וינפקיה לנפשו ויהא שלו לעצמו ויש לו רשות למכור ולקבוע זמן ולעשות עמו כל מה שירצה הן דין הן פשרה ויהא ליה רשותא למחאה מחאתה ולאחואה אחואתא ולקיימא חוואתא וזכואתא⁶ ולבטלה חוואתא ופואתא⁶ ולהשביע ולהחרים ולגזור דין בין בפניו בין שלא בפניו ולעשות בממון זה כל מה שירצה וכל מאי דמתענה די מן דינא קבלתי עלי בין לזכות בין לחובה וכן אמ' לנו פלוני זה קנו ממני בקנין גמור לפלוני בר' לפלוני דיזיל ויוכה וידון וינפק לנפשיה ושטר הרשאה זו גלויה ומפורסמת לכל ושרירא וקיימא כדת וכהלכה כשאר כל שטרי הרשאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני זה בר פלוני בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני וכו' והכל שריר וקיים. ואיכא בנוסחאי עתיקי דכתבי הכי ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע בחצר פלוני או בחצר פלוני שיש לו במדינה פלונית ואם אין לו קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל. ואנן לעניות דעתין כבר פירשנו לעיל בענין הרשאה פירושה דהאי ארבע אמות קרקע פי' מבואר.

(1) צ"ל המורה.

(2) בבא קמא דף ע'.

(3) צריך להוסיף: פירשנו.

(4) צ"ל: במשפטי.

(5) אולי: ויחייב, או: ויחייב.

(6) נראה שצ"ל וזכואתא והיא כמו זכותא אשר בס' העטור ד"ו דף ק"ז ע"ב וד"ל דף ס"ב.

והשטר הכ"ד הוא שטר המחאה.

והוא כגון ראובן שיש לו חוב אצל שמעון בין בכתב בין בעל פה והמחה לו אצל שמעון במעמד שלשתן ואמ' לו מנה יש לי בידך תנהו ללוי שאין ראובן יכול לחזור בו וקנה לוי אותו הממון ומוציא אותו משמעון והוא כגון מה שאמ' ההלכה¹) מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה, וכבר פירשנו כל זה בהלכות הקניינין בענין המחאה פי' מבואר. וזהו נוסח שטר המחאה בזמן שהוא בעדים.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי ותנו לו לפלוני מחמת אותו חוב מחזיק כך וכך דינרין שהיה לי עליו שהמחיתי אצל פלוני זה במעמד שלשתנו ואמרתי לו שיתננו לפלוני זה שהמחיתי אצלו פלוני זה במעמד שלשתנו נפטר אותו פלוני מאותו ממון שהיה לי אצלו פטור גמור ומעתה אין לי רשות לתובעו בשוה פרוטה כי מעת שהמחיתי אצלו פלוני נפטר מתביעתי לגמרי ויצא משעבודי ונכנס בחוב ובשיעבוד פלוני שהמחיתי אצלו אבל ממני ומיורשי נפטר לגמרי הוא ויורשיו ולא נותר לי עליו לא קול ולא טענה ולא שום חוב בעולם כי מעת המחאה זו נסתלקתי מעליו ואין לי עליו כלום ושטר המחאה זו שריר ומקיים ראוי וחזק כדין כל שטרי דמחאות דנהיגות בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, ומה שהיה בפנינו אנו עדים כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות, ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנת פלוני שאנו מונין כאן במתא פלונית לבריאת עולם והכל שריר וקיים²).

והשטר הכ"ה הוא שטר הטפסת שטר.

ואתה מוצא אותו על שני דרכים כאחת כגון ראובן שיש לו שטר חוב על שמעון והוא מחוק או נטשטש אם אותו כתב תחת ידו מוציא אותו לב"ד או לעדים וב"ד כותבין לו שטר אחר ועושין קיומו וקורעין אותו שטר המחוק, ואי זו עת עושין לו ב"ד קיומו לגבות בזמן שהווקקו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת וכבר פירשנו כל זה בפירוש השמועה ששנינו³) מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לבית דין וכו' והשנית כגון ראובן שיש לו שטר חוב על שמעון למדינת הים וראובן הוא צריך לילך אחריו בשטרו כדי שיגבה ממנו והוא חושש שאם יוליך השטר בידו שמא יאבד ממנו בדרך וע"כ הוא מטפס את שטרו ומניח השטר שבידו ביד ב"ד וב"ד מטפיסין לו שטר אחר אות באות תיבה בתיבה והוליך למדינת הים ששמעון בה וכשגובה משמעון באותו השטר המוטפס מחזיר אותו השטר לשמעון ושמעון כותב בעדים לב"ד שהם בעיר ראובן כי פרע אותו השטר וב"ד קורעין גם אותו השטר המונח בידם והטפיסוהו לו כי אותו השטר נמחל שיעבודו לגמרי ואם היתה נאבדת מיד ראובן השטר המוטפס שמוליך בידו והיה יודע דבר זה בעדים היה חוזר לפני בית דין ומחזירין לו אותו השטר שהונח בידם ולכך מצניעין ב"ד אותו שטר החוב בידם ולכשיודיע להם בעדים שפרע שמעון הממון קורעין אותו השטר ואם שמא היתה נאבדת השטר בדרך ולא נפרע בה ראובן כלום

¹ גיטין דף י"ד.

² ע"י גם בס' העטור ד' ויניציא דף ק"י ע"ב וד' לבוב ד' ס"א ע"ג.

³ בבא בתרא דף קס"ח.

לכשיודיע נמי הני לב"ד בעדות גמורה מחזירין לראובן אותו השטר. וזהו נוסח שטר הטפסת שטר.

אנו בית דין החתומי למטה במותב תלתא כחדא הוינא כשהוציא פלוני בן פלוני שטר חוב שהיה לו על פלוני מכך וכך דינרין ופלוני ופלוני עידיו וראינו אותו שטר שהיה כבר מחוק ונטשטש והיה מתיירא פלוני זה שלא ימחק לגמרי ולא יהא רישומו ניכר ולכך הוציא אותו השטר לפנינו והזקקנו לעדותן של עדים ונמצא עדותן מכוונת והוברר לנו חתימת ידיהם שהוא גופו והשטר מקויים כראוי ולכך הטפסנו לו אותו השטר אות באות תיבה בתיבה וקרענו אותו השטר הראשון. וזהו גופו של שטר:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה נאמנה שאמי לנו פלוני בר פלוני וכו' כל השטר כולה כמו שכתו בנוסח השטר הראשון. ואם היא הטפסת שטר מן הדרך השנית מי שחושש שלא יאבד שטרו בדרך כותבין הם. אנו¹) בית דין החתומים למטה במותב תלתא כחדא הוינא כשהוציא פלוני בן פלוני לפנינו שטר חוב שהיה לו על פלוני מכך וכך דינרין ופלוני ופלוני עידיו ואמי לפנינו רבותי ידוע וברור לכם כי פלוני בעל חובי עומד במדינת הים ואני צריך לילך אחריו בשטר כדי שאנבה ממוני ממנו ואני חושש שמא יאבד שטרי בדרך ואנו בית דין כשראינו שחששו חשש קבלנו מידו אותו השטר והזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת והוברר לו חתימות ידיהם שהיא גופה והשטר מקויים כראוי ולכך הטפסנו לו אותו השטר אות באות תיבה בתיבה והצנענו תחת ידינו אותו השטר הראשון. וזהו גופו של שטר:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני וכו' ומסיימין כל השטר כולה כמו שכתובה בנוסח השטר הראשון:

והשטר הכ"ו הוא שטר זביני ארעא.

והוא שטר מכירת שדות וכרמים וזהו נוסחה²).

יודעים אנו עדים החתומין למטה עדות ברורה שאמי לו פלוני בן פלוני וכו' ומסיימין כל הוו עלי עדים וקנו ממנו בקנין גמור וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובעין יפה ונטלתי וקבלתי כך וכך דינרין ומכרתי לו בהן אותו שדה או אותו כרם שלו שיש לי במקום פלוני מרתו כך וכך בסימניו ובמצרניו ואלו הן המצרנים מצד מזרח שדה פלוני ופלוני מצד דרום שדה פלוני ופלוני מצד מערב שדה פלוני ופלוני מצד צפון שדה פלוני ופלוני כל מה שיש תחת ארבעה מצרים הללו הכל מכרתי לו לפלוני בדינרין אלו הנזכרי עבוד ושאינו עבוד קרוי שדה ושאינו קרוי שדה בעפר ובאדמה עם כל עמל ושבח ששם. ואם הוא כרם כמו כן יכתו לו נטוע ושאינו נטוע קרוי כרם ושאינו קרוי כרם בעפר ובאדמה עם כל עמל ושבח ששם. ויש נמי שכותבי בזביני שדה או כרם מתהום ארעא עד רום רקיעא. ויש שאין כותבין לשון זה אלא בזביני שדה ביתא כמו שמפורש למטה ומעכשו ילך פלוני זה ויוכה ויחזיק

¹ עיי' בס' העטור ד' ויניציא דף ק"ו ע"ג, וד' לבוב דף ס"ב.

² עיי' בס' העטור ד' ויניציא דף ק"א ע"ג ודפוס לבוב דף נ"ח ע"ג.

ויקנה שדה זו שמכרתי לו ויעשה בו כל חפצת נפשו ויהא רשאי לעבוד ולנטוע ולעקור ולחרוש ולזרוע ולהוציא ארים ולהכניס ארים לנחול ולהנחיל ולתת במתנה לכל מי שירצה הוא והבאים מכחו כי בלב שלם עשיתי לו מכירה זו מעכשו בלא שום שיור בעולם לא לי ולא לבאין מכחי ונסתלקתי אני והבאים מכחי ממכירה זו סילוק גמור לעולם ולא נשתייר לי אצל פלוני מדמי מכירה זו לא מזוז ולמעלה ולא מזוז ולמטה ולא נשתייר במכירה זו לא מטפח ולמעלה ולא מטפח ולמטה כי בלב שלם עשיתי לפלוני זה מכירה זו מכירה גמורה מכירת עלמין חתוכה וחלוטה שרירא וקיימא כדת וכהלכה דלא להשטאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמנא¹) ליה ולירשיו אחריו ואין מי ימחה בידו ולא ביד הבאין מכחו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי ויהודית גוי או גויה דיקום ויטעון ויהגה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאים מכחו יהיו דבריו בטלים ומבוטלים וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על שמי ושלא על שמי כדי לבטל מכירה זו כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל וחשוב כחרם הנשבר שאין בו ממש ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועלי ועל יורשי אחרי לפצות ולהדיח ולהפיץ מעליו כל עורר וטוען בעולם ולהעמיד מכירה זו בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו העמדה גמורה ושלימה בלא שום פסדתו בעולם וכל מודעי ומודעי ומודעי דספקי²) מגו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושעתיד אני למסור כולם בטלתיים בפניכם דלא למילף מנהון לעלם וכך אומר לנא פלוני זה אחריות וחומר שטר מכירה זו קבלתי עלי ועל יורשי כאחריות וחומר כל שטרי מכירות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני זה בר פלוני זה בכל מה דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלו' בירח פלוני שנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו וביד הבאים מכחו לראייה ולזכות והכל שריר וקיים. והני דלא כתבי מתהום ארעא ועד רום רקיעא אלא בזבני ביתא משום דמיחלף להו פירושא דהא שמעתא דגרסינן בפר' המוכר את הבית³) אמ' ריש לקיש המוכר בית לחבירו וא"ל על⁴) מנת שדיוטא תחתונה שלו⁴) על מנת שדיוטא העליונה שלי דיוטא העליונה שלו למאי הלכתא אמ' רב זביד שאם רצה להוציא בה זיוין מוציא ורב פפא אמ' שאם רצה לבנות עליה על גבה בונה ואם נפל הדר בני ליה והלכתא כרב זביד דאמ' שאם רצה להוציא בה זיוין מוציא דגרסינן בפר' מי שמת⁵) אמ' רבא אמ' רב נחמן ואם תמצא לומ' בית לאחר ודיוטא לאחר לא הוי שיור חוץ מדיוטא הוי שיור ואליבא דרב זביד דאמ' אם רצה להוציא בה זיוין מוציא. אמ' רב דימי מנהרדעא⁶) האי מאן דזבין בית לחבריה אע"ג דכת' ליה עומקא ורומא לא קני וצריך למיכתב ליה מארעית תהומא עד רום רקיעא מאי טעמא עומקא ורומא כסתמא לא קני אהני עומקא ורומי למקני ביה⁷) בורות ומחלות וסבירא להו דכיון דאמור בשמעתא האי מאן דזבין ליה ביתא לחבריה וכו' צריך למיכתב ליה מארעית תהומא עד

¹ היא לשון מסירה ונתינה כמ"ש למעלה בהערה לשער י"א. מתנת בריא.

² צ"ל: דנפקי.

³ בבא בתרא דף ס"ג וס"ד.

⁴ "על מנת וכו' תחתונה שלו" מיותר וצריך למחוק.

⁵ שם דף קמ"ח ע"ב.

⁶ שם: דף ס"ג ע"ב.

⁷ צריך להוסיף: עומקא ורומא ואהני מתהום ארעא עד רום רקיע למקני.

רום רקיעא וכו' דבזביני ביתא לחוד הוא דצריך למיכתב ליה הכי אבל לא בזביני שדה וכרם. ואנן לעניות דעתין לא חזינן הכי דהאי דאמור רבנן האי מאן דזבין ליה ביתא לחבריה וכו' לאו דוקא ביתא לחוד אלא הוא הדין לשדה וכרם אלא שדברו חכמים בהווה משום דבכתים שיש בהן בנין יפה למלמד להבין אבל הוא הדין לשדה שהרי גם בשדה עושין בה בורות ומחילות ופעמים שבזבין את השדה ועושין ממנו בתים:

והשטר הכ"ז הוא שטר זביני ביתא.

ונוסחה נמי כנוסח זביני ארעא שכתבנו מיהו צריך לחדש בה הכי וכל מה שיש תוך ארבעה מצרים הכל מכרתי לו לפלוני זה בדינרין אלו בעפר ובאדמה בעצים וכאבנים ובכותלים ובבניינין ובתקראות ובקורות ובמשפך מימות קרוי בית וחצר ושאינו קרוי בית וחצר מתהום ארעא ועד רום רומא ומכירה זו שמכרתי לו בדרך יציאה וביאה ותקרה ומעזיבה שבהם בית משפך מימיהם ובית משפך מרזבן עם מוצא ומובא ויש לו רשות על הבית וחצר שמכרתי לו בכל השבחים אלו הנזכרים עם כל עמל ושבח ששם לירש ולהוריש וכו' עד שריר וקיים. ואית להו לספרי דיינא למכתב ולשנות שטר זביני על פי מה שראו המקומות והענין ולהזכיר מן העניינים שהן מוכרין וקונין בהן על מנהג מקומו ובזמן שיש למוכר אשה מזכירין בכל השטרות שם האשה תחלה ואחר כך שם בעלה כפי מה שפירשנו לעיל.

והשטר הכ"ח הוא שטר זביני שטרא.

והוא כגון ראובן שיש לו שטר חוב על שמעון ממאה דינרין והוא רוצה למוכרו ללוי בין במאה דינרין שהוא חייב לו בין בפחות כ"ש בזמן שמוכר ראובן בעל השטר אותו השטר ללוי והוא צריך למכור לו אותו השטר שהיה לו על שמעון ולכתו לו על אותו שטר חוב שטר מכירה שאם מסר לו השטר ולא כתב לו שטר מכירה או כתב לו שטר מכירה ולא מסר לו אותו השטר לא קנה לוי עד שיכתוב לו שטר מכירה וימסור לו השטר חוב זה כולו מפורש לקמן. וכדגרסינן בהמוכר את הספינה¹ אמ' רב פפא מאן דמזבין ליה שטרא לחבריה צריך למיכתב קני לך הוא וכל שיעבודא דאית' ביה. אמר רב אשי אמרית לשמעתא קמיה דרב כהנא² ואי לא כתי' הכי לא קני אטו לצור על פי צלוחיתו הוא צריך³ אין לצור ולצור. אמ' אממר⁴ הלכתא אין⁵ אותיות נקנות במסירה אמ' ליה רב אשי לאמימר גמרא או סברא אמ' ליה גמרא רב אשי אמר סברא נמי הוא מילי נינהו ומילי במילי לא מקנין ואע"ג דלא מקנין⁶ במסירה ע"ג קרקע מיקנין דהא מטבע לא מקני בחליפין ועל גב ארעא מקני כי הא דרב פפא הוו ליה תליסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו לרב שמואל בר אחא אנב סיפא דביתיה כי אתא נפק לאפיה עד תווך. ועל האי שמעתא ופסקיה דאמימר סמכינן וכוותיה עבדינן (ולא סמכינן) דגרסינן בנש פשוט⁷ תניא אחד מן האחיין שטר חוב יוצא מתחת ידו עליו להביא ראיה שאביו

¹ בבא בתרא דף ע"ו ע"ב.

² צריך להוסיף: ואמר לי.

³ צריך להוסיף: א"ל.

⁴ שם: דף ע"ז.

⁵ כ"ה ברי"ף אמנם בגמרא הגי': אותיות נקנות. ועי' דקדוקי סופרים אך לא העיר פה

על גי' הרי"ף.

⁶ עי' ברי"ף שם.

⁷ שם דף קע"ג.

נתנו לו וראיה בשטר ולא בעדים דקים' לן אין אותיות נקנות במסירה וכו' וזה מפורש לקמן. וזה נוסח שטר מכירת שטר:

יודעים (אנו עדים¹) חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בר פלוני הוו עלי עדים וקנו ממנו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי ושלא באונס כלל כי אם בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין ומסרתי להם כל כח וזכות ושעבוד שיש לי באותו שטר חוב שיש לי על פלוני מחזיק כך וכך דינרין ומסרתי לו אותו שטר חוב בפניכם ומכרתיו לו בדינרין אלו מכירה גמורה חתובה וחלוטה דלא להשנאה ביה ודלא למהדר מיניה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמא ליה ולי² ולירדתיה בתרוהי ואין מי ימחה בידו ולא בידי הבאין מכחו שבלב שלם עשיתי לו מכירה זו מעכשו בלא שום שיזור בעולם לא לי ולא לבאין מכחי ומעכשו ילך פלוני זה ויוכה ויקנה שטר חוב זה הוא וכל שיעבורא דאית ביה ויתבענו מפלוני בעל חובי ויגבנו לעצמו כי לא נשתייר לי בו שום תפיסה וזכות בעולם כי מעכשו נסתלקתי משטר חוב זה ומסרתיו לפלוני זה ומכרתיו לו מכירה גמורה כדי שיתבענו מפלוני בעל חובי ויהיה ידו בידי ועשייתו כעשייתי ופטורו כפטורי כי לא נותר לי בו שום תפיסה גבו ולא נשתייר לי אצל פלוני זה מדמי מכירה זו ולא מזו ולמעלה ולא מזו ולמטה כי הכל קבלתי ממנו משלם ומכירה זו שעשיתי לפלוני משטר חוב זה שהיה לי על פלוני בלב שלם ובדעת מכוונת וביישוב הדעת עשיתה לו לגמרי והיה לו כל זה החוב שבשטר על פלוני בעל חובי ולא יהא לי רשות היום או למחר לאיערומי לא לי ולא ליורשי ולמימר לפלוני דנן בעל חובי ולא ליורשיו עיינתי בחושבנאי ולא פש לי נבך מידי משום שבדעת מכוונת וברורה אני מודה בפניכם שלא גבתי משטרי זה כלום והרי שטר כתוב וחתום אצלי ואני מוכרו ומוסרו לפלוני זה על דעת כך ואם שמא חס ושלום הייתי מוחל אני או יורשי לפלוני זה בעל חובי או ליורשיו קנו ממני מעכשו שאשלם אותו במיטבא אני ויורשי לפלוני זה שאני מוכרו לו או ליורשיו וכל מי שיבא מארבע רוחות העולם בן או בת וכו' דיקום ויטעון ויהגה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאים מכחו כדי לבטל מכירה זו שעשיתי לו משטר זה יהיו דבריו בטלין ומבוטלין וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על שמי ושלא על שמי מכירה על מכירה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו כתוב וקיום בטל ומבוטל וחשוב כחרם הנשבר שאין בו ממש ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועלי ועל יורשי אחרי לפצות ולהדיח ולסלק מעליו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד מכירה זו העמדה גמורה בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי ודנפקי מגו מודעי עד סוף כל מודעי וכו' ואחריות וחומר שטר מכירה זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי זבינין דנהינין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו וכו'. והכל שריר וקיים. ואיכא נמי מאן דבעי למימר מאי דכתי' להאי שטרא דזביני דשטרא במתנה אנב ארבע אמות קרקע קרובה להיות שטר הרשאה ואנן כתבינן מאי דסבירא לן. מיהו אי כתיב לה הכי קני לה נמי הנכתבת לו כדאמרינן לעיל ואע"ג דאין אותיות נקנות במסירה אנב קרקע מקנין וכו' והאי דכתבינן לעיל בהאי

¹ עיי' בס' העמוד ד"ו דף ק"א ע"ד וד"ל דף נ"ט.

² מלה זאת מיותרת.

נוסחא דשטרא ואם שמא חס ושלום הייתי מוחלו אני ויורשי לפלוני זה בעל חובי או ליורשיו קנו ממני מעכשו שאשלם אותו במיטבא וכו'. יש מי שאומ' שצריכין העדים לשאול זה האחריות בפירוש מן המוכר בעת הקנין ואם לא שאלוהו אין כותבין הכי ויש שאומרין שאין צריכין לשאול שזה דומה לאחריות של שטרי הלואה ומקח וממכר שהוא טעות סופר ואין העדים צריכין לשאול עליו ומנא לן שאם ימחלנו לבעל חובו שאחריותו עליו דגרסינן בכתובות בפר' הכותב¹ גופא אמ' שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחור ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל אמ' רב הונא בריה דרב יהושע ואי פקח הוא מקרקש ליה זווי וכתב ליה שטרא בשמיה. אמ' אממר ומאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה מיניה דמוחל² שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה נמי דמי ניירא בעלמא. אכפיה רפרם לרב אשי ואנבי ביה בבשורא³ לצלמי והלכתא כוותיה⁴):

והשטר הכ"ט הוא שטר זכותא⁵

והוא כגון ראובן שרוצה לתת דינרין או מטלטלין לשמעון ושמעון נמי ליתיה נבי דליהבינון ליה ולית ליה ארעא דלויבינון ליה אנב ארעא אי נמי דלא בעיא למיזכרון⁶ ליה אנב ארעא ולא בקנין. אבל מטלטלי איכא מאן דאמ' דאי יהבינון בקנין אע"ג דליתיה גבי קני להון בההוא קנין אבל זווי דאין מטבע נקנה בחליפין מוכי להון ע"י אחר ומסר להון בידיה ואומ' לו זכי בהלין זווי לפלניא והוא מקבל להון וזכי בהון לההוא פלניא והאי שטרא איתא בין בקנין בין בלא קנין. והו נוסח שטר זכותא:

יודעים אנו עדים חתומי מטה ערות ברורה שאמר לנו פלוני בר פלוני הו עולי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני דצביתי ברעות נפשאי בדלא אניסנא אלא בלב שלם וכנפש חפצה ואמשיכית ליה כך וכך זווי בידיה ואמרית ליה זכי בהון לפלוני בר פלוני דיהבית יתהון ליה מעכשו במתנה גמורה מתנת בריא מתנת פרהסיא מתנת עלמין וכן עבר פלוני דנן זכה בהון לפלוני דנן שהוא מקבל המתנה וקבלינון ואצנעינון ליה ואודי קדמנא אנחנא סהדי הודאה ברורה בלא שום טענה ועלילה פלוני בר פלוני דנן דקבלינון להלין זווי מיד פלוני וזכה בהון לפלוני במתנה ואמ' לנא הו עולי סהדי וכתבו וחתמו עלי בכל לישנא דזכותא דאנא פלוני חייב לפלוני בכך וכך זווי דקבילית מיד פלוני בן פלוני דיהבינון לפלוני וזכיתו בהון ליה והרי הן מוצנעין תחת ידי בתורת פקדון ורשו והלואה לפלוני דנן וכל זמן שיתבעם ממני פלוני דנן והבאין מכחו אמסרינון לו ולשלוחו ואתן אותם לו בכל⁷ שום טענה ועלילה בעולם שכך אני מודה בפניכם הודאה גמורה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני להיות בידו וביד הבאים מכחו לראייה ולזכות והכל שריר וקיים:

(1) דף פ"ו.

(2) כ"ה ברי"ף.

(3) צ"ל: ככשורא

(4) כ"ה ברי"ף.

(5) מובא בס' העטור ד"ו דף נ"ט ע"ב וד"ל דף ל"ד. בשינוי לשון קצת: זיכוי כתב הרב

המחבר וכו'.

(6) צ"ל: למיזבנון.

(7) צ"ל: בלי.

והשטר השלשים הוא שטר חלוקת השותפין.

וזה הוא נוסחה.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו מכל אחד ממנו להיות בידו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה והשיתוף שהיה בינינו שהיינו שותפין ביחד מזמן הרבה וחלקנו עתה בלב שלם חלוקה שלימה ונמורה ונתפשרנו עכשיו זה מזה ונסתלקנו כל אחד ואחד ממנו מעל חבירו ונטלתי אני פלוני המגיע לי מן השיתוף בין מקרן בין מריוח וכמו כן נטלתי אני פלוני כל המגיע לי בין מקרן בין מריוח ודקדקנו חשבוננו יפה יפה ונטלנו כל אחד ואחד ממנו כל מה שהגיע מאמיתו עד פרוטה אחרונה ולא נשתייר עכשיו לכל אחד ואחד ממנו על חבירו אפי' שוה פרוטה ולא דררא דממונא ולא שום שבועה קלה וחמורה בעולם ולא יהא רשות לאחד ממנו לתבוע את חבירו מחמת שותפות זה בשום פנים בעולם מהיום ולעולם ואם נתגלתה לאחד ממנו לאחר היום על חבירו שום זכות וכלל או טעות בחשבון או ראיה הכל בטלין מעכשיו זה לזה וכל טעותא ושלותא בין דידיע לנא דאיגליא לנא לבתר השתא הכל מחלנו ובטלנו זה לזה בקנין גמור בטול גמור ושלם ומחל כל אחד ואחד ממנו אצל חבירו היום מחילה גמורה ושלימה ואחריות חלוקתינו וחומר כל הכתוב בה קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו אנב ארבע אמות קרקע ובביטול כל מודעי כהוגן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני זה לפלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' והכל שריר וקיים:

והשטר האחד ושלשים הוא שטר חלוקת אחים:

וזה הוא נוסחה.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני בר פלוני ופלוני בר פלוני הוו עלינו עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה וחלקנו בתים וקרקעות ומטלטלין שנפלו לנו מירושת אבינו הזקן ועמדו בשיתוף בינינו לאמצע עד עתה ועכשיו נתרצינו בינינו וחלקנו חלוקה גמורה ושלימה ולקחתי אני פלוני לחלקי קרקע פלו' וקרקע פלו' במקום פלוני ובית פלוני בצד פלו' ומצרני הקרקעות כך וכך ונטלתי כמו כן חלקי מכל המטלטלין משלם ואני פלוני נטלתי בחלקי כמו כן קרקע פלוני וקרקע פלוני ומצרני הקרקעות כך וכך ונטלתי כמו כן חלקי משלם מכל המטלטלין ולא נשתייר לכל אחד ואחד ממנו אצל חבירו לא משהו פרוטה ולמעלה ולא משהו פרוטה ולמטה לפי שהכל דקדקנו וחשבנו חשבון גמור ודקדוק גמור ואם נתגלית היום או מחר לאחד ממנו על חבירו שום זכות או שום טעות או שום ראיה הכל בטלנו מעכשיו זה לזה וכל שלותא וכל טעותא בין דידיע לנא בין דאיגליא לנא לבתר השתא הכל מחלנו מעכשיו, ובטלנו זה לזה בקנין גמור בטול גמור ושלם ומחל כל אחד ואחד ממנו אצל חבירו הכל מהיום מחילה גמורה ושלימה ומעכשיו קבלנו עלינו בקנין גמור שלא יהא לנא ולא ליורשינו אחרינו היום ולאחר היום לטעון ולערער איש על אחיו על זו החלוקה שהחלקנו כלום כי ברצון נפשינו עשינו אותה בלא שום מרמה ועלילה ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויחזיק בחלקו המגיעו ויהא רשאי לעשות ממנה כל חפצת נפשו ואין מי ימחה בידו מהיום ולעולם וכל מי שיבוא מארבע רוחות

העולם בן ובת וכו' עד כחרם הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום על שמינו ושלא על שמינו על חלוקה זו כדי לבטל כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל וחשוב כחרם הנשבר שאין בו ממש וכשטרי זיוף דלא למילף מינהון וכל מודעי ומודעי דמודעי וכו'. ואחריות וחומר שטר חלוקה זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו כל אחד ואחד לחבירו כאחריות וכחומר כל שטרי חלוקות ופסוקות ותקנות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני אחיו ומפלוני זה לפלוני אחיו בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני וכו' והכל שריר וקיים. וכל ספרי דדייני דבעו למיעבד שטרא ולעיוני בהני נוסחאי דכתבינן ובעו לאוסופי מנוסחא דנן ובלבד שלא ישנו נוסח עיקר השטר על הדרך שיהיה שרשם הרשות בידם כי אנו לעניות דעתינו כתבנו במקום אחד נוסחא ארוכה ובמקום אחר נוסחא קצרה ויגיד עליו רעותן ותן לחכם ויחכם עוד:

והשטר השנים ושלישים הוא שטר חלוקת קרקעות.

וזה הוא נוסחה.

יודעים אנו חתומי מטה ערות ברורה שאמ' לנו פלוני ופלוני בר פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו בקנין גמור וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות ותנו לו לכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונם כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה וחלקנו בינינו אותן בתים וחצירות מסויימות בכך וכך מצרנין שהיו משותפין בינינו עד היום ועכשיו חלקנו חלוקה גמורה ושלימה בקנין שלם ולקחתי אני בחלקי מקום פלוני לרוח פלוני כך וכך זרתות באורך וברוחב ואני פלוני בן פלוני כמו כן לקחתי בחלקי מקום פלוני לרוח פלוני כך וכך זרתות באורך וברוחב ובנין פלוני חלקנו וחלוקה זו על ידי חולקים כשרים ובקיאין במדה ובאומדן קרקעות ובעילויין ובקיאין אלו ביררנום וקבלנום על עצמינו ואנו דקדקנו בחלוקתם ונתרצינו בחלוקה שעשו וחלקנו חלוקה זו בינינו חלוקה גמורה שרירא וקיימא חתוכה וחלוטה כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ונסתלקנו איש מעל ארץ חבירו סילוק גמור ואין לאחד ממנו בחלק חבירו שום שיור בעולם יציאה וביאה ולא משפך מים ולא סולמות ולא חלונות וסילקנו ידינו ורשותינו וידי הבאים מכחינו איש מעל חלק חבירו סילוק גמור ושלם לעולם מהיום ולעולם ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויחזיק בחלקו שנטל כמו שעשינו חלוקה גמורה וחזקה ויזכה בחלקו ובכל עמל ושבח ששם מתהום ארעא ועד רום רקיעא ויעשה כל אחד ואחד ממנו בחלקו שלקח כל הפצת נפשו ויהא רשאי לירש ולהוריש וימיר וימכור וימשכן וישכור ויחליף ויעשה מחלקו המגיעו היום כל הפצת נפשו מהיום ולעולם וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות וכו' עד ויערער על חלוקה זו שום ערעור בעולם מחמת חלוקה זו שעשינו יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש וכל כתב וקיום בכל לשון וכו' עד דלא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם ועד כל אחד ואחד ממנו ועל יורשיו אחריו לפצות ולהדיח ולהפיץ ולסלק מעל חבירו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד חלוקה זו חלקו המגיעו ברשותו העמדה גמורה ושלימה בלא שום פסדתו בעולם וחלוקה זו היא בביטול כל מודעי כהוגן וכתיקון חכמים ואחריות וחומר שטר חלוקה זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו כאחריות וכחומר כל שטרי חלוקות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה לפלוני זה ומפלוני

זה לפלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלו' לשנת פלונית וכו' והכל שריר וקיים:

והשטר השלשים ושלוש הוא שטר טירפא.

והוא דאמור רבנן¹ כל טירפא דלא כתב בה קרעיניה לשטרא דמלוה לאו טירפא הוא וכבר פירשנו כל זה לעיל. וטירפא זו יש אחריה אדרכתא ושומא בזמן שנובה מנכסים משועבדים אבל בזמן שנובה מנכסים בני חורין אין שם טירפא כלל וכל זה מפורש לעיל באר היטב. וטירפא הוא שטר מעשה בית דין, ולשון טירפא הוא לשון טורף לקוחות והוא כגון ראובן שלוח מנה משמעון מניסן ועשה לו שטר חוב באותו מנה ומכר נכסיו בסיון או בתמוז ולא נשתייר לו כלום וכשהוציא שמעון שטר באב לא מצא לראובן כלום לא מטלטלי ולא משעבדי ממה לפרוע ממנו ומשביעין אותו ב"ד לראובן שאין לו כלום לא מקרקעי ולא מטלטלי לא תחת ידו ולא מופקד אצל חבירו ואחר כך מחזירין בית דין אחר מה שמכר לאחר זמן ההלואה ואחר האחרון שמוצאין למי שמכר באחרונה גובה ממנו שמעון זה את שטרו אם מספיק יפה ואם לאו גובה משלפניו נפסד² מיהו אין גובה ממנו שמעון זה אלא לאחר שבועה שנשבע כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים כמו שפירשנו במקומו ולאחר שמקיימין את שטרו בחותמיו קורעין ב"ד אותו שטר חוב של שמעון וכותבין לשמעון שטר טירפא על נכסי הלוקחות. וזהו נוסחה:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה שהוציא לפנינו פלוני בן פלוני שטר מקויים בחותמיו מכך וכך דינרין שהיה לו על פלוני בן פלוני והווקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת ומקוימת כראוי וחורנו על פלוני זה הלוח ולא מצאנו לו כלום ממה שיפרע ממנו פלוני המלוה את חובו והשבענוהו לפלוני זה הלוח שאין לו כלום לא מקרקעי ולא מטלטלי לא תחת ידו ולא מופקד אצל אחרים ממה שיפרע לפלו' חובו ואח"כ חורנו על מה שמכר פלוני זה הלוח מעת שלוח מפלוני זה אלו הדינרין של שטר החוב ומצאנו שמכר לפלוני בן פלוני קרקע פלוני והיה זמן המכירה אחר זמן של שטר החוב והשבענו את פלוני זה המלוה שבועה כדין ליפרע מנכסים משועבדים ואחר כך קרענו שטר החוב וכותבין לו שטר טירפא שיטרוף ארעא פלוני מיד פלוני הלוקח שכך פסקא דינא על הדין פלוני הלוקח לשלומה להא ארעא לפלוני זה המלוה מפני שזמן מכירתו מאוחר אחר זמן הלואתו דהכי אמור רבנן³ המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים ואי בעי פלוני הלוקח לפרק הדין ארעא מפלוני המלוה שיפרנה ממנו בכך וכך דינרין הוו כתיבי בשטר החוב והחוקנו את פלוני זה המלוה שאם לא יפרנה פלוני הלוקח בכך וכך דינרין שתהא אותו קרקע שלו למכור להחזיר המותר ללוקח ואם לא ימכור אותה ליעבד בה כדתקון חכמים באדרכתא ושומא ובין כך יהיבנא ליה זמן להדין פלוני המלוה שיעמוד בידו הדין ארעא עד הדין זימנא שאם יפרה פלוני הלוקח בין כך מוטב ואם לאו נעביד בה מאי דאמור רבנן ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן

¹ בבא בתרא דף קס"ט.

² אולי: מה שנפסד.

³ בבא בתרא דף קע"ה.

ולעלם דהכין הוו קדמנא ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלוני וחזי לנא מן דינא פסיקנא וכתיבנא וחתימנא ויהיבנא ביד פלוני דנן למיהוי בידיה לראית ולזכות. ולהאי לוקח נמי כתבין בי דינא שטרא שימושא אחרינא היאך להוציאו מידו שדה פלונית בדין שמכר לו פלוני והוציאה מתחת ידו כך וכך בחוב שלוח פלוני זה המוכר ופדאם זה הלוקח בזה הסך ובעא מיננא למי כתב¹) ליה שטרא במה שיגבה מיד פלוני שמכרה לו היום או למחר בעת שימצא לו כלום זה הסך שפדאה ממנו דאחריותיה עליה ובעת שימצא לו כלום יגבה ממנו בכח שטר המכירה שבידו ובכח האי שטרא שימוש דבי דינא וחזי לנא בפירוש רבי סעדיה גאון ז"ל דפירש כי האי שטר טירפא ללוקח²) הנטרף עושין אותן ולא למלוח הטורף וכבר כתבנו תורף דבריו לעיל. ואנן לעניות דעתין כתבין מאי דסבירא לן ולא סמכין בהאי מילתא אמאי דפרש רבי סעדי זצ"ל דאם איתא דהאי שטרא טירפא ללוקח הנטרף כותבין אותה ולא למלוח הטורף מאי מעמא אמרינן בשמעתא³) כל טירפא דלא כתיב ביה קרעיניה לטירפא לאו טירפא הוא וכל אדרכתא דלא כתיב בה קרעיני לאו אדרכתא היא למשמע של מלוח הטורף כותבין כל אלו השטרות וכבר ביארנו לעיל דרך הטירפא והאדרכתא פירוש מרווח.

והשטר השלושים וארבע הוא שטר יזפאתא.

והוא שטר חוב שהוא קרוי קיום שאינו לא משכנתא סתם ולא אפותיקי אלא שטר חוב בעלמא שהוא קיום סתם והוא מלוח בשטר שגובה בה מן היתומים ומן הלקוחות ובשבועה ועל הדרכים שפירשנו בהלכות שבועות וזהו נוסחה.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממנו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות וחנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי בלא שום זכר אונס כלל ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך זוזים ושקולים ומוטבעים ממשבע פלוני והם עלי בהלוואה וברשו⁴) בחוב גמור וקבלתי עלי לפורעם לו כל זמן שירצה או לזמן כך וכך אם לזמן ידוע ואיני פושעו ואיני משרפו⁴) ואיני שואל ממנו זמן אחר עליהם אלא לאלתר אני פורע לו ממנו לזמן זה ומעכשו נתתי לו ארבע אמות קרקע בחצר שלי במתנה גמורה מתנת בריא ולא כמתנת שכיב מרע דמהדרא ואנב ארבע אמות קרקע אלו שנתתי לו והשלטתיו על כל מקרקעי ומטלטלי ועל כל פקדונות וחובות שיש לי ביד כל אדם עד שיגבה ממון זה עד גמרא ממני ומכל מה שימצא לי בין בפני בין שלא בפני בין ממה שקניתי בין ממה שאני עתיד לקנות ואחריות וחומר שטר קיום זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי לאיתפרעא מכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא שקניתי ושעתיד אני לקנות דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון

(1) צ"ל: למיכתב.

(2) מובא גם בס' העמור ד"ו דף ל"ג וד"ל דף י"ט.

(3) בבא בתרא דף קס"ט.

(4) ע"י גם במחזור ויטרי עמוד 795.

אחראין וערבאין לפריעת ממון זה עד שאפרענו לו אני והבאים מכחי לו ולבאין מכחו בחיים ובמות ויהא רשאי לגבות ממני ממון זה ואפי' מגלימא דאכתפאי. והתרינו בו בפלוני זה ואמרנו לו ראה כשאתה פורע לפלוני זווים אלו בפני עדים פרע לו וטול שטר זו מתחת ידו וקרעהו או כתוב על גבו שהוא פרוע שכל זמן ששטר זה יוצא מתחת ידי פלוני או מתחת יד יורשיו אחריו בדלא קרוע או בדלא כתוב על גבו שהוא פרוע או שאין לך עדים נאמן יהא עליך על זה כשני עדים כשרים ואתה פורע לו זווים בלא חרם ובלא שבועה ובלא שום טענה בעולם. ויש שכותבין בשטר חובות הכי וקנינו ממנו אנו עדים מפלוני זה הלוח בפירוש שהאמינו למלוה וליוורשיו שיהו נאמנין שיגבו ממנו ומיורשיו בלא חרם ובלא שבועה בעולם ואפי' הדרת הראש. וכשכותבין העדים נאמנות זה אין כותבין אותו עד שנמלכין בעת הקנין ללוה וכבר פירשנו כל זה לעיל מבואר. וכך אמר לנו פלוני בר פלוני אחריו¹) וחומר שטר קיום זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי קיומין והודאות והלוואות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מן פלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו אנו עדים ביום פלוני בירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו וביד הבא מכחו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים.

והשטר השלשים וחמש הוא שטר כתובת יבמין.

ואע"פ שכתבנו דיניה וענייניה בהלכות ייבום וחליצה חזרנו כאן נוסחא דכתובה להחזירו ולקובעו בסידור השטרות ואע"פ שמיכם היבם את יבמתו אינו רשאי אלא לאחר שימתין שלשה²) חדשים כדמפורש בהלכות יבום וחליצה וכמו כן נמי אע"פ שבדורות הראשונים לא היו כותבין שיעבוד כתובות יבמין אלא על נכסי הבעל הראשון שנפטר וכדתנן גבי יבמות³) כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה האידנא תקינו רבנן על נכסיו דידיה כשאר כל כתובות דעלמא כדאמרינן⁴) ואי לית לה מראשון תקינו רבנן משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולכך נוהגות היום כשאר כל כתובות. והדין נוסחה.

ברביעי בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית צביתי ברעות נפשאי ואמי קדמנא פלוני בן פלוני אחי דמואבי⁵) הוה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק וברא וברתא ומוקים שמיה בישראל לא שבק ושבק הדין איתתא פלונית בת פלוני ואנא פלוני בר פלוני חזינא ליבומי יתה מן אוריתא ולמיון יתה ולפרנס יתה כדכתי' בספר אוריתא דמשה יבמה יבא עליה ושמעת פלוניתא דא ואיתיבמת לה לפלוני בר פלוני והות ליה לאינתו ואמי לה פלוני כען הבי ויבק⁶) יתיכי כדת משה וישראל בדיל לאוקומי לאחי מיתנא שמא בישראל כמא דכתי' והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא יכרת שמו בישראל ואנא אפלה

(1) נ"ל: אחריות.

(2) יבמות פ"ד מ"י.

(3) שם פ"ד מ"ג דף ל"ח.

(4) שם דף ל"ט.

(5) צ"ל: דמן אבי, כמ"ש בס' העטור דפוס לבוב דף מ"ו ע"ד.

(6) צ"ל: ליבם.

ואוקיר ואוזן ואפרנס ואסובר¹) יתיכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומכסין ית נשיהון בקושטא ושמעתיה פלוניתא דא ואיתבמית²) ליה לפלוני דנן והות ליה לאינתו כדת משה וישראל וצבי פלוני בר פלוני וכתב לה לפלוניתא דא יבמתו בכתובתה מאתן זווי מוהרא דחזו לה מן אוריתא דהוה כתיב בכתובתה דכתב לה אחי בעלה עד הוה לבתולה וקפיין וצבי ואוסיף דהוה כתיב לה מוהרא דחזו לה ומזונהא וכסותהא וסיפוקהא ומיעל עלה כאורח כל ארעא וצביאת פלוניתא דא ואיתבמת ליה לפלוני דנן והוה ליה לאינתו ודא נדוניא דהנעלת ליה מבי נשא כמא דאיתאית לבעלה קדמא אחוהי דהדין פלוני בין בכסף בין בזהב ובגדים ותכשיטין ושימושי ערסא סך שומת הכל וכו'. כותבין בכתובה על דרך המקום ועל מנהג מדינתם וכמו שפירשנו בהלכות כתובות. וכך אמ' לנו פלוני דנן אחריות וחומר שטר כתובתה ותוספת דילה קבילית עלי ועל ירתאי בתראי לאיתפרע מכל ישפר ארנ' נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא שקניתי ושאני עתיד לקנות דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לפרעון שטר כתובה דא ונדוניא דאיתוספת דילה ואפי' מגלימא דעל כתפיה וקביל פלוני אחריות כתובתה ונדוניא דאיתוספת דילה ואפי' מגלימא דעל כתפיה כאחריות וחומר כל שטרי כתובות דנהיגות בישראל מן יומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני לפלונית בת פלוני יבמתו בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ואיכא נוסחאי דכתיבי בכתובת יבמין וצבי פלוני בר פלוני דנן וכתב לה לפלוניתא דא יבמתו בכתובתה מוהרא כסף מאה זווי דחזו לה מדרבנן ולא כתבי בה נמי מאי דסיימינן לעיל על כתובה דמאתן זווי מוהרא דחזו לה מדאוריתא דהוה כתיב לה בכתובתה דכתב לה אחי בעלה וכו' משום דסבירא להו דכתובתה דמאה זווי קא עבדי לה כמו לכל אלמנה ונרושה. וגם רבי' סעדיה גאון ז"ל בספרי בועות³) דיליה כתי' ויהב לה תריסר זווי ופלגא מוהרא דחזו לה מן אוריתא ובהני מילי, כולהו על מנהג המקומות והמדינות קא כתבינן לכתובות ולשטרות.

והשטר השלשים ושש הוא שטר כתובה.

והדין נוסחה. ביום פלוני בכך בשבת בכך וכך לירח פלוני שנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאני מונין כאן במתא פלונית איך פלוני בר פלוני חתן דנא אמר לה לפלונית בתולתא הואי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא במימרא דשמיא אפלה ואוקיר ואיוון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומכסין ית נשיהון בקושטא ויהבנא ליכי מוהר בתוליכי כסף זווי מאתן דחזו ליכי מדאוריתא ומזוניכי וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל עליכי כאורח כל ארעא וצביאת פלוניתא דא בת פלוני והות ליה לפלוני חתן דנא לאנתי ויש מקומות שנהגו נמי לכתוי וצבי פלוני חתן דנא והוסיף לה מדיליה מאתן דינרין מחצה לה ומחצה לבנים שיזמין לה המקום ממנו ודא נדוניא דהנעלת ליה פלוניתא דא מבית אביה ואמה לבית בעלה

(1) עיי' מה שכתב ידידי החכם ר' דוד קויפמאן במכתבו החדשי חלק מ"א עמוד 218.

(2) עיי' במחזור ויטרי עמוד 791.

(3) צ"ל: בספר שמרות כמ"ש בס' העטור דפוס לבוב דף מ"ו ע"ב (ד"ו דף פ').

בין כנסף בין בזהב ובגדים ותכשיטין ושימושי ערסא ומאני כך וכך סך שומת הכל קיבל עליו פלוני חתן דנא באלף¹) דינרין גדולים של כסף צרוף ומאטים דינרין תוספת דאוסוף לה מדיליה דליהוי לה במתנה לכד המתנה לחוד שנעשה לה ויש מקומות שנהגו לכתוי לה לכד המתנה לחוד שיעשה לה ונהגו למיכתב הכי כדי שלא תכנס המתנה בכלל כתובה, ויש מקומות נמי שלא נהגו לכתוי בה סך שומת הכל קיבל עליו פלוני וכו' אלא כותבין הכי סך שומת הכל קיבל עליו וכו' ואוסוף לה כנגד זה מדיליה כך וכך ומאטים דינרין תוספת וכבר פירשנו זה בהלכות כתובות וכתבו בדבר זה עיקר גדול בשמירת האשה מהפסידה לכד המתנה לחוד שיעשה מבית פלוני כמו שיכתוב בשטר המתנה, וכך אמר לנו פלוני חתן דנא אחריות וחומר שטר כתובתא דא ונדוניא דא ותוספת דיליה קבילית עלי ועל ירתאי בתראי דתתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקניתי ודאקנה דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לשטר כתובתא דא ונדוניא דא ותוספת דילה ואפילו מגלימא דעל כתפאי כאחריות וכחומר כל שטרי כתובות ונדוניאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי כדת וכהלכה ובכל חיוקי דרבנן, וקנינא מפלו חתן דנא לפלוניתא דא בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למיקניא ביה, והכל שריר וקיים.

והשטר השבעה ושלשים הוא שטר מתנה לחוד.

וכבר פירשנו עניינה ודיניה בהלכות כתובות והדין נוסחא דיליה. יודעים אנו עדים חתומי משה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לה לפלוניתא אשתו להיות בידה לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה ונתתי לה במתנה גמורה מעכשיו מתנה לחוד אותו בית וחצר או אותו שדה פלונית והדין מצרניו וכל מה שיש תוך ארבע מצרנין הללו הכל נתתי לה במתנה לחוד מתנה גמורה וקיימא חתובה וחלוטה מתהום תהומא עד רום רומא מתנת עלמין מתנת פרהסיא מתנה מחיים מתנה מעכשיו דלא למיהדר מינה לעלם ושתהא מתנה זו שנתתי לה כאדם שנותן מתנה לחבירו שלא תהא כתנאי כתובה אלא מתנה גמורה ומקוימת ומוחזקת בכל מיני חיוקין שבעולם ומעכשיו תלך פלוניתא זו אנתתי ותזכה לעצמה במתנה זכייה גמורה ותהא רצונה לירש ולהוריש ולתת אותה במתנה ולעשות במתנה זו כל הפצת נפשה ורצונה ואין מי ימחה בידה ולא יהא לי רשות לערער עליה בשום דבר. בעולם לפי שבעין יפה נתתי לה מתנה זו וסלקתי ידי ורשותי וזכותי ורשות וזכות באי כחי מעל מתנה זו סילוק גמור ואיחרתי זמן מתנה זו לאחר זמן כתובה שלא תהא (שלא תהא) כתנאי כתובה אלא מתנה לחוד גמורה מתנה לאחר נשואין וכבר ידעתי כח מתנה שלאחר נשואין כמו שפירשו חכמים במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות וייפיתי כח מתנה משאר מתנות שתהא רשאה ושלטאה ולעשות בה כל הפצת נפשה לפי שלא שיירתי בה לעצמי במתנה זו לא פירות ולא קול ולא טענה ולא ראייה ולא

¹ עיי' בס' העטור ד' ויניציא דף ע"ד סע"ב וד' לבוב דף מ"ב ע"ד.

תביעה ולא שום זכות כלל, ואנו עדים הודענו את פלוני זה הוי יודע שכח מתנה זו כאדם שנותן מתנה לאשתו אלא כנותן מתנה לאחר שאם חס ושלום יארע כעם ומריבה או קטטה ביניהם אעפ"י שהיא תחתי תתן מתנה זו לכל מי שתרצה. ואם שמא חס ושלום יארע ביניהם תגבה מתנה זו משלם חוץ מכתובתה וסבר פלוני זה וקבל על עצמו כל זה ואמר כבר קיימתי בידה מתנה זו לעשות בה כל מה שתרצה בחיים ובמות ומתנה זו גלויה ומפורסמת לכל ככל מתנות בריא ולא כמתנת שכיב מרע אלא מתנת בריא בכל חיזוקין שבעולם בביטול כל מודעי כהונן וכתיקון חכמים כדת וכהלכה ואחריות וחומר שמר מתנה לחוד קבילית עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שטרי מתנות לחוד דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני זה לפלונית דא אנתתיה על כל הכתוב ומפורש לעיל בקנין שלם במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני בידה פלוני לשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלונית דא להיות בידה לראיה ולזכות.

והשמר השלשים ושמונה הוא שמר מחאה.

והוא כגון ראובן שיצא למדינת הים והחזיק שמעון בביתו או בקרקע שלו והוא הולך בפני שני עדים הגונים וכשרים יודעים בדקדוקי מחאה ומוחה בפניהם ואומר פלוני הוא גולן והחזיק בקרקע שלי בגולה ואם הוא מוחה בפני שלשה לרוחא דמילתא מוחה וכיון שהוא מוחה כך בסוף כל שלש ושלוש שנים אעפ"י שהוא מחזיק שמעון לאותו קרקע שנים רבות אין לו חוקה וטעמא דמחאה זו מפני שכיון שהוא מוחה בפני אלו שנים הדבר נודע לכל כדאמרינן⁽¹⁾ חברך חברא אית ליה ושמעון יודע הדבר ואם איתא דלא גולן הוא כיון שזה האחד מכנה אותו על שם גולן ומתכעס ממנו והוא אינו הולך לבית דין ואומר להם רבותי למה פלוני קורא אותי גולן והרי אני מזומן לפניכם לעשות לו דין ובבית דין מוציאיך הדבר לאמתו ודנין ביניהם ומצילין את הגוול וכיון שאינו עושה כך הדבר ידוע שהוא גולן ואין לגולן חוקה אבל כיון שהחזיק שמעון חמש שנים ולא מיחה ראובן הויא חוקה והרי אנו עתידין לפרש הדבר הזה בסייעתא דשמיא בהלכות חוקה ומחאה, ועל האי מילתא אמרינן בפר' חוקת הבתים⁽²⁾ על ההיא מתניתא דשלש ארצות לחוקה וכו' מאי קסבר אי קסבר מחאה שלא בפנינו הויא מחאה אפי' יהודה ונליל נמי ואי קסבר מחאה שלא בפנינו לא הויא מחאה אפי' יהודה ונליל נמי לא. אמ' ר' אבא בר אבא בר ממל אמר רב לעולם קסבר מחאה שלא בפנינו הויא מחאה ומשנתינו בשנת חרום תנן⁽³⁾ ומאי שנא יהודה ונליל דסתם יהודה ונליל כשעת חרום דמי. אמ' רבא הלכתא אין מחזיקין (בנכסי) בנכסי בורה ומחאה שלא בפנינו⁽⁴⁾ הויא מחאה תרתי לא קשיא כאן בבורח מחמת ממון כאן בבורח מחמת מרדין ואפי'

(1) בבא בתרא דף ל"ח ע"ב.

(2) בבא בתרא דף ל"ח.

(3) לפנינו בגמרא וברי"ף: שני.

(4) צ"ל בפניו וכצ"ל למעלה.

מיחה¹) בפני אדם שאין יכולין למימר ליה הויה מחאה מאי טעמא חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה היכי דמי מחאה אמ' רב זביד פלוני גולא הוא, ולמחר²) תבענא בדינא הויה מחאה אמ' להו לא תימרו ליה³) לאחריני⁴) אמ' ליה לא אמרינן ליה לדידי⁵) לא אמרינן ליה לאחריני אמרינן חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה, אמ' להו לא תפיקו לנו שותא הא קאמי להו לא תפיקו לנו שותא אמ' ליה לא נפקא להו⁶) שותא אמ' רב פפא הא קאמי ליה לא נפקא לן שותא. רב הונא בריה דרב יהושע אמ' כל מילי דלא רמיא עליה דאיניש אמ' ליה בלאו⁷) אדעתא. גידול בר מניומי הוה ליה ההוא מחיתא למחויי אשכחינהו לרב הונא ולחייא בר חייא ולרב חלקיה בר טובי ומחא קמייהו לישנא⁸) הדר אתא למחויי קמייהו אמרו ליה לא צריכת הכי אמ' רב כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אינו צריך למחות. אמ' ריש לקיש משום בר קפרא וצריך למחות בסוף כל שלש ושלש. תני בר קפרא ערער וחזר וערער אם מחמת טענה הראשונה ערער אין לו חזקה ואם לאו יש לו חזקה. אמ' רבא אמ' רב נחמן מחאה בפני שנים ואין צריך לומי כתובו מודעא בפני שנים ואין צריך לומי כתובו הודאה בפני שנים וצריך לומי כתובו קנין בפני שנים ואין צריך לומי כתובו קיום שטרות בשלשה. וזהו נוסח שטר מחאה⁹).

בפנינו אנחנו חתומי מטה אתא קדמנא פלוני בר פלוני וקבל על פלוני בר פלוני ואמ' לנא רבותי הריני מוסר בפניכם ומוחה ואני קובל על פלוני בר פלוני שנוול אותו בית פלוני והוא מחזיק את שלי בגולנות והאידנא לא קא יכילנא ליה מפני אונסו ותקפו וליהו ידעי רבנן דאנא תבענא ליה כשיזדמן לי ומפני שלא יחזיק בבית זה כשהוא גזול ממני אני מוחה לפניכם מחאה גמורה בתוך שלש שנים וכיון שאני מוחה בפניכם בתוך שלש והוא גזול את שלי והרי הוא גזול ואין לגזול חזקה ומחאה זו שאני מוחה בפניכם כדת וכהלכה כהונן וכתיקון חכמים כדן כל מחאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם ומאי דהוה קדמנא ומחה הדין פלוני בר פלוני ומסר מילי קדמנא כתיבנא וחתימנא ויהיבנא בידיה למיהוי בידיה לראיה ולזכות ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית למנין דרגילנא ביה במתא פלונית והכל שריר וקיים. ואיכא נמי מאן דכתב הכי בשטר מחאה ומדאתא קדמנא פלוני בר פלוני ואמ' לנא הוה עלי סהדי וכתבו וחתמו לי מאי דאנא מסר וקביל ומוחה קודמיכון כתיבנא וחתימנא ויהיבנא בידיה וכו'. ואנן כתבינן לעיל מאי דסבירא לן לעניות דעתין כדאמרינן לעיל בשמעתיא מחאה בפני שנים, ואין צריך לומי כתובו מיהו אי אמ' להו הכי וכתבו הכי לרוחא מילתא לית לן בה ושפיר דמי.

(¹) עיי' ברי"ף.

(²) דף ל"ט.

(³) צריך להוסיף: אמר וכו' לדידיה לא תימרו ליה.

(⁴) צריך להוסיף: אמרו להו דחברך חברא אית ליה וכו'.

(⁵) צ"ל לדידיה.

(⁶) צ"ל: לן, כמ"ש ברי"ף.

(⁷) צ"ל: ולא.

(⁸) צ"ל: לשנה.

(⁹) עיי' בס' העטור ד"ו דף צ"ב וד"ל דף נ"ג ע"ג.

והשמר (הכ"ט) הל"ט הוא שמר מודעא.

והוא כגון ראובן שאונס את שמעון למכור שדהו או לתת לו במתנה או שאונסו לתת לו מאה זוז במתנה או שאר מטלטלין או למחול לו שטר חוב או למחול לו דבר או כגון שיש לו אצלו מאה זוז וקא אנים ואמי ליה אי שקלת מינאי חמישים זוז וכתבת לי שטר אביוזריא שהוא שטר מחילה מוטב ואי לא לא יהיבנא לך מידי ואונס זו שעושה לו בין ע"י עצמו בין על ידי שלטון בין ע"י גוים בין ע"י אונס ישראל בין ע"י זולתן כל דבר שהוא אונס מותר¹) עליו מודעא בפני עדים, וכבר פירשנו דין המודעא לעיל בענין ביטול מודעי. וצריכין נמי עידי המודעא לדעת האונס כולו שעושה לו לשמעון ודבר זה באונס מכירת שדה או באונס ממון או באונס מחילת ממון אבל באונס מתנה ביריעת כל שהוא סניא ואפי' בגלויי מילתא סניא וכדגרסינן בפר' הזקת הבתים²) ולפי שכתבנו כל זה לעיל בענין בטול המודעי לא הוצרכנו לפרש כאן. וזהו נוסח שמר מודעא³).

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שבא לפנינו פלוני בן פלוני ואמי לנא רבותי הוו עלי סהדי דהדין פלוני בן פלוני אנים לי בשלטנא או בשאר אונסא על דרך שהוא האונס כותבין אותו למיזבן ליה דירתא פלוני דידי או למהביה ליה במתנה והשתא קא מסרנא מודעא קדמיהון דהדין פלוני אנים לי וידוע לכוון אנסי דקא מצריך לי לזבונא דהדין דירתא דילי במאה זוזי ואנא אמניא⁴) ליה דאי יהיב לי בה חמש מאה זוזי דזביננא ליה ואי לא לא מזביננא ומשום אונסי דקא אנים ליה לא סני לי דלא לזבונה ליה במאה זוזי וכען הוו עלי סהדי דכד חליף אונסא או שעתא תבענא ליה בדינא ומפיקנא ליה מיניה מפני שאונס אני על כל זה. ויש שכותבין נמי בשטר המודעא ואי אנים לי לבטולי מודעי או דכתי' בשטר זביני ביטול מודעי הוו לי סהדי דלא ליהני מידי דההיא שטרא כולה אונסא היא (ולית) ולית ביה מששא וכל שהוא מבקש ממני אני עושה לו היום ולמחר אבטליניה ואתבעיניה בדינא שאונס אני ומוטל בידו ואנו שאלנו וראינו דאונסוה אונס הוא והוברר לנו הכין ומשום הכי כתבנו וחתמנו מודעא זו כהוגן וכתיקון חכמים כדת וכהלכה כדין כל שטרי מודעאות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם ומאי דמסר וקביל קדמנא דהדין פלניא ואונסא זו שידענו כתבנו וחתמנו ביום פלוני בירח פלוני בשנת פלונית לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית ונתננו ביד פלוני בן פלוני להיות בידו וכיר הבאים מכחו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ובשטר מודעא דמתנה אי לא כתיב בה ואנו עדים שאלנו וראינו דאונסיה אונס הוא וכוי לית לן בה דגלווי מילתא בעלמא סניא כדאמרי' לעיל. ואם היה שטר מודעא על חוב או על ממון כותבין הכי.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שבא לפנינו פלוני בר פלוני כשהוא צווח וקובל ומסר קדמנא מודעא על פלוני בר פלוני וכן אמר שפלונא זה יש לי עליו כך וכך דינרין וכשאני תובע ביני לבינו אומר לי אם אתה עושה לי כך וכך או אתה מוחל לי קצת מן הממון אני מודה לך את ממונך ואם לאו אומי כי אין לך אצלי כלום וכשאני תובעו בפני עדים הוא כופר לי בכל מה שיש לי

(1) צ"ל: מוסר.

(2) בבא בתרא דף מ'.

(3) ע"י בס' העטור דף מ"ח מדפוס לבוב.

(4) אולוי: אמרנא.

אצלו ואני אנוס ומסור בידו ועכשיו הוו לי עדים על מודעה זו שאם אעשה לו שטר מחילה בפני עדים ויקנו ממני על המחילה ועל הביטול מודעי קנין אונס ומחילת אונס הוא ולא הוויא מחילה וכו' כמו שכתבנו לעיל בשטר המודעה של מעלה. וכוחבין נמי ושאלנו וראינו אנו עדים דאונסיה אונסה וכו'. עד והכל שריר וקיים.

וחשטר המ' הוא שטר מחילה.

(וזהו נוסחה.¹)

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלבב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ומחלתי לו מעכשיו מחילה גמורה מחילת שמים ומחילת בריות קול²) טענה וקול³) תביעה וכל ממון וכל דררא דממונא וכל שבועה שהיה לי אצלו קודם היום ועד היום הזה וכל טעותא וכל שלותא בין ידיע לי השתא בין דאינליא לי בתר השתא הכל מחלתי מעכשיו משלם ואין לי רשום⁴) היום או מחר לומי כי טעיתי לפי שהכל (אני) מוחל אני לו מעכשיו ידוע ושאינו ידוע ומחילה זו מחילה גמורה ושלימה כדת וכהלכה שרירא וקיימא התוכה וחלוטה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ויהבא ליה ומשלמא⁴) ליה וליורשיו אחריו ואין מי ימחה בידו וביד הבא מכחו כי בלב שלם עשיתי לו מחילה זו מחילה גמורה בלא שום שיוור בעולם לא לי ולא לבאים מכחי ולא נותר לי עליו לא שבועה ולא חרם סתם ולא הדרת הראש וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי ויהודית גוי וגויה ריקום ויטעון ויהנה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאין מכחו כדי לבטלה כולה או מקצתה או כדי להשביעו ולהחרימו מחמת מחילה זו יהיו דברי המערער בטל ומבוטל וחשוב כחרם הנשבר שאין בו ממש ולא יהא רשות לשום אדם בעולם להשביעו ולהחרימו ועלי ועל יורשי אחרי להפיץ ולהדיח ולסלק מעל פלוני זה כל ערעורין שבעולם ולהעמיד מחילה זו בחוקתו ובחוקת הבא מכחו העמדה גמורה ושלימה בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי וכו' ואחריות וחומר שטר מחילה זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי אנב ארבע אמות קרקע כהוגן וכתיקון חכמים כאחריות וחומר כל שטרי מחילות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני בן פלוני זה לפלוני בן פלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני בחדש פלוני בשנת פלונית וכו' עד והכל שריר וקיים. והיכא דאתא לבתר דקנו מיניה על המחילה וטען בטעותא דחושבנא ידיעה דהנהו תרתי גינאי⁵), כבר פירשנו ענין זה בהלכות הקנין פירוש מבואר:

(1) עיי' בס' העמור דף נ"ד מדפוס לבוב (ד"ו דף צ"ב).

(2) נ"ל: כל.

(3) אולי: רשות.

(4) עיי' לעיל ע' 28.

(5) גיטין דף י"ד.

והשטר האחד והארבעים הוא שטר אגרת מזון:

והוא כגון ראובן שיש לו אשה ובנים ויש לו ממון אצל שמעון אי נמי אין לו ממון אצל אחרים ויש לו קרקעות ואתה מוצא איגרות מזון אלו על ארבעה דרכים כגון שמת ראובן והניח אלמנה ויתומים והיה לו ממון אצל שמעון ותבעו האלמנה והיתומים מזונות שאומי בית דין לשמעון לתת מזון קצוב לאלמנה ומזון קצוב ליתומים כותבין לשמעון שטר בכך כמה שהוציא עליהם שלא יוכלו היתומים לתבוע אותו כשיגדלו שיש על ב"ד ליקח ממון ראובן הנזכר ולהשים אותו ביד האפטרופוס הני מילי על דרכים ידועים כגון שהגיע זמן הפירעון של ממון זה שביד שמעון אבל איפשר להיות שזה הממון ביד שמעון ידוע ועדיין לא הגיע הזמן ואין יכולין להוציא מידו בדין אלא על דרך או בפחות שיתן להם פחות ממה שכותבין לו ב"ד ולית כאן משום רבית אי נמי אם זה הממון ביד שמעון בתורת פקדון שלא יתן אותו אלא לבני ראובן לכשיגדלו או יכולין בית דין להוציא ולמנות עליו אפטרופוס אחר כי הוא נעשה עליו אפטרופוס ואעפ"י שהופקד ביד זה הממון שלא יתננו אלא לבני ראובן לכשיגדלו אם אין מוציאין בית דין ממון אחר לראובן הנפטר או שרואין תקנה ליתומים מוציאין מיד שמעון מזון האלמנה ומזון היתומים כי לא הימנו להפקיע מזון אשתו כפקדונו אצל אחרים כדי לתת לבניו וכותבין לו שטר אגרות מזון. והדרך השנית כגון ראובן שהלך למדינת הים והוא במקום רחוק ויש לו מזון ביד אחרים ואשתו תובעת מזונות שבית דין מוציאין מיד זה הנפקד וכותבין לו שטר בית דין שלא יוכל לתבועו ראובן כי במזונות אשתו נתן כך וכך ברשות בית דין וגם זו נקראת אגרת מזון. והוא כדגרסי בכתובות בפר' נערה שנתפתתה¹) תניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר פ"י שהוא צדקה או תכשיט. והדרך הג' הוא כגון מי שיש לו ממון אצל אחרים ונשטה²) ואשתו ובניו תובעין מזונות ובזמן שאין ב"ד מוציאין לו ממון אחר אלא זה שהוא אצל הנפקד, אי נמי רואין דבר שהוא לו תקנה שלא יקחו משאר ממונו ויקחו מזה שהוא אצל הנפקד מוציא עליהן הנפקד כפי מה שיאמרו לו ב"ד וכותבין לו שטר שימוש בית דין שלא יוכל זה השוטה לתבועו בו לכשישתטה ויתרפא משטותו כי במזון אשתו ובניו נתן זה הסך וזה השטר נמי הוא הנקראת מאגרות מזון. וכן נמי אם צריך הוצאה זו השוטה מוציא עליו זה הנפקד ברשות ב"ד וכותבין לו שטר שימוש בית דין שלא יתבענו השוטה לכשישתטה כי בעצמו הוציא כך וכך ברשות בית דין. ועל האי גירסא נמי בפר' נערה שנתפתתה³) אמ' רב חסדא אמ' מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר כמו פרנסת אשתו, ובמי שהלך למדינת הים אין זנין ומפרנסין אלא אשתו בלבד וגם לא בדבר אחר שהוא תכשיט או צדקה, ותורף הדבר כי השוטה שנשתטה אנוס הוא כי לא ידע שיבוא לו השטות ולא היה יכול לצוות שיזונו בניו ובנותיו ויתנו צדקה בעבורו ויעשה כמות לאשתו והואיל והוא אנוס ולא יכול לצוות עושין לו בית דין כל אלו שהדבר ידוע שכל בני אדם רצונן בכך אבל מי שהלך למדינת הים והיה יכול לצוות על כך ולא עשה גילה דעתו שאין רוצה לתת מזון לבניו ולא צדקה ולא תכשיט ואין בית דין עושין עבורו והן מתפרנסין מן הצדקה אם אין להם ממה

¹ דף מ"ח.

² צ"ל נשתטה.

³ כתובות דף מ"ח.

שיתפרנסו אבל אשתו שהוא חוב עליו וחייב במוזנותיה אעפ"י שנלה דעתו שאין רוצה לתת לה מוזנותיה כיון שהן חוב עליו לא כל הימנו להפקיע ממון אחרים ובית דין מוציאין ממנו בעל כרחו או מן הנפקד בזמן שאין לו ממון אחר וכבר מפורש זה בפרק נערה שנתפתחה דמקשינן על הא דתניא מי שהלך למדינת הים מדמר עוקבא ותרצינן מר עוקבא שלא לדעת והכא יוצא לדעת. והדרך הדי' הוא כגון ראובן שיש לו אשה ובנים והלך למדינת הים או שמת והניח קרקעות ומכרו ב"ד מן הקרקעות שלו למוזנות אשתו שכותבין ב"ד ללוקח שטר שימוש היאך מכרו לו זה הקרקע לצורך מזון אשתו או אלמנתו והיאך הוציא זה הלוקח הממון בהוצאת האשה או האלמנה כדתקון רבנן ושלא יכול הבעל כשיבוא להוציא הקרקע מידו וגם לא יהיו יכולין היתומים היום ומחר לתבוע הלוקח כי בזמן האלמנה ליתן זה הממון ולא עוד אלא שאם יצא עורר על זה הקרקע שיתבענו מן הלוקח אחריותו של לוקח על היתומים כדאמרינן בי דינא דזבין אחריותא איתמי וכבר פירשנו דין מכירת האלמנה בהלכות מוזנות ומעשה ידי האלמנה פירוש מרוח. גרסינן בכתובות²) בפרק אלמנה ניוזנית ארמלתא דזבינא אחריותא איתמי בי דינא דזבין אחריותא איתמי, כיצד מוכרת אמי רב דניאל בר רב קטינא אמי רב הונא מוכרת לשנים עשר חדש ולוקח ומפרנס אחד לשלשים יום, (ירושלמי³) שום היתומים אגרות מזון האלמנות. והדין נוסח שטר אגרות מזון בזמן שהיא מוכרת ממכירת קרקע:

אנו בית דין החתומים למטה כך היה דאתת קדמנא פלוניתא בת פלוני אשת פלוני וקבלת קדמנא ונתרעמה על דהקה ועל צרכה ואמרת לפנינו ידיע לכון רבותי שהלך פלוני בעלה היום כמה ימים למדינת הים ולא הניח לי שיעור מזון אפי' לשלשה חדשים ואין לי סיפוק במה לזון ולהתפרנס ומעשה ידי אינן מניעין לכלום ואני צריכה הרבה למוזנות ועתה רבותי חושו לצרכי ועיינו במוזנותי ואנו בית דין ראינו דבריה נכונים וחפשנו אחר ממון בעלה ולא מצאנו דבר ראוי למכור כמו שדה פלוני או תכשיט פלוני והרשינוה למוכרה והכריוו על אותה שדה. והגיעו לכך וכך דינרין ועשינו בהכרות השדה כדבעי וכאמור רבנן לא יצא עליה לוקח שיתן בה כמו פלוני בן פלוני שנתן בה כך וכך דינרין וראינו אנו בית דין למוכרה להדין פלוני ופייסנוהו בכך כי היה חושש משום תרעומת שהוא במדינת הים שלא יערער עליו בכלום לכשיבוא וחזרנו על פלוני זה ופייסנוהו הרבה לקנותה ושמע ממנו וקנאה ממנו בכך וכך דינרין וצוינו לו להוציאן לאשתו במוזנותיה כהונן וכתיקון חכמים ולתת לה כל חדש וחדש כך וכך במוזנותיה וכן עשה פלוני דנן ולכך כתבנו לה מעשה בית דין זה שאנו בית דין מכרנו לו שדה זו לצורך מזון האשה ולא יהא כח לא ביד פלוני בעל האשה היום או מחר ולא ביד שום אדם לערער עליו בכלום ומעכשיו ילך פלוני זה הלוקח ויחזיק ויקנה שדה פלוני (מעשה) ויעשה בה כל חפצת נפשו הוא והבאים מכחו ויהא רשאי לירש ולהוריש לנחול ולהנחיל ולעשות בה כל חפצת נפשו מהיום ולעולם ומהיום ואילך לא יהא רשות לא לבעלה ולא לשום אדם בעולם מארבע רוחות העולם לתבוע עליו בכלום ואם יבוא בעלה היום או מחר ויתבענו להדין פלוני הלוקח בכלום יהיו דבריו בטלים ומבוטלין וחשובין כחרס הנשבר שאין בו ממש לא בדיני ישראל ולא בדיני האומות וגם אנו בית דין קנסנו זה פלוני שהוא במדינת הים וגורנו עליו מן הדין בגזירה שאם יתבע היום או מחר להדין פלוני הלוקח שיתן כך

² דף צ"ז.

³ מועד קטן פ"ג ה"ג (דף פ"ב מדפוס קראמאשין).

וכך דיגריין קנס לפלוני הלוקח לעשות בהם כל הפצת נפשו ועל הכל להעמיד בידו שדה זו העמדה גמורה שעל מנת כן מכרנוה לו אנו בית דין למזון אשה וכן ראינו מן הדין ואם יבוא שום אדם בעולם מארבע רוחות העולם לטעון על פלוני זה הלוקח בכלום מחמת שדה זו שמכרנו לו אנו בית דין למזון אשה אין בדבריו ממש ועל פלוני בעל האשה ועל יורשיו אחריו לפצות ולהדיח ולסלק מעל פלוני זה ומעל יורשיו אחריו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד שדה זו שזכרנו לו בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו בלא שום פסידא בעולם וכן אם יצא על שדה זו שום כתב וקיום בעולם על פלוני זה בעל האשה ועל יורשיו אחריו ולסלקו ולפצותו מעל פלוני זה הלוקח ומעל יורשיו אחריו כי כן מכרנוהו לו אנו בית דין כדי שתהא אחריותו על פלוני זה ועל יורשיו אחריו כי מכיון שמכרנוהו אנו בית דין לצורך מזונות אשתו כאלו הוא מכרה בעצמו דמי ויפינו כח הלוקח שתהא אחריותו עליו ועל יורשיו כאחריות וכחומר כל שטר מכירות ושטרי מעשה בית דין דמזונות אשה ואלמנות דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם ומאי דהוה קדמנא אנחנא דייניא ביום פלוני לירח פלונית וראינו מן הדין ומאי דאחזו לנא מן שמיא כתבנו וחתמנו מעשה בית דין זה ונתננוהו ביד פלוני זה להיות בידו וביד הבא מכחו לראיה ולזכות. ואם הוא למזון אלמנה כותבין השטר על הדין ענינא ומדכרין ביה ענין אלמנה וכותבין אחריות השדה על היתומים. ואם היא נמי השטר ממון שהוא מופקד אצל אחרים כמו שאר השלשה דרכים שכתבנו לעיל כי מזה שכתבנו יתלמדו שאר השלשה דרכים ותן לחכם ויחכם עוד:

והשטר המ"ב הוא שטר משכנתא:

והיא משכנתא סתם שאינה לא אפותיקי ולא קיום שהוא שטר חוב לכרו אלא היא משכנתא סתם כגון מלוה ממנו מעות ומשכן לך⁽¹⁾ שדהו בהם לזמן קצוב ואמי לו אם אתן לך עד יום פלוני אם לאו תרד בשדה פלונית ותאכל פירותיו בנכיתא או כגון שמשכנו שדהו מעכשיו ואמי לו אם לפירותיו מאלתר בנכיתא עד שאפרע לך משלך, ושטר משכונא זו היא בהתראה ובנאמנות ובלבד שישאלו העדים הנאמנות בעת הקנין ללוה ואם שאלוהו מועיל אותו הנאמנות לגבות מן היתומים בלא שבועה כמו שפירשנו לעיל בכמה מקומות עיקרן של דברים אלו. וזהו נוסח שטר משכונא: יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני מחמת שרצייתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דיגריין טבין ותקלין ממטבע פלוני ומשכנתי לו בהם כל אותו שדה שיש לי במקום פלוני כמו שהוא מסויים במצרניו ואלו הן המצרנין מצד אחר שדה פלוני ופלוני, מצד שני שדה פלוני ופלוני, מצד שלישי שדה פלוני ופלוני, מצד רביעי שדה פלוני ופלוני, וכל מה שיש תוך מצרנין הללו הכל משכנתי לו לפלוני זה בדיגריין אלו הכתובים למעלה עם כל עמל ושבח ששם בעפר ובארמה מתהום תהומיא ועד רום שמיא ביציאה וביאה וקבלתי עלי לפרוע לו לפלוני זה הממון הכתוי לעיל כך וכך ואם לא אפרענו לו לזמן הזה הכתובין לעיל מיד יהא רשאי לירד במשכונה זו שמשכנתי לו ולאכול פירותיו בנכיתת⁽²⁾ כך וכך בשנה ומעכשיו ילך פלוני זה ויוכה ויחזיק ויקנה במשכונה זו ויהא רשאי לעבוד

(1) צ"ל: לו.

(2) מלשון: בנכיתא.

ולנטוע ולחרוש ולזרוע ולהוציא ארים ולהכניס ארים ולאכול פירות משכונה זו בכל שנה ושנה בכך וכך נכיתא עד שאפרע לו את שלו ואם לא אפרע את שלו לזמן הכתוב לעיל יהא רשאי לעשות ממשכונה זו כל חפצת נפשו אם ירצה להחזיקה לעצמו ולאכול פירותיה בנכיתא הנזכרת ואם ירצה להוריד קורות ותקראות ורעפים ולסתור כותלים ואבנים ומניתי אותו אפטרופוס מעכשיו למכור הכל על פי עצמו שלא על פי בית דין ויהא נאמן בדבורו ואם ירצה נמי למכור גוף הקרקע יעשה מן הכל חפצת נפשו בנאמנות גמורה בלא רשותי ובלא רשות בית דין ואדם בעולם ומעכשיו סלקתי עצמי ורשותי ורשות הבאים מכחי סלוק גמור לעולם ולא נשתייר לי במשכונה זו שום חלק ותפיסה וזכות בעולם לא לי ולא ליורשי אחרי עד שאפדה אותה אני או הבאים מכחי ממנו ומן הבאים מכחו ולא נשתייר לי אצלו מדמי משכונה זו כלום כי הכל קבלתי ממנו משלם וכל זמן ששטר משכונה זו יוצא מתחת יד פלוני הוא והבאים מכחו כשני עדים ברורים בלא חרם ובלא שבועה בלא הדרת ראש שכך קנינו ממנו אנו עדים מפלוני זה בפירוש על נאמנות זו. והודענוהו לפלוני זה הוי יודע שאם אתה פורע לו ממון זה בעדים פרע לו שאם לא תפרענו בפני שני עדים כשרים אין לך מועיל פירעון כלום עד שתקבל השטר מידו ואפי' אתה פורעו בפני שני עדים אם עשית לו נאמנות אין מועיל העדות כלום אלא כל זמן שתפרענו קבל מידו השטר. ויש שכותבין הכי והתרינו בו אנו עדים והודענוהו כח הנאמנות ואמרנו לו לפלו' זה דע שכבר האמנתו על עצמך וכל פריע שתפרע שלא בפני עדים אינה פריעה אלא אל תפרע לו כלום אלא בפני עדים וסבר וקביל וכל מי שיבא מארבע רוחות העולם בן ובת וכו' עד וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש ועלי ועל יורשי אחרי להפיץ ולהדיח ולסלק מעליו ומעל הבאין מכחו כל עורר וטוען בעולם ולהעמיד משכונה זו בחזקתו ובחזקת הבאים מכחו העמדה גמורה בלא שום פסידא בעולם וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון וכו' וכל מודעי ומודעי וכו' ואחריות וחומר שטר משכונא זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שטרי משכונות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וכו' והכל שריר וקים.

והשטר המ"ג הוא שטר ניגידא⁽¹⁾:

והיא האמור למעלה בתלמוד ואי כתב ניטרא⁽²⁾ קלא אית למילתא ורבואתא קא כתיב הכי ואי כתב ניטרא⁽²⁾ ואי⁽³⁾ לשון שמירה כלומי שעושין שטר ביניהם שישמרו זה את זה מלהחזיק על חבירו וזהו שטר ניגרא⁽⁴⁾ בזמן שקנו ראובן ושמעון קרקע בשותפות והוא משותף ביניהם ואוכל ראובן פירות אותו קרקע ראשונה שנה אחת ושמעון שנה אחרת אין בכך כלום ואין יכולין להחזיק זה על זה, אבל אם אוכל אותה ראובן שלש שנים זה אחר זה ואחר כך אוכל אותה שמעון שלש שנים

(1) נראה שצ"ל: ניטרא.

(2) צ"ל: ניטרא.

(3) צ"ל: והוא.

(4) צ"ל: ניטרא.

אחרים כנגד אותן השלש שנים הראשונים בהא ודאי איכא חששא לחוקה שלא יאמר אחר מהם שלי הוא שהחוקתי בה וכנון זה צריכין לעשות ביניהן שטר ניטירא¹) שלא יחזיקו זה על זה אבל בזמן שאכלה ראובן שנה ושמעון שנה אין בכך כלום וכדגרסינן בפר' חוקת הבתים²) בתחלתו רמי בר חמא ור' עוקבא בר חמא זבון אמתא תרוייהו מר אישתמש בה ראשונה ושלישית וחמישית, ומר אישתמש בה שנייה ורביעית וששית נפק ערעור עלייהו אתו לקמיה דרבא אמ' להו מאי טעמא עבדיתא הכי ביניכו כי היכי דלא תחזקו להדדי לעלמא נמי לא הוי חוקה מילי³) דלא כתוב איטרא, ואית דגרסי נטרא⁴) אבל כחוב נטרא קלא אית ליה, וזה נוסח שטר ניטירא⁵):

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים בקנין שלם וקנו מכל אחד ואחד ממנו לחבירו להיות ביד חבירו מכל אחד ואחד ממנו לזכות מחמת אותו שדה פלוני שקנינו בין שנינו ועכשיו נתרצינו שכל אחד ואחד ממנו יאכל הפירות שנה אחת ואם יודמן לו שיאכל כל אחד ממנו הפירות שלש שנים או יותר שיאכל חברו כמו בן ולא יהא כח ורשות לכל אחד ממנו לזכור באוכלו הקרקע לברו שלש שנים או יותר שהחזיק על חברו כי לעולם אין לאחד ממנו חוקה על חברו בשדה זו שכך קנינו אנו עדים מכל אחד ואחד מהם לחבירו בקנין שלם ברצון נפשינו בלא שום זכר אונם כלל ומה שהיה בפנינו אנו עדים ביום פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו ונתננו ביד כל אחד ואחד מהם להיות בידו וביד הבא מכחו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. וכותבין שני שטרות בהאי נוסחא ונותנין האחד לראובן והשני לשמעון כדי שיהא ביד כל אחד ואחד מהם שטר על חברו. ואחה מוצא נמי שטר ניטירא⁶) זה על ענין אחר כגון בית דין שמינו אפטרופוס על נכסי יתומים שכותבין לו שטר אפטרופסות על יתומים כדי שיהא רשאי לעשות באותו שטר אפטרופסותו לישא וליתן בממון של יתומים ולעשות בהם כל הפצת נפשו לצורך הנאת היתומים וכמו שכתבנו הנוסחא לעיל בשטר אפטרופסותי ליתמי וכדי שלא יכבוש זה השטר האפטרופא ויאמר היום או מחר כל אלו הנכסים שלי הם כותבין עליו שטר שימוש שהוא שטר ניטירא⁶) וכותבין בו כי לא נכנסו אלו הנכסים ברשותו אלא מפני שהוא ממונה בהן אפטרופא ומזכירין סך הנכסים והקרקעות וכותבין עליו זה השטר כדי שלא יוכל להחזיק בנכסי. ולשון ניטירא⁶) שכתבו רבואתא בהאי שטרא וקראו אותה כך לא הוברר לנו למה קראו שם זו שטר ניטירא⁶) אלא שמצינו שקראוה ניטירא⁶) בנוסחי עתיקי דרבוואתא.

(1) ניטירא.

(2) בבא בתרא דף כ"ט ע"ב.

(3) צ"ל: והני מילי.

(4) לפנינו עיטרא ובדקדוקי סופרים הביא מכ"י אטרא. ועי' בנמוקי יוסף שכתב: עיטרא

כמו ניטרא ותרגום הבמות לא סרו, לא נוטרו. אמנם בערוך עטר ב' מביא תרגום הנ"ל: לא עטרו.

(5) צ"ל: ניטירא:

(6) צ"ל: נטירא, כמ"ש לעיל.

והשטר המ"ד הוא שטר סלקתא.

והוא שטר סילוק כענין שאמרו רבותינו בענין השותפין¹) ומעידין זה על זה אמאי נוגעין עדותן²) הן הכא במאי עסקינן דכתב ליה דין ודברים אין לי על שדה זו³) ואין לי עסק בה וידי מסולקות ממנה לא אמאי כלום הכא במאי עסקינן בשקנו ממנו וכי קנו מידו מאי הוי הרי מעמידה בפני בעל חובו והאיך יעידו אלו עליה וכי עד סופא דמתרצינן אלא כגון דקביל עליה אחריות דאתיא מחמתיה כגון דאי אתי בעל חוב דידיה וטריף ליה משותפיה משלכיה⁴) ליה מדידיה דהשתא ודאי לאו נוגע בעדותו הוא. תניא בני העיר שנגנבה ספר תורה שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר אמאי ליסלקו לנפשיהו בתרי מינייהו ולדייני ומתרצינן שני⁵) ספר תורה לשמועה⁶) קאי ולא מצי לסלוקי נפשיהו אבל מדי דמצי לסלוקי נפשיהו מסלקי ומשחדי⁷) וכן הלכתא. ובהני ענינא כולהו קרינן ליה שטר סילוק כל אדם שיש לו שיתוף בדבר ומסתלק ממנו וקונין ממנו עדים על כך לאחר שהוא מסולק לאותו דבר בקנין גמור יכול להעיד ולדין בה ואי לא לא. וזהו נוסח שטר סלקתא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות וחננו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה מחמת אותה שדה פלוני שהיה לו⁸) בה מקדם חלק וזכות והשתא קא מסתלקנא מיניה מהדין ארעא ולית לי בה חלק ואחסנא ולית לי בגויה דין ודברים ולא אפי' עיסקא ומסלקנא ידי מינה דלא למידן ודלא למיזכא ודלא למיהב הרמנא ולא לבטולי הרמנא ולא לאוקומי זכותא ואחילנא ומחילנא בה כל חלקי וזכותי וקנו ממני בקנין שלם דמקבילנא עלי להדין פלוני בר פלוני אחריות דאתיא מחמתי ומעתה הריני עליה כשאר כל אדם ואין לי חלק וזכות ורשות ולא שום הנאה בעולם ואחריות דנן דאתי מחמתיה דקביל עלי שריר ומקויים וחוק כראוי כאחריות וחומר ודין כל אחריות דנהיגי בישראל מיומא דנן ולעלם. וקנינא מפלוני בר פלוני דנן לפלוני בר פלוני דנן במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' והכל שריר וקיים. ולאחר שקונין ממנו בהאי שטר סילוק כמו שכתבנו יכול הוא להעיד לו בהאי ארעא.

והשטר המ"ה הוא שטר סימפון.

ואית דגרסי שטר סימפון ואעפ"י שלשון סימפון הוא מלשון שובר גוף הסימפון הרי הוא כשובר לכך חלקנו ביניהם ומנינו אותם שנים כי רוב הסימפונות דרכן להכתב

¹ בבא בתרא דף מ"ג.

² צ"ל: בעדותן.

³ צריך להוסיף: וכי כתיב ליה הכי מאי הוי והתניא האומר לחברו דין ודברים אין לי על

שדה זו.

⁴ צ"ל: משלם, ועי' ברי"ף.

⁵ צ"ל: שאני.

⁶ צ"ל דלשמיעה.

⁷ צ"ל: ומסהדי, עי' ברי"ף: ויתכן שצ"ל: ומשהדי, היינו שי"ן שמאלית במקום סמך, עי'

מ"ש בהערותי לפי ס' יצירה לר"י ברצלוני עמוד 279 ועי' 280. ועי' לעיל עמוד 6 גם כן: לשהדיה.

⁸ צ"ל: לי.

עם שטרי החוב כגון שכותבין אותו אנב השטר בעדים אי נמי בתוך הכתב אם נותר בו מן הקלף חלק או שתופריי בשטר קצת קלף וכותבין עליו הסימפון ובלבר שלא יוכל לחתוך אותה תפירת הקלף הנוסף עד שיקרעו עיקר השטר אבל בלאו הכי אין תופרין אותו כלל דגאיו ליה בעל השטר ונבי ליה כוליה. והשוברין נכתבין בפני עצמן אבל לשון אחר הן והיינו דתנן בסוף פרק שנים אוחזין¹) מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו יהא מונח עד שיבוא אליהו. אמ' רב ירמיה בר אבא אמ' רב סימפון היוצא מתחת ידי המלוה אע"פ שכתוב בו בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול ולא מיבעיא היכא דלא כתי' בכתב ידו וכו' כמו שכתבנו לעיל עד וסימפון היוצא אחר חתום שטרות כגון שכתב בגופו של שטר לאחר התימת העדים שטר זה פרוע כשר דאי (לאי)²) לא פריע לא הוה מרע ליה לשטרית. ולשון סימפון הוא סימון פון דבהאי סימפון האי ענין אם הוא פרוע או לאו. ויש אומי מלשון סמפוניא האמורה בספר דניאל. ורוב הסמפונות אין נעשין אלא בזמן שנפרע קצת מן השטר ונותר השטר לפרוע שכותבין אנב השטר זה הסימפון. וכותבין אנב השטר זה הסימפון וזהו נוסחה:

יודעים אנו עדים עדות ברורה שהודה לפנינו פלוני בן פלוני דהדין שטרא דהוה ליה על פלוני בן פלוני דהוה פרע פלגיה ואחית הדין פלוני המלוה שטרא על ידי פלוני דליהוי נאמן עליה דכל אימת דפרע ליה פלוני הלוח פלגיה דשטרא שאינו פרוע קרע ליה השליש להדין שטרא ואנו עדים מאי דהוה קדמנא ביום פלוני לירח פלוני כתיבנא וחתמינא אנב דשטרא. ויש נמי שאין חותמין עליו עדים כלל בהאי סימפון וגם אין כותבין שם יודעים אנו עדים חתומי מטה אלא כותב הסופר תורף כעין זכרון לשליש (וכדגרסינן³) סימפון שאין עליו עדים ויוצא מתחת יד שלישי כשר דהא המניה לשליש אלא מיהו כמה דאיפשר לרוחא דמילתא למיעבד בעדים שיחתמו הסימפון טפי עדיף.

והשטר הששה וארבעים הוא שטר ערבותא.

והוא כגון ראובן שעשה ערבות לשמעון עבור לוי בשעת מתן מעות ואפי' בלא קנין אי נמי עבד ליה ערבות בקנין ואפי' לאחר מתן מעות והוא משתעבד בשתי אלו ובערבות לא יתבע הערב תחלה עד שיתבע הלווה⁴). ויש נמי שני דרכים אחרים שמשתעבד בהן ערב על זה הדרך שאנו אומרין כגון ערב שלא בשעת מתן מעות ואפי' חנוק⁵) לוח וקנו מן הערב והוא יוצא לאחר חתום שטרות דגבו מבני חורי ולא גבי ממשעבדי כלל ולא מהני קנין לטרופ ממשעבדי מאחר שלא היה בשעת מתן מעות וערב נמי היוצא לאחר חתום שטרות ולא היה שום קנין אם הוא גבי מבני חורי אבל לא ממשעבדי. ולא הארכנו כאן כי אין זה מקומו ובסייעתא דשמיא אנו עתידין לפרש כל זה במקומו בהלכות קבלנות וערבות מיהו להחזירו ולכותבו בסדר השטרות כתבנו כאן שטר ערבותא. וזהו נוסחה⁶):

¹ בבא מציעא דף כ'.

² מיותר.

³ בבא מציעא דף כ"א.

⁴ בבא בתרא דף קע"ג.

⁵ שם דף קע"ו.

⁶ ע"י בס' העטור ד"ו דף ס"א ע"ד וד"ל דף ל"ה ע"ג.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שרא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונעשיתי לו ערב גמור בערבות שנכנסתי לו בעבור פלוני בן פלוני שלוח ממנו כך וכך דינרין ואני ערבותי אותן בערבות גמורה שאם לא יפרעם לו לפלוני בן פלוני בעל חובו שאפרעם לו אני משלי בשבילו בלא שום סירוב ועיכוב בעולם ובלא שום טענה ומרמה ועלילה ולא יהא לי רשות לעכב עליו שום עיכוב ולא לאחר עליו בכלום אלא אפרע לו את שלו לאלתר ואם שמא חס ושלום הייתי מעכב מלפרוע לו ממון זה אותו עת שיהא רשאי להתלות בשלטון ולהשחיד ולהפסיד עלי בקנסות ובשחדים וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי שיוציא ממני הכל משלם ועל הכל לפרוע לו את שלו משלם ויהא רשאי לאנסני ולצערני בכל פעם ופעם עד שאפרע לו את שלו משלם ויהא רשאי להבוע אחר כל מה שימצא לי בעולם עד שיגבה ממונו לאלתר ממני ומן הבאין מכחי ומכל מה שימצא לנו משלם עד פרוטה אחרונה ויהא נאמן בדבורו וכן כותבין לו כל שופרא דשטרא כשאר כל שטרי דעלמא עד ואחריות וחומר שטר ערבות זו קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי ערבות וקבלנות דנהיגין בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני זה בן פלוני וכו' עד והכל שריר וקיים, ואם כתב נמי ערבות בלא קנין בשעת מתן מעות משתעבד, ויש נמי מי שכותבין בשטר ערבות הכי:

יודעים אנו עדים חתומי מטה וכו' וקנו ממנו וכו' עד מחמת שיהיה לו אצל פלוני כך וכך דינרין ותבע אותו עבור ממונו ולא נודמן לו לפרוע ואני נכנסתי אצלו בערבות בקנין גמור שאם הגיע זמן פלוני ולא יתן לו פלוני בן פלוני ממונו לפלוני זה שאוציאנו אני משלי ואפרעהו לו משלם וכו' ומאן דכת' נמי הכי אעפ"י שערב דלאחר מתן מעות הוא כיון דהוי קנין משתעבד, ואם הוא ערב דשעת מתן מעות אע"ג דלא הוי בקנין משתעבד וכותבין הכי שטר הערבות:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני הווי עלי עדים וקנו לו לפלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונכנסתי לו בערבות ובקבלנות גמורה ונעשיתי לו קבלן גמור בעבור פלוני בן פלוני שלוח ממנו כך וכך דינרין והלוה אותם לו על פי ועל דיבורי ולכך נעשיתי לו בהן קבלן גמור שכשיגיע זמן פלוני אם לא יפרעם פלוני בעל חובו שאפרעם לו אני משלי בשבילו משלם בלא שום סירוב וכו' שטרא, ואין כותבין בסוף וקנינא מפלוני מפני שאין זו השטר בקנין אבל כותבין בה שאר כל שופרי דשטרי:

והשטר השבעה וארבעים הוא שטר מכירת עבדים.

והוא כגון ראובן שיש לו עבד כנעני ומוכרו לשמעון שדינו כדן הקרקע שצריך לעשות לו ממנו שטר מכירה גמורה, ועל הא גרסינן בניטין⁽¹⁾ בפר' המגרש אתקין רב⁽²⁾ בניטי דזבני דעבדא⁽³⁾ דגן מוצדק לעבדות ופטיר ועטיר מן חרורי ומן עלולי

⁽¹⁾ דף פ"ו.

⁽²⁾ וכ"ה ברי"ף ולפנינו בגמרא ר' יהודה.

⁽³⁾ צריך להוסיף: עבדא.

ומן ערורי מלכא ומלכתא ורושם דאיניש לית עלוהי ומינקי מכל מום ומכל שחיין עד צהב¹) חדת ועתיק, וזהו נוסח שטר מכירת עבדים:

יודעים אנו עדים החומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות וחנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין ומכרתי לו בהם אותו עבד שיש לי ששמו פלוני מכירה גמורה מכירת עלמין מכירה חתוכה וחלוטה שרירא וקיימא דלא להשנאה בה ודלא לבטולה ודלא למיהדר מינה לעלמין ויהיבנא ליה ומשלמא ליה²) ולירתוהי בתרוהי ומעכשיו ילך פלוני ויקנה ויוכה ויחזיק בעבד זה ויהא רשאי ושליט למוכרו ולמשכנו ולעשות ממנו כל חפצת נפשו ושום אדם לא ימחה בידו ולא ביד הבא מכחו מיום זה ואילך ועבדא דנן מוצדק לעובדו ופטיר ועטיר יהא מן חרורי ומן ערורי ועלילי ומערורי מלכא ומלכתא. ורושם ורשות דאיניש לית עלוהי ומנוקה מכל מום ושחיין דנפיק על צהב³) חדת ועתיק ולא שיירתי לעצמי ולא לבאים מכחי במכירת עבד זה שום שיוור בעולם לפי שברצון נפשי מכרתי לו עבד זה לפלוני זה מכירה גמורה חתוכה וחלוטה ואחריות וחומר שטר מכירת עבד זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקניינין דאית לי תחות כל שמיא דקניתי ודאקנה נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין לשנאה⁴) ולרכאה⁵) ולעצאה⁶) ולמדקה⁷) ולשזבא ולהצלה עבדא דנן מכל דיין וערעור ומיד כל אדם בעולם ולהעמידו ביד פלוני זה מוצל מכל ערעור חוץ מאונם גוים וקיבל עליו פלוני זה אחריות וחומר שטר מכירת עבד זה עליו ועל יורשיו אחריו דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי אלא כאחריות וכחומר כל שטרי הודאות והלואות ושטרי זבני דעבדי דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם. וקנינא מן פלוני זה בר פלוני זה בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' ועד הכל שריר וקיים:

והשטר השמונה וארבעים הוא שטר פרוזבול:

ולשון פרוזבול פירושו הוא תקנת עשירים המלוים שלא יפסידו את ממונם, ולא תשמש בשביעית ופרוס הוא תקנה כדאמרינן בגמ' דסדר יומא⁸) בפר' שבעת ימים מאי פרהרין פורסי והן המתקנין תקנות, כל⁹) הוא לשון עושר כלומי תקנה לעשיר שלא תשמיט ממונו. ואמרינן נמי בפרק מגלה נקראת¹⁰) בענין מרדכי והמן זה בא

¹ ברי"ף צהר, ובגמרא: טצהר ועי' בערוך השלם ערך טצהר.

² עי' לעיל עמוד 23.

³ צהר, או טצהר.

⁴ בס' העטור ד"ו דף ק"א ע"ד וד"ל דף נ"ח ע"ד: לשפאה.

⁵ אולי: ולזכאה.

⁶ בס' העטור: לפצאה.

⁷ אולי: ולמדכה.

⁸ דף ט'.

⁹ צ"ל: בול.

¹⁰ דף ט"ו.

בפרס כולי וזה בא בפרס בוטי. ואמרינן¹) נמי ושברתי את גאון עווכם אלו כולאות שביהודה. ואמרינן בגיטין²) בפרק השולח התקין הלל פרוזבול מפני תקון העולם ומי איכא מידי דמדאוריתא משמטי שביעית ומתקין הלל שלא תשמט, אמ' אביי בשביעית בזמן הזה ור' היא דתניא ר' אומ' וזה דבר השמטה שמוט בשני שמיטות הכתו' מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים בזמן שאחה משמט קרקעות אתה משמט כספים ובזמן שאין אתה משמט קרקעות אין אתה משמט כספים ותקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית ראה הלל שנמנעו מלהלוות זה את זה ועמד והתקין פרוזבול, ומי איכא מידי דמדאוריתא לא משמטא ומתקני רבנן דמשמטא, אמ' אביי שב ואל תעשה הוא. רבא אמ' הפקר ב"ד הפקר דאמ' ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמ' וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השדים והזקנים יחרם כל רכושו, ר' אליעזר אמר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון ראשי האבות למטות לבני ישראל וכי מה ענין אבות אצל ראשים אלא לומ' לך מה אבות מנחילים לבנים אף ראשים מנחילים לעם כל מה שרוצין: אמ' שמואל האי פרוסבל עולבנא דדיינא הוא אם יישר חיל יותר מהלל אבטליניה. רב נחמן אמ' אקיימיניה והא מיקיים וקאי אלא הכי קאמ' אימא בה מילתא דאעפ"י שלא כת' כמי (כמי) שכתב דמי. רבנן³) דבי רב אשי מסרין מיליהו להרדי, ר' יונתן מסר מיליה לר' חייא בר אבא אמ' ליה מי צריכנא מידי אחרינא אמ' ליה לא. תנן התם⁴) אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין לו מוכהו בתוך שדהו כל שהוא. אמ' ר' חייא בר אשי⁵) אמ' רב אפי' קלח של כרוב. אמ' רב יהודה השאילו מקום לתנור או לכירה כותבין עליו פרוסבלין. תנו רבנן אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול לו ולערב אין לו קרקע ולדחייב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול מדרי' נתן מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה תלמוד לומ' ונתן לאשר אשם לו. ותנן נמי בשביעית בפר' עשירי שביעית משמטי את המלוה בשטר ושלא בשטר הקפת חנות אינה משמטת ואם עשאה מלוה הרי זו משמטת וכו'. השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היה החדש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט. האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין אינן משמיטין. המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אינן משמיטין. פרוסבל אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה עם זה ועוברין על מה שכתו' בתורה שנאמ' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה וגו' התקין הלל פרוסבל. והו גופו של פרוסבל מוסר אני עליכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שאנבנו כל זמן שארצה והדיינין חותמין למטה או העדים. פרוסבל המוקדם כשר והמאוחר פסול. שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין. אחד לווה מחמשה כותב פרוזבול לכל אחד ואחד, חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכולן. אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם אין לו מוכהו בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממושכנת בעיר כותבין עליו פרוזבול ר' חוספית⁶) אומ' כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי

(1) גיטין דף ל"ז.

(2) דף ל"ו ע"ב.

(3) שם דף ל"ז.

(4) שביעית פ"ו מ"י.

(5) גיטין דף ל"ז.

(6) צ"ל: חוצפית.

אפטרופוס. גרסינן בפר' כיצד העדים¹) נעשו זוממין המלוה את חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמיטין. וכשאלה לגאון והא דתנא בתוספתא²) הכשר בנט פסול בפרוסבל הכשר בנט פסול. הכשר באשה פסול ביבמה והכשר ביבמה פסול באשה. הכשר בגרושה פסול בחלוצה בחלוצה פסול בגרושה. נשאלתון³) בשלמא הכשר בנט פסול בפרוזבל מתניתין היא שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין פרוזבל המוקדם כשר והמאוחר פסול. הכשר בגרושה פסול בחלוצה איסתבר לה⁴) חליצה מוטעת כשרה גט מוטעה פסול יליף מינן אי הכי הוא ופירוש הכשר באשה פסול ביבמה לא קאמינא על בירוריה, הכי חזינן לענין חליצה וגרושה כדאסתבר לכון, והכשר באשה שאכ באתה ואמרה מת בעלי תנשא לפום הלכתא, ופסול ביבמה דתנן⁵) אינה נאמנת לומי מת יבמי שתנשא. ופרוזבל זה⁶) יש מי שאומרי' כי אין צריך היום בחוצה לארץ כי זה שאמרנו לעיל בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים וכו' עד עמד הלל והתקין פרוזבל זה כולו בארץ ישראל והלל בפני הבית היה כמפורש בפסחים⁷) בפר' אלו דברי'. ואמרינן נמי בפר' יציאת השבת⁸) הלל ושמאי גמליאל ושמעון (בניו) נהגו נשיאותן לפני הבית וכו'. והאי דאמרינן לעיל נמי אמ' שמואל האי פרוזבל עולבנא דדייני וכו'. איפשר לומי שעל דורות הראשונים שהיו בימי הלל קאמי אעפ"י שלא היה שמואל באותן דורות. והפירוש נכון כי שמואל קאמי כי איפשר לומי שהיה נוהג נמי שטר הפרוזבל ואעפ"י שלא בפני הבית בדורו של שמואל לאותן שהיו דרין בארץ ישראל כמו שהוא צריך לנהוג ואפי' היום לאותן שהן דרין בארץ ישראל אבל⁹) אין צריך פרוזבל כלל אבל צריך לאותן שהן דרים בארץ ישראל ואפי' היום. וענין¹⁰) שטר פרוזבל כך הוא הולך המלוה אצל שלשה עדים, ויש אומרי' אפי' לשנים ואומי' להם הו' לי סהדי וחזו דאנא מסר פרוזבל קמי שלשה דיינין דאינון פלוני ופלוני ופלוני ואם חתמו לו אותן העדים כי פלוני זה מסר הפרוזבל בפני פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני די לו אם יחתמו לו אותן העדים באותו שטר פרוזבל כי בפניהם מסרו בפני הדיינין ואעפ"י שאין הדיינין חותמין באותו שטר הפרוזבל מיהו אי חתימי דייני טפי מעלי ואין צריך שם עדים כלל וזהו ששנינו¹¹) הדיינין חותמין למטה או העדים. וזהו נוסח שטר פרוזבל.

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שבא לפנינו פלוני ואמי לפנינו רבותי אני יש לי חובות על פלוני ועל פלוני ואני מוסר לכם מילי פרוזבול ויהבית לכון

¹ מכות דף ג' ע"ב.

² חולין פ"א.

³ צ"ל: ושאלתון.

⁴ צריך להוסיף: „גט מעושה כשר חליצה מעושה פסולה, כשר בחלוצה פסול בגרושה“ עי' בס' העטור ד"ו דף מ"ט ע"ד וד"ל דף כ"ח. ויש לתקן גם שם מ"ש ש פה.

⁵ יבמות סוף פרק ט"ו.

⁶ מובא שם בס' העטור: „וכתב הרב המחבר איכא מ"ד הני מילי בארץ ישראל וכו'“ בשנוי לשון קצת, גם בס' התרומות שער מ"ה ח"א סי' ר': וכתב הרב בעל העטור בשם הרי יהודה אלברצלוני דהני מילי דנוהג שמטת שביעית בכספים הני מילי בארץ ישראל ובזמן הזה וכו'.

⁷ דף ס"ו.

⁸ שבת דף ט"ו.

⁹ צריך להוסיף: „בחוצה לארץ“ כמש"ש בס' העטור ובס' התרומות.

¹⁰ מכאן עד „והכל שריר וקים“ מובא אות באות (מלבד שנויים קטנים) בשם „ה"ר יהודה

אלברצלוני ז"ל“ בס' התרומות שם סי' י"ז (דף ר"ט מדפוס ויניציא).

¹¹ שביעית פ"ו מ"ד.

במתנה ארבעה גרמידי מן ארעא דאית לי ועל גביהון ארשיתי יתכון למנבה לי כל שטר חוב דהוה לי על אינש ומעתה הווי לי דייני ותגבוהו ותקבלוהו לי ואם לא תגבו אותם מעתה כיון שמסרתי לכם פרוזבל הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה ואנו בית דין כיון שראינו דבריו נכונים והואיל ומסר קדמנא מילי דפרוסבלא כדאמור רבנן כתיבנא וחתמנא ליה ביום פלוני לירה פלוני לשנת פלוני האי שטרא דפרוזבלא כדנהגנא מימי הלל הזקן כהוגן וכתיקון רבנן מיומא דנן ולעלם ומדאיתעביד הדין עובדא קדמנא ייפינו כחו דלא למשמטי⁽¹⁾ ליה להדין פלוני בר פלוני כל חוב ורשו דהוה ליה אצל כל אדם עד יומא דנן וכן החוקנו כאן⁽²⁾ בתקנתא דרבנן והכל שריר וקיים. ואם נעשה שטר פרוזבל זה בלשון יוני וחתמי סהדי שבפניהם מסרו לפלוני ופלוני הדיינין כשר הוא אותו פרוזבל וכמפורש בנישין בתחלת פרי השולח גט.

והשטר התשעה וארבעים הוא שטר פסקתא.

והוא משטרי כדאמרינן בכתובות⁽³⁾ בפרי הנושא את האשה אמ' רב גידל אמ' רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך ולבתך כך וכך עמדו וקידשו הן הן דברים הנקנין באמירה. אמ' רבא מסתברא מילתא דרב בכתו נערה דקא מטי הנאה לידיה בכסף קידושיה אבל בתו בוגרת דכסף קידושיה לעצמה לה⁽⁴⁾ והאלהים אמ' רב ואפי' בוגרת דאי לא תימא הכי אבי הבן מאי הנאה אית ליה אלא בההוא הנאה דקא מיחתנו אהרדי גמרו ומקנו אהרדי וכן הלכתא⁽⁵⁾. ואמרינן בירוש' ⁽⁶⁾ אבל לא האח ע"י אחותו ולא אשה ע"י בתה ואפי' היא קטנה. אמ' ליה רבינא לרב אשיז' ואי קשיא לך הא דתנן מתו בנותיו ניזונית מנכסים בני חורין והיא ניזונית מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב דשמעת מינה דניתנו ליכתב התם בשקנו מידו דסתם קנין לכתובה עומד, וכבר פירשו כל זה בהלכות מזונות ומעשה ידי אלמנה בענין שטר פסיקתא מיהו כתבנו קצת להחזירו בסדר השטרות, ואעפ"י שהיום נהגו ברוב המקומות לעשות תנאי השידוכין בקנין מיהו אי איכא מאן דעביד כענין שטרי פסיקתא כגון שקידשו קנו כי הן הן הדברים הנקנין באמירה. והו נוסח שטר פסיקתא.

יודעים⁽⁸⁾ אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הווי עלינו סהדי ותנו לנו לכל חד וחד מיננא למיהוי בידיה לזכו וכך אמ' לנו פלוני דנן דאנסיבית ליה לפלוני בריה ברתיה פלונית ויהיבנא ליה בהדה כך וכך זווי וכך וכך מאני משתאי וארעא וכיתא פלוני דנסיב פלוני ברתיה דפלוני כך וכך מאני תשמישא וארעא וכיתא פלוני ועל הלין מילי ותנאי ועל דעתא קידשה פלוני לברתיה פלונית לפלוני בריה דפלוני ובחר דקידשה תבעי מיננא אנן סהדי למיכתב

(1) בס' התרומות שם: „דלא תשמטי“. — ועי' בס' העטור דף נ': ורבינו האי וצ"ל כתב בטופסי דשטרי בדלא שמיטתא.

(2) שם: כחו.

(3) דף ק"ב.

(4) צ"ל: לא.

(5) וכ"ה ברי"ף.

(6) פ"ה ה"א.

(7) צריך להוסיף: דברים הללו וכו' לא ניתנו ליכתב.

(8) עי' בס' העטור ד"ו דף מ"ד וד"ל דף כ"ה.

להם לכל חר וחר מנהון מאי דפסקו לבניהון ואנן סהדי כתיבנא וחתיםנא כל מאי דהוה קדמנא ואומיני יתה לסהדי ביום פלוני לירח פלוני לשנת פלונית ויהיבנא ביד כל חר וחר מנהון למיהוי בידיהון לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. והאידנא לא איצטריכין להני שנהגו לכתוב שטרי תנאי בקנין.

והשטר החמשים הוא שטר פקדון.

והוא כגון ראובן דאפקיד מידי גבי שמעון בשטרא והוי יודע שאין דין שטר זה כשאר שטרות כי כל שטרי דעלמא אי אמ' פרעתי האי שטרא לא מהימן בכל שבועה שבועולם עד שיביא עדים שפרעו אבל המפקיד אצל חבירו בשטר אי אמ' לו החזרתי לך מהימן בשבועה חמורה ולא מצי למימר ליה שטרך בידי מאי בעי כדגרסינן בבבא בתרא¹) דנויקין בפר' המוכר את הבית בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבירו בשטר ואמ' לו החזרתי לך מהו מי אמרינן מנו דיכול למימר ליה נאנסו מהימן כי אמ' ליה החזרתי לך נמי מהימן או דילמא מצי אמ' ליה שטרך בידי מאי בעי ופשט ליה מנו דאי אמ' ליה נאנסו מהימן ולא מצי למימר ליה שטרך בידי מאי בעי ואידי ואידי בשבועה חמורה דמנקטינן ליה חפצא בידיה, וכיון דהכי הוא שמשונה שטר פקדון מכל השטרות שבועולם בדין היה שלא לכתבה במנין שאר השטרות אלא מיהו כתבנוה במנין להודיע שאין דינה כדין כל השטרות והואיל שכל השטרות אין נאמן אדם על פריעתן אלא בשטר או בעדים וזו אפי' בשבועה נאמן בפריעתה מה מועיל לו השטר ולכך לא טרחנו לכתוב נוסח דילה.

והשטר אחד וחמשים הוא שטר פסים²).

והוא כגון מי שרוצה להבריה קרקע או לרחות בו את השעה שלא יהא לו קרקע באותו עת ולא שוה הקרקע כותב אותו קרקע שיש לו בשטר פסים לחבירו והוא כגון שכותב לו מתנה מעכשו לזמן ידוע שהוא אומ' לו נתתי לך שדה זו עד לעשר שנים או עד חמש שנים וצריך לכתוב לו כל זה בפירוש בשטר אבל אם אותו השטר הוא כשאר כל שטרי מתנות חתוכות וחלוטות וטוען המתנה כי זה השטר שטר פסים הוא או שטר אמנה לא כל הימנו ואינו נאמן בכך. וזהו נוסח שטר פסים. יודעים אנו עדים חתומי מטה ערות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונתתי לו במתנת בריא מתנה מעכשו שדה פלונית כמו שהיא מסויימת במצרניה שיוכה בה זכייה נמורה מהיום ועד עשר שנים או עד חמש ומהשלמת עשר שנים ואילך תחזור לרשותו ותהא שלו כי לא נתתי לו מתנה מעכשו אלא עד עשר שנים בלבד. וכותבין לו עניינא דשטרא ובמקום מתנת עלמין כותב במקומו מתנה לעשר שנים וכי' עד והכל שריר וקיים.

והשטר השנים וחמשים הוא שטר פשרה.

והיא צריכה קנין וכבר כתבנו ענייניה לעיל בהלכות הקניינין ופשרה וזה הוא נוסחה.

¹ דף ע'.

² כתובות ד' ע"ט ובבא בתרא ד' קנ"ד ע"ב.

יודעים אנו עדים¹) חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי
 עדים וקנו ממני וכתבו וחחמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן
 פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס ככל אלא בלב
 שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין
 מכל מה שיש לי עמו ונתפייסתי ממנו ומכל שותפיו ומכל דררא דממונא ומכל עסק
 ומכל דין ודברים שיש לי עליו בין מקרן בין מריוח עד גמרא ולא נשתייר לי אצלו
 שום דבר בעולם ולא משהו זוו ולמעלה ולא משהו זוו ולמטה כי הכל נתפשרתי
 עמו משלם בקנין גמור ונתפייסתי מן הכל במה שקבלתי ממנו ושוב אין לי רשות
 ולא ליורשי אחרי לתבוע מפלוני זה או מיורשיו אחריו לא דין ודברים ולא דין ולא
 מצו ולא תגר ולא טענה ולא הרהור ולא ערעור לא בבית דין של ישראל ולא בבית
 דין של אומות העולם מחמת שנתפשרתי עמו ולקחתי ממנו כל מותר שותפות ועסק
 ודררא דממונא שהיה לי עמו ויהיה פטור פלוני זה מדין שותפות ומכל משא ומתן
 שיהיה לי עמו הוא ויורשיו אחריו ויהיה פטור מן שבועה ומן גזירה ומחרם סתם
 ומשבועת השותפין והפקדון ומן גורת הגולנין ומחובות הנחשדין ומכל שטרי קללות
 מהיום ולעולם, ופשרה זו בקנין גמור פשרה גמורה חתוכה וחלושה כדת וכהלכה דלא
 להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ויהיבנא ליה ומשלמת ליה ולירשוהי בתרוהי
 ואין מי ימחה בידו ולא ביד הבא מכחו כי בלב שלם לא שנוי²) ולא אנוס ולא
 מוטעה ולא בשלותא בשגנה עשיתי לו פשרה זו בלא שום שיור בעולם לא לי ולא
 לבאים מכחי ואפי' איתגלייא לי טעותא ושלותא היום או מחר לית לי רשות למימר
 ליה פשרה בטעות הוות כי מעכשיו מחלתי לו בקנין גמור כל טעותא ושלותא בין
 דידיעא לי השתא בין דאינליא לי לבתר הכין. וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם
 בן ובת אח ואחות קרוב ורחוק יהודי ויהודית יורש ונוחל גוי וגויה שיבוא ברשותי
 והרשיתי ולא ברשותי והרשתי דיקום ויהנה ויטעה וישתעי ויערער עלי פלוני זה או על הבאים
 מכחי מפשרה זו ומחילה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהיו דבריו בטלין ומבוטלין
 וחשובין כחרם הנשבר שאין בו ממש ולא יהא בהן כח לא בדיני ישראל ולא בדיני
 אומות העולם וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון יהודי או יוני ופרסי ומדי וישמעאלי
 או בכל לשון וכתב שיצא על שמי ושלא על שמי מחמת פשרה זו כדי לבטלה
 כולה או מקצתה או שטר שום חוב או שותפות בעולם שיהא לי עליו עד היום יהא
 אותו כתב וקיום ואותו שטר חוב או שטר שותפות בטל ומבוטל וחשובין כחרם
 הנשבר שאין בו ממש ועלי ועל יורשי אחרי להפיץ ולהדיח ולסלק מעליו ומעל
 הבאין מכחו כל עורר וטוען בעולם בין בכתב בין בעל פה עד שאעמיד בידו וביד
 הבאים מכחו העמדה גמורה בלא שום פסידא בעולם וכל מודעי ומודעי דמודעי וכוי
 שמסרתי ושעתיד אני למסור כולם בטלתיים בפניכם דלא למילף מנהון לעלם בכל
 דיבורין ותנאים דאמרו ודתקיננו דמבטלין בהון מודעין ותנאין וכולן מוכן פלוני זה
 לפלוני זה בזו או וקבל עליו פלוני זה אחריות וחומר פשרה זו כאחריות וחומר כל
 שטרי פשרות ומחילות דנהיגות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא
 כטופסי דשטרי. וקנינא מפלו' זה לפלוני זה ביום פלוני לירח פלוני בשנת פלונית
 כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית בכל מאי דכתיב ומפורש
 לעילא במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים.

¹ עי' בס' העטור ד"ו ד' מ"ח ע"ד ד"ל ד' כ"ח.

² אולי: שגו או שלו עי' לעיל עמוד 42.

והשטר הנ"ג הוא שטר פסיקא.

ואם רצו עושין אותה בית דין או עדים על שם ראשי הקהל וזהו נוסחה. אנו בית דין החתומים למטה, ואם הוא בלשון עדים יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה כך היה שנוקקו ונתיישבו ראשי הקהל בעסק פלוני בן פלוני כך וכך זווי בכל שנה ושנה בין במס בין שלא במס בין בנוים בין בכל עונש שיצא מלפני המלך ולא יהא רשות לראשי הקהל ולא לבית דין ולא לאחד מן הקהל להוסיף על פסיקא זו כלום בעולם. ויש נמי מי שכותבין הכי ועשו עצמו פסיקא כדי שיתן בכל עונשין ובכל צרכי הקהל חלק אחד ממאה או חלק אחד מחמשים בכל מה שיש עליהם משום עונש או משום תקנה וכותבין הכל כמו שכתוי לעיל ובסוף כותבין וכך נתננו על כל דייין ועל כל פרנס ועל כל אדם בעולם שלא יהא להם רשות לבטל פסיקא זו ושלא לזכור לשלמון כלל פסיקא זו כדי להוסיף עליו כלום וכל מי שיעמוד מהקהל ויעבור על תנאין הללו אותו האיש יהיה בחרם ובנדוי ובקללה שקלל ושהחרים יהושע בן נון את עכן בן זרח ואת יריחו ולא יהיה לו חלק באלהי ישראל ולא יראה בבנין ירושלים אלא תהיה פסיקא מקוימת לעולם. וקנינו אנו עדים וכו'. ואם היא בלשון דיינין כותבין הכי וקנו לפנינו אנו עדים מן הקהל לפלוני זה ומפלוני זה לכל הקהל בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקיים.

והשטר הארבעה וחמישים הוא שטר צוואה.

והוא צוואת שכיב מרע שקונה בצוואה בעלמא וכדגרסינן¹) בפרי מי שמת אמי ר' זירא אמי רב מנין למתנת שכיב מרע שהיא בדבור בעלמא ולא צריכה לא לקנין ולא לשום חיווק בעולם לא שימשוך המקבל ולא שום דבר דכתי' והעברתם את נחלתו לבתו היה לו לומי' תעבור את נחלתו לבתו למה תלה הכתוי' בב"ד דאמי' והעברתם אלא רמו רמו לך יש לה העברה אחרת שהיא שכשם שהירושה נופלת מאליה ביציאת נשמת המוריש כך אותה העברה זו שהיא בדבור בעלמא. ויש מי שמפרש שזה שאנו דורשין לפי שהזכיר העברה אחרת שהיא כזו כלומר כשיבוא לפניכם דין דבר זה מה אתם דנין ואומרי' הבת היא תזכה אלמא בדבורכם יפסק הדין הכא נמי יש דבור שהוא כזה והיא צוואת שכיב מרע. רב נחמן אמי רבה בר אבוב מהכא ונתתם את נחלתו היה לו לומר תנתן נחלתו אלא יש לך אחרת שהיא כזו ואי זו זו מתנת שכיב מרע. ורב נחמן מאי טעמא לא אמי' מוהעברתם ההוא מיבעי ליה לכדרי' דתניא ר' אומר בכולן נאמי' נתינה וכו' ר' מנשיא אמי' מהכא בימים ההם חלה חוקיהו למות ויבוא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמי' יי' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה בצוואה בעלמא. רמי בר יחזקאל אמי' מהכא ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו ונז' בצוואה בעלמא. אמי' רב נחמן²) מתנת שכיב מרע פי' בצוואה בלחוד מדרבנן

¹ בבא בתרא ד' קמ"ז.

² לפנינו שם ד' קמ"ז ע"ב: ורבא אמר ר' נחמן.

היא גורה שמא תטרף דעתו עליו פי' שאם לא היינו עושים כרצונו לאלתר בלא שום משיכה בעולם היה מטרף דעתו עליו מחמת צערו. גרסינן בפר' חזקת הבתים¹) אמ' רב יהודא האי מתנתא טמירתא לא מגבינן בה היכי דמי מתנתא טמירתא אמ' רב יוסף דאמ' להו לסהדי זילו אישמרו וכתובו ליה, איכא דאמרי אמ' רב יוסף דלא אמ' להו תיכו בשוקא ובכריאתא ותכתבו ליה, מאי בינייהו איכא בינייהו סתמא. אמ' רב והוא מודעא לחברתה וכו' עד דאיבעיא להו סתמא מאי רבינא אמ' לא חיישינן רב אשי אמ' חיישינן והלכתא חיישינן. כתב רבי' האי גאון ז"ל²) לא רגילינן בצוואות למיחש לסחמא ומעשים בכל יום כד נפקא פקדתא דמצוה מחמת מיתה במתנה מקיימין ליה וגבינן בה ולא חיישינן למאי דלא כתיבא בה פרהסיא. ועוד כתב³) שכיב מרע דאמ' לא תגלו הא תפקדתא אלא לאחר מיתה לא הויה מתנתא טמירתא דהא כי מתקיימא לאחר מיתתו הויה עידנא לאו טמירתא דהא אמ' להו לסהדי לאחר מותי גלויאה ודאי דבר מוכיח לעכידא לאיגלווי הויה דאמ' להו לבתר מיתה לישדהו⁴) בצוואתו וליכא למיחש בה למתנתא טמירתא. ונשאל הגאון ר' יצחק ז"ל⁵) ושכתבת במתנת בריא ההוא דאמ' להו⁶) וחחמו והבו ליה ומית דאין כותבין ונותנין ואעפ"י שמיפה את כחו מה ענין מיפה את כחו אצל מתנת בריא מתנת בריא לא קניא במקרקע אלא או בשטר או בקנין ובמטלטלי בקנין או במשיכה הילכך הבריא שאמ' כתבו ותנו מנה לפלוני ולא משך אין השטר מועיל ואם קנו מידו על המטבע לא קנה שאין מטבע נקנה בחליפין ואם אמ' במקרקעי כתבו ותנו לפלוני אם לא קנו מידו אין הכתב מועיל לו כלום עד שיגיע לידו או שיוכה לו בו על ידי אחר ואם מת הנותן קודם לכן לא קנה שכבר זכו בו היורשים ואם קנו מידו קנה לאלתר ושטר לראיה בעלמא הוא הילכך לא צריכא להווא דקדוקא. והאי דיוקא אחריתי נמי דדיקתא היש הפרש בצוואת שכיב מרע היכא דאמ' כתבו מחיים להיכא דלא אמ' לא צריכת לה דמתנת שכיב מרע בשטר היכא דאינו מיפה את כחו לא מגבינן בה לא שנא אמ' כתובה מחיים לא שנא אמ' כתובה סתם דכיון שאנו חוששין שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה⁷) פי' אין שטר עושה מעשה שטר אחר מיתה לפיכך בין נכתב מחיים בין לא נכתב אלא לאחר מיתה אם לא קנה מחיים לא יקנה לאחר מיתה⁷). ותו הא דאיתמר מתנת שכיב מרע שכתב בה קנין בי רב משמיה דרב אמרי ארכבה אתרי⁸) ריכשי ושמואל אמ' לא ידענא מאי ארון בה וכו'. ושאלית היאך צוה שכיב מרע קנו ממני ותנו לאחר מיתה קאמ' או קנו ממני ותנו סתם קאמ' פשיט' דתנן⁹) סתם קאמ' דאי אמ' לאחר מיתה אמאי אמ' רב אם עמד אינו חוזר אלא שמע מינה דסתם קאמ' ודקאמרת הלכתא בהא כרב או כשמואל דרבי' חננאל פסק

(1) שם ד' מ' ע"ב.

(2) מובא ברי"ף שם.

(3) מובא ג"כ שם.

(4) שם: ליסהדי ועיי' לעיל עמוד 66.

(5) מובא גם בתשובות הגאונים שהו"ל החר"א הרכבי סי' תקי"ג באמצע (עמ' 256 שו" 7).

(6) צריך להוסיף: כתובו כמש"ש.

(7) "פי' וכו'". מכאן עד "לאחר מיתה" חסר שם.

(8) כ"ה גם לפנינו בבא בתרא ד' קנ"ב ודלא כמ"ש שם בתשובות הגאונים "תרי" וכמש"ש

החר"א הרכבי בהערה.

(9) צ"ל: דחננו.

כשמואל הכי סבירא לן כדפסק רבי חננאל זצ"ל והלכתא כשמואל דהא רב נחמן
 כשמואל סבירא ליה דאמי ליה רב¹) הכי אמי שמואל שכיב מרע שכת' כל נכסיו
 לאחרים אעפ"י שקנו מירו אם עמד חוזר בידוע שלא היה קניין אלא לאחר מיתה
 ומי שאמי הלכה²) משום דאמי שמואל לא ידענא מה ארון בה לאו טעמא קאמי
 דלא אסתפק ליה לשמואל אלא היכא דמית שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר
 ואין שטר לאחר מיתה אבל אם עמד לא מסתפק ליה דחוזר דסבירא ליה דמתנת
 שכיב מרע היא ולא מתנת בריא ולפיכך חוזר ולענין שמא לא נמר להקנותו אלא
 בשטר כשמואל סבירא לן³) כוותיה בדיני ועוד דר' יוחנן קאי כוותיה וכל אותן
 דקדוקי שדקדקתי⁴) לענין מתנת שכיב מרע עמדנו עליהם ומצאנום ענינים⁵) ואין
 למעלה⁶) מהן ולפי שלא ראינו בהן תוספת ולא גרעון לא הוצרכנו לכותבן. ותו
 נשאר⁷) שכיב מרע שכתב וזיכה במקצת נכסיו לראשון וחזר ונתן לשני מי הוי
 זיכוי חשוב כקנין וכשם שהנותן מקצת נכסים בקנין שוב אין לו חזרה כך זיכוי
 נמי אין לו חזרה או דילמא זיכוי אינו חשוב כקנין⁸) כך נראה לנו שהזיכוי
 והקנין דרך אחד לשתיהן לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה כדאמר⁹) כתב וזכה
 לזה וחזר וכת' וזכה לזה רב אמי ראשון קנה ושמואל אמי שני קנה רב אמי ראשון
 קנה הרי היא כמתנת בריא ושמואל אמר שני קנה הרי היא כמתנת שכיב מרע והיינו
 טעמא דלא איסתפק לשמואל בנוהו כדאיסתפק ליה בקנין משום דסתם קנין לכתיבה
 עומד והזיכוי אינו כך אבל לענין חזרה שניהם שוין כשם שחוזר בקנין לברו כך
 חוזר בזיכוי לברו. ותו נשאל¹⁰) האי דנהגו בני מקומנו לכתוב בצוואת שכיב מרע אמי
 פלוני הוו עלי עדים בקנין מעכשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות וחששת
 שמא יהא זה שטר לאחר מיתה אל תחוש לכך שאין בזה הזמן מי שמתכוין להקנות
 בשטר אלא בצוואה¹¹) בעלמא הן מקנין ושטר ראייה בעלמא ולזכרון דברים אבל
 להקנות בשטר אין מתכוין לכך. ותו נשאל¹²) בענין ההוא שטרא דהוה כתוי ביה
 בחיים ובמות ואמרת משמיה דנאון דהאי מעשה בשכיב מרע הוא לא שנא מצוה
 מחמת מיתה ולא שנא בכל הנכסים ולא שנא במקצתן הלכה כרב כך ראינו שדברי
 נאון זה אמת הם. ושכתבת¹³) בענין ההוא דהוה כתוי ביה קציר ורמי בערסיה¹⁴)
 ולא הוה כתוי ביה ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה אמי רבא הרי מת והרי קברו
 מוכיח עליו. וראיה¹⁵) לנאון דלית הלכתא כרבא הכי הוא כדפסיק גאון ודאיתחוי¹⁶)

(1) צ"ל: לרבא, כמש"ש ועיי' ב"ב ד' קנ"א ע"ב.

(2) צריך להוסיף: כרב, כמש"ש.

(3) צ"ל כמש"ש: חדא דהלכתא.

(4) צ"ל כמש"ש: שדקדקתם.

(5) צ"ל כמש"ש: יפים וברורים.

(6) חסר שם ויש להשלימו ממה שכתוב פה.

(7) צ"ל נשאל. והוא ג"כ שם עמוד 257 סי' תקי"ד.

(8) יש להשלים שם בתשובת הגאונים "בקנין" כמ"ש פה וכמו ששיער הח' הרכבי בעצמו

הערה ב'.

(9) בבא בתרא ד' קנ"ב.

(10) מובא גם בתשובת הגאונים שם סי' תקט"ו.

(11) כצ"ל גם שם.

(12) שם סי' תקט"ו.

(13) שם סי' תקי"ז.

(14) בבא בתרא ד' קי"ג.

(15) צ"ל: וראית, כמש"ש. — ¹⁶ כצ"ל גם שם.

לך דכל צוואה שלא נתברר לעדים שמת מאותו חולי אותה צוואה בטלה כך הוא שאין עושין מעשה בצוואה עד דכתבי ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה ואי לא כתבי הכי לא¹) עבדינן בה עובדא דלית הלכתא כרבא דאמי הרי מת והרי קברו מוכיח עליו והילכך צוואת שכיב מרע היכא שהיא בלא קנין אינה צריכה לשטר שהשטר לזכרון בעלמא כותבין אותו כי הצוואה היא העיקר ובה נקנית הכל באמירה בעלמא והשטר לזכייה בעלמא היא שנכתב. וזהו נוסח שטר צוואת שכיב מרע.

אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו על פלוני בר פלוני לבקרו ומצינו אותו חולה ומוטל על מטתו ודברו ומלולו מוכנים בפיו ויודע לדבר ולהשיב כהוגן על הן הן ועל לאו לאו ודעתו מיושבת עליו כשאר בני אדם המהלכים על רגליהם ואמר לנו רבותי הוא חולה ומתיירא שמא ימות מן החולי פתאום והרי אני מצוה בפניכם מחמת מיתה וכך אמי לנו אותו האיש הוא חולה ונטה למות ואין מי שיעמוד לפני ומשמש לי אלא פלוני בר פלוני והוא יעמוד לפני וישמש אותי עד שהוא בחיים ויעשה לי צרכי ולאחר מיתתי ישול כל מה שיש לי כן אני מצוה בפניכם בצוואה גמורה וחלוטה צוואת שכיב מרע ואותו שעה מסר לו כל מה שהיה לו ופלוני זה שימש אותו לפלוני זה עד שעת פטירתו ומתוך אותו חולי נפטר פלוני זה לבית עולמו ולא עשה צוואה אחרת אלא זו ובקש פלוני זה ממנו אז עדים לכתוב ולחתום לו מה שצוה בפנינו פלוני בן פלוני וכתבנו לו שטר צוואה הכל כמו ששמענו מפיו כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות, ואם אינו מצוה על שימוש אלא על ממונו בלבד או על קרקעותיו והוא מצוה לבניו או לשאר בני אדם כותבין הכי. אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו על פלוני וכו' עד ודעתו מיושבת עליו כשאר כל בני אדם המהלכין על רגליהם ואמי לנו רבותי הרי הוא חולה ומתיירא שמא יארענו מות פתאום והריני מצוה בפניכם צוואה גמורה מחמת מיתה כי נתתי לפלוני בני כך וכך מקרקעותי וכך וכך ממטלטלי ולפלוני כך וכך מקרקעותי וכך וכך ממטלטלי מעכשיו ולאחר מותו יזכו פלוני בקרקע פלוני ומטלטלין הנוכרין ופלוני בקרקעות ומטלטלין הנוכרין כי כן אני מצוה בפניכם בצוואה גמורה מחמת מיתה ואינש לא ימחה בידיהו על שמי וכו' עד ואנו עדים ידענו כי מנו הדין מרעא איתפטר פלוני דנן לבי עלמא וצוואתו צוואה גמורה כי לא צוה אחר כך כהדין עניינא ובעו מיננא אנחנא סהדי פלוני ופלוני דנן למיכתב ולמיחתם להון מאי דפקיד קדמנא פלוני דנן וכתובנא להון שטר תפקדתא דא הכל כמא דשמענא מפומיה וכמא דפקיד יתנא בלא תוספות ובלא גרעון והכל כמא דשמענא מפומיה כתיבנא וחתמנא ויהיבנא בידא דפלוני ופלוני למהוי בידיהו לראיה ולזכות. וכת' מן המחברים ז"ל הכי ותרע דעד כאן לא אמרינן אין שטר לאחר מיתה אלא בימים הראשונים שהיו בקיאיין באילו העניינים והיתה כונתם ידועה לכל דבר ודבר אבל בזה הזמן אין מי שמתכוין לכך. ותרע כמה שאמרו בבריא דאין שטר לאחר מיתה בלא קנין דאלו היכא דאיכא קנין אין אנו אומריי אין שטר לאחר מיתה משום דסתם קנין לכתובה עומד. ואיתשיל חד מרבואתא ראובן בריא ומהלך בשוק ועמד וכתב כל נכסיו בלשון צוואה ואמי מתיירא אני שמא יארע לי מות פתאום והנני מצוה עתה שאם יארע עלי הקץ החקוק שיהיה ממונו כך וכך לפלוני התעמוד הצוואה הזו בין שהזכיר שם מיתה או לא. ומה תקנה יעשה אדם לתת מנכסיו לאחר מיתה ואם

¹ מכאן עד סוף התשובה לא נמצא שם. וכל אלה התשובות שם מאמצע סי' תקי"ג עד סוף סי' תקי"ז שוות בלשונן (מלבד שנויים קטנים) שם וגם פה.

יצטרך הוא ימכור ויעשה בה כמה שיחפוץ כן ראינו שאין לדבר הזה תקנה על מה שכת' בשאלה כל עיקר כי כאשר נכתבה לו המתנה הזו לא קנה בשעת הכתיבה כלום כל עיקר לא נוף ולא פירות והרי בורר¹) כי צריך להיות הנוף קנוי לו מאותה שעה כשיכתו' המקנה דברים ברורים מעכשיו שנמצא כאומר לו גופא קני לך מהיום ופירא לאחר מיתה וזו לדעת ר' יהודה²) ואם לדעת רב יוסי שאמ' אעפ"י שלא כתב מעכשיו זמנו של שמר מוכיח כיון שכת' הקניתי לו שמר שכך שנינו הכותב נכסיו לבניו וכו' והרי ר' יהודה ור' יוסי שוין שצריך לקנות הקונה הנוף מאותה שעה אעפ"י שלא קנה הפירות אלא לאחר מיתת הנותן. ואמרינן אמ' רבא אמ' רב נחמן בהקנאה אינו צריך בין אקנייה ואקנינא³) ובין וקנינא מיניה ואקנייה אינו צריך וכדוכרן⁴) פתגמי דהוּו באנפנא פליגי מכל מקום צריך שיכתוב⁵) אקנייה בין הקנים וקנינא בין אחד בין כתב וקנינא⁶) ושכותב לו כך הרי הנוף קונה לאלתר והוא ששנינו הכותב לבנו לאחר מותו אינו יכול למכור וכו' אבל זה שכותב וכוונתו שאם ימכור תהא מכירתו לעולם ואם יתן לאחר מתנתו לעולם הרי הוא כמי שלא כתב ואם מת אעפ"י שלא כתב לאחר הרי הנכסים בחזקת היורשים לפי שההוא השני שנכתבו לו לא קנה כלום ולא ניתן דבר זה אלא לשכיב מרע המצוה לאחר מיתה ומסמכנא נמי אהני קראי בימים ההם חלה חזקתו למות וכו' ואמ' ר' יוחנן בן ברוקה⁶) אם על אחד מבניו יירש כל נכסיו דבריו קיימין שהרי לשון ירושה בלשון מתנה וקיימ' לן הלכתא כר' יוחנן בן ברוקה ומסמכא נמי אקראי אמ' רבא מאי טעמא דר' יוחנן בן ברוקה אמ' קרא והיה ביום הנחילו את בניו התורה כתבה⁷) רשות לאב להנחיל מי שירצה גם זאת לא נתנה אלא לשכיב מרע מצוה מחמת מיתה דאמ' בעי ראובן⁸) היאך כי אמ' ר' יוחנן בן ברוקה בשכיב מרע אבל בבריא לא אמ' או דילמא אפי' בריא ואתינן מן גמרא מכתובת בנין דכרין דאמ' ליה ר' נתן כך שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה ולא סליקא בלשון מתנה לאדם אחר אבל אם אמ' מתנה זו נתונה לך מעכשיו עד שארצה או שאמ' לו על מנת שתחזירנה לי הא קיימא לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אלא מיהו פירותיהן שבאותן הימים עד שיחזירנה לו למקבל המתנה הן שאדם⁹) יהיו לנותן הרי זה לא קנה כלום ואם יכתוב לו מתנה זו מעכשיו עד שארצה ופלוני זה נאמן בדבר זה אם מת הנותן קודם שיאמ' חזרתי בו הרי המתנה למקבל. ואשר בשאלה אם אמ' הנותן מתיירא אני שמא יארע לי מות פתאום¹⁰) אין בזה להיות מצוה מחמת מיתה אלא אם כן מת קודם סמוך לדברים הללו ביום או יומים כרי מה שהאדם חש בגופו מפני שהוא כמו ששנינו בריא שאמ'¹¹) כתבו גט לאשתו ועלה לראש הנג ונפל ומת אמ' רשב"ג אם מעצמו

(1) צ"ל: ברור. — (2) בבא בתרא ד' קל"ו.

(3) צ"ל וקנינא.

(4) ובדוכרן.

(5) אולי צ"ל: הקנאה בין הקדים וקנינא בין אחר כן כתב וקנינא.

(6) שם ד' ק"ל: אם אמר על מי שראוי ליורשו ובד' קנ"ח ע"ב: האומר על חינוק בין

הבנים יירש כל נכסיו נאמן ובד' ק"ל: אם אמר יירש כל נכסיו דבריו קיימין.

(7) צ"ל: נתנה.

(8) צ"ל: בעי רבא בבריא היאך (שם ד' קל"א).

(9) אולי: שאם.

(10) מוכא בס' העמוד ד' לבוב ד' נ"ו ע"ד: תשובה לגאון וכו' מתיירא הוא שמא יארע לו

מות פתאום וכו'.

(11) גימין ד' ס"ו.

נפל הרי זה גט ואם הרוח דהפתו אינו גט ואמרינן עלה מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו הרי זה גט ומעשה נמי בבריא המופרש¹) ודיני הצוואות כדיני הגיטין דתנן²) בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמי כתבו גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו וכו' ואמרינן עלה גניבא יוצא בקולר הוה וכו' שמעתא עד שלחו³) מתם מחמרא ליפות את כחו וכן הדין. גרסינן בפרי מי שמת⁴) ההיא דהוה כתו' בה הוה קציר ורמי בערסיה ולא כתו' בה ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמא אמ' רב⁵) הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, אמ' ליה אביי השתא ומה ספינה שרובן לאיבוד נותנין עליו הומרי חיים והומרי מתים חולים שרובן לחיים לא כל שכן אמ' רב הונא בריה דרב יהושע כמאן אולא הא שמעתא כר' נתן דתניא מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידו בלא ראייה והא⁶) אין מוציאין מידו אלא בראיה דברי ר' יעקב ר' נתן אומ' אם בריא הוא עליו להביא ראייה שהיה שכיב מרע ואם שכיב מרע עליהם להביא ראייה שבריא היה. ולית הלכתא כרבא⁷) דהא אוקימנא להא דר' נתן כר' מאיר ולדר' יעקב כדרבנן דתנן וחכמים אומרי' המוציא מחבירו עליו הראיה ואמרינן ראייה במאי רב הונא ורבה אמ' ראייה בעדים רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי ראייה בקיום השטר רב הונא אמ' ראייה בעדים קא מיפלגי ר' מאיר ורבנן בפלוגתא דר' יעקב ור' נתן ר' מאיר כר' נתן ורבנן כר' יעקב וכן אמ' רבה ראייה בעדים אמ' ליה אביי מאי טעמא אילימא מדכולהו כתו' בהו⁸) כד קציר ורמי בערסיה והא לא כתו' ביה הכי שמע מינה בריא היה איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממנא בחוקת מאריה. וכתו' גאון הכי⁹) והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מדרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמי' ראייה בקיום השטר הילכך לדברי רב הונא ורבה דאמרי ראייה בעדים קם ליה ר' נתן כר' מאיר ור' יעקב כרבנן וקיימי' לן הלכתא כרבנן הילכך ליתא לדרבא דאמי' הרי מת והרי קברו מוכיח עליו דשמעתא כר' נתן אולא דלית הלכתא כוותיה. וכתב אחד מן המחברים ז"ל הכי אתחזי לן דכל צוואה שלא נתברר לעדים שמת מאותו חולי אותה צוואה בטלה היא וכן הוא הדין שאין עושין עובדא דלית הלכתא כרבא דאמי' הרי מת והרי קברו מוכיח עליו. ואם תקשה ותאמר כיון שאין הלכה כרבא אם כן הא דגרסינן בפרי מי שאחזו¹⁰) אמ' ר' אלעזר שכיב מרע שניתק מחולי לחולי וכו' כמפורש תמן היכי משכחת לה דאמרינן ביה שאם הלך על משענתו אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת, מתנתו מתנה ואם לאו אין מתנתו מתנה ואם הלך בשוק בלא משענת אין מתנתו מתנה. והשתא יש לומי כי אותה שמועה כנון שמת עסקינן, ויש להקשות דהיכא דמת וקברו מוכיח עליו ואין אנו יודעין אם עמד אם לא עמד לא במשענת ולא בלא משענת לפי שלא כתבו

(1) שאמר וכו'.

(2) שם ד' ס"ה ע"ב.

(3) שם ד' ס"ו.

(4) בבא בתרא ד' קנ"ג.

(5) בגמרא: רבה, וברי"ף: רבא, וכצ"ל פה כמ"ש להלן וכ"ה בס' העטור ד' לבוב ד' נ"ז.

(6) צ"ל והן.

(7) עיי' ברי"ף אשר משם הובא פה וכ"כ בס' העטור שם: ורב אלפס אמר דלית הלכתא וכו'.

(8) יש להוסיף: כדהוה מהלך על רגלוהי בשוקא והא לא כתיב בה הכי ש"מ שכיב מרע

הוה אדרבה מדכלהו כתיב בהו.

(9) ברי"ף שלפנינו לא נמצא: «וכתב גאון הכי» רק כתב כן הרי"ף בסתם מדעת עצמו

ואולי כוונת הרב המחבר כמ"ש «גאון» ג"כ על הרי"ף, וכך נראה מהרא"ש.

(10) גיטין דף ע"ג.

ומנו מרעיה אתפטר נתבטלה הצוואה במקום שעמד בין חולי לחולי לא כל שכן שאין צריך אומד תדע כי תירוץ קושיא זו כך היא אותה שמועה דר' אלעזר במאי עסקינן כגון שבאו עדים לפנינו ושאלין אותם ואמרין בפנינו צוה צוואה זו ויודעים אנו שעמד בין חולי לחולי ומנו מרעיה אתפטר לבי עלמיה אלא אם הולך בשוק על משענתו אבל הא דרבא דאמי הרי מת והרי קברו מוכיח עליו אין העדים בפנינו שנדקדק הדבר מפיהם אם נפטר מנו מרעיה אם לאו שהיה אומי רבא אעפ"י שאין העדים בפנינו אין עלינו מאחר שמת וקברו מוכיח עליו דאמי אין הלכה כרבא דכיון שאין העדים בפנינו כדי לדקדק הדבר מפיהם אין הדבר ראיה דאמי הבריא לגמרי או הלך בשוק בלא משענת וסתמו מהדר הדר ביה. ותדע כי משום הכי תקינו לספרי דדייני שיכתבו בשטרי מתנות מתנת בריא לסלוקי נפשיהו מספיקא:

והשמר החמשה והחמישים הוא שמר קבלנותא:

והוא כמו שמר הערבות מיהו יש חילוק בין ערב לקבלן כי הערב אין יכול המלוה לפרוע מן הערב אם יש נכסים ללוה וכדתנן בסוף פרי גט פשוט¹) המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב ואם אמי לו ע"מ שאפרע ממי שארצה תחלה יפרע מן הערב. רשב"ג אומי אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב ואמסקנא תריץ בגמרי להא מתניי הכי חסורי מחסרא והכי קתני המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב ואם אמי לו על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב במה דברים אמורים שאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב. וקבלן אעפ"י שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. רשב"ג אומי אם יש נכסים ללוה אחר זה ואחר זה לא יפרע מהם, וליתה לרשב"ג דאמי רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ערב הא דאמרן הילכך הלכתא כתנא קמא דקבלן אעפ"י שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. וכת' הגאון רבי יצחק זצ"ל הכי²) והדין כללא דאמרין כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ וכו' לאו דוקא דלא אמרין הלכה כרשב"ג עד דאיכא טעמא. והלשון שבין הערב לקבלן ערב הוא כגון שאמי הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן. והקבלן הוא כגון שאומי לו תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני נותן, וכדגרסינן נמי בפרי גט פשוט³). אמי רב הונא הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן⁴), תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב תן לו ואני נותן כולן לשון קבלנות הן. איבעיא להו הלוהו ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי ר' יצחק אמי לשון ערבנות לשון קבלנות קבלן⁵) ואני ערב⁶). רב חסדא אמי כולן לשון קבלנות הן חוץ מהלוהו ואני ערב, רבא אמי כולן לשון ערבנות הן חוץ מתן לו ואני נותן. אמי ליה מר בר אממר

¹ בבא בתרא דף קע"ג.

² בהלכותיו שם פ' עשירי דבבא בתרא.

³ ב"ב דף קע"ד.

⁴ צריך להוסיף: כולן לשון ערבנות הן.

⁵ צריך לומר כמ"ש ברי"ף: קבלנות כלומר הלוהו ואני קבלן קבלן תן לו ואני ערב ערב.

לרב אשי הכי אמ' רבא תן לו ואני נותן אין המלוה על הלוח כלום ולא היא לא מיפטר לוח מיניה דמלוה עד שישא המלוה ויתן בידו של ערב מדאמי רבא תן לו ואני נותן קבלן ואמי אמימר תן לו ואני נותן אין למלוה על הלוח כלום מכלל דקבלן דקאמי רבא אי בעי מלוה למתבעיה ללוח מצי למתבעיה. וכת' הגאון רבי יצחק ז"ל¹) הכי ושמעינן מינה דקבלן תרי גווני נינהו איכא קבלן דגבי ממלוה²) ממאן דבעי ואיכא קבלן דלית למלוה על הלוח כלום תן לו ואני נותן הוא ניהו קבלן³) דלית ליה למלוה על הלוח כלום תן לו ואני פורע תן לו ואני קבלן תן לו ואני חייב מסתברא לן דהלכתא כרבא דאמי כולן לשון ערבות הן. ורבוואתא קמאי פסקו הלכתא כרב הונא דאמי כולן לשון קבלנות הן. והגאון ר' שמואל בן חפני כתב ספר⁴) הערבות שחיבר הכי, שער באי זו דבור ובאי זה לשון תתקיים הערב ויהיה הערב משועבד תדע שאתה מוצא לשון הערבות תתקיים בארבעה לשונות. הראשון כגון שאמי הערב למלוה הלוחו ואני ערב. השני כגון שאמי לו הלוחו ואני פורע. הג' כגון שאמי לו הלוחו ואני חייב או הדומה בלשון שהוא מלשון חובה על עצמו. הד' הלוחו ואני נותן כדגרסינן אמ' רב הונא הלוחו ואני ערב⁵) הלוחו ואני חייב הלוחו ואני נותן כולן לשון ערבות הן. ותדע דאלו הארבע לשונות שמתקיימות בהן הערבות אתה מוצאן על שני עניינים הענין הראשון כגון אחד מד' לשונות הללו על ממון ידוע כגון שאמי הלוחו אלף זוז ואני פורע מאחר שנודע בתחלה כמה היה ההלוואה. הענין השני כגון שאמי בתחלה כל מה שיטול פלוני ממך הלוחו ואני ערב לך דאע"ג דבשעת הערבות לא אמ' אלא הלוחו ואני ערב הוה ליה כאילו פירש בפירוש כל מה שאתה מלוהו אני ערב מאחר שנודע בתחלה. שער ג' באי זה לשון הוי עליו תורת קבלן, תדע שהלשון נופל בו שם קבלנות הוי בארבע לשונות. הראשון כגון שאמי לו תן לו ואני קבלן, השני תן לו ואני פורע, הג' תן לו ואני חייב, הד' תן לו ואני נותן כדגרסינן תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב⁶) כולן לשון קבלנות הן. ואתה מוצא אלו הלשונות שמוצא אותן על שני עניינים כגון שהוא על דבר ידוע ואומ' תן כך וכך ואני קבלן או כגון שאומ' כל מה שאתה נותן לו אני קבלן דבשניהם יתקיים. וכבר שאלו בתלמוד על שני עניינים אחרים אם הם בתורת ערבות או בתורת קבלנות דאיבעיא להו הלוחו ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי ונפלו על זו הבעיא (ושלשה⁷) דעות הראשון הלוחו ואני קבלן יש בו תורת קבלנות, תן לו ואני ערב יש בו תורת ערבות כדגרסינן אמ' ר' יצחק לשון ערבות לשון קבלנות קבלנות. השני רב חסדא אמ' כולן לשון קבלנות הן לבד מהלוחו ואני ערב. הג' הוא דברי רבא והיא הלכה למעשה רבא אמ' כולן לשון ערבות הן לבד מתן לו ואני נותן ואע"ג דגרסינן לבתר הכי אמ' ליה מר בר אממר הכי אמ' אבא תן לו ואני נותן אין ללוח⁸) כלום על המלוה הרי כבר נתבטלו דברי מר בר אממר דאסקינן ולא היא לא מיפטר ליה מיניה עד שישא ויתן ביד. שער ד' בכמה פנים יתחלק ערב

¹ שם.

² צ"ל: מלוה.

³ צריך להוסיף: דאית ליה לאפרועי ממאן דבעי. נשא ונתן ביד היא ניהו קבלן.

⁴ צ"ל: בספר. ומובא גם בקצרה בס' העמוד ד"ו דף ס' ע"ג וד"ל דף ל"ד.

⁵ צריך להוסיף: הלוחו ואני פורע.

⁶ צריך להוסיף: תן לו ואני נותן.

⁷ צ"ל: שלשה.

⁸ צ"ל: למלוה כלום על הלוח.

מקבלן תדע שעד שלשה עניינים אתה מוצא חלוקתן הראשון שמו של זה אינו כשמו של זה זה נקרא קבלן וזה נקרא ערב. השני באי זה לשון יהיה זה כתורת ערב ובאי זה לשון יהיה זה בתורת קבלן הוא כמו שפירשנו דהלוהו ואני ערב הוי מן הלשונות שהוא בתורת¹) קבלן הני תורתו של זה אינו כתורתו של זה ומשפטיהן אינן שוין תדע שהערב היכא שיש ללוה שעבוד נכסים ממה שיכול המלוה לפרוע את חובו אין למלוה שיפרע מן הערב כל זמן שיש ללוה אבל היכא שהוא קבלן יש לו לפרוע מן הקבלן היכא שרוצה ליפרע ממנו ואעפ"י שיש נכסים ללוה והני מילי היכא שהתנה בשעת מעשה ואמר על מנת שאתבע ממי שארצה או מן הלוה או מן הקבלן התם הוא דיכול לפרוע מן הקבלן ואעפ"י שיש נכסים ללוה וכדגרסינן אמ' רבה בר-בר-חנה א"ר יוחנן לא שאנו אלא שאין נכסים ללוה וכו', ומשום הכי החמירו בזה הענין לזה קבלן לפי שהערב עוקר²) ההלוואה קבעה אצל הלוה דקאמר הלוהו אבל אני ערב באותו הלוואה שאתה מלוה אבל הקבלן עשה את הלוה כאלו הוא שלוחו דקאמי לו תן לו ואני נותן. והקבלן בשעת מתן מעות הוא כיון שאמי לו ואני קבלן ועיקר קבלן בשעת מתן מעות הוא ואינו צריך קנין כיון שהוא בשעת מתן מעות מיהו אם נעשה לו קבלן בשעת מתן מעות ובקנין משתעבד דלא גרע מערב שהרי הערב שהוא פחות מן הקבלן אעפ"י שהוא שלא בשעת מהן מעות אם הוא בקנין משתעבד וכל שכן הקבלן. וזהו נוסח שטר קבלנות:

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות (להיות) בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה נעשיתי לו קבלן גמור עבור פלוני בן פלוני שלוח ממנו כך וכך דיגריין והוא לא נתנם לו אלא בדבורי ובמצותי שאמרת לי תחלה חן לו ואני קבלן גמור ועל דבר זה שנעשיתי לו תחלה קבלן גמור נתן פלוני המלוה הממון וקבל עליו לפרעו לו לזמן פלוני ואם לא יפרע לו פלוני הלוה זה הממון לזמן פלוני אתננו לו אני לאלתר בלא שום סירוב ועיכוב בעולם כי כן נעשיתי לו קבלן גמור וקבלתי עלי לפרעו לו לזמן זה ואם לא ירצה פלוני זה המלוה לא יתבע הלוה לעולם אלא אותי יתבע תחלה ואני אפרע לו ממונו לאלתר משכס דזמן שקבלתי עלי, ואם שמא חס ושלום הייתי מעכב לזה הזמן הנוכר שקבלתי עלי לפרעון מיד יהא רשאי לכופני ולנגשני בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם ויהא רשאי להתלות בשלטון ולהשחיד ולהפסיד עלי בקנסות ובשחדים וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי או על סרבנות הבא מכחי יוציא ממני ומן הבא מכחי הכל משלם והקרן שלו קיים ויהא רשאי לקנסני ולצערני על כל פעם ופעם שאסרב לו עד שאפרע לו את שלו משלם ויהא רשאי לתבוע אחר כל מה שימצא לי בעולם עד שיגבה ממני ומן הבאים מכחי ומכל מה שימצא לנו משלם עד פרוטה האחרונה והוא נאמן בדיבורו ואחריות וחומר שטר קבלנות זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וכחומר כל שטרי זה דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני בשנת פלונית למנין שאנו מונין כאן במתא פלונית כתבנו וחתמנו

¹ צריך להוסיף: ערב, תן לו וכו'.

² צ"ל: עיקר.

ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם הוא בקבלנות בקנין ושלא בשעת מתן מעות כותבין בה וקנו ממנו וכו' וכל שופרא דשטרא ואין מזכירין שם בשעת מתן מעות.

והשטר השישה וחמישים הוא שטר קבלת עדות.

וצריכין שיהיו מקבלי העדות שלשה כדי שיהיו בית דין כותבין במוטב תלתא כחדא הוינא ואין מקבלין עדות זו מן העדים אלא על דרכים ידועים שהעדים אין יודעין לחתום אי נמי זה במקום רחוק וזה במקום קרוב ואי איפשר להם לחתום או כגון שהעדים חולים שניהם או אחד מהם או כגון שהם על הדרך ואין יכולין לכתוב ולחתום באותו מקום מפחד שלא יקרם מקרה שמוסרין עדותן בפני שלשה מקבלי עדות שהם בית דין ואותן המקבלי עדות כותבין וחותמין לו ואין בזה עד מפי עד ואעפ"י שיש כדי שחובט בה כמה חבטים על ידי קנין שאינן כעד מפי עד כי הקנין כמאן דכתי' בשטרא דמי והדברים רחוקים מן הדעת ואעפ"י שפירשנו אין מקבלין את העדות אלא בפני בעל דין בהלכות הדיונין כתבין הכא לשמעתא מאי דפרישו בה קצת רבוואתא להחזיר הדבר על סדרו. וגרסינן בבבא קמא דנויקין בפרי הגוזל ומאכיל¹) אמ' ר' יוסי²) אמ' ר' שנתאי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין תהי בה ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין קיבלה מיניה ר' יוסי ברי חנינא כגון שהיה הוא חולה³) או שהיו עידיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא. אמ' רב יהודה אמ' שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אמ' מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל מקבלין עדות כגון דפתחו ליה בדינא ושלחו ליה מבבא דבי דינא ולא אתא אבל לא פתחו בה בי דינא מאי מצי אמ' ליה אנא לבית דין⁴) אזילנא, אמ' רבינא כגון דנקיט דסקיא מבית דין הגדול. ויש מי שאומר כי זה שאמרנו כאן אין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין הוא מן הדרכים שפירש זה בשאר עדיות דעלמא הוא שאין בהן קנין שאין מעידין אותן אלא בפני בעל דין אבל עדות בקנין כמאן דכתי' בשטר דמי ולכך מקבלין אותה אפי' שלא בפני בעל דין. ויש מי שאומ' שגם בעדות בקנין אמור רבנן דבר זה שאין להעידה שלא בפני בעל דין הוא מן הדרכים שהזכירו ואם תאמר והלא לא הזכיר באותן הדרכים עדים שאין יודעין לחתום לעולם אימא לך דעדים שאין יודעים לחתום לא צריכא למימר דכיון דאמ' עידיו חולים או שהיו מבקשין לילך למדינת הים דהוה ליה למעבד השטר ולחתום העדות מקודם כל שכן ודאי עדים שאין יודעין לחתום דלא אפשר להו למחתם כלל מיהו עדים שאין יודעין לחתום יש לנו לומ' שלא יקבלו עדותן אלא בפני הבעל דין. והך סבירא⁵) לאו דסמיכא הוא. ואנן לעניות דעתין נמי חוי לן⁶) שיש לנו לומ' זו השמועה שאמרנו שאין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין חוץ מן הדרכים שפירש זה על דרך נמירת דין וחתיכתו הוא אמור כגון שהתחיל לבוא לדין ולא נודמן לו להביא עדים ולגמור את דינו על פי העדים ולכך אמ' שאין

(1) דף ק"ב ע"ב.

(2) שם ר' אשי, ובריו"ף: ר' אסי ובדקדוקי סופרים מכ"י מינכען: ר' יוסף.

(3) צריך להוסיף: או עידיו חולים.

(4) צריך להוסיף: הגדול.

(5) צ"ל: סברא.

(6) מובא בקצרה בס' העטור ד"ו דף ל"ה ע"ד וד"ל דף כ"י: וכתב הרב ר' יהודה וכו'.

מקבלי את העדים כדי לגמור את דינו ולחתוך אותו אלא בפני בעל דין חוץ ממקום שהוא חולה ועידיו חולים או שרוצין העדים לילך למדינת הים דהתם מקבלין את העדים וגומרין את הדין ואעפ"י שלא בפני בעל דין ודברי מר עוקבא מוניחי' שכך הוא דאמי' כגון דפתחו ליה כדינא ושלחו ליה מכבא דבי דינא ולא אתא אבל לא פתחו בי דינא מצי אמי' אנא לבית דין הגדול אוילנא אבל קבלת עדות שלא בשעת נמר דין לא שייכא בהא שמעתא ומילתא צריכא עיונא. ונשאל הגאון רבי' יצחק ז"ל¹) וששאלת הא דאיתמר בפר' הגזול אמי' ר' אסי אמי' ר' שבתאי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ואוקימנא כגון שהיה הוא חולה או עידיו חולים או שהיו עידיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא, ובתרה איתמר אמי' רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד צווה זה שפרק יבוא²) הכי כגון שהיה הוא חולה הוא אמור כמו השמועה של מעלה או אינו אלא במי שנמנע מלהזמן עם חברו לדין כמו דאיתמר בסופא או דלא אתיא בזימניה נטרינן ליה שני וחמישי וכו' או דילמא לא אמי' רבא אלא בקיום השטר בלבד שמקיימין אותו בין הוא חולה ועידיו חולים בין לא היה חולה בין אזמינן ליה בין לא אזמינן ליה ולא יצטרך בה בפני בעל דין ותלוי זה הדבר במה שאמרנו³) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין ונשאר הדבר הראשון שמקבלין עדים שלא בפני בעל דין על השורש שאמי' בו כגון שהיה הוא חולה או עידיו חולים ויהיה המפרש⁴) בין שני הדברים שהראשון בקבלת עדות ועדות על פה, והשני בקיום שטרות או יראה שיהא פסק רבא אמור על שני הדברים ואין הפרש אצלו בין קיום השטר וקבלת עדות על פה במקום שלא נצטרך בשניהם בפני בעל דין וזה הדבר אחד שלא יהיה לא לו ולא לעדים עלילה שמונעם מהיותם שם ואחר שלא ימנע לישב עם בעל דינו ובכך נשים חילוק בין דברי רבא לשמועה הראשונה. תשובה מה דאמרין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין כגון שהיה הוא חולה הוא דבר ברור ודברי רבא שאמי' מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין דבר אחר שהראשונה בעדות על פה וזה בעדות בכתב שהיא בקיום שטרות ואין צורך להיות בפני בעל דין⁵) כי שמא תהיה העדות שאינה ברורה למעיד כמו שצריך ואם תהיה העדות בפני בעל דין והעדות אינה ברורה אצל העד כמו שצריך לא יעיד זו העדות בפניו כי מתיירא ממנו שמא יכחישנו אבל העדות בכתב שהוא קיום שטרות אין לחוש לכל זה ולכך אין צריך בפני בית⁶) דין. ותו נשאל⁷) נמי אם נודמן לפני ב"ד ובא לפניו שטר במקבלי עדות והעדים שנתקבלה עדותן מצויין באותה המדינה היש על בית דין להזמין אותם כדי שישמעו מהם העדות על פה או לא, ואם הזמינום בית דין ולא העידו כמו העדות שנתקבלה מהם בכתב נטמוך עליהם ולא על הכתב או נסמוך על הכתב ונרון בזה כדרך שאמרנו בענין עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה

¹ מובא בשו"ת הרי"ף סי' ר"י. והיא שוה בלשונה פה ושם.

² צ"ל: שפסק רבא, כמש"ש, ועיי' למטה.

³ כתובות דף י"ח ע"ב.

⁴ צ"ל: ההפרש, כמש"ש, ועיי' למטה.

⁵ צריך להוסיף כמש"ש: שהעדות על הממון צריכה בפני בעל דין.

⁶ צ"ל כמש"ש: בעל דין.

⁷ שו"ת הרי"ף סי' ר"א. והשאלה משונה בלשון שם מהמובא פה, אך התשובה שוה בלשון

שם ופה והתשובה (אך לא השאלה) נמצאה ג"כ בתשובות הגאונים שהו"ל החרא"א הרכבי סי' ק"א עמוד 285.

עדותן בבית דין ואין להם לחזור במה שכתבו על פיהם מקבלי העדות ואי זו הפרש בין עידי קבלה ועידי קיום השטר. תשובה אם יהיו אותן מקבלי עדות בקיאיין בדקדוק עדות ומבינים בהקירת עדות יפה יפה סומכין עליהם ועל הכתב¹, ואמ' מר רב שמואל הכהן לענין אין מקבלין את העדים אלא בפני בעל דין ראשונים שמו את הקנין בשטר ואעפ"י שלא נכתב כאמרם² סתם קנין לכתובה עומד והם לא הצריכו עידי שטר שבו קנין להעיד בפני מי שהועד עליו מדאמ' ריש לקיש עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין. וכתב הנגיד הכי ואית מדרבנן דאמרי לא תימ' דאמ' מר שמואל מדקיימא לן² סתם קנין לכתובה עומד כיון שקנו מידו נעשה כמי שכתבו את השטר שהוא כמו שנחקרה עדותן בבית דין ואעפ"י שלא כתבוה אלא אעפ"י שקנו מידו כל זמן שלא כתבו לא אמרינן נעשו כמי שנחקרו עדותן בבית דין עד שיכתבו וכמה דלא כתבו צריכין להעיד בפני בעל דין. ונשאל נמי רבי שרירא גאון ז"ל וזהו תורף השאלה והתשובה ועדים שיודעים עדות בקנין על פה צריכין להעיד בפני בית דין או לא כיון דאמרינן² סתם קנין לכתובה עומד וכל מאי דדיינין בשטרא³ דמי ולא צריכין⁴ כך שטר שאין בו קנין מי צריכין להעיד בפני בית דין או לא לפי שיש אצלו בו חלוקה בין הגאונים ובקשנו לעמוד על דעת רבינו, כבר פירשנו דעל הא מילתא אמ' ריש לקיש עדים החתומין על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין⁵ ומנהגא דמילתא דעל שטר המקויים לא צריכין סהדי לאסהודי בפני בעל דין וסהדי דאסהידו בקנין קיימא לן סתם קנין לכתובה עומד או כתבין אינון שטרא השתא הוא דאמ' כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואי אתו לבית דין ומסהדי וכתבי בית דין סהדותהון כשטר דמי ועדיף ממאי דכתבינן אינון ולא צריכין לאסהודי בפני בעל דין ולא שמיע לנא בהא מילתא חלוקה ושטר שאין בו קנין אי מעיקרא אמ' להו המודה כתבו עלי אית להו למיכתב כהלכתא הודאה בפני שנים וצריך למימר כתבו וכד כתבין שטרא מפרשין ביה דאמ' לנא כתבו וחתומו והבו ליה שטרא מעליא הוא ודמי כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואי לית ביה קנין ולא אמ' להם כתבו וחתומו ולא אודיתא דבית דין הוא על פה הוא וצריכין להעיד בפני בעל דין. וכתב נמי רב שרירא גאון ז"ל בסוף תשובה שהשיב הכי ועוד מדוקיא דמר בר רב חייא דאמר הכי שלחו ליה חבריה לר' ירמיה⁶ שנים שהעידו בפני בית דין זה⁷ מהו שיבוא אחד מכל בית דין ובית דין ויצטרפו אליבא דר' יהושע בן⁸ קרחא לא תבעי לך השתא עדים מצטרפין דייני מיבעיא גמרינן מינה דלא צריכין עדים לאסהודי תרין על כל חד אלא תרין על תרווייהו סניא. ולא עוד אלא אפי' מסהדי תרי בלחוד על עדות עדים וגמירת הדין בסנהדרי מיקבלא סהדותיהו ולא בדיני ממונות בלבד אלא אפי' בדיני נפשות דתנן⁹ כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו בפלוני שננמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני עדיו¹⁰). וכתבו בהלכות גיטין

(1) צריך להוסיף כמש"ש: ואין חוששין לעדים ואם לאו אין סומכין עליהן ולא בכתבתן אלא סומכין על העדים. ועי' גם בס' העמוד ד"ו דף ל"ו וד"ל דף כ' ע"ד: תשובה לרבי אלפס וכו'.

(2) בבא בתרא דף מ'.

(3) כשטרא. — (4) צריכין להעיד.

(5) כתובות דף י"ח.

(6) בבא בתרא דף קס"ה ע"ב.

(7) צריך להוסיף: וחזרו והעידו בפני כ"ד זה.

(8) לפנינו בגמרא: דר' נתן.

(9) גיטין דף כ"ח ע"ב.

(10) צ"ל: ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג.

שאלה לחזקיהו נשיא ישראל והחזרונה כאן במקומה וזו היא נוסחה. לאחר שנפטר רבי האיי גאון זצ"ל לבית עולמו בן עדן נשאל חזקיהו נשיא ישראל בהלכה זו. וששאלת בפני כמה מבטלו¹) רב נחמן אמ' בפני שנים רב ששת אמ' בפני שלשה וכו' הכי גירסה ופירושה עד הא קמ"ל דלא שנא כת' בלשון דיינין וחתמו עדים כי יש מי שמשנה בגירסא ומינה בעינן השתא שטר שכתו' בו אנו עדים בתחלה ופירשו מעשה שהעידו בו ואח"כ פירשו כי באו העדים והעידו בפניהם בכך וכך בדברים אחרים וחתמו בתוך השטר שלשה מי הוי עד מפי עד הואיל וקראו עצמן בתחלה עדים ואין יכולין לעשות עוד מעשה בית דין או לאו, לפי שמצינו תשובה לאדונינו גאון ז"ל מכשיר דבר זה ומצאנו סיוע לדבריו מיהא דאמ' רב יהודה²) שלשה שנכנסו לבקר את החולה ויש מי שחולק בדבר יודיענו שורת הדין גירסא הכין היא בפני כמה מבטלו רב נחמן אמ' בפני שנים רב ששת אמ' בפני שלשה דהא בית דין קתני, רב נחמן אמ' בפני שנים בתרי נמי בית דין מיקרו אמ' רב נחמן מנא אמינא לה דתנן מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני, ורב ששת אמ' לך תנא כי דוכרא³) נחשוב וניזיל, אמ' רב נחמן מנא אמינא לה דתנן הדיינין חותמין למטה או העדים מאי לאו דומיא דעדים מה עדים שנים אף דיינין האמורין בפרובל שנים. ורב ששת אמ' לך מידי איריא הא כדאיתא אם הדיינין חותמין שלשה ואם העדים חותמין על מסירת דברים לבית דין שנים וחורנו אחרי כן לסופא דמתני' דפרובל הדיינין חותמין למטה או העדים ואמרינן למה לי למיתנא הדיינין חותמין למטה או העדים דהוה ליה למיתנא וחותמין ואין צריך לומי הדיינין חותמין והשבנו שהיינו אומדין אם כתבו בלשון דיינין אין חותמין אלא דיינין אבל מילתא אנב אורחיה קמ"ל דלא שנא כתבן בלשון מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין וכתבו וחתמו עדים על מסירת דברים לדיינין ולא שנא דכתבי בלשון עדים מעיד אני אתכם פלוני ופלוני העדים וחתמו העדים. ומתוך הדברים תדע כי צריך בפרובל למסור לדיינין ידועים ולא למי שעושה אותם דיינין לפי שעה בתורת הגט שאמ' בפירוש עושה בית⁴) דאי לא תימא הכי כי כתבו בלשון עדים וחתמי מי יודע שעשאן דיינין אם לא שיודעין הן שהן דיינין ועוד הלא המשנה כך אמרה הדיינין שבמקום פלוני לפי כל מקום שהוא או⁵) הדיינין ומוסר לבית דין ובא לבית דין מומחין ולא להדיוטות שעושה אותן בית דין ומפני שיודעים הם אינו צריך לפרט כי דיינין הן לפיכך כשאמ' המשנה⁶) מצות חליצה בשלשה דיינין ואפי' שלשה הדיוטות אמרינן וכי מאחר דאפי' הדיוטות דיינין למה לי הא קמ"ל דבעינן שלשה יודעין להקרות כעין דיינין אבל מקום שאומ' עושה בית דין ומשלחו וכל שאמ' שיכול לעשות בית⁷) אשר אינם אלא שאם עשו אותן או עשו עצמן באותה שעה כדיינין הרי דיניהן דין, וצריכין לפרש. וראיה גם לדברי הא דרב יהודה אמ' רב שנים⁸) שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ואלו כל מעשה הדיוטות דין הוא ואעפ"י שלא

(1) גיטין דף ל"ב ע"ב.

(2) סנהדרין דף ל"ד ע"ב.

(3) צ"ל: דוכלא.

(4) עושה בית דין (גיטין דף ל"ב).

(5) אומר.

(6) יבמות פ"ב מ"א דף ק"ב ע"ב.

(7) בית דין.

(8) צ"ל: שלשה.

פירש ומה הפרש בין כותבין ובין עושין דין הרי נעשה דין בהיותם שלשה אלא אם כתבו מעשה ולא פירשו שלעשות דין ישבנו אינו כמעשה בית דין אלא עדות בעלמא העידו ואם פירשו שלעשות דין ישבנו הרי מעשיהם כמעשה בית דין. וזו היא תשובת שאלתם בשטר שכתו' אנו עדים המעידים בתהלה ופירשו מעשה שהעידו בו ואחר כך פירשו כי באו העדים והעידו בפניהם בכך וכך בדברים אחרים וחתמו בסוף השטר שלשה שאם היו השלשה החתומין דיינין ואעפ"י שלא אמרו לדין ישבנו ולא פירשו שמעשה בית דין עשו ולא כתבו בלשון בית דין אלא בלשון עדים הכי מעשה בית דין הוא והעדים שהעידו בפניהם עדות קיימת ואינו כעד מפי עד דומיא דכתבו בלשון עדים וחתמי דיינין וכן אם כתבו בלשון דיינין וחתמי עדים ואם הדיוטות הן ואינן דיינין ולא פירשו שמעשה בית דין עשו וחתמו שלשה אפי' עשרה עדים ומה שהעידו עליו קיום ושהעידו לפניהם כעד מפי עד ואין לחוש עליו, אבל אם פירשו שעשו עצמן דיינין ואעפ"י שאינן דיינין נעשית עדות שהעידו לפניהם כשירה כעדות שהועדה בבית דין ואינה כעד מפי עד ולפי' השלשה שנכנסו לבקר את החולה הרשות בידן לעשות מעשיהם מעשה בית דין או לכתוב ולהעיד בלבד ולכך הוא אומ' רצו כותבין רצו עושין דין. והאידנא נמי בדורנו יש מקומות שנהגו בנוסח שטר קבלת העדות אנו שלשה עדים החתומי' למטה. ויש שנהגו לכתו' אנו מקבלי עדות החתומים למטה היינו מצויין בבית דין של פלוני וכל האי דקדוקא לא צריכין ליה כי אולי¹) לא יודמן לו בית דין קבוע שיתקבל בפניו העדים ואדהכי והכי אולי עדים למדינת הים מיהו צריכין להיות שלשה מקבלי עדות ושיהיו בקיאיין בדקדוקי עדות ולקבל עדות. ונוסח שטר עדות המכוון הכי הוא:

אנו שלשה מקבלי עדות החתומים למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בר פלוני והזכיר שיש לו עדות אצל בני אדם שאינן בקיאיין לחתום, אי נמי אצל עדים שהיו על הדרך או שהיו חולים אי נמי כל אונם שהוא דומה לאלו ובקש ממנו או לקבל עדותו מפני טירוף השעה וכן עשינו הביא לפנינו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני עידיו והעידו לפנינו עדות ברורה שהיו הם עידי קנין מזמן פלוני שקנו מפלו' בן פלוני בקנין גמור מקרקע פלוני או על דבר כך וכך לפלוני בר פלוני וכשהעידו לפנינו בכך בעדות ברורה וקבלנו עדותם ואחר כן בקש ממנו פלוני בן פלוני זה לכתוב ולחתום לו שטר כראוי על פלוני בר פלוני מכל מה שהעידו לפנינו עדים אלו הנזכרים וכן עשינו אנו שלשה מקבלי עדות החתומים למטה כתבנו לו שהעידו בפנינו פלוני ופלוני העדים הנזכרים בעדות כך וכך וכותבין הכל כמו שישמעו מפיהם וקבלו עדותן וכותבין הכי בסוף וקבלנו עדות שני עדים אלו והכרנום וידענו בהם שהם כשרים וכתבנו במוטב תלתא ביום פלוני בכך וכך לבריאת עולם ומה שקבלנו מפיהם בעדות ברורה כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם לא קבלו אלו השלשה מקבלי עדות אלו שני העדים ביחד אין בכך כלום אלא מקבלין עדות העד האחד כשמביאו בעל העדות בפניהם ומקבלין את השני לכשיבוא וכותבין בשטר הכי ובקש פלוני לקבל לו עדותן ובכך הביא לפנינו פלוני בן פלוני אחד מן העדים והעיד שהוא היה עד קנין בכך וכך עם עד שני כשר, ושוב הביא לפנינו פלוני בן פלוני עד שני ונמצאו דבריו נאים ומכוונין ואח"כ בקש ממנו פלוני בר פלוני זה לכתוב לו כראוי וכו' וכותבין הכל כמו

¹ צ"ל: אולי.

שהועד לפניהם על ענין שמעידין העדים, וענין צירוף העדות כבר כתבנוהו
בהלכות עדות:

והשמר החמישים ושבעה הוא שמר רגיעה:

והוא דאמור עליה בתוספתא¹) ורשאינן הנחתומין לעשות רגיעה ביניהם ואמרינן נמי
בפרי השותפין²) ורשאינן בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שם³)
הפועלין ולהסיע על קיצתן. ואמרינן בסופא דשמעתא הנהו⁴) טבחי דאתני בהדי
הדדי דכל דעביד ביממא דחבריה ליקרעוה למשכיה אתא לקמיה דרבא וחיבינהו.
איתיביה רב יימר בר שלמיא לרבא ולהסיע על קיצתן לא אהדר ליה אמ' רב פפא
שפיר עבד דלא אהדר ליה הני מילי היכא דליכא אדם חשוב אבל אי איכא אדם
חשוב לא כל כמיניה דמתני. ואמרינן נמי בפרי לא יחפור⁵) אמ' רב הונא האי בר
מבואה דאוקים רחיא ואתא בר מבואה חבריה וקא מוקים גביה דינא הוא דמעכב עילויה
דאמ' ליה קא מפסדת⁶) לחיותאי. לימא מסייע ליה מרחיקין מצודת הדג מן הדג
כמלוא ריצת הדג וכמה אמ' רבה בר רב הונא עד פרסה שאני דנים דיהבי סיירא.
אמ' ליה רבינא לרבא לימא רב הונא דאמ' כר' יהודה דתנן ר' יהודה אומ' לא
יחלוק חנוני קליות ואגוזים לתינוקות מפני שמרגילן לבוא אצלו וחכמים מתירין.
אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרב יהודה התם אלא משום דאמ' ליה
אנא קא פליגנא אמנוזי את פלוג שיסקי⁷) אבל הכא דאמ' ליה קא פסקת לחיותיה,
ואותבינן על רב הונא מהא עושה אדם מרחץ בצד מרחצו של חברו חנות בתוך
חנותו של חברו ואינו יכול למחות בידו מפני שיוכל לומ' לו את עושה בתוך שלך
ואני עושה בתוך שלי. ופריק רב הונא תנאי היא דתניא כופין בני מבואות זה את
זה שלא להושיב ביניהם לא הייט ולא בורסי⁸) ולא אחר מבני אומניות ולשכנו אינו
כופהו. רשב"ג אומ' אף לשכנו כופהו וליתה לדרב הונא⁹) חרא דקם ליה כיחידאה
ולעולם הלכתא כסתם מתני'. ועוד דהא רב הונא בריה דרב יהושע דהוא בתראה
פליג עליה דאמ' רב הונא בריה דרב יהושע דהוה¹⁰) בר מתא אבר מתא אחריתי מצי
מעכב ואי שייך בכרנא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב.
בעי רב הונא בריה דרב יהושע בר מבואה אבר מבואה אחריןא מאי תיקו הילכך לא
מצי מעכב¹¹). ואע"ג דלית הלכתא כרב הונא לענין הקמת הרחים שיוכל לעכב עליו

(1) בבא מציעא סוף פרק י"א.

(2) בבא בתרא דף ח' ע"ב.

(3) צ"ל: שכר.

(4) שם דף מ'.

(5) שם דף כ"א ע"ב.

(6) שם: פסקת, וברי"ף: מפסקת. אמנם למטה פה ג"כ: פסקת.

(7) לפנינו בגמרא: שיוסקי. אמנם בכ"מ: שיסקי, עיי' בדקדוקי סופרים.

(8) שם: בורסקי ולא מלמד תינוקות (והנכון בורסי. עיי' ערוך השלם).

(9) לשון הרי"ף שם.

(10) לפנינו: פשימא לי. ועיי' דקדוקי סופרים.

(11) ע"כ ברי"ף.

וכן בענין הנהו שבחי דאמרינן לעיל אבל איכא אדם חשוב לא כל כמיניה דמתנו מכל מקום אם יש אדם חשוב ביניהם או הוא דבר שכל הסוחרים והתנרים ובני העיר הושוו ביניהם אי נמי כל הנחתומין והצבעין או כל בעלי האומניות ההוא הושוו בו והתנו ביניהן בין בקנין בין שלא בקנין התנאי שלהם קיים ועל כנון זה אמור בתוספתא ורשאינן הנחתומין לעשות רגיעה¹ ביניהם. והו נוסח שטר רגיעה: יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני ופלוני הנחתומים שבמקום פלוני, ואם הם מרובין להזכיר שמותיהן אומי כל בני מבוי פלוני או כל בני עיר פלוני הוו עלינו עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו להיות ביד כולנו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה ואיצטבנא ברעות נפשנא ועבידנא רגיעה ביננא דכל אחד ואחד מיננא אית ליה יומא בשוקא יום פלוני לפלוני, ואם הם מרובין נמי להזכיר שמותיהן אומרים ויתחיל לנקוט שוקא יום ראשון בחדש פלוני השרוי בתחלת המבוי ואחריו השרוי אצלו יום שני וכן דרך חנייתן כולן זה אחר זה ולית רשותא לכל חד מיננא למיעבד ביומא דחבריה מידי עיבידתא מאומנותא דילנא ומאן דעביד ביה אית עליה כך וכך קנס או כך וכך הפסד ויהא רשאי לכל חד וחד ממנו לתת הקנס הזה לכל שליט וסרדיוט שירצה שכך התנינו בינינו וקבלנו על עצמינו קבלה גמורה בלא שום אונאה ובלא שום שיור בעולם וקבלה זו קבלה בקנין נמור ורגיעה זו שרירא וקיימא כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מכל בני מבוי פלוני מכל חד וחד לחבריה בקנין נמור בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו ביום פלוני לירח פלוני לשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן בברצלונה מתא כתבנו וחתמנו ונתננו ביד כל אחד ואחד מהם לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ולשון רגיעה מלשון רגעים ורגע. גרסינן בפר' המניה את הכר² ההוא גרנותא דבתרי דכל יומא הוה דלי חד מיניהו יומא חד אול חד מיניהו וקא דלי ביומא דחבריה א"ל יומא דילי הוא לא אשנח ביה שקל פנדא דמרא מחייה אמ' ליה למחייה מאה פנדי בפנדא דמרא אפי' למאן דאמי' לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה, וכן הלכתא דעביד איניש דינא לנפשיה.

והשטר השמונה וחמישים הוא שטר שמוש.

והוא שטר שנות בין³ בית דין במה שדנו ובמה שעשו שהיה⁴) מונח אותו שטר השמוש ביד נאמן ואתה מוצא שטר שימוש זה על דרכים הרבה כפי מה שיצטרך לבית דין לעשותו עושין אותו. האחד מהן בשטרא דמירכסא יצטרך לבית דין לעשות כתב שימוש שיתנו ביד הלוח קודם שיכתבו השטר המחודש הנאבד שנותנין ביד

¹ עיי' ברמב"ן בבא בתרא ל"ד ט' שכתב: והלשון הזה מצוי בין הגאונים בספר השטרות לרב הברצלוני ז"ל וכן נראה מדבריו דדוקא בתנאי כל אומני.

² בבא קמא דף כ"ז ע"ב.

³ צ"ל: שכותבין.

⁴ שיהיה.

המלוה והוא כמו שפירשנו לעיל בענין שטר י"ח שהוא שטרא דמירכסא. ויש לך שטר אחד שכותבין בית דין על האפטרופוס בסך עזבון הנפטר ומניחין אותו אצל נאמן. ויש לך נמי שטר שימוש אחר שכותבין בית דין על מי שנפטר והניח אלמנה או בעל חוב ולא נמצא לו יורש וקיימא לן שאין אחד מישראל שאין לו גואלים חוץ מן הגר וזה שנפטר ודאי יש לו יורשים ואפי' בסוף העולם וכיון דהכי הוא משביעין את האלמנה או את הבעל חוב ומגבין להם את חובו ומה שנשתייר מן הנכסים לאחר פריעתן מניחין אותו בית דין אצל נאמן וכותבין (וכותבין) שטר שימוש בסך הממון שביד הנאמן וחותמין בו בית דין ומניחין אותו שטר שימוש ביד נאמן אחד עד שיבוא לו היורש ואם לא יבוא יהא מונח עד שיבוא אליהו ויודיע מי הוא היורש. וכן נמי אם ישבו בית דין והוצרך להם לעיין ולאחר הדבר בין מפני טירוף השעה בין מפני עיון הדין לעיין בדבר כותבין שטר שימוש על כך ולפי שהוא שטר שימוש נוהג על דרכים הרבה כפי מה שיודמן לבית דין דבר לכתו' בו לכך לא כתבנו נוסח שטר שימוש מפני שהוא מתהפך לכמה לשונות לפי הצורך. ואם הוא שטר השימוש עיונא דדייניא כותבין הכי. אנחנא דייני דחתימין להתח כך הוא דאתא קדמנא פלוני בר פלוני לדינא ושען הדין פלוני התובע דאית ליה בידא דפלוני הנתבע כך וכך או ארעא פלונית ובנו הלין מיליא אתא שליטא ואנסיה לפלוני או אחדתתיה אשתא. ואם הוא עידן תפלה כותבין הכי ובתר כן מטא עידן קרית שמע או תפלה ופסקנא ואשתמיט הדין פלוני הנתבע ואזל באורחא, או אי איצטריך דינא לעיונא כותבין הכי ואחרניה לפסק דינא עד דמעייין ביה וכתבנא הלין מילי דאשתמישו בהון קדמנא ואחיתנא בבי דינא למיהוי לזכו ולראיה. ומאי דהוה קדמנא ביום פלוני לירח פלוני דהוא כך וכך לשנת פלונית כתיבנא וחתימנא ואחיתנא דינא.

והשטר התשעה וחמישים הוא שטר שומא דקבלנותא.

והוא כגון מי שיש לו בהמה דקה או נסה ושם אותו לחבירו על דרך היתר ולא על דרך איסור והוא כדתנן⁽¹⁾ אי זהו נשך אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים וכו'. ת"ר⁽²⁾ אעפ"י שאמרו אין מקבלין צאן ברזל מישראל אבל מקבלין צאן ברזל מגוי. השם פרה מחבירו ואומ' לו הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינרין ואני אעלה לך סלע בחדש לפי שלא עשאה⁽³⁾ והלא⁽⁴⁾ עשאה דמים, אמ' ר' ששת לא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה. ופי' אין מקבלין צאן ברזל מישראל כגון ישראל שנתן לחברו מאה צאן במאה דינרין וכל הוולדות והצמר והחלב יהיו חולקין למחצה לשליש ולרביע עד שלש שנים הן חסר הן יתר ואם מתו אלו הצאן המקבל חייב באחריותן ומשלם מאה דינרין וכיון דהכי אסור שכיון שאלו הצאן באחריות המקבל אם מתו מתו לו מאי טעמא יקח זה שמכרן מן הוולדות והצמר והחלב אלא כיון שנוטל מהן הרי הוא רבית כי מפני שהוא ממתינו במאה דינרין אלו שקונה אותו המקבל בהן משום

⁽¹⁾ בבא מציעא ד' ע' ע"ב.

⁽²⁾ כ"ה ברי"ף. ובגמרא (ד' ס"ט ע"ב) דתניא וכו'.

⁽³⁾ צריך להוסיף: דמים.

⁽⁴⁾ כ"ה ברי"ף. ובגמרא: ולא עשאה. ועיי' דקדוקי סופרים כי בכל הכ"י היא כמו ברי"ף.

הכי נותן לו רבית שיהנה בפירות ויקח מן הוולדות והצמר והחלב. תניא נמי¹) הכי אי זהו צאן ברזל²) אמ' לו הרי עשויות לפניך למחצה לשליש ולרביע במאה דינר של זהב אסור, ועל זה הענין שאמרנו הוא אסור לקבל צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל אם מקבל ממנו מאה צאן במאה דינרין על תנאי זה שאם ימות לשניהם וכל הריוח שיעלה בהן בין משבחה דגופן בין מוולדות ובצמר ובחלב שיהא לשניהם על דרך אי פלגא באגרא תרי תלתי בהפסד אי פלגא בהפסד תרי תלתי באגר על הדרך הזה הוא מותר ועל זה הענין עושין דרך היתר שטר שומא דקבלנותא. וכן נמי מי שיש לו פירות³) לחבירו קח⁴) אלו הפירות⁵) בכך וכך ופטר⁶) אותם למחצה שכר שנחלוק הריוח שיעלה ביניהן בין מפטומין בין מפירותיהן ואם יארע בהן שום הפסד ממיתה או מזולתו יהיה בין שניהם וחלוקה זו שחולקין הריוח וההפסד על דרך פלגא באגר תרי תלתי בהפסד אי נמי מחצה על מחצה בזמן שנותן לו שכר עמלו ומוזנו או פוסק עמו כל שהוא בשכר עמלו ומוזנו והוא כדתנן נמי בפרי אי זהו נשך במשנה שלפנינו⁶) אין מקבלין צאן ברזל אין מושיבין⁷) חנוני למחצית שכר אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל אין מושיבין תרנגולין למחצה ואין שמיין עגלים וסייחין למחצית שכר אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומוזנות אבל מקבלין עגלים וסייחין למחצה ומגדלין אותן עד שיהיו משולשין וחתמור⁸) עד שחאה טוענת, שמיין⁹) פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכול. מקום שנהגו לחלוק את הולד מיד חולקין, מקום שנהגו לגדל יגדלו. רשב"ג אומ' שמיין עגל עם אמו וסייח עם אמו, תנא¹⁰) כפועל בטל מאי כפועל בטל אמ' אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה. ת"ר כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי ר' מאיר ר' יהודה אומ' אפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זו היא שכרו, ר' שמעון בן יוחאי אומ' נותן לו שכרו משלם, והלכה כר' מאיר¹¹) דסתם מתניתין כוותיה מיהו האי דאמ' ר' מאיר בין מרובה בין מועט לאו בכולהו יומי דשותפותא קאמ' אלא בכל יום ויום קאמ' עד משלם יומי שותפותא דיהיב ליה כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה והיינו דקאמ' בין מרובה בין מועט כדפסקי ומתנו אהרדי לפום ההיא עכידתא דבטיל מינה ואי בעו למיפסק לכל יומי דשותפותא פסקי כדרבא דאמ' אי שקיל מלוה פלגא באגר דרי תרי תלתי בהפסד, ואי שקיל תילתא באגר דרי פלגא בהפסד וההיא טופינא דשקל ליה ממנאתיה הוי לשכר עמלו ומוזנו והני מילי בחנוני וכיוצא בו דלית ליה עיסקא אחרינא לדיליה אלא הדין עיסקא בלחוד כדתניא המושיב את חבירו בהנות למחצית

(1) עיי' בירושלמי ב"מ פ"ה ה"ה (מוכא בתוס' ד' ע' ע"ב ד"ה אין). ועיי' בתוספתא ב"מ פ"ה. ועיי' אור זרוע בבא מציעא ל' ע"ב שכתב: "כ' רבי' יצחק אלפס וז"ל דהכי תניא בתוספתא איזהו צאן ברזל וכו'" וברי"ף שלפנינו לא מצאתי.

(2) צריך להוסיף כמש"ש: היה לו מאה צאן.

(3) אולי: פרות.

(4) ולקח.

(5) אולי: ופסק.

(6) שלפני.

(7) שם ד' ס"ח.

(8) צ"ל: וחמור.

(9) שם ד' ס"ט ע"ב.

(10) שם ד' ס"ח ע"ב.

(11) לשון הרי"ף.

שכר אם היה אומן¹) יעסוק באומנותו אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא ולא קס²) מיבטל ליה מיניה לא בעי באגריה כולי האי כדאמרינן אמ' רב מותה³) שלישי בשכרך מותר ושמואל אמ' לא מצא מותר שלישי ילך לביתו ריקן אלא אמ' שמואל קוצין לו דינר ואקשתן וסבר רב לא קייצינין ליה דינר, והא אמ' רב ריש ענלא לפיטמא מאי לאו דכת' ליה מותר שלישי ופרקינן לא או מותר שלישי או ריש ענלא לפיטמא, ואי בעית אימ' כי קאמ' רב דמותר שלישי בשכרך מותר כגון דאית ליה בהמה לדיריה דאמרי אינשי גביל לתורך גביל לתורי והלכתא כרב דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי⁴). ר' אלעזר⁵) מהגרונא זבן בהמה ויהב לה לאריסיה מפטים ליה⁶) ויהב ליה רישא באגריה ויהב⁷) ליה פלגו רווחא אמרה ליה אתתיה אי משתתפת בהדיה יהיב לך נמי מגליתא אשתוף וזבן⁸) בהדי הדדי פלגו דאליתא אמ' ליה תא ניפלגיה לרישיה אמ' ליה השתא כדמעיקרא נמי לא אמ' ליה עד האידנא וזוי הוו דידי ואי לא יהיבנא לך טפי פורתא⁹) אמרי אינשי למארי ארעא משתעבדי. ת"ר¹⁰) מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין להעלות ולדות בשכר עמלו ומוזנו מעלין ואין משנין ממנהג המדינה. רשב"ג אומ' שמין ענל עם אמו וסייח עם אמו ואעפ"י¹¹) במקום שנהגו להעלות שכר כתף מעות וליתה¹²) לדרשב"ג אלא בענין שכר עמלו ומוזנו.

פי' שמין פרה וחמור וכו' ת"ר¹³) השם בהמה לחבירו עד מתי חייב להטפל בה סומכוס אומ' באתונות י"ב¹⁴) חדש בגודרות כ"ד חדש ואם בא לחלוק בתוך זמנו חבירו מעכב עליו. אבל אינו דומה טפולה של שנה זו לטפולה של שנה אחרת. תניא אידך השם בהמה לחבירו עד מתי ליטפל בוולדות בדקה שלשים יום בנסה חמשים יום. ר' יוסי אומ' בדקה שלשה חדשים מפני שטפולה מרובה מאי טיפולה מרובה תנא¹⁵) מפני ששיניה דקות מכאן ואילך נוטל מחצה¹⁶) בשל חבירו. רב מנשיא בר גדא שקל מחצה¹⁷) וחצי מחצה בשל חבירו אתא לקמיה דאביי אמ' ליה מאן פלג לך ועור מקום שנהגו לגדל הוא ותנן מקום שנהגו לגדל יגדלנו¹⁸). וזהו נוסח שטר שומא דקבלנותא בזמן שפוסק עמו לכולהו יומי בשכר עמלו ומוזנו¹⁹).

(1) צריך להוסיף: לא.

(2) צ"ל: קא.

(3) צ"ל: מותר.

(4) עכ"ל הרי"ף.

(5) דף ס"ט.

(6) צ"ל: לה כמו ברי"ף וכ"ה בכי"מ. עיי' דקדוקי סופרים.

(7) צ"ל: ויהב. — (8) עיי' דקדוקי סופרים.

(9) צריך להוסיף: "מיחזי כריבית השתא שותפי אנן מאי אמרת קא טרחת טפי פורתא"

וחסר פה בין "פורתא" ובין "פורתא".

(10) ד' ס"ח ע"ב. — (11) לפנינו וכן ברי"ף: ואפילו.

(12) כ"ב הרי"ף. — (13) ד' ס"ט.

(14) לפנינו בגמרא וברי"ף: י"ח. ובדקדוקי סופרים הביא מכ"י פ': י"ב.

(15) כ"ה ברי"ף וכ"כ בדקדוקי סופרים.

(16) צריך להוסיף: שלו וחצי מחצה.

(17) צריך להוסיף: שלו.

(18) בגמרא: יגדילו. וברי"ף: יגדלו.

(19) מובא בקצור ובשנויים בס' העטור ד"ו ד' מ' ע"ב ודפוס לבוב ד' כ"ב: כתב בלשון

המחבר איך פלוני בר פלוני אמר לנו וכו'.

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה וברעת שלימה ובעין יפה וקבלתי ארבעה שוורים בארבע מאות זוו או מאה צאן במאה דינרין דאפטים יתהון ואשגח בהון שנים עשר חדש ובתר כן נשימינון או נובינינון וכל רווחא דהוי בהון על ארבע מאה זווי או על מאה דינרין אשקול אנא פלגא בעמלאי ובלאות ידי והדין פלוני פלגי בממוניה ואם ח"ו יארע בהון כלום אשלם אנא חצי הפחת מכל מה שיפחתו מארבע מאות דינרין לפי שכך קבלתי עלי בקנין גמור שכל מה שיוזמינו בהם מן השמים בין מוטב יהא בין שנינו הפחת מארבע מאות זוו והמותר מארבע מאות זוו והמותר על ארבע מאות זוו ושעכדתי עצמי בחצי הקרן בקנין גמור להשתעבד לו לפלוני דנן כל נכסי דאית לי תחות כל שמיא דקניתי ודאקנה להון כולהון יהון אחראין וערבאין למאתים זוו שהוא חצי הקרן אם יפחתו בהמות אלו מן הקרן שיגבה ממני מכל מה שימצא לי חצי הפחת עד מאתים זוו ושטר הקבלנותא דין שריר ומקויים וחוק כראוי עלי ועל יורשי כאחריות וכחומר כל שטרי שומא ושעכודא ויופאתא וקבלנותא דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני דנן לפלוני בר פלוני דנן בכל מאי דכתיי ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו', והכל שריר וקיים. וזה שכותבין¹) הכי למחצית שכר ומחצית הפסד בומן שפוסק עמו לכולהו יומי דשותפותא דיהיב ליה מידי בשכר עמלו ומזונן, אבל אם אינו פוסק עמו כותבין השטר על הדרך הברור והקבוע או פלגא באגר ותרי תלתי בהפסד או תלתא בהפסד או תלתא באגר ופלגא בהפסד.

והשטר היששים הוא שטר שתלא ושובר²) ומקבל ומוכר³).

והוא כרתנן בפרק המקבל בבבא מציעא דנויקין²) המקבל שדה מחבירו מקום שנהגו לקצור יקצור לעקור יעקור לחרוש אחריו יחרוש הכל כמנהג המדינה. כשם שחולקין בתבואה בן חולקין בתבן ובקש. כשם שחולקין³) בזמורות ובקנים ושניהם מספקין את הקנים. תנא מקום שנהגו לקצור יקצור ואינו רשאי לעקור הא אמ' בעינא דתודבל ארעא, והא אמ' לא מצינא דאטרה לעקור אינו רשאי לקצור והא⁴) אמ' בעינא דתינקר ארעא והאי אמ' בעינא תיבנא. המקבל שדה מחברו והוא בית השלחין או בית האילן יבש המעין ונקצץ האילן מנכה⁵) לו מן חכירו. היכי דמי אילימא דיבש נהרא רבה מכת מדינה הוא אמ' רב פפא דיבש זוטרא⁶) דאיפשר⁷) לאתויי בדולא מנהרא רבה. אמ' רב פפא הני תרתי מתניאתא קמיתא משכחת להו בין

(1) מובא בס' העטור ד"ו דף מ' ע"ב וד"ל ד' כ"ב: וכתב הרב המחבר הא דכתבין בשטרי פלגי באגר ובהפסד וכו'.

(1) צ"ל: ושובר.

(2) צ"ל: וחוכר.

(2) דף ק"ג.

(3) צריך להוסיף: בין כך חולקין.

(4) האי.

(5) צ"ל: אינו מנכה.

(6) לפנינו נהרא זוטא.

(7) דף ק"ד: דא"ל איבעי לך. וברו"ף כמו פה: דאפשר. ועי' דקדוקי סופרים.

בחכירותא בין בקבלנותא מכאן ואילך דאיתיה בחכירותא ליתיה בקבלנותא ודאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכירותא. תניא במסכת דמאי¹ מה בין שוכר להוכר השוכר במעות והחוכר בפירות אבל חוכר ומקבל שניהם בפירות אלא שהמקבל נותן לבעל קרקע שלישי תבואתו או רביע לפי מה שמקבל על עצמו והחוכר נותן לו פירות קצובין ממקום שהוא רוצה ואין לבעל הקרקע בתבואת הקרקע כלום. ואם אמ' לו חכור לי בית השלהין² או שדה אילן זה יב³ המעיין ונקצין האילן מנכה לו מן חכירו⁴ ולימא ליה שמא בעל⁵ אמרי מילא⁶. תניא בית כור עפר אני מוכר לך אעפ"י שאין בו אלא לתך הגיעו שלא מכר לו⁷ שמא והוא דמתקרי בית כור אני⁷ מוכר לך אעפ"י שאין בו אלא לפנים⁸ הגיעו וכו'. אמ' שמואל אי אמ' מחכיר לחוכר⁹ ומדקאמ' זו פשיטא דקאי בגויה עסקינן בית למחכיר קפידא ורבינא אמ' אידי ואידי דאמ' ליה מחכיר לחוכר ומדקאמ'¹⁰ פשיטא דקאי בגויה עסקינן בית השלהין זו למה לי הכי קאמ' ליה בית השלהין כדקיימא השתא הילכך אם יבש המעיין מנכה לו מן חכירו דאמ' ליה בשביל המעיין חכירנא מינך והלכתא כרבינא¹¹. מתני' המקבל שדה מחברו ומשוכה בה הבירה¹² שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו שכך כותב לו אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא וכו'. ההוא¹³ גברא דקביל ארעא אמ' ליה אם מובירנא יהיבנא לך אלפא זווי אוביר תלתא אמרי נהרדעי בעי למיתב ליה תלת מאה ותלתין ותלתא ותילתא. רבא אמ' אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא. ורבא אמ'¹⁴ מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא התם לא קאמ' מילתא יתירא הכי גוזמא בעלמא. וכת' הגאון ר' יצחק ז"ל הכי ומסתברא לן דמייחייב למיתי ליה שיעור מאי דאוביר בשוה דלא קאמ' רבא אסמכתא היא ולא קניא אלא בההיא שיעורא יתירא דהוה ליה גוזמא ולא קני אבל שיעור מאי דאוביר בשוה יהיב ובכי האי מילתא לא אמ' אסמכתא היא דהא תנן שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו דכיון דשיעור מאי דאוביר הוא¹⁵ הוא דיהיב שעבדיה שעבד נפשיה ונמר ומקני הכי נמי לענין אלפא זווי מאי דמוסיף על שיעורא דראויה לעשות הוא דהואי אסמכתא ולא שיעבד נפשיה אבל שיעורא דראויה לעשות איתא בכלל אלפא זווי ושעבדיה מישתעבד נפשיה ומייחייב ביה ואשכחינן לרבא גופיה כי האי גונא בענין ההוא שתלא¹⁶ דאמ'

¹ תוספתא פ"ו.

² צריך להוסיף: זו.

³ צ"ל: יבש.

⁴ צ"ל: חכורו.

⁵ צ"ל: שמא בעלמא אמרי לך מי לא תניא.

⁶ צ"ל: אלא שמא.

⁷ צ"ל: כרם אני מוכר לך.

⁸ צ"ל: גפנים.

⁹ צריך להוסיף: שמא ואי אמר חוכר וצריך למחוק: «ומדקאמר זו פשיטא דקאי בגוי»

עסקינן בית" כי נכתב פה בשורה שלאחריה.

¹⁰ צריך להוסיף: זו.

¹¹ כ"ה ברי"ף.

¹² צ"ל: ומשוכה בה הובירה. כמ"ש ברי"ף וכ"ה בדקדוקי סופרים.

¹³ שם דף ק"ד ע"ב.

¹⁴ «אמ' מיותר ונמחק».

¹⁵ צ"ל: בשוה, כמ"ש ברי"ף.

¹⁶ ב"מ דף ק"ט.

אי מפסדנא מסתלקנא בלא שבחא דאמי רבא אסמכתא היא ולא קניא ואקשינן מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא איעביר אשלם במיטבא התם¹) לא קאמר מילתא יתירא הכא נוזמא בעלמא¹). ההוא נברא דקביל ארעא לשומשמי זרעה חיטי כשומשמי סבר רב כהנא למימי מנכה ליה כחשא דארעא אמ' ליה רב אשי אמרי אינשי תכחוש ארעא ולא תכחוש מארה הילכך לא מנכי ליה. ההוא²) נברא דקביל ארעא לשומשמי זרעה חיטי ועבדה חיטי טפי משומשמי סבר רבינא דמימר חיטי טפי משומשמי לא עבוד אלא מן השבח שהשביח החוכר יהיב ליה שבחא דביני וביני אמ' ליה רבינא³) מדפתי לרבינא הוא⁴) אשבה ארעא לא אשבה. המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש⁵) אמ' מאי איכפת לך ואני נותן לך חכירך אין שומעין לו שהרי למחר אתה יוצא ממנה ואתה מעלה לפני עשבים ואי אמ' לבתר הכי כריבנא לה אמ' ליה ביזרא דנפל נפל ולא מהני⁶) כרבא דלבתר הכי כלום דכי נפיק מינה נפקי⁷) עשבי. המקבל שדה ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה. אמ' ר' יהודה וכי מה קיצבה כרי⁸) אלא אם יש בה כדי נפילה. ת"ר המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד⁹) כרי חייב ליטפל בה שכות' לו אנא איקום ואוביר¹⁰) ואזרע ואחצד ואעמר ואדוש ואדרה¹¹) ואקים כריא קמך ותיתי את ותטול פלגא ואנא בעמלאי ובנפקת ידי פלגא, וכמא כרי להעמיד כרי א"ל ר' יוסי ברי' חנינא כרי שתעמוד בו¹²). . . . כדי שלא יהא כונס שלה רואה פני חמה. אמ' מר¹³) לוי אמ' שלש סאין דבי ר' ינאי אמרי סאתים. אמ' ריש לקיש סאתים שאמרו חוץ מן ההוצאה.

מתני' המקבל¹⁴) שדה מחבירו ואכלה חגב או נשרפה¹⁵) אם מכת מדינה הוא מנכה לו מן חכירו ואם אינה מכת מדינה אינו מנכה לו מן חכירו. היכי דמי מכת מדינה אמ' רב יהודה כגון דאישתדוף רובה דבאני, עולא אמ' כגון שנשתדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה, וסוניין¹⁶) כרב יהודה. אמ' ליה זרעא חיטי ואול זרעה שערי ואשתדוף רובי דבאני ואשתדוף נמי הלך¹⁷) שערי אמ' ליה אי זרעתה חיטי נמי הוה מישתדפה או דילמא אמ' ליה אי זרעתה חיטי הוה מיקיים בי ותגזר אומר ויקם לך¹⁸). נשתדפו כל שדותיו של מחכיר ולא אשתדוף רובי דבאניה מאי כיון דלא

¹) מן "התם" עד "בעלמא" יש למחוק וצריך להוסיף כמ"ש ברי"ף: ושנינא התם מאי דאפסיד משלם ה"ג מאי דאפסיד מנכין ליה ואידך יהבינן ליה והא נמי דאלפא זוזי וכו'.

²) שם דף ק"ד ע"ב.

³) צ"ל: ר' אחא.

⁴) צ"ל: אטו הוא.

⁵) שם דף ק"ה.

⁶) לשון הרי"ף.

⁷) ברי"ף: מסקא. — ⁸) בכרי.

⁹) להעמיד.

¹⁰) צ"ל: ואניר.

¹¹) צ"ל: ואדרה.

¹²) צריך להשלים: הרחת.

¹³) צ"ל: איתמר.

¹⁴) שם דף ק"ה ע"ב.

¹⁵) צ"ל: נשרפה.

¹⁶) לשון הרי"ף.

¹⁷) צ"ל הנך (שם דף ק"ו).

¹⁸) שם מוסיף: מסתברא דא"ל אי זרעתא חיטי הוה מיקיים ותגזר אומר וכו'.

אשתרוף רוכי דבאניה לא מנכי ליה או דילמא כיון דאשתרוף כולהו ארעאתא אמ' ליה משום לתך הוא מיסתכרא דאמ' להו משום לתך הוא ואמאי הכא נמי לימא אי משום ליתאי הוא הוה משתייר לי פורתא כדכתי' כי נשארנו מעט מהרבה משום דאמ' ליה מחכיר אי הוית חזי לאשתיורי לך הוה משתייר לך מדנפשך. אמ' רב יהודה אמ' שמואל לא שנו שמנכה לו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל חייב דאמ' ליה אי זרעתה הוה מקיים כי¹) לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבתו²). תני³) חדא פעם ראשונה ושנייה וזרעה שלישית אינו זורעה, ותניא אידך שלישית זרעה רביעית אינו זורעה, לא קשיא הא⁴) דאמ' בתרי זימני הוויא חוקה הא רשב"ג דאמ' (דאמ') עד תלתא זימני לא הוויא חוקה⁵). אמ' ריש לקיש לא שנו אלא שזרעה וצמחה⁶) אבל זרעה ולא צמחה משיא⁷) ליה כל היכי זרע ליה ואזיל⁸). ועד אימת אמ' רב פפא עד דאתי אריסיה מדברא וקיימא כרמה⁹) ארישיהו. רי"ז¹⁰) אומ' קבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חכירו. ההוא גברא דקביל ארעא בווזי למיעבד בה תומי אנורא דנהר מלכא סבא¹¹) אתא לקמיה דרבא אמ' ליה זיל נכי ליה אמרי' ליה רבנן לרבא והא תנן ר' יהודה אומ' אם קבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חכירו, אמ' להו לית דחש לה להא דר' יהודה. המקבל שדה מחבירו בעשרה כורין חיטים לקתה נותן לו מתוכה היו חמיה יפות לא יאמ' לו הריני לוקה לך מן השוק אלא נותן לו מתוכה. ההוא גברא דקביל ארעא לאספסתא עבדא אספסתא וחרשה וזרעה שערי לקיין הנהי שערי שלחה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא כי האי גונא רזאי¹²) לקתה נותן לו מתוכה דמי או לא אמ' ליה מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותה הכא עבדא ארעא שליחותה¹³). ההוא גברא דקביל פרדיסא מחבריה בעשרה דני חמרא תקיף ההוא חמרא סבר רב כהנא למימר היינו מתני' לקתה נותן לו מתוכה אמ' ליה רב אשי לרב כהנא מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותה¹⁴). ומודה רב אשי בעינבי דאקרוס¹⁵) ושדה שלקתה בעומריה דכי לקתה נותן לו דמי מתוכה. המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרענה חטים, חטים יזרענה שעורים, רשב"ג אומ' קטנית לא יזרענה תבואה לא¹⁷) יזרענה קטנית¹⁸) אמ' ליה והא תנן תבואה יזרענה

(1) צ"ל: בוי. — (2) צ"ל: ישבעו [תהלים ל"ז י"ט].

(3) שם דף ק"ו ע"ב.

(4) צריך להוסיף: כרבי.

(5) לפנינו בגמרא: בתלת זימני הוה חזקה.

(6) צריך להוסיף: ואכלה חגב.

(7) צ"ל: מצי אמר.

(8) כ"ה ברי"ף ועי' דקדוקי סופרים.

(9) צ"ל: כימה.

(10) צ"ל: ר' יהודה.

(11) צריך להוסיף: אסתכר נהר מלכא סבא.

(12) צ"ל: מאי כי.

(13) וכ"ה ברי"ף ועי' בדקדוקי סופרים.

(14) צריך להוסיף: הכא עבדא ארעא שליחותא.

(15) צ"ל: דכרום כמ"ש ברי"ף ולפנינו בגמרא: דכדום. ועי' ערוך השלם ערך כדום.

(16) צ"ל: אוסר.

(17) מלת "לא" צריך למחוק, והיא ברי"ף כ"י עי' דקדוקי סופרים.

(18) צריך להוסיף כמ"ש דף ק"ז: מתני ליה ר' יהודה לרבין תבואה לא יזרענה קטנית

[והוא כג' מהר"ם סביב הרי"ף].

Sepher Haschetarot.

קטנית אמי ליה לא קשיא הא לן והא להו. המקבל שדה מחבירו¹) שנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו קורות שקמה. קבלה ממנו שבע שנים זורעה שנה ראשונה פשתן ואין²) לו בקורות שקמה. אביי אמי בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו. ורבא אמי אפילו בשבח שקמה אין לו והלכתא כרבא. רב פפא קביל ארעא לאספסתא קרחו בה תאלי כי קא מסתלק אמי להו הבו לי שבחאי אמי ליה שישא בריה דרב אידי דיקלא ואלים בעימר³) שבחיה אמי ליה התם לאו אדעתא דהכי נחת אנא אדעתא דהכי נחיתנא כמאן כאביי דאמי בשבח שקמה יש לו אפי' תימא כרבא התם לית ליה פסידא הכא אית ליה פסידא אמי ליה מאי פסידך ידא דאספסתא שקול ידא דאספסתא וזיל, אמי ליה כורכמא רישקא רביי אמי ליה גלית אדעתך למשקל ואסתלוקי עבדת שקול כורכמך רישקך וזיל אין לך אלא דמי עצים בלבד. רב ביבי בר אביי קביל ארעא וגדרה⁴) משוניתא קרחא בה זרתא בההיא משוניתא כי קא מסתלק אמי להו הבו לי שבחאי אמי ליה משום דאתאי ממולאי אמרי מילי מוליאתא אפי' רב פפא לא קאמי אלא דאית ליה פסידא הכא מאי פסידא אית ליה דהא⁵) במקום דליתיה ראוי לזריעה קרחא זרתא. ההוא שתלא דאמר אי מפסידנא מסתליקנא אפסיד רב יהודה אמי מסלקינן ליה בלא שבחא רב כהנא אמי יהבינן ליה שבחא ומסלקינן ליה, ומודה רב כהנא דאי אמי מסתליקנא בלא שבחא דמסתליקנא בלא שבחא. רבא אמי אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, ורבא אמי מאי שנא מיהא דתנן אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא, התם מאי דאפסיד משלם הכא מאי דאפסיד מנדינן⁶) ליה ואידך יהבינן ליה. דניא שתליה דרבינא הוה אפסיד וסלקיה אתא לקמיה דרבא אמי ליה חזי מר מאי קא עביר אמי ליה שפיר קא עביר לך והא לך אתרי⁷) בילא צריכת לאתרוויי רבא לטעמיה דאמי רבא מיקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא וספר מתא כולהו כמותרין ועומדין דמי וכללא דמילתא כל פסידא דלא הדר כמותרה ועומד דמי. אמי⁸) רב מניומיה בריה דרב רחומי באתרא דשקיל שתלא פלגא ואריסא תילתא האי שתלא דבעי איסתלוקי יהבינן ליה שבחיה ומסלקינן ליה כי היכי דלא ליפסיד בעל הבית. ופירש הנאון ר' יצחק ז"ל היכי דמי כגון דהוה ליה שבחא י"ב סלעים לשתלא שיתא ולמאריה דארעא שיתא ואי בעי שתלא לסלוקי שקיל אריסא דנחית בדוכתיה תילתא דאינון ד' סלעים פשו להו מי"ב סלעים אשקיל מארי ארעא מינייהו שיתא אלפי⁹) דאינון¹⁰) ריבעא דתמניא ודנקא ד"ב שקיל להו שיתלא והיינו דקאמי ריבעא הוא דנקא כי היכי דלא ליפסיד בעל הבית ממנאתיה כלום. אריס¹¹) אומי למחצה ירדתי ובעל הבית אומי לשליש הורדתיו מי נאמן רב יהודה אומי בעל הבית מהימן ורב נחמן אמי הכל כמנהג המדינה והלכתא¹²)

(1) שם דף ק"ט.

(2) צ"ל: ויש.

(3) צ"ל: בעי מר.

(4) כ"ה גם ברי"ף, ולפנינו בגמרא: ואהדר ליה. ועיי' דקדוקי סופרים.

(5) הוא מרי"ף.

(6) צ"ל: מנכינן.

(7) צ"ל: לא אתרי בי, לא.

(8) שם דף ק"ט ע"ב.

(9) צ"ל: סלעי.

(10) צריך להוסיף כמ"ש ברי"ף: מנאתא דיליה פשו ליה תרי סלעי דאינון.

(11) שם דף ק"י.

(12) כ"כ הרי"ף.

כרב נחמן. המקבל¹) שדה מחבירו לשבע שנים בשבע מאות דינרין אין השביעית מן המנין, שבוע אחד בשבע מאות דינרין השביעית מן המנין. וזהו נוסח שטר שיתלא²).

יודעים אנו עדים החתומים למטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו מכל אחד ואחד ממנו ותנו לו לאבירנו³) להיות בידנו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו בלא שום זכר אונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ובעין יפה ונתרצינו שנינו שנתתי לו אני פלוני בן פלוני קרקע פלוני שלי שהוא במקום פלוני בסימניו ובמצדיו כדי שיטע אותו ויעשנו כרם פרס נטוע יפה ויעבוד אותו עבודה יפה בכל שנה ושנה ויהן לי מחצית מכל הפירות והענבים שיצאו ממנו בכל שנה ושנה ומחצית מכל העצים שיחטכו מהן מן האילנות והגפנים שקורין אותן שביסתא⁴) וקבל פלוני זה השתלא על עצמו בקנין נמור ונתרצה ולקח קרקע זו לשתלו אותו וליטענו ולעבוד אותו עבודה יפה וכך אמר לנו פלוני זה אנא אקום ואטע ואשתול ואחפור ואטרח ואעבוד ואשקי⁵) ואכיר⁶) ואחתוך וזמורות ואכניש יתהון ותשקול אנת פלגא ואנא פלגא ואטרח נמי עד דאבציר ענבי ופירי ותיתי את ותשקול בארעך פלגא ואנא בעמלאי ובלאותי ובנפקת ידי פלגא ואם אוביר ולא אעבוד אשלם במיטבא ושאר תנאין הללו שריר ומקויים דנהינין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כשופסי דשטרי, וקנינא אנו עדים מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל התנאין הכתובים לעיל במאנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד ונתננו ביד פלוני ופלוני מהן להיות ביד כל אחד לראיה ולזכות. והכל שריר וקיים. ושטר שוכר כותבין אותו נמי על זה הדרך אלא שכות' בה ושכרתי ממנו שדה פלוני בכך וכך וזו בשנה ואתן לו בכל שנה וזוים הללו ויהיו כל הפירות היוצאין מן השדה שלי ולא יהא לבעל הקרקע בהן כלום כי כבר נסתלק מפירות קרקע זה בזוים הללו בכל שנה וכו'. והמקבל והחוכר כותבין נמי נוסח השטר על האי ענינא דכתבין לעיל בשטר שתלא על פי העניין שמקבל אותה וחוכר אותה הימנו אלא בשטר מקבל כותב ואנא אקום ואכיר⁶) ואורע ואחצוד ואעמר וארוש ואדרה⁷) ואוקים כריא קמא ותיתי את ותשקול פלגא או תילתא או ריבעא על פי התנאי שביניהן ואנא בעמלאי ובנפקות ידי אשקול פלגא או תרי תילתי או תילתא או ריבעא על פי התנאי שביניהם. ובחוכר כותבין הכי ואתן לך משדה זו עשרה כורין בשנה ובין עושה הרבי ובין עושה מעט הכל שלי ואפי' חס ושלוס לא יצאו ממנה אפילו עשרה כורין בשנה אתן לך משלי עשרה בכל שנה ושנה כל זמן שחכירות זה קיים וכו'. וכל שופרא דשטרא וכו'.

והשטר האחד וששים הוא שטר שובר.

וכבר פירשנו לעיל בענין סמפון שאעפ"י שהשובר והסמפון אחד הם בין שובר וסמפון והשובר הוא נעשה על שטר חוב שנאכר שכותבין עליו שובר כי אולי

¹ דף ק"י ע"ב.

² ע"י בס' העטור ד"צ דף מ' וד"ל ד' כ"ב.

³ אולי: לכל אחד ממנו. כמ"ש בס' העטור: לכל חד מננא.

⁴ שבשתא. ע"י בערוך ערך שבש, ובס' העטור: שיבשא.

⁵ בס' העטור: ואישפי.

⁶ צ"ל: ואכיר.

⁷ צ"ל: ואדרה. ע"י לעיל. גם בס' העטור ואידרי.

שלא ימצא היום או מחר ויתבעוהו היורשין או הוא בעצמו ונעשה נמי על מי שהוא במדינה אחרת ואין שטר חובו אצלו ופורע הלווה ממנו שכות' לו שובר על השטר עד שילך למדינתו ויחזירנה לו. ונעשה נמי על מי שפרע מקצת חובו וכותב¹) השטר אצל המלוה שכותב לו שובר במקצת שפרע לו ואעפ"י שהוא דבר זה פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי הא קיימא לן דכותבין שובר וכדתנן בפי' גט פשוט²) מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומ' יהליף ר' יוסי אומר יכתוב שובר, אמ' ר' יהודה נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים אמ' לו ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כחו של זה, ומסקנא³) דכותבין⁴) שובר דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אפי' למאן דאמ' כותבין השובר הני מילי אפלגא אבל אכולה לא ולא היא אכולה נמי כתבין כי הא דרב יצחק בר יוסף וכו'. וזהו נוסח שטר שובר⁵).

יודעים אנו עדים חתומי מטה ערות ברורה שאמ' לנו פלוני בר פלוני הונו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שכבר נשתלמתי ממנו כך וכך דינרין שהוא חייב לי מזמן פלוני ולא נשתייר לי אצלו לא משהו זון ולמעלה ולא משהו זון ולמטה אלא הכל נשתלמתי ממנו עד גמירא ואותו השטר שהיה לי עליו מסך זה ומזמן פלוני בכל מקום שהוא שתמצא פרוע הוא ובטל לגמרי וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן ובת אח ואחות רחוק וקרוב יהודי וארמאי יורש ונוחל אכיל נכסי ופרע חובות⁶) דאתי ברשותי ושלא ברשותי כהרשאתי ושלא בהרשאתי דיקום ויטעון ויהנה ויערער וישתעי שום דינא ודברים בעולם על פלוני זה או על הבאים מכתו מחמת אותו שטר חוב שנוכר שנשלתי ממנו זה המזון הנזכר יהיו הבריו בטלין ומבוטלין וחשובין למנא דחסף תביר דלית ליה ממשא וכל שטר וזכות שיצא מתחת ידי או מתחת ידי יורשי אחרי על פלוני זה או על הבאים מכתו מחמת אותו שטר יהיו שביתין פסולין בטלין קרועין ומקורעין לא שרירין ולא קיימין כי באותו שטר פרוע הוא לגמרי בכל מקום שהוא והרי הוא בטל ומבוטל וכל מודעי ותנאי ומודעי דמודעי ומודעי הנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרתי ושעתידה אני למסור על שובר זה בטלין ומבוטלין בכל לישני ודבורי דמבטלין בהון רבנן מודעי ותנאי ואיכא נמי מאן דכתי' ביה הכי וכולן מכרתים לפלוני זה בפרוטה, וכך אמ' לנו פלוני דנן אחריות וחומר שובר זה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי שוברא אלא כאחריות וחומרי כל שטרי שוברין והודאות וקבלות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם כדת וכהלכה, וקנינא מפלוני זה לפלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר ומקיים. ואם הוא שובר במקצת השטר כותבין בו הכי מחמת שבטלתי וקבלתי ממנו מאותו שטר פלוני שהיה לו עלי מחויק כך וכך דינרין ועבשיו נטלתי מאותן הדינרין כך שיעור חצי השטר או שלישייתו או כפי מה שהוא הסך והרי הוא נבטל לגמרי שעבור חצי אותו השטר שהיה לי עליו ולא יהא כח באותו

(1) אולי: ומונת.

(2) בבא בתרא ד' ק"ע ע"ב.

(3) כ"כ הרי"ף.

(4) דף קע"ב.

(5) עיי' בס' העטור ד"ו ד' כ"ה ע"ג וד"ל ד' י"ד ע"ג גם מחזור ויטרי עמוד 796.

(6) עיי' "הפסגה" קובץ ג' חוברת א' עמוד 50 שורה 22: "...לי (והרא"א תרככי הגיה:

בעלי) נכסין ורישן רשותי ופרע חובתי". ולפי מה שנמצא פה אולי צ"ל שם: "אכלי נכסין".

השטר לגבות ממנו ומיורשיו לא הוא ולא יורשיו אלא חצי סך השטר כי החצי הסך האחר פרע לי אותו השטר מעכשיו לגמרי ולכך אני מבטל בפניכם בקנין גמור חצי השטר והרי הוא בטל ופרוע ולא יהא כח באותו המחצית הפרוע לעולם וכי עד סוף השטר.

והשטר השנים וששים הוא שטר מתנת שכיב מרע.

והיא מחלקת לדרכים הרבה כי אין העדים כותבין אלא מה שצוה להם הנותן או שקנו מידו ואין זה מקומו להאריך כאן כי בסיעתי דשמיא אנו עתידין לפרשו בהלכות מתנת שכיב מרע ומצוה מחמת מיתה להחזיר הסדר במקומו בענין השטרות כתבין הכא קצת והוא מה ששינונו בפר' מי שמת¹ שכיב מרע שכת' נכסיו לאחרים שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת מאי טעמא דאולינן בתר אומדנא דאי הוה ידע דחיי לא הוה כתב כלל לכולהו נכסיה לאחריו אבל אי שייר קרקע כל שהוא אמרינן למיסמך עליה שייירה הילכך מתנתו קיימת אמ' רב יוסף בר מניומי² אמ' רב נחמן שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחריו רואין אם במחלק פיי שנתן לזה ולזה בבת אחת שלא נמלך בין לזה ולזה ולא שתק בין נתינה לנתינה מת קנו כולן שהרי לא חזר עמד חזר ככולן שהרי הוא כש"מ שכת' נכסיו לאחרים ולא שייר כלום אבל אם זה השכיב מרע הוא כנמלך כמי שנתן לזה ושותק ואח"כ נמלך ונתן לשני וכן לשלישי וכן לכולן מת קנו כולן ואפי' האחרון שהרי לא חזר בו עמד אינו חוזר אבל בראשון³ כי בראשונים שייר מקרקעותיו מה שנתן לאחרון ומקשינן ודילמא לכולם גמור בלבו לתת להם ולהקנותם כאחד וזה שנראה שנמלך לאו נמלך הוא אלא עיוני קא מעיין. ותריצין בתמיהא⁴ דשכיב מרע מידק דייק והדר יהיב. אמ' רב יוסף⁵ בר מניומי אמ' רב נחמן שכיב מרע שכת' נכסיו לאחרים ועמד אינו חוזר חיישינן שמא יש לו נכסיו במדינה אחרת אלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת היכי משכחת לה אמ' רב חמא באומר כל נכסי אלו, מר בר רב אשי אמ' במוחזק, והלכתא כהני פירוקי. איבעיא להו חזרה במקצת הויא חזרה בכולהו או לא, פיי כגון שאין לא אלא שדות שלש והוא שכיב מרע ונתן כולן לראובן ואח"כ אמ' השרה האחת תהיה לשמעון והשתים שהן נתונות לראובן כבר לא הזכירן בשעת חזרה בשדה האחת שנתן לשמעון מיהו כאלו חזר גם בשתי שדות הנותרות או לא, ובעיין אלו אינה אלא היכא שמת דהיכא דעמד לא צריך מילתא דמתנה בלא שיור היות לראשון וכי והלכתא חזרה במקצת הויא חזרה בכולה דתניא כולן לראשון ומקצתן לשני שני קנה ראשון לא קנה מקצתן לראשון וכולן לשני ראשון קנה שני לא קנה, ומשכחת לה לרישא בין בשמת בין בשעמד והא דקני מיניה וסופא לא משכחת לה אלא בשעמד דאי בשמת שני⁶) קנה ראשון לא קנה דהא הדר ביה מקמא⁶ הילכך לא משכחת לה אלא בשעמד והא דקנו מיניה, אמ' רב ששת יטול יוכה יחזיק יקנה כולן לשון מתנה הן.

¹ בכא בתרא ד' קמ"ו ע"ב.

² ד' קמ"ח ע"ב.

³ צ"ל: אלא באחרון.

⁴ צ"ל: סתמיה. עיי' ביד רמ"ה דף רכ"ג.

⁵ וכ"ה בר"ף. ובגמרא ר' אחא. וכ"כ ביד רמ"ה שם.

⁶ כ"ה בר"ף כ"י כמ"ש בדקדוקי סופרים. אמנם בדפוס (מלבד קושט' וויניציא): ראשון

קנה מקצת ושאר הנכסים לשני.

במתניתא חנא אף יחסין וירש בראוי ליורשו ויוחנן¹) בן ברוקא היא, ויהנה בהן (ויראה בהן²) וישען בהן אלו השני³) לשונות עלו בתיקו, אי קני אי לא קני, וכת' נאון דלא קנה. ירושלמי⁴) ר' יוחנן בשם ר' ינאי עשו דברי שכיב מרע ככריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו החולי.

פי' קרקע כלל⁵) שהוא מתנתו קיימת וכמה כל שהוא כדי פרנסתו וליתה לדרב יהודה⁶) מדרכה⁷) אמ' רב נחמן דאמ' חמשה עד שיכתבו כל נכסיהם ואלו הן שכיב מרע עבדו ואשתו ובניו ומברחת דשמעת מיניה דשיוור מידי בכולהו הוי שיוור ולא בעינן כדי פרנסתו ושכיב מרע היא הא דאמ' רב יהודה דתנן שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים שייר קרקע כל שהוא וכו' ולא דוקא נמי קרקע אלא אפי' מטלטלי הוי שיוור לבד מכתובת אשה דמקרקעי תקינו רבנן מטלטלי לא תקינו רבנן, והשתא נמי דתקינו רבנן בתראי למנבא מטלטלי אפילו לכתובת אשה הוי שיוור⁸). אימיה⁹) דרב זוטרא בר טוביה כתבתינהו ליכי¹⁰) לנכסה לרב זוטרא בריה אמ' דבעינא אינסובי לרב זביד לסוף אינסיב' ואיגרש' אתיא לקמיה דרב ביבי בר אביי אמ' משום אינסובי הוא והא אינסיבא, אמ' ליה לרב הונא¹¹) בריה דרב יהושע משום דאתו ממולאי ואמרי¹²) מילי מוליא אתא אפי' למאן דאמ' מברחת קני הני מילי היכא דלא גליא דעתיה הכא הא גליא דעתיה, אימיה דרמי בר חמא כתבתינהו לנכסי באורתא לרמי בר חמא ובצפרא כתבתינהו לרב עוקבא בר חמא ומתה¹³) אזל רב עוקבא בר חמא לקמיה דרב נחמן¹⁴) אמ' ליה מאי טעמא אוקמיה לרב עוקבא בר חמא בנכסיה אי משום דהדרא בהא הא שכיבא אמ' ליה הכי אמ' שמואל כל שאלו עמד חוזר¹⁵) במתנתו אימר דאמ' שמואל לעצמו לאחר מי אמ' אמ' ליה בפירוש אמ' שמואל בין לעצמו בין לאחר. אימיה דרב עמרם הוה ליה מלונא דשטרי כי קא שכבה אמרה להו לעמרם ברי אתא אחוהי לקמיה דרב נחמן א"ל והא לא משך אמ' ליה¹⁶) דברי שכיב ככתיבין וכמסירין דמי. אחתיה דרב דימי בר יוסף הוה ליה עיסקא¹⁷) בפרדיסא כל אימת דהוה חלשה הוה מקניא ליה ניהליה וכי קיימא הדרא בה זימנא חדא חלשה שלחה ליה תא קני כל היכא דבעית אתא שייר וקני מיניה¹⁸) כי קיימא הדרא בה אתא לקמיה דרב נחמן שלח ליה לא אתא¹⁹)

(1) צ"ל: ור' יוחנן.

(2) צריך להוסיף: ויעמוד בהן.

(3) צ"ל: ארבע. היינו ד' במקום ב'. וביד רמ"ה: ואלו כלן עלו בתיקו.

(4) כתובות פ"א. מובא גם בס' העטור ד"ו דף צ"ז וד"ל דף נ"ו.

(5) צ"ל כל (בבא בתרא ד' קמ"ט ע"ב).

(6) לשון הרי"ף.

(7) צ"ל מדרכא (ד' ק"ג ע"ב).

(8) עכ"ל הרי"ף בשנויים מועטים.

(9) בבא בתרא ד' קנ"א.

(10) מיותר. — (11) צ"ל: רב.

(12) צ"ל: אמריתו.

(13) צריך להוסיף: אזל רמי בר חמי לקמיה דרב ששת אוקמי בנכסי.

(14) צריך להוסיף: אוקמי בנכסי, אזל רב ששת לקמיה דרב נחמן.

(15) צריך להוסיף: חוזר.

(16) צ"ל: להו.

(17) צ"ל: פיסקא כמ"ש ברי"ף, ובגמרא פיסקתא וכתב הרשב"ם כמו פיסקא. ובס' העטור

ד"ו דף צ"ז ע"ד: קרנא (ד"ל ד' נ"ז ע"ז).

(18) צ"ל: מינה. — (19) צריך להוסיף: אמר.

מאי אייתי הא שיירי וקנו מינה שלח ליה אי לא אתית מחינא לך בסילוא דלא מבע דמא אמ' להו לסהדי¹ הוה מעשה אמרו ליה² ווי דקא מיתה הא איתתא אמ' להו א"כ הוה מצוה מחמת מיתה ומצוה מחמת מיתה חוור. גרסינן בפר' מי שאחזי³ אמ' ר' אלעזר שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה וסוגיא דשמעתא התם בשלא עמד והלך על משענתו אבל עמד והלך על משענתו בין חולי לחולי אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת מתנתו מתנה ואם לאו אין מתנתו מתנה, ואם הלך בשוק בלא משענת אין מתנתו מתנה. איתמר⁴ מתנת שכיב מרע במקצת אמ' רב נחמן הרי היא כמתנת בריא ובעיא קנין. איתיביה רבא לרב נחמן שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת מאי לאו⁵ דקנו מיניה אי הכי אימי סיפא לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת ואי דקנו מיניה אמאי לא אמ' ליה הכי אמ' שמואל שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים אעפ"י שקנו מידו אם עמד חוור בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמית ואם עמד אינו⁶ חוור, מצוה מחמת מיתה לא בעיא קנין והוא דמית עמד חוור ואע"ג דקנו מיניה, הא דאמ' שמואל⁷ שכיב מרע שכת' כל נכסיו לאחרים אעפ"י שקנו מידו אם עמד חוור בידוע שלא⁸ היה קנין אלא מחמת מיתה דשמעת מינה טעמא דלא⁹ עמד הא עמד¹⁰ קני ואוקימנא במיפה את כחו והיכי דמי מיפה את כחו אמ' רב חסדא דכת' לה וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דאז אי¹¹ לא קני דכיון דכת' בה קנין שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה¹²). פשיטא כת' לזה וכת' לזה היינו דכי אתא רב דימי אמ' דייתיקי מבטלת דייתיקי. כתב וזיכה לזה וכת' וזיכה לזה מאי אמ' רב ראשון קנה ושמואל אמ' שני קנה, רב אמ' ראשון קנה הרי הוא כמתנת בריא, ושמואל אמ' שני קנה הרי הוא כמתנת שכיב מרע והלכתא כשמואל. בסורא מתני הכי, בפומבדיתא מתני אמ' ר' ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבי שכיב מרע שכת' וזכה וקנו מידו מהו אמ' ¹³ להו אין לאחר קנין כלום ולא מצי למיהדר ביה בין לעצמו בין לאחר. ההיא¹⁴ דכתבה לכולהו נכסה וקנו מידו¹⁵ אתא לקמיה דרב הונא אמ' לה מאי אעביד לך דלא אקנית כדאקנו אינשי הא קא מפרשי רבנן¹⁶ דעל ידי זיכוי וקנין הות ומשום הכי לא מצי למהדר בה. ההוא דהוה כת' בה בחיים ובמות רב אמ' הרי היא כמתנת שכיב מרע דמיכת' בה במות לאחר מיתה

(1) צריך להוסיף: היכי.

(2) צריך להוסיף: אמרה הכי.

(3) גיטין ד' ע"ג ומובא פה ברי"ף.

(4) בבא בתרא ד' קנ"א ע"ב.

(5) צריך להוסיף: דלא קנו מיניה, לא.

(6) עיי' ברי"ף.

(7) לשון הרי"ף.

(8) ב"ב ד' קנ"ב ע"ב.

(9) צ"ל דעמד.

(10) צ"ל: לא עמד.

(11) דא ואי.

(12) עכ"ל הרי"ף.

(13) שלח.

(14) שם ד' קנ"ג: דקנו מיניה.

(15) כ"ה ברי"ף. ועיי' בס' העשור ד"ו ד' צ"ח ע"ב וד"ל ד' נ"ז ע"ד שהביא שני הנוסחאות.

(16) כ"כ הרי"ף.

הוא והאי דכתי' בחיים סימנא לחיים ושמואל אמ' הרי היא כמתנת בריא מרכתי' בה מחיים הוא⁽¹⁾ ובמות כמאן דאמ' מעתה ועד עולם. אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב ואמ' רבה⁽²⁾ ואי כתבה מחיים קני. אמ' אממר לית הלכתא כרבא אמ' ליה רב אשי לאממר פשיטא דהא אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב מהו דתימא מחיים מודה קמ"ל. וכתב אחד מן המחברים ז"ל הכי תדע דמתנת שכיב מרע במצוה מחמת מיתה יש בה ארבעה דרכים כשעמד ויש בה ארבעה דרכים כשמת. הדרך הראשון ניתן במקצת ומחמת מיתה ובקנין שלא הקנין⁽³⁾ כלום להיכא שעמד כי ההיא עובדא דאהתיה דרב דימי שהיה בקנין ובשיוור ואסיקנא דלא קנה. הדרך השני הניתן במקצת ומחמת מיתה ובלא קנין דודאי וברור שאם עמד חוזר דיש לומי בקנין יכול לחזור כל שכן בלא קנין. הדרך השלישי נותן כל נכסיו ובקנין מצוה מחמת מיתה דיכול לחזור דהשתא היכא שהוא בשיוור ובקנין יכול לחזור כל שכן היכא שאינו בשיוור שהקנין לא יועיל וחוזר. הדרך הרביעי נותן כל נכסיו מצוה מחמת מיתה ובלא קנין דכל שכן שאם עמד שיכול לחזור דהשתא בקנין יכול לחזור כל שכן בלא קנין. והיכא שמת אתה מוצא בו נמי ארבעה דרכים. הדרך הראשון מצוה מחמת מיתה שנתן מקצת נכסיו בלא קנין ומת קנה הכל המקבל מתנה וכמו שאמרנו לעיל מצוה מחמת מיתה לא בעי קנין והוא דמית. הדרך השני מצוה מחמת מיתה שנתן מקצת נכסיו בקנין ומת דודאי שקנה מקבל המתנה דהשתא בלא קנין קנה כל שכן בקנין. הדרך השלישי מצוה מחמת מיתה שכתב כל נכסיו בלא קנין ומת שקנה מקבל המתנה דכיון שמחמת מיתה הוא גמר ומקנה מאחר שמת דעד כאן אין אנו אומרים במי שכת' כל נכסיו לאחרים שאם עמד חוזר דבירוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה אלא בזמן שעמד אבל אם מת קנה. הדרך הרביעי מצוה מחמת מיתה שנתן כל נכסיו ובקנין ומת דודאי שקנה דהשתא בלא קנין קנה כל שכן בקנין. נמצאו כל המדות הללו שיש בו שוות ואתה מוצאם בכלל אחד כי האי גוונא מתנת שכיב מרע שהוא מצוה מחמת מיתה בין במקצת בין בכל הנכסים בין בקנין בין שלא בקנין אם עמד חוזר בכלו ואם מת קנה מקבל מתנה וחוזר בו שפירשנו בין לעצמו בין לאחר יכול לחזור ובין שתהיה החזרה לאחר שעמד ובין שתהיה החזרה והוא בתוך החולי ולא שנא לעצמו ולא שנא לאחרים יכול לחזור וכשם שאלו עמד חוזר כשהוא בתוך החולי נמי חוזר והלכה בכל הני דרכים שפירשנו. ובמתנת שכיב מרע שאינו מצוה מחמת מיתה אתה מוצא נמי ארבעה דרכים כשעמד וארבעה דרכים בשמת. הדרך הראשון שכיב מרע שנתן מקצת נכסיו בלא מצוה מחמת מיתה וקנו מידו אם עמד אינו חוזר שהיא היא כמתנת בריא. הדרך השני שכיב מרע שנתן מקצת נכסיו בלא מצוה מחמת מיתה ולא קנו אם עמד חוזר שהרי העמיד רב נחמן משנתנו שאנו אומרים בה שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת בשקנו מידו ועוד דעד כאן לא קאמי' שכיב מרע שאם עמד אינו אלא בקנין אבל בלא קנין לא. הדרך השלישי מתנת שכיב מרע בלא מצוה מחמת מיתה ובכל הנכסים ובקנין ועמד שהרי הוא חוזר וכמו שהעמדנו משנתנו לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת ואע"ג דקנו מידו, ובדרך זה מחלוק' דרב ושמואל בארכבא אתרי רגשי⁽¹⁾ דרב סבר אם עמד אינו חוזר לפי שיש שם קנין ושמואל סבר בירוע

(1) צ"ל: מהיום הוא דקאמר כמ"ש ברי"ף, אמנם בגמרא: מחיים הוא דקאמר.

(2) צ"ל: רבא.

(3) הקניא.

(4) צ"ל רכשו (שם דף קנ"ב).

שלא היה קנין אלא מחמת מיתה ואם עמד חוזר. הדרך הרביעי מתנת שכיב מרע בלא מצוה מחמת מיתה ובכל הנכסים ובלא קנין ועמד דודאי שאם עמד חוזר דהשתא בקנין חוזר כ"ש בלא קנין. נמצאו ארבעה דרכים הללו הראשונות בלבד הוא דאמי' בה שאם עמד אינו חוזר והשליש כולן שוות שאם עמד חוזר. ואתה מוצא בה ארבעה דרכים כשמת. הדרך הראשון מתנת שכיב מרע במקצת בלא מצוה מחמת מיתה ובקנין ומת דודאי קנה כדאמר'י והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמית. הדרך השני מתנת שכיב מרע במקצת בלא מצוה מחמת מיתה ובלא קנין ומת לא קנה מקבל המתנה מאדר שפסקנו דבעי קנין ואע"ג דמית. הדרך הג' מתנת שכיב מרע בכל הנכסים שאינו מצוה מחמת מיתה ובקנין ומת זו היא נמי שחלקו בה רב ושמואל וקבענו הלכה כשמואל ודרך זו יש בה שני עניינים הראשון אם לא היה במיפה את כחו לא קנה ואפי' שמת הנותן. והענין השני אם היה במיפה את כחו קנה הכל המקבל. הדרך הד' מתנת שכיב מרע בכל הנכסים שאינו מצוה מחמת מיתה ובלא קנין ומת לפי הדקדוק שדקדקנו למעלה קנה מקבל המתנה. ופי' רבי' שמואל (בן חפני' ¹) גאון ז"ל דכל המזכיר שם מיתה בשעת המתנה הוא הנקרא מצוה מחמת מיתה כגון שמזכיר ואומ' מפחד אני מן המיתה או שאמ' מפחד אני שמא תבא עלי המיתה פתאום כדגרסינן ²) הרי זה גיטיך מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת רואין אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט ואם לאו אינו גט. וגרסינן לבתר הכי גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר, ורב נחמן שאמ' לסהדי ³) היכי הוה אמרה ליה ואמ' ווי דקא מתה ההיא איתתא ואמ' אם כן מצוה מחמת מיתה הוא ומצוה מחמת מיתה חוזר. ועוד פסק ואמ' דהיכא שניתק מחולי לחולי ולא היה בריאות בין שני החולאי' ומת מן החולי השני נתקיימה המתנה דאמי' שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה וכמו כן היה שיוצא להרג ושנתן מה שנתן הרי זה דינו כדין מצוה מחמת מיתה כדגרסינן ⁴) נניבא יוצא בקולר הוה כי קא נפיק אמ' ארבע מאה זוזי מחמרא דנהר פניא. אמ' רב זירא אי דרא ⁵) ר' אבינא לסלתיה ואול לגביה רב הונא בריה ואמ' גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד נמי חוזר, ומה גיטו אע"ג דלא אמ' תנו אף מתנתו כיון דאמי' תנו אע"ג דלא קנו מיניה. מתקיף לה ר' אבא ואימי' מה מתנתו ישנה לאחר מיתה אף גט לאחר מיתה, אלא רב אבא הכי קא קשיא ליה מתנת שכיב מרע במקצת היא ושכיב מרע במקצת בעיא קנין מכלל דרב הונא סבר לא בעיא קנין והא קיימא לן דבעיא קנין אלא ר' אבא הכי קשיא ליה חמרא לא קאמי' דמי חמרא לא ⁶) ואידך מחמרא כדי ליפות את כחו. שלחו מתם מחמרא כדי ליפות את כחו, ואם יש על המשיב לשאור ⁷) והא גרסינן דרבא ורבינא ⁸) לא סבירא להו הא דרב הונא לענין הגט קאמי' דיש לומי גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה אבל לענין מתנה מסבר סבירא להו. ונוסח מתנת שכיב

(1) מובא בקצור גם בס' העטור ד"ו ד' צ"ח וד"ל ד' נ"ז ע"ב.

(2) גיטין ד' ע"ב ע"ב.

(3) בבא בתרא ד' קנ"א.

(4) גיטין ד' ס"ה ע"ב.

(5) אולי אידרא.

(6) צריך להוסיף: אמר מחמרא קאמר.

(7) אולי: לשאול.

(8) לפנינו בגמרא (ד' ע"ג): רבה ורבא.

מרע לפי שהוא מתחלק לדרכים הרבה על דעת הנותן אם רצה לעשות בקנין או בלא קנין או בשויר או בלא שויר או במצוה מחמת מיתה ועל כל הדרכים שפירשנו לעיל לפי לא כתבנו נוסח המתנה מבואר כשאר כל הנוסחאות. ויש שכותבין הכי¹).
 אנו עדים החתומים למטה כך היה שנכנסנו אצל פלוני בן פלוני ומצינו אותו חולה ומוטל על המטה ודעתו מיושבת עליו ודבריו ומילוליו בפיו כשאר כל בני אדם המהלכין על רגליהן בשוק ויודע להשיב על הן הן ועל לאו לאו וצוה מחמת מיתה ואמי לנו היו עלי עדים שנתתי לפלוני בר פלוני כך וכך או כל הנמצא לי בעולם מקרקעי ומטלטלי בלב שלם ובנפש חפצה ושיירתי לשאר יורשי ארבעה זווים וסלקתי ידי יורשי סילוק גמור בארבעה זווים ששיירתי להם והשאר הכל הוא לפלוני זה במתנה גמורה ולא יהא רשות לא ליורשי ולא לשום אדם בעולם לערער עליו בכלום ומתנה זו מתנה גמורה התוכה וחלוטאתא שרירא וקיימא כדת וכהלכה גלויה ומפורסמת כדרך כל שטרי מתנות שכיב מרע ברורות וחזקות דנהינות בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, והוברר לנו אנו עדים כי מתוך חולי זה נפטר לבית עולמו וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ומה שצוה אותנו פלוני זה שכיב מרע כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני זה בכל מי²) דכתיב ומפורש לעילא כמו ששמענו מפיו וצוה אותנו ונתננו ביד פלוני זה להיות בירו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ויש נמי שכותבין שטר זה מבריא המהלך על רגליו אם הוא בעת סכנה או מזכיר שם המיתה בשעת המתנה כמו שפירשנו לעיל. וזה השויר שכתתי בהאי נוסחא דלעיל מד' זווים ליורשים הכי מצאנו בנוסחא עתיקא מיהו לעניות דעתין לא חזי לן הכי ואין לשויר זה בזה המקום עיקר, ובסייעתא דשמיא אנו עתידין לפרש האי מילתא בהלכות מתנת שכיב מרע ומצוה מחמת מיתה פי' מבואר באי זה מקום הנז' השויר שצריך לו או באי זה מקום אין צריך. ונשאל הגאון רבי יצחק ז"ל³) אם היתה צוואת שכיב מרע מחמת מיתה בשני עדים והעיד על עצמו העד האחד בקנין⁴) ולא נכתב בצוואה וקנינא מוסף על מתנתא דא כדי שיהא מיפה את כחו צוואה בטלה היא משום שהעיד העד בקנין וחיישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה או לא. תשובה אותה צוואה נכונה היא ואינה בטלה משום שאין סתם קנין לכתובה עומד⁵) ושמה לא נמר להקנותו אלא בשטר אלא כשהיה הקנין בפני שנים, אבל אם היה בפני אחד אינו עומד לכתובה ולא חיישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר. ותו נשאל⁶) שכיב מרע שאמי לשני עדים כתבו וחתמו ותנו ולא היתה העדות בקנין נחשוב כאילו הוא בקנין וניחוש שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר או לא. תשובה אם אמי לשני עדים כתבו וחתמו ותנו זהו ודאי שאומריין בו חיישינן שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה ואם אמי להם אף כתבו וחתמו ותנו הרי הוא כמיפה את כחו. ותו⁷) צריך שיאמר שכיב מרע מהיום ולאחר מיתה כמו שצריך במתנת בריא או לא. תשובה אם מתנת שכיב מרע מחמת מיתה היא צריכה מהיום ולאחר מיתה,

¹ עיי' בס' העטור ד"ו ד' צ"ט וד"ל ד' נ"ו ע"ב. — ² מאי.

³ מובא גם בתשו' הרי"ף סי' י"ט.

⁴ יש להוסיף מש"ש: והשני לא נרמוז.

⁵ ב"ב דף מ'.

⁶ תשו' הרי"ף סי' כ'.

⁷ תשו' הרי"ף סי' כ"א. ואלה התשובות סי' י"ט, כ' וכ"א נמצאו גם בתשו' הגאונים שהו"ל

הרא"א הרכבי סי' ק"מ עמוד 294.

ותוי) זה שאמ' המשנה במתנת שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא דוקא אבל מטלטלי לא או דילמא אפילו אמ' מטלטלי ואם המטלטלין הוי שיור האשה שנתנה מתנה לחוד במתנת שכיב מרע ולא שיירה הימנה כלום נחשוב מה שנשאר אצלה מחוב כתובתה על בעלה שיור ואם עמדה אינה חוזרת, או דילמא כיון שלא נתנה כתובתה לגבות מחיים לא הוי שיור. תשובה. זה שאמ' המשנה במתנת שכיב מרע שיור קרקע כל שהוא לאו קרקע דוקא אלא אפי' מטלטלי הוי שיור כדאמ' חמשה עד שיכתבו²) כל נכסיהם ובכלן שכיב מרע ובכולהו הוי שיור לבר מכתובת אשה מקרקעי תקינו רבנן מטלטלי לא תקינו רבנן³), ומה ששאלת אם נתנה האשה מתנה לחוד במתנת שכיב מרע וכו' שאלה זו אינה צריכה שכל מצוה מחמת מיתה אם עמד חוזר בין שייר בין לא שייר אע"ג דקנו מיניה.

והשמר השלשה וששים הוא שמר שכירות.

והוא שכירות קרקע שהוא נקנה בכסף ובשטר ובחוקה ובקנין נמי שכל הדברים נקנין בקנין חוץ מן המטבע והאשה ואפי' הדברים שאין נקנין בשאר דברים נקנין הם בקנין כל שכן וודאי הדברים נקנה בכסף ובשטר ובחוקה⁴) כגון הקרקעות דין הוא שיהיו נקנין בקנין וקיימי לן כשם שהקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחוקה⁵) כמפורש בהיא מתניתא דמעשרות דמייתנין בגררא בתחלת פ' שנים אוחזין בטלית⁶) איתביה רבא⁷) מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה ואמ' רבן גמליאל עשור שאני עתיד להפריש נתון ליהושע שהוא לוי⁸) והוא יד עניים ומקומו מושכר לו זה מעשר ראשון ועשור אחר שאני עתיד למוד זה מעשר שני נתון לעקיבא בן יוסף שהוא פרנס והוא יד עניים⁹) ומקומו מושכר לו כדי שיוכה בו לעניים ונתקבלו לו שכר זה מזה וכי ר' יהושע ור' עקיבא בצד שדה ר"ג הוו קיימי שהקנה אותם להם ופרקינן ר"ג מטלטלי אנב מקרקעי הקנה להם ומכיון שקבל ר"ג כסף שכירות הקרקע מן הזקנים זכו הם בקרקע עבורם ובכל מה שבתוכו דקיימי לן כשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה, כך שכירות הקרקעות נקנה בכסף ובשטר ובחוקה והאי מתניתא כבר חבטנו עליה כמה חבטים במקומה אבל אין כאן מקומה וגם בתחלת שנים אוחזין לא הובאת אלא אנב גררא וללמד ממנה דין הסנדרונדרות¹⁰)

¹) תשוי הרי"ף סי' כ"ב (גם בתשובות הגאונים הנ"ל סי' קמ"ב) וארבע תשובות הללו שוות בלשונן פה ובתש' הרי"ף — ²) בבא בתרא ד' ק"ג ע"ב.

³) הרא"א הרכבי העיר שם הערה ז' כי מאמר: וכבר קדמו, הנמצא שם, חסר בנדפסות (וגם פה). ויש להעיר ג"כ, כי חסר שם בתה"ג, מה שנמצא בסוף בנדפסות וגם פה: ומה ששאלת אם נתנה האשה וכו' עד סוף התשובה. — והנני להעיר עוד, כי מה שהוסיף שם הרי"ף בסוף התשובה: "וכבר קדמו דברינו בזה בפרק המברחת וכו' אבל השתא דתקיננו רבנן בתראי וכו'" כוונתו למה שכתב בהלכותיו כתובות פרק תשיעי (ד' רכ"ח) כי שם נמצאו דבריו אלה אשר הביאם גם ר"י הברצלוני לעיל עמוד 102.

⁴) קידושין ד' כ"ו.

⁵) צריך להוסיף: כך שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה (בבא מציעא ד' צ"ט רע"ב).

⁶) בבא מציעא דף י"א.

⁷) וכ"ה בפ"י ר"ח. ולפנינו בגמרא: ר' אבא.

⁸) כפ"י ר"ח. ומלות: "והוא יד עניים" יש למחוק פה.

⁹) כ"ה בפ"י ר"ח.

¹⁰) אולי: הסנדרות, היינו שומר ועומד בצד שדהו. ע"י בערוך השלם ערך סנדר שהביא

מתוספתא: סנדר.

ולא עמדו דברים מיהו לפי דרכנו אנחנו למדין מהילוכה ענין השטרות כי דבר ברור שכשם שהקרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה כך שכירות הקרקע נקנה בכסף בשטר ובחוקה, והאידנא שנוהגין לרוחא דמילתא רובא דעלמא לאקנויי כל מיניהו ושכירותיהם בקנין כי פשטו רוב קנאות בקנין עם הכסף והחוקה והשטרות לסלוקי כולהו ספיקי. ובפר' המוכר את הספינה ומי¹) אייתנין להאי מתניתא דמעשרות²) על גמרא דהתא מתניתא דתנן³) המוכר את הפירות לחבירו משך ולא מדר קנה, מדר ולא משך לא קנה, ואם היה פקח שוכר את מקומו וכו'. איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו⁴), תא שמע עשור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו שמע מינה דקני⁵). גרסינן בפר' השותפין⁶) אמ' רב נחמן אמ' בר אבון המשכיר בית לחבירו בביררה⁸) גדולה משתמש בזויה ובכותליה עד אמות⁹) ובעובי הכותל מקום שנהגו אבל בתרביץ אפדני לא, ורב נחמן אמ' אפי' בתרביץ אפדני אבל רחבה שאחורי הכתים לא ורכא אמ' אפי' רחבה שאחורי הכתים. תנינן בפר' השואל את הפרה¹⁰) המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח, בימות החמה שלשים יום ובכרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש, והחנות¹¹) אחד כרכים ואחד עיירות י"ב חדש. רשב"ג אומ' חנות של נחתומין ושל צבעין שלש שנים, מאי שנא בימות הגשמים דכי אגר איניש ביתא לכולהו ימות הגשמי' אגר בימות החמה¹²) כי אגר איניש ביתא לכולהו ימות החמה אגר, אמ' רב יהודה להודיעו קתני והכי קאמי' המשכיר בית לחבירו סתם אינו יכול להוציאו בימות הגשמים מן החג ועד הפסח אלא אם כן הודיעו שלשים יום מעיקרא. תניא נמי הכי כשאמרו שלשים יום וכשאמרו י"ב חדש לא אמרו אלא להודיעו וכשם שהמשכיר חייב להודיע כך השוכר צריך להודיעו דאמי' ליה אי אודען הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא. אמ' רב אסי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני שלשים יום¹³) אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח, אמ' רב פפא¹⁴) אם בא לרבות

(1) צ"ל: נמי.

(2) מעשר שני פ"ה מ"ט.

(3) בבא בתרא ד' פ"ד ע"ב.

(4) קידושין ד' כ"ז.

(5) כ"ה ברי"ף אשר הביא זאת מגמרא דקדושין בהלכותיו בבא בתרא פרק המוכר את הספינה (לדף פ"ו) ואולי מ"ש הר"י ברצלוני: „ובפ' המוכר את הספינה נמי אייתנין להאי מתניתין דמעשרות על גמרא וכו' המוכר את הפירות וכו'“ ואצלנו בגמרא לא נמצא, אולי כוונתו על הרי"ף. או אולי נתחלף לו הגמרא בהרי"ף אשר השתמש בו לרוב. וכבר הראיתי כיוצא בו שכתב ע"פ זכרונו, בפירושו לס' יצירה בהגהותי שם עמוד 281 ועמוד 292, ובס' העטור ד"ו ד' ל"א ע"ג כתב: „גרסינן בפרק השותפין מעשה ברבנן וזקנים וכו' עשור שאני עתיד וכו'“ ושם לא נמצא. ובס' העטור ד"ל ד' י"ח הדפיסו „בקדושין ד' כ"ו“ ולא העירו כי הוא תקון והגהה. ושם בס' העטור כתוב: „גרסינן בפ' שור שנגח את הפרה כשם שקרקע נקנית בכסף“ צ"ל: גרסינן בפ' השואל את הפרה (ב"מ ד' כ"ט).

(6) בבא בתרא ד' ו'.

(7) צ"ל: רבה בר אבון.

(8) צ"ל: בבירה.

(9) צ"ל: ד' אמות.

(10) בבא מציעא ד' ק"א ע"ב.

(11) כ"ה ברי"ף, ובגמרא ובחניות.

(12) יש להוסיף: נמי.

(13) כ"ה ברי"ף.

(14) לפנינו: ר' הונא.

בדמיה מרבה והוא דאיקור בתי לא¹) פשיטא נפל ליה²) עדיפת מינאי זבניה או אירתיה או יהביה במתנה אמ' ליה השוכר לא עדיפת מגברא דאתית מחמתיה כלליה לבריה³) חזינן אי הוה איפשר ליה לאודעינהו לאו⁴) אודעי איבעי ליה אודעיה ואי לא אמ' ליה לא עדיפת מינאי. ירושלמי⁵) תני ללינה אין פחות מיום אחד לשכיתה אין פחות משני ימים לנשואין אין פחות משלשים ואם השכירות לזמן ידוע והניע זמנו אפי' בימות הנשמים הניע⁶) מאי טעמא ידע דוימניה בטבת או בשבט הוא. ההוא גברא דוכן ארבא דחמרא ולא אשכח אתרא לאותובי אמ' לה לההיא איתתא אית לך דוכתא לאוגיריה אמרה ליה לא⁷) קידשה יהבא ליה דוכתא ועייליה אול לביתה כתב ליה גיטא ושדר לה אולא היא ואגרא אנריה⁸) מיניה וביה אפיקתיה ואותביתה בשבילא אמ' רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו. מבעיא⁹) חצר דלא קיימא לאגרא אלא אפי' חצר דקיימ' לאגרא דאמ' ליה לכולי עלמא ניהא לי לאוגירי לך לא ניהא לי דרמי¹⁰) עלי כי אריא עכבא¹¹) ואית דגרסי עאנבא. רשב"ג אומ' חנות של נחתומין ושל צבעין שלש שנים. תנא שהקפן¹²) מפני מרבה. מתני' המשכיר בית לחברו שכיר¹³) חייב בדלת וכנגד ובמנעול וכל דבר שמעשה אומן¹⁴) השוכר עושהו והזבל לבעל הבית אין לו לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירה בלבד. ת"ר המשכיר בית לחברו חייב להעמיד לו דלתות ולפתוח לו חלונות לחזק לו תקרה לסמוך לו קורה שוכר חייב לעשות לו סולם לעשות לו מעקה לעשות לו מרזב ולהטיח לו את נגן. בעו מיניה מרב ששת מוזה על מי והאמ' רב¹⁵) מוזה על חובת הדר היא אלא מקום מוזה על מי אמ' להו רב ששת תניתוה כל דבר שאין מעשה אומן השוכר עושהו והאי נמי לאו מעשה אומן הוא דאיפשר בנוכתא דקנייא. ת"ר¹⁶) המשכיר בית לחברו על השוכר לעשות מוזה וכשהוא יוצא לא יטלנו בידו ויצא ובגוי נוטלה בידו ויצא ומעשה באחד שנמלה בידו ויצא וקבר את אשתו ובניו. מעשה לסתור אמ' רב ששת ארישא. והזבל של בעל הבית במאי עסקינן אילימא בחצר דאגירא ליה לשוכר ותורי לשוכר אמ'¹⁷) של בעל הבית אלא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא וקיימן בהו. מסייע ליה לרי יוסי ברי חנינא דאמ' חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו.

(1) צריך להוסיף: אבל לא אייקור בתי לא.

(2) צריך להוסיף: נפל ליה ביתא א"ל לא.

(3) צ"ל: לבריה.

(4) צ"ל: ולא אודעי. וכ"ה ברי"ף.

(5) מוכא ברי"ף. ושם נמצא עה"ג כי לא נמצא בירושלמי רק בתוספתא ב"מ פ"ח.

(6) ברי"ף: מוציא מיד. ועי' דקדוקי סופרים.

(7) ברי"ף: אי מקדשית לי יהיבנא לך דוכתא.

(8) לפנינו: שקולאי, אמנם כ"ה ברי"ף.

(9) צ"ל: לא מיבעיא.

(10) צ"ל: דדמית.

(11) צ"ל: ארבא.

(12) צ"ל: מפני שהקיפן מרובה.

(13) צ"ל: המשכיר.

(14) צריך להוסיף: אבל דבר שאין מעשה אומן.

(15) לפנינו: ר' מרשיא. ועי' דקדוקי סופרים.

(16) דף ק"ב.

(17) אמאי.

ושכר בית¹) שנחצר הרי אלו של בעל הבית אמ' רב ששת²) זאת אומרת המשכיר בית לחבירו לא השכיר רפת שבה. גרסינן בתחלת פסחים³) בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בשלשה עשר בניסן על מי לבדוק על המשכיר לבדוק⁴) דאיסורא ברשותיה קאי. תא שמע המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה התם הוא⁵) אמ' רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא הכא מאי אמ' להו רב נחמן בר יצחק תניתוה המשכיר בית לחבירו עם⁶) עד שלא מסר לו מפתח חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק ואם משמסר לו מפתח חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק. בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית בארבעה עשר חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נפקא מינה דליתיה להאיך לשוליה ולהטרוחי להאי מאי וכו'. איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו אי הוי כמקח טעות או לא. תא שמע דאמ' אביי לא מיבעיא באתרא⁷) דיהבי אגרא ובדקי דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה. מתני' המשכיר⁸) בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר ומעשה⁹) באחד ששכר מרחין מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה זהוב לחדש ובא מעשה¹⁰) לפני רשב"ג ולפני ר' יוסי ואמ' יחלוקו את העיבור. אמ' רבה¹¹) אי הוה התם הוא¹²) יהיבניה כוליה למשכיר מאי טעמא קסבר תפוס לשון אחרון. ושמואל אמ' בבא באמצע החדש עסקינן אבל בתחלת החדש כוליה למשכיר בסוף החדש כוליה לשוכר מאי טעמא משום דתפיש, ורב נחמן אמ' קרקע בחזקת בעליה קיימא ואע"ג דאתא בסוף החדש כולו למשכיר¹³) ואמ' מדינר זהב לחדש ביי"ב זהובים לשנה כולו למשכיר וקיימא לן כוותיה¹⁴). ושמעינן מינה דליתיה להא דאמ' רב אסתירא מאה מעי מאה מעי¹⁵) אסתירא, אלא כשמואל דאמ' הלך אחר הפחות שבלשונות דמספקא לן אי תפשי לשון אחרון אי תפשי לשון ראשון הילכך הלך אחר הפחות שבלשונות כדקיימי לן דמספיק' לא מפקי' ממונא אבל אי תפשי לא מפקי' מיניה¹⁶) לאחר תפיסה נתבע והני מילי במטלטלי אבל במקרקעי קיימא לן כרב נחמן דאמ' קרקע בחזקת בעליה קיימא ודוקא במילתא דלא עבידא לאנלווי כדבעינן למימר קמן¹⁷). בעו מיניה מר' ינאי שוכר אומ' נתתי משכיר אומ' לא נטלתי על מי להביא

(1) צ"ל: ושברפת.

(2) לפנינו בגמרא וברוי"ף ר' אשי.

(3) דף ד'.

(4) צריך להוסיף: דחמירא דידיה הוא או דילמא על השוכר לבדוק.

(5) הא.

(6) אמ.

(7) צריך להוסיף: דלא יהבי אגרא ובדקי דניחא ליה לאיניש מצוה בגופיה אלא

אפילו באתרא.

(8) ב"מ דף ק"ב.

(9) יש להוסיף: בציפורי.

(10) ד' ק"ב ע"ב.

(11) צ"ל: רב, כמ"ש בגמרא וברוי"ף. ובס' העטור ד"ז ד' ל"ב וד"ל ד' י"ח נדפס בטעות: רבי.

(12) הוה.

(13) יש להוסיף כמ"ש ברוי"ף: ואע"ג דאפיך מיפך.

(14) כ"כ הרוי"ף.

(15) צ"ל: מאה מעי אסתירא.

(16) יש להוסיף כמ"ש: דהוה ליה.

(17) עכ"ל הרוי"ף.

ראיה אימת אילימי בתוך זמנו תנינא ואי לאחר זמנו תנינא דתנן¹) כל שלשים יום בחזקת שלא נתן²) עד שיביא ראיה שנתן³) לאחר שלשים יום בחזקת שנתן²) עד שיביא ראיה שלא נתן²) לא צריכא ביומא דמשלם זימניה, מי עביד איניש דפרע ביומא דמשלם זימניה או לא. א"ר³) יוחנן תניתוה שכיר⁴) בזמנו נשבע ונוטל שכיר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דבעל הבית טרוד בפועליו אבל הכא שוכר מהימן בשבועה. אמ' רב נחמן האי מאן דאוגר ביתא לחבריה לעשר שנין וכתב ליה שטרא וליכא זמן בשטרא⁵) ואמר ליה נקיטת הא חמש שנין נאמן, ואמ' ליה רב נחמן מדעתיה⁶) לדבינא אלא מעתה אוזפיה מאה זוזי בשטרא ואמ' פרעי לך⁷) הכי נמי דמהימן אמ' ליה הכי השתא התם שטרא לגובייאנא קאי אם איתא דפרעיה איבעי לך⁸) למיכת' על נביה אי נמי מיכתב עליה תבנא⁹) אבל הכא אמ' ליה האי דכתבי לך שטרא כי היכי דלא תחוק עלייהו. מתני' המשכיר בית לחבירו ונפל הייב להעמיד לו בית אם היה קטן לא יעשנו גדול גדול לא יעשנו קטן אחד לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחד ולא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהם אלא מדעת שניהם אוקי¹⁰) למתני' בדקאי¹¹) אגודא דנהרא ואמ'¹²) בית כזה אני משכיר לך מהו דתימא האי דאמ' ליה כזה דקאי אגודא דנהרא קמ"ל מאי כזה אמירת¹³) ארכו ורחבו קאמ' ולפי' אם נפל והיה גדול לא יעשנו קטן קטן לא יעשנו גדול אחד לא יעשנו שנים שנים לא יעשנו אחד אבל אם אמ' ליה בית זה אני משכיר ואינו¹⁴) חייב לבנותו ואם אמ' ליה בית סתם אני משכיר לך ונפל חייב לבנותו שנים עושה אחד¹⁵) שלא הוכיר לו אלא בית סתם והוא שקרוי בית. וזהו נוסח שטר שכירות.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמ' לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה והשכרתי לו אותו בית או אותו חנות או אותו שדה שלי הוא במקום פלוני שכירות גמורה בכך וכך לשנה כדי שיפרע לי כך וכך בכל חדש וכבר נטלתי שכירות חדש הראשון או השנים חדשים ומעתה יפרע לי (מכאן) מכאן ואילך בכל חדש וחדש

¹ כ"ה ברי"ף ובגמרא מוסיף: מת האב.

² בגמרא: שנפדה, נפדה.

³ לפנינו: אמר להו ר' יוחנן.

⁴ שם דף ק"ג.

⁵ כ"ה ברי"ף. ובגמרא ליתא: וליכא זמן בשטרא. ועי' בס' העטור ד"ו דף ל"ב: פירשו

רבוותא דליכא זמן בשטרא.

⁶ צ"ל: מדפתי כמ"ש ברי"ף, ובגמרא: ר' אחא מדפתי.

⁷ פרעתי לך פלגא, כ"ה ברי"ף.

⁸ צ"ל: ליה.

⁹ צ"ל: תברא.

¹⁰ "אוקימנא וכו' " מרי"ף.

¹¹ בדקאי.

¹² ואמר ליה.

¹³ צ"ל: אמירת.

¹⁴ צ"ל: ונפל אינו.

¹⁵ במקום: "חייב לבנותו שנים עושה אחד" נמצא ברי"ף: "ורצה לעשותו שנים עושה"

ובס' העטור ד"ו ר' ל"ב ע"ב: שנים יעשנו אחד.

סך זה המניע אליו לחדש אחד מן השכירות ולא יהא לי רשות כלל ולא לבאי מכחי להוציאו כלל מבית זו אם יתן לי השכירות הנזכר בכל חדש וחדש וגם לא יהא לי רשות ולא לבאים מכחי להוסיף עליו על שכירות זה הנזכר עד משלם יום פלוני שהוא משלם זמן שכירות ואפי' אני צריך להצר זו צורך גדול לא יהא לי רשות ולא לבאים מכחי לערער עליו בכלום כי כבר נסתלקתי מבית זה לגמרי עד משלם ימי השכירות, ואם יבוא שום אדם בעולם ויערער על פלוני זה בכלום מחמת בית זו עלי ועל יורשי אחרי לפצות ולהדיח ולסלק מעליו ומעל יורשיו אחריו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד בית זו בחזקתו ובחזקת הבאים מכחו עד משלם ימי השכירות שפסקתי עמו ושטר שכירות זו גלוי ומפורסם ברור וחזק כדת וכהלכה דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מיניה והוא בביטול כל מודעי ובאחריות עלי ועל יורשי אחרי אנכי ארבע אמות קרקע כהוגן וכתיקון חכמים כאחריות וחומר כל שטרי שכירות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וקנינא מפלוני בר פלוני דנן בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים.

והשטר הארבעה ושישים הוא שטר שיתוף.

והוא כגון מי שנתן ממון לחבירו להתעסק בו שיהא לו חלק בריוח וחלק בהפסד אבל אם התנה עמו מחצית בריוח ומחצית בהפסד לעניות דעתין אסור לעשות כן שיתן אדם ממון לחבירו בשיתוף להתעסק בו ושיקח מחצית בריוח ומחצית בהפסד אלא אם לוקח בעל הממון מחצית בריוח יקה שני חלקים בהפסד כגון שהוא משים לו בשיתוף מאה דינרין ויעלה בהן ריוח מ' דינרין או מ' דינרין הפסד ואם כתוב בשטר השיתוף שעשו ביניהם סתם וודאי חולקין הם על דרך זו שאם לקח בעל הממון כ' דינרין מן המ' של ריוח ישלם במ' של הפסד כ"ז פחות שלישי תרי תילתי מן המ' דינרין של הפסד. ואם היה ההפסד בתחלה ישלם המלוה מן המ' של ההפסד הכ' שהוא המחצית לא יקה מן המ' של הריוח כי אם י"ג ושליש שהוא שלישי המ'. וזה כולו בזמן שנתרצו הם בעצמן וחלקו ההפסד או הריוח אבל העסק ביניהם ועלה בו רווחא ואח"כ פסידא אי נמי פסידא ואח"כ רווחא יצא זו כנגד זו ונותן ראש הממון בעינו שלם אם לא עלה בו הפסד יותר מריוח. ואם כתוב בשטר מחצית בריוח ואין כתוב בו הפסד כלל וודאי אין לתנאי זו קיימא דאסורי הוא לעשות כן אלא א"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו אבל בזמן שנותן לו שכר עמלו ומזונו התנאי שביניהם קיים מחצית בריוח ומחצית בהפסד ואם אין נותן לו שכר עמלו ומזונו הרי בטל אותו תנאי שביניהם ואעפ"י שכת' פלגא באנר ופלגא בהפסד ואין דנין עליהם דין אי פלגא באנר תרי תלתי באנר¹) והוא כדגרסינן בפר' המקבל שדה²) אמ' רבא חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה תרי³) עיסקא וחד שטרא פסידא דלוה פי' כגון דיהב ליה מלוה ללוה מאה ידיעין⁴) במאתן דינרין וכת' ליה חד שטרא במאה דינרין וחד שטרא במאה וזבין לחמשין ידיעין⁴) מינייהו במאה ושלשים דינרין וזבין לאידך חמשין ידיעין⁴) בשבעין דינרין אי כת' להו בחד שטרא

(1) בהפסד.

(2) בבא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

(3) ד' ק"ה.

(4) ברי"ף: ידיעין.

הוּו אַתִּי הַנִּי שְׁלִשִׁים דְּרוּחָא מְמַלּוּ לְחַמְשִׁין¹) הַנֶּךְ דְּפַסִּידָא וְהַשְׁתָּא דְכַתִּי לְהוּ
 בְּתַרִי שְׁטַרִי כִיּוֹן דְּמַדִּינָא שְׁקִיל מְלוּה תִּלְתָּא בְּאַנְר וְתַרִי²) פְּלַנָּא בְּהַפְסֵד אֲשַׁתְּכַח
 מְקַרְנָא דִּילִיָּה חֲמִשָּׁא דִּינְרִין דְּקָא שְׁקִיל עֶשְׂרָה מֵהַנֶּךְ שְׁלִשִׁים דְּאַנְר וְחֲמִשָּׁה עֶשְׂרָה
 דִּינְרִין מֵהַנֶּךְ שְׁלִשִׁים דְּפַסִּידָא וְהִינּוּ פַסִּידָא דְּמְלוּה. תַּרִי עִיִּסְקִי וְחַד שְׁטַרָּא פַסִּידָא
 דְּלוּה דַּאֲתוּ שְׁלִשִׁים דְּאַנְר דְּהַאִי מְמַלּוּ לְהַנֶּךְ שְׁלִשִׁים דְּפַסִּידָא דְּאִידֶךְ וְשְׁקִיל מְלוּה קַרְנָא
 דִּילִיָּה וְלֹא שְׁקִיל לֹוה כְּלוּם דַּאֲלוּ אֲכַתִּיבוּ בְּתַרִי שְׁטַרִי הוּוה לֹוה שְׁקִיל חֲמִשָּׁה דִּינְרִין
 רוּחָא וְהִינּוּ פַסִּידָא דְּלוּה דְּהַשְׁתָּא לֹא שְׁקִיל מִיְדִי. וְאַמִּי רַבָּא הַאִי מֵאַן דְּקַבִּיל עִיִּסְקָא
 מִחֲבַרְיָה וְפַסִּיד וְטַרְחָה וְמַלְיָיָה וְלֹא אֹודְעִיָּה לֹא מְצִי אַמִּי לִיָּה דְּאַרִי מֵהַאֶיךְ פַּסִּידָא
 בְּהַאֲדִי³) דְּאַמִּי לִיָּה לְהַכִּי טַרְחַת וְמִלִּיתִיָּה דְּלֹא לִיקְרוּ לֶךְ מִפַּסִּיד עִיִּסְקִי. אַמִּי רַבָּא
 הַנִּי בְּתַרִי דְּעַבּוּד עִיִּסְקָא בְּהַדִּי הַרְדִּי וְרוּחָא וְאַמִּי חַד מִיְנִיָּהוּ לְחַבְרִיָּה תֹא לִיפְלוּג וְאַמִּי
 לִיָּה אִידֶךְ נְרוּחָה טַפִּי דִּינָא הוּוה דְּמַעַכְב וְאַי אַמִּי לִיָּה הַב לִי פְּלַנּוּ רוּחָא אַמִּי לִיָּה
 רוּחָא לְקַרְנָא מִשְׁתַּעַבְד וְאַי אַמִּי לִיָּה הַב לִי פְּלַנָּא רוּחָא וְפְּלַנּוּ קַרְנָא אַמִּי לִיָּה
 עִיִּסְקָא לְהַדִּי הַרְדִּי מִשְׁתַּעַבְד וְאַי אַמִּי לִיָּה הַב לִי פְּלַנָּא רוּחָא וְאַי מִשִּׁית לֶךְ פַּסִּידָא
 דְּרִינָא בְּהַדֶּךְ אַמִּי לִיָּה מִזְּלָא דְּבְּתַרִי עַדִּיף. וְכַתִּי הַגְּאֹוֹן רַבִּי יִצְחָק ז"ל הַכִּי אֲשַׁכְּחֵן
 לְמַקְצַת רַבּוּוֹאֲתָא דְּכַתְּבִי דְּהַא דְּרַבָּא לִיתִיָּה דַּאִם כֵּן אִיִן לְדַבְּר סוּף וְהַאִי לֹאוּ דְּסַמְכָא
 הוּוה דְּלֹא אִיפְשַׁר לְדַחֲוִי מִיִּמְרָא דְּלִיכָא פְּלוּגְתָּא עֲלֵיָּה בְּלֹא רַאִיָּה. וְעוּד דְּלֹא אַמִּי
 רַבָּא דַּאִית לִיָּה לְשׁוּתַף לְמִימְרָה הַכִּי אֲלֹא הִיכָא דִּיִּדְעָא מִלְּתָּא לְפּוּם מְנַהֲנָא דְּעַלְמָא
 דְּאַי שְׁבִיִק לִיָּה לְקַמִּיָּה לֹא מִיְתוּסַף בִּיָּה מִיְדִי לֹא קַאֲמִי רַבָּא הַכִּי וְכ"ש⁴) מַעַכְב
 לִיָּה חִיִּשִׁינָן לְפַסִּידָא הִילְכֶךְ אִיתִיָּה לְהַא דְּרַבָּא. וְגַרְסִינָן בְּפַרִי כַל הַגְּטָ⁵) תְּנִיָּא רִי
 יְהוּדָה אֹומֵר בְּשִׁלְשָׁה פַרְקִים מוֹכְרִין אֶת הַתְּבוּאָה לְפַנִּי הַזֶּרַע וּבְשַׁעַת הַזֶּרַע וּבְפַרְס
 הַפַּסְחָה. וּבְשִׁלְשָׁה פַרְקִים מוֹכְרִין אֶת הַיִּין בְּפַרְס הַפַּסְחָה וּבְפַרְס הַעֲצַרְתָּ⁶) וְשִׁמְן מִן
 הַעֲצַרְתָּ וְאִילֶךְ לְמַאי הִלְכְּתָּא אַמִּי רַבָּא וְאַיְתִימִי רַב פַּפֵּא לְשַׁתּוּפִי מִכָּאן וְאִילֶךְ מַאי
 אַמִּי רַבָּא כַל יְמֵי פַרְקִיָּה וְהַא רַבָּא הוּוה מֵאַרְיָה דְּשַׁמְעַתָּא הַכָּא⁷) דְּשַׁמְעַתָּא מִיָּנָה דְּלֹא
 אַמִּי רַבָּא דְּשׁוּתַפֵּא מַעַכְב אֲשׁוּתַפִּיָּה בּוּזְבִינִי אֲלֹא לְפּוּם מְנַהֲנָא דְּעַלְמָא אֲבַל לְעוֹלָם
 לֹא קַאֲמִי. וְתַנְּנָן נְמִי בְּפַרְק אִיזוּהוּ נֶשֶׁךְ⁸) אִיִן מוֹשִׁיבִין לְחַנּוּנִי לְמַחְצָה שְׁכַר וְלֹא יִתֵּן לוֹ
 מַעוֹת לִיקַח בְּהֵן פִּירוֹת לְמַחְצִית שְׁכַר אֲלֹא נוֹתֵן לוֹ שְׁכַרו כְּפּוּעַל. וְאַמְרִינָן בְּגַמִּי דְּהַא
 מַתְנִי בְּנֵי רַב עִילִישׁ נֶפֶק עֲלֵיהוּ הַהוּוה שְׁטַרָּא דְּהוּוה כְּתִי בְּהַ פְּלַנָּא בְּאַנְר וּבְהַפְסֵד
 אַמִּי רַבָּא רַב עִילִישׁ גְּבַרָּא רַבָּה הוּוה וְאַיִסוּרָא לְאַיְנְשֵׁי בֵיתִיָּה לֹא הוּוה שְׁאַלִי⁹)
 דִּילְמָא¹⁰) הַכִּי הוּוה כְּתִי בְּהַ בְּהַאִי¹¹) פְּלַנּוּ בְּאַנְר תַּרִי תִּלְתִּי בְּהַפְסֵד אוּ פְּלַנָּא בְּהַפְסֵד¹²)
 תִּלְתָּא בְּאַנְר. אַמִּי רַב כְּהַנָּא אֲמַרִיתָּה לְשַׁמְעַתָּא קַמִּיָּה דְּרַב זְבִיד מְנַהֲרַדְעָא¹³) דִּילְמָא

1) שם: תלתין.

2) ברי"ף: ודרי.

3) בהדאי.

4) ברי"ף: אי מעכב.

5) גיטין ד' ל"א ע"ב.

6) צריך להוסיף: ובפרוס החג.

7) ברי"ף מוסיף: והיא מאריה דשמעתא התם.

8) בבא מציעא ד' ס"ח.

9) לפנינו: ספי.

10) כ"ה ברי"ף כ"י. ע"י דקדוקי סופרים.

11) צ"ל: אי.

12) צריך להוסיף: תרי.

13) צריך להוסיף: ואמר לי.

רב עיליש¹) עמו בציר הוה. ואמי רב נחמן הלכה כרב יהודה. א"ל לאו הלכה איתמי אלא שיטה איתמר. ופירש הגאון רבי יצחק ז"ל הא שמעתא הכי²) אין מושיבין חנוני למחצית שכר אלא א"כ נותן לו שכרו כפועל, ופי' בתוספתא כפועל בטל והוסיף התלמוד פי' מאי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ופי' הדבר שרואין מלאכתו של חנוני שהוא עושה קודם לכן כאלו הוא תופר ונוטל פשוט בכל יום שמוצא לתפור ואומ' לו כמה פחות מן הדמים שאתה רוצה ליטול כשאתה יושב ובטל ובמה שרצה ליטול כמותו נותנין לו בכל יום שיושב באותה עיסקא ואינו דבר קצוב אלא כפי מלאכת החנוני וכפי רצונו ליטול שהוא בטל וכי יש שרוצה ליטול ואפי' מעט ומשום כן מצינו סתם מתני' שהוא ר' מאיר והוא שאמי כפועל פירוש הדבר בענין הזה ואמ' כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי ר' מאיר ר' יהודה³) אומ' אפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא נרונרת אחת נותן⁴) שכרו, ר' שמעון אומ' נותן לו שכרו משלם וזה שאמי בין מרובה בין מועט ולא נתן קיצבה הוא כשפירשנו וזה שפירשנו כי סתם מתני' דאין מושיבין חנוני למחצית שכר ר' מאיר יש לנו עליו שלש ראיות האחת כי הדבר ידוע בתלמוד דסתם מתני' ר' מאיר היא, והשנית כי התוספתא⁵) המושיב חבירו בחנות למחצית שכר הרי זה נותן לו שכרו כפועל בטל דברי ר' מאיר, והג' כי בתלמוד הורה כן ואמי תנא⁶) כפועל בטל ואלו לא היה סתם מתני' ר' מאיר לא⁷) היה מוסיף התלמוד מן התוספתא בטל שהיה ר' מאיר⁷). וכיון שנתברר שסתם מתני' ר' מאיר⁷) ומצינו ר' מאיר אומ' בין מרובה בין מועט⁸) כפי התנאי שהתנה בעל הממון עם החנוני ועל פי מה שפירשו ולא תימא דר' מאיר סתם חולק על ר' מאיר דבריתא דאמי בין מרובה בין מועט דא"כ הוה ליה לגמרא לאקשווי קשיא דר' מאיר אדרי מאיר ולפרוקי תרי תנאי ואליבא דר' מאיר אי נמי פירוקי אחרת ומדלא אקשינן שמעינן דליכא בין מתניתין וברית' פלוגתא ובהדין מימרא⁹) כר' מאיר חדא דסתם מתני' ומחלוקת דבריתא הלכה כסתם מתני' ועוד דנמי קא שקיל אליבא דר' מאיר ומפרש מימריה וקאמי מאי כפועל כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה וצריכא דאי אשמעינן וכו' ומדפריש מימריה שמעינן הלכתא כוותיה ועוד דחוינן שמעתיה אולא אליבא דר' מאיר, ואצרכינן להני ראיות לאפוקי ממימריה דר' שמעון ולברורי דלית הלכתא כותיה אבל ר' יהודה היא איתוקם ליה בשיטה וצריך אתה לידע כי דין זה צריך שיהא קצוב לו שכירות ידועה בכל יום אינו אלא בהמושיב בחנות וכיוצא בו בלבד שהוא מבטלו ממלאכתו כל היום¹⁰) תדע שכך אמ' התלמוד מאי כפועל בטל אמ' אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ואמ' התוספתא המושיב את חבירו חנוני בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק

(1) צריך להוסיף: טובל.

(2) שו"ת הרי"ף סי' קע"ט. והלשון שוה פה ושם.

(3) בתשו' הרי"ף שם: ר' יוסי וכו' בטל. והיא ט"ס.

(4) צ"ל: זהו.

(5) יש להוסיף: אמרה.

(6) בתשו' הרי"ף בטעות: תינת.

(7) מן "לא" עד "ומצינו" חסר שם.

(8) שם מוסיף: ידענו כי הפירוש כפועל בטל לר' מאיר הוא ובין מרובה ובין מועט.

(9) יש להוסיף כמש"ש: הלכתא.

(10) שם: בכל יום.

באומנותו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו ואמי נמי המושיב
 חבירו בחנות לא יהא לוקח ומוכר דברים אחרים ואם לקח ומכר השכר לאמצע
 משום הכי פוסק לו שכירות בכל יום להבטל ממלאכתו אבל מי שאינו בטל ממלאכתו
 דינו אחר הוא ולקמיה מפרשי ליה והאי דאיתמי בגמי בני רב עיליש נפק עליהו
 שטרא דהוה כתוי פלגא באגר ובהפסד אתא לקמיה דרבא אמר רבא רב עיליש גברא
 רבה הוה לא הוה ספי איסורא לאינשי ביתיה¹) והכי קאמי אי פלגא באגר תרי
 תילתי בהפסד אי פלגא בהפסד²) תלתא באגר הלכה היא ורבתי התירו דבר זה
 לפי שהוא שוה לסתם מתני' כי אלו חלקנו אותו חלק שנוטל העוסק³) מותר. וצריך
 אתה לידע כי זה שאמי⁴) בסחורה מבעל הממון מוסף על המחצית היה מגיע ממנו
 בכל יום כמו שמפורש במשנה וכיון שנתרצו בו שניהם היה מותר. וצריך אתה
 לידע כי זה שאמי המשנה למחצית שכר ולא⁴) לו מעות ליקח בהן פירות למחצה
 שכר, וכן זה שאמי התוספתא המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר אינו ממחצית
 ממש אלא חלק מלשון פלוגתא או מחצית או שלישי או רביע כל מה שהתנו זה
 עם זה מותר ובענין מה שכתוי יחצוה בין כנעניים⁵) ואם תאמי אם כן הוא שהעיסקא
 הוא מותר לשלישי ולרביע למה אמרו רבותינו⁶) האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא
 פקדון עבדו רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה ויש להשיב שלא התנו
 רבותינו שלא תהיה מעיסקא אלא פלגא מלוה ופלגא פקדון אלא להודיעך שזה
 ראוי לו מן הריוח הוא ממה שהוא בתורת מלוה והשאר פקדון אבל אם לא רצה ליתן
 לו מן⁷) הריוח אלא השלישי או הרביע לא יהיה בתורת מלוה אלא שלישי הממון
 או רביעיתו והשאר בתורת פקדון. ואם התנו על מחצית הריוח יהיה המחצית בתורת
 (בתורת) מלוה והמחצית האחר בתורת פקדון, אבל אם רצה ליתן לו מן הריוח אלא
 השלישי או הרביע לא יהיה בתורת מלוה אלא שלישי הממון או רביעיתו והשאר
 בתורת פקדון דלא תאמי כי יש בו צד רבית כי כמו בפלגא אין צד רבית כך אין
 בתרי תילתי או תלתא ריבעא צד רבית אלא הכל⁸). ומצאנו לדבר ראיה בתוספתא
 והוא הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר לא יאמי לו הרי הן עשויות
 עליו למחצית שכר לשלישי ולרביע פי' בלא שכירות אלא מחשב עמו שכר בטלה
 היו מופקדות אצלו ואמי לו הרי הן עשויות עליך למחצית שכר לשלישי ולרביע הרי
 זה מחשב עמו שכר בית ושכר בטלה מעכשיו הרי נתברר שאם נתן⁹) לו שכר
 בטלה מותר למחצה לשלישי ולרביע וכן פירש נמי בתלמוד¹⁰) אמר רב מותר שלישי
 בשכר מותר כלומי¹¹) שאם נותן אדם לחבירו מאה דינרין ליקח פרקמטיא בהן
 והתנה עמו שכל מה שירויח עד כדי ראש הממון נוטל אותו בשכירותו הנה מפורש

¹ שם וכן בגמרא לפנינו ליתא: ביתיה.

² יש להוסיף: תרי.

³ צריך למחוק פה מן "מותר" עד: "שאמי".

⁴ צ"ל: ולא יתן.

⁵ איוב מי לי.

⁶ בבא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

⁷ בתשוי הרי"ף שם: מן הדין הריוח ממה שהוא בתורת מלוה והשאר בתורת פקדון

אבל אם לא רצה ליתן לו.

⁸ יש להוסיף: בשווייה. כמש"ש.

⁹ שם: לא נתן.

¹⁰ בבא מציעא ד' ס"ט.

¹¹ שם בטעות: פלוני.

בתלמוד שמותר ליטול זה שני שלישי וזה שלישי ולא חלקו רב ושמואל אלא בשכירות שרב מתיר כי האי גונא¹) אם מצא נוטל ואם לאו אינו נוטל ושמואל אמ' לא מצא מותר שלישי ילך לביתו ריקן אלא קוצץ לו דינר. וצריך אהה לידע כי רב לא התיר שכירות כי האי גונא¹) אלא בשהיה עם הנשכר עסק אחר לעצמו²) הכל בבית אחר והיינו דאקשינן ורב לית ליה האי סברא דקוצץ לו דינר והא אמ' רב ריש עגלא לפטומא ולא סמכינן אהאי פירוקא ופרקינן פירוקא אחרינא איבעית אימי כי קאמי רב מותר שלישי בשכרך כגון דאית ליה תורא לדיליה דאמרי אינשי גביל לתורי גביל לתורי והלכה כרב דהלכתא כוותיה באיסורי ואתחזי מהאי מימרא ולא³) אפלוג רב ושמואל בשכירות כי האי גונא אלא כגון דאית ליה תורא לדיליה אבל אי לית ליה רב ושמואל מודים דקוצץ לו דינרי וזו השכירות אינה בחנוני וכיוצא בו שהוא בטל כל היום אלא במי שהוא בטל מקצין⁴) היום ולהכי פוסק לו דינרין בלבד, וזה הדינרין הוא של כסף חלק אחד מן⁵) חלקים מן דינר של זהב וכן זה הדינר אינו דינר ממש אלא מה שהתנו זה עם זה הן פחות הן יותר, הרי נראה מכל מה שהקדמנו כי אין פוסקין שכירות בכל יום אלא לחנוני וכיוצא בו, ואתחזי נמי שהעיסקא לשלישי ולרביע מותרת ואין בדבר הפרש בין חנוני ובין זולתו⁶) יש להם שכר אם לא היה להם ראש ממון ביניהם אבל אם הטיל זה לכיס⁷) ואפי' הטיל זה הרבה וזה מעט אין לו שכירות כדאמ' ר' אלעזר מהגרוניא הוה ליה ההוא אריסא דהוה יהיב זוזי וזבין תורי וכו' ואיתמר נמי⁸) אמ' שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע ואין כאן שכירות. וזהו נוסח שטר שיתוף⁹).

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמרו לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו כל אחד ואחד וכתבו וחתמו עלינו בכל לשון של זכות ותנו ביד כל אחד ואחד ממנו להיות בידו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וכרעת שלימה ומיושבת ונשתתפו ביחד שיתוף והטלתי אני פלוני לכיס שיתוף כך וכך דינרין כדי שנתעסק שנינו בממון ונסחור בכל מיני סחורה שיומינו לנו מן השמים בין בממון זה בין בזולתו בין בים בין ביבשה וכל מה שיומין לנו המקום משום ריוח בעולם מכל ממון שנסחור בין מזה בין מאחר ואפי' מציאה ואפי' דרוזן נחלוק בשוה בינינו מחצה על מחצה לי המחצית ולו המחצית וכמו כן אם חס ושלוש יודמן שום הפסד נמלא אותו אם יזמינו לנו מן השמים ואם לא היינו יכולין למלאתו כל ימי השיתוף היינו חולקין אותו בינינו כמו כן בשוה וזמן שיתוף זה עד כך וכך שנים מכאן ואילך אם נתרצו שנינו לעמוד בשיתוף מוטב ואם לאו נחלוק בשוה כל מה שימצא שם חוץ מן הקרן ואם חס ושלוש לא היינו מוציאין הקרן נמלא אותו בשוה וקבלנו עלינו אמונת שמים שלא נחמום ולא נעלים ולא נכסה ולא נטמון כל א' וא' ממנו מחבירו

(1) שם בתשו' הרי"ף חסר מה שכתוב פה מן "כהאי גונא" עד "כהאי גונא".

(2) שם: כדי שיעשה הכל.

(3) צ"ל: דלא.

(4) צ"ל: מקצת.

(5) שם: מן צ"א חלקי.

(6) יש להוסיף מש"ש: לפי שנוטל שכירות בכדי בטילתו והכל בין חנוני בין זולתו.

(7) יש להוסיף: וזה לכיס.

(8) כתובות ד' צ"ג.

(9) עיי' בס' העטור ד"ו ד' כ"ז וד"ל ד' ט"ז ע"ג.

משה פרוטה ולמעלה ולא משה פרוטה למטה אלא נלך זה עם זה באמת ובאמונה ובתמימות לב ולכשנפרד זה מעם זה יוציא כל אחד ואחד ממנו הקרן שלו שלם והשאר נחלק בשוה בין טוב בין מוטב ושטר שיתוף זה שריר ומקויים והגון כראוי ואחריות שותפות זו וחומרא זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו אנב ד' אמות קרקע כהגון וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני זה לפלוני זה ומפלוני זה לפלוני זה בכל מאי דכתי' ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ואם הוא שטר עסקא נמי זהו נוסחה:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לראיה ולזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונם כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה ובדעת שלימה ונטלתי וקבלתי ממנו כך וכך דינרין להיותן בידי בעיסקא ואתעסק בהון בכל מיני סחורות שיומינו לי מן השמים וכל ריוח שיעלה לי בהן יהיה השליש לפלוני זה בשכר ממונו והשני חלקים שלי ובעמלאי וכליאות ידי ובשכר עמלי ומוזני ואם חס ושלום יעלה בהון שום הפסד בקרן ולא יתמלא מן הריוח יהא אותו הפסד בין שנינו מחצה על מחצה וכו' ומשלים השטר עד שריר וקיים. ואם התנו ביניהם שיהא חצי הריוח לבעל הממון יכתו' כך ויקח פלוני זה בשטר שיוזמן שם ואני בעמלאי ובלאות ידי פלגא ונתן לי פלוני בעל הממון כך וכך משלו ואפי' חד זוזא שיהא לשכר עמלאי ומוזני ואם יזמן שם שום הפסד יהא בינינו אנחנו שנינו מחצה על מחצה ואם אין נותן לו שכר עמלו ומוזנו ולוקח בעל הממון מחצי הריוח יקה שני שלישים בהפסד משום שכר עמלו ומוזנו. ואם התנו שלא יקה המתעסק בעיסקא אלא שליש ורביע הריוח על אותו דרך חושבין ההפסד כמו שפירשנו למעלה:

והשטר הס"ה הוא שטר שלישות:

ולשון שלישות הוא מלשון משולש כגון שני בני אדם שהולקין בדבר והשליש מכריע וכן כל שנים שיש להם עסק ומשלישין אותו העסק ביד השליש להיות שלישי עליהם ונאמן והוא מלשון שכת' בקרא ושלישים על כולו. גרסינן בקידושין בפ"י עשרה יוחסין¹) הודאת בעל דין כמאה עדים והשליש נאמן משניהם זה אומ' כך וזה אומ' כך השליש נאמן אימתי בזמן שהשלישות יוצא מתחת ידו אבל אין השלישות יוצא מתחת ידו הוא ככל אדם. ואתה מוצא נמי שלישות כגון ראובן שמשלש ממון ביד שמעון לתתו לחתנו או לבתו או לאדם אחר עושה לו שטר שלישות עליו, וכן

¹ גם בס' העטור ד"ו ד' כ"ז וד"ל ד' ט"ז מביא זאת מפרק עשרה יוחסין הכל כמו שמובא פה ולקח הכל מכאן. אמנם באמת לא נמצא מזה מאומה בפרק עשרה יוחסין. רק בתוספתא דפ"ק דבבא מציעא ומשם ברי"ף רפ"ק דב"מ נמצאו כל הדברים המובאים פה. ורק בקידושין פ' האומר ד' ס"ה ע"ב נמצא: הודאת בע"ד כמאה עדים דמי. ובגיטין ד' ס"ד: הודאת בע"ד כמאה עדים ושליש נאמן משניהם ז"א כך וז"א כך השליש נאמן. ונוסף עוד בתוספתא: אימתי בזמן שהשלישות יוצא מת"י אבל אין השלישות יוצא מת"י הרי הוא ככל אדם. וכ"ז מובא ברי"ף ומשם בא לכאן. אמנם בתוספתא (וברי"ף) מוסיף עוד: נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי וכו'. וזה מובא גם בקידושין ד' ע"ג סע"ב פ' עשרה יוחסין. וכנראה זה רחף על זכרונו של הרב המחבר ומוזה בא לו הטעות ואחריו נמשך גם הר"ב העטור. ועיי' לעיל דף 108 הערה 5. בס' העטור מביא שם עוד בשם הרב המחבר מה שלא נמצא פה. ואולי נשמט פה מהמקצר. או אולי לקחו הר"ב העטור מהלכות האחרות.

נמי שמשליש ראובן ביד שמעון לקנות בו שום דבר ועושה לו בו שטר. וכן נמי ראובן ושמעון שמשלישין ממון ביד לוי שיעשה להן מן הממון שום דבר וכל מה שיעשה בין שניהם ממנו יהא עשוי. וזהו נוסח שטר שלישות:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלבב שלם ובנפש חפצה ואשלישית ואשלישית עליה כך וכך וזוי כך וכך מאני דליתן יתהון לפלוני בר פלוני או דליובון ליה בהון ארעא ויהא נאמן בשלישות זה בכל מה שיעשה עלי ועל הדין פלניא דאנא מפקד ליה למתנינון בידיה ולא יהא בי כח ולא בהוא פלוני המקבל לתבוע בכל מאי שיעשה משלישות זה ושטר שלישות ונאמנות זה מקויים כראוי ובריא וחזק כדרך כל שטרי שלישותא ואשלטותא והימנות דנהינות בישראל מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא. ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ועל דרך שהוא שטר שלישות כותבין אותה ואם הוא הממון בין שנים שמשלישין אותה לשליש לקנות בהן כלום כותבין הכי שאמרו לנו פלוני ופלוני הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל והשלשנו ביד פלוני בן פלוני כך וכך ממון והשלשנוהו לעשות בהן לנו דבר פלוני וכל מה שיעשה לנו בו מקובל עלינו כי האמננוהו בסחורה זו להיות נאמן בקנייתה ובהוצאותיה וכו' ועל דרך שהוא שטר שלישות בין מאחד בין משנים כותבין אותה ולא הוצרכנו להאריך בזה כי דברים פשוטים הם:

והשטר הס"ו הוא שטר שומא.

והוא האמור עליה בפר' גט פשוט¹) אמ' רב נחמן כל טירפא דלא כתי' ביה קרעיניה לשטרא דמלוה לא טירפא הוא וכל אדרכתא דלא כתי' בה קרעיניה לטירפא לאו אדרכתא היא, וכל שומא דלא כתי' בה קרעיניה לאדרכתא לאו שומא הוא וכבר פירשנו כל זה לעיל בענין שטר הראשון שהוא שטר אדרכתא ושטר השומא הוא שעושין אותה לאחר שעשו שטר האדרכתא כי בזמן שהוא מנכסים משועבדין עושין שטר טירפא ואחריה אדרכתא ואח"כ מכריוזין ועושין השומא ובזמן שגובה מנכסים בני חורין עושין האדרכתא ומכריוזין ואח"כ כותבין את השומא כמו שפירשנו לעיל בענין שטר אדרכתא. ופעמים שעושין שטר שומא על משכונה ידועה ואפי' אין לפניה שטר אדרכתא שעושין על חוב שמחוייב ראובן לשמעון בין בכתב בין בעל פה ואינו רוצה ראובן לפורעו שעושין לו בית דין שומא מקרקעות שלו כדי לגבות שמעון מהן כדי חובו על הדרכים שרואין ב"ד. ובסיעתא דשמיא אנו עתידין לפרש כל זה במקומו הראוי לו בהלכות שומא ולכך לא הארכנו כאן, ולעולם אין עושין שומא בין לאחר אדרכתא בין לאחר משכונה ידועה עד שמכריוזין מקודם השומא ואח"כ עושין שומא וכדתנן בערכין פ"ו²) שום היתומים ל' יום ושום ההקדש ס' יום ומכריוזין בבקר ובערב וכו'. ואמרי' בגמרי' מאי שנא בבקר ובערב אמ' רב יהודה³) בשעת הוצאת הפועלים

¹ בבא בתרא ד' קס"ט.

² עירכין ד' כ"א ע"ב.

³ שם מוסף: אמר רב.

ובשעת הכנסת הפועלים בשעת הוצאת הפועלים דאי איכא דני חמרא¹) ליה למיזבן
 אמ' להו לפועלים זילו סיירו לה ניהלו בשעת הכנסת פועלים דנידכר דאמ' להו ניוזיל
 ונישייליניה. תניא נמי הכי שום היתומים ל' יום ושום ההקדש ס' יום ומכריון בבקר
 ובערב בשעת הוצאת פועלים ובשעת הכנסת פועלים או²) שדה פלונית בסימניה
 ובמצרניה כך היא יפה ובכך היא שומא כל הרוצה ליקח יבוא ויקח על מנת ליתן
 לאשה בכתובתה ולבעל חוב את חובו דאיכא דניחא ליה באשה ואיכא דניחא ליה
 לבעל חוב איכא דניחא ליה באשה דשקלה על יד על יד ואיכא דניחא ליה בבעל
 חוב דמיקל בזווי. אמ' רב חסדא בא להכריו רצופים שלשים יום בשני ובהי שישים
 ואע"ג דכד חשיב להו מר לימא³) דאכרוזי לא הויא שישים⁴) תמני סרי יומי כיון
 דמישכא שמעי אינשי. וגרסינן נמי בפרי אלמנה ניוזנת⁵) אמ' אממר משמיה דרב
 יוסף בית דין שמכרו בלא הכרזה נעשו כמו שטעו בדבר משנה וחוזרים נעשו ודאי
 טעו, דתנן שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ס' יום וכו', אי מההיא הוה אמינא
 שליה אבל בית דין לא קמ"ל דאפי' בית דין, ואין מכריון אלא קרקעות של יתומים
 אבל לא העבדים והשטרות והמטלטלין אבל אם הוצרכו בית דין למכור מקרקע של
 יתומים לכרנא ולמוזני ולקבורה מזבני בלא אכרותא, וכי היכי⁶) דמכרוי בקרקע
 דיתומים כד שיימיהא יתיה בית דין בשומא לבעל חוב הכי נמי מכרוי בקרקע דשאר
 כל אדם כד שיימי יתיה בית דין בשומא מיהו הכרזה דשאר בני אדם דלאו יתומים
 אינון איכא מאן דאמ' ⁷) דעבדינן השתא בהכרזה דידהו כדנהיגי בכל אתרא ואתרא
 ולא צריך כולי האי שלשים יום בהכרזה דיתמי. וגרסינן בפרי המפקיד⁷) ההוא גברא
 דאפקיד כיפי לחבריה אמ' ליה הב לי כיפאי אמ' ליה לא ידענא היכא אתנחתינהו
 אתא לקמיה דרב נחמן א"ל כללא⁸) ידענא פשיעותא הוא זיל שלים לא שלם, אנבייה
 רב נחמן לאפדניה מיניה לטוף אישתכח כיפי ואקוד⁹). אמ' רב נחמן הדר כיפיה
 למאריה¹⁰) והדרא אפדנא למארה אמ' רבא הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן ופירקן
 המפקיד הזה¹¹) אמינא ליה שילם ולא רצה לישבע ולא אהדר לי ולא מידי ושפיר
 עבר דלא אהדר לי מאי טעמא התם לא אטרחיה לבי דינא¹²) דהא אנבי לאפדניה
 מיניה בעל כרחיה¹³). לימא קסבר רב נחמן שומא הדרא לעולם לא¹⁴) שאני התם
 דשומא בטעות הוי דהא הווי כיפי מעיקרא. אמרי נהרדעי שומא הדרא עד תריסר
 ירחי שתא, אמ' אממר אנא נהרדעי אנא וסבירא לי דשומא הדרא לעולם והלכתא
 שומא הדרא לעולם משום שנאמ' ועשית הישר בעיני יי'. פשיטא שמו לה לבעל חוב

¹) דניחא. כמש"ש.

²) צ"ל: אומר.

³) ליומו. כמש"ש. וכ"ה ברי"ף כתובות לד' ק'.

⁴) יש להוסיף: אלא.

⁵) כתובות ד' ק' ע"ב.

⁶) מובא בס' העטור ד"ו ד' ל"ג ע"ב וד"ל ד' י"ט.

⁷) בבא מציעא ד' ל"ה.

⁸) צ"ל: כל לא.

⁹) צ"ל: ואיקור.

¹⁰) למריהו.

¹¹) צ"ל הוה.

¹²) צריך להוסיף: הכא אטרחיה לבי דינא.

¹³) כ"ה ברי"ף.

¹⁴) וכ"ה ברי"ף.

ואזל איהו ושמא לבעל חוב דידיה אמ' ליה לא עדיפת מגברא דאתית מחמתיה זכנא אורתא יהבה במתנה הוי¹) אדעתא דארעא נחות ולאן אדעתא דווי נחות ולא הדרא. שמו לה לאינתתא ואינסיבא בעל בנכסי אשתו לוקח הוי לא מיהדר ולא מהדרין ליה דאמ' ר' יוסי בר' חנינא באושא התקינא האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מידי הלקוחות. אנבייה איהו מדעתיה בחובו פליגי בה רב אחא ורבינא חר אמ' הדרא וחר אמ' לא הדרא מאן דאמ' לא הדרא דהא מדעתא דנפשיה אנבייה והא זביני מעליא הוא. ומאן דאמ' הדרא סבר²) ולאן זביני מעליא היא והאי דאנבייה ולא אתא לבי דינא מחמת כיסופא הוא דאנבייה³) וקיימי לן דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל הילכך אי אנבייה הלוח למלוח מדעתיה דנפשיה שלא בבית⁴) לא הדרא. מאימת אכיל פירי הוא דיהבינן ליה בשומא אמ' רבה מכי מטיא אדרכתא לדיה אביי אמ' עידיו בחותמיו זכין לו רבא אמ' מכי שלמא אכרותא וקיימי לן כרבא⁵). וזהו נוסח שטר שומא⁶):

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בן פלוני והוציא לפנינו שטר חוב מקויים כראוי מכך וכך דינרין שהיה לו על פלוני בן פלוני והווקקנו לעדותן של עדים ונמצא עדותן מכוונת ומקויימת כראוי וחורנו על פלוני זה הלוח ולא מצאנו לו כלום ממה שיפרע ממנו פלוני המלוח את חובו ומצאנו שמכר לפלוני אחר זמן הלואה זה שדה פלונית ועשינו בו סדר הדין כולו בשטר השטרפא ואחר כך קרענו אותו שטר שטרפא ועשינו לו סדר אדרכתא ובתר כן בעא מינא הדין פלוני למישם ליה בזווי הדא ארעא דכתיבנא באדרכתא ואחר כך קרענא שטר האדרכתא והכריו⁷) שלוח לו כראוי על שדה זו ולא עלו דמיה לכך וכך דינרין ושדרנא מבי דינא אינשי מהימנא ודבקיאיין בשומא ושמו ליה הדין ארעא בכך וכך זווי והרי היא דיליה למיכל פירותיה בלא נכיתא ובהיתרא ולמיעבד בארעא דא כל רעות נפשה לזכונה ולאורתא ולמיהבה במתנה ולמבניה. ולמשתריה ולשוויי אריסי וחכירי ושתלי ואינש לא ימחי בדיה מן יומא דנן ולעלם לא הדין פלוני דהוה דיליה מקודם ולא ירתוהי ולא הדין פלוני דטרופנא ליה מיניה בדינא ולא אינש אחרינא מעלמא דהכי הוה איתפסק דינא קדמנא אנחנא דייניא דחתימין לתתא ועבדנא ביה כוליה סידרא דדינא כדאחזו לנא מן שמיא ולא עוד אלא דאלו אתא אינש מעלמא וטרף לה מהדין פלוני דשיימנא ליה בדינא אחריותיה על הדין פלוני דהוה מקודם לכן משתכח ליה מידי במה לאפרועי מיניה. ומאי דהוה קדמנא אנחנא דייני ושיימנא ליה כדחזי ביום פלוני לשנת פלונית כתיבנא וחתימנא ויהיבנא בדיה לראיה ולזכות והכל שקיר וקייס. ואם זה בעל חוב גובה מנכסים בני חורין כותבין הכי:

אנו בית דין החתומין למטה כך היה שבא לפנינו פלוני בן פלוני והוציא לפנינו שטר חוב מקויים כראוי מחזיק כך וכך זהובים שהיה לו על פלוני והווקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת ומקויימת כראוי וחורנו על פלוני זה הלוח ולא מצאנו לו ראוי לפרוע לזה החוב אלא שדה פלוני ועשינו בו הדין כולו בשטר

(1) צ"ל: הני.

(2) צריך להוסיף: לא מדעתיה דנפשיה אנבייה.

(3) כ"ה בגמרא. ובר"ף: דעביד הכי.

(4) צ"ל בבית דין.

(5) כ"כ הר"ח וכן הביא הב"ח מאלפסי ישן.

(6) עיי' בס' העטור ד"ו ד' ל"ג ע"ב וד"ל ד' י"ט ע"ב.

(7) ביד רמ"ה בבא בתרא ד' רנ"ט: ואכריונא.

האדרכתא ואחר כך קרענו אותו שטר האדרכתא והכריוו לו שלוחינו כראוי על שדה זה כולה כיון שהוא גוביה מיניה דידיה. ואם הוא נמי שומא לבדה כגון שאין לפניה אדרכתא כלל אלא שהיה ממושכן בידו אותה שדה ועושין לו ב"ד שומא ממנו על הדרכים הידועים שכותבין עליהם השומא לבדה בלא שטר לפי שאין זה מקומו להאריך כאן, ובסייעתא דשמיא אנו עתידין לפרשו לפנינו בהלכות השומא:

והשטר הס"ז הוא שטר שליח לקבל גט.

ועל זו שנינו בנישין⁽¹⁾ בפר' האומר⁽²⁾ התקבל לי גיטי אם רצה להחזיר לא יחזיר לפיכך אם אמי הבעל אי איפשר שתקבל לה אלא הולך ותן לה אם רצה להחזיר יחזיר, רשב"ג אומ' אף האומר' תטול לי גיטי אם רצה לא יחזיר ומסקי' בנמר'⁽³⁾ טול לי גיטי צריכה שני כיתי עדים שנים שיאמרו בפנינו אמרה ושניהם שיאמרו בפנינו קבל וקרע ואפי' הן הראשונים והן האחרונים אין⁽⁴⁾ אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחר מצטרף עמהן. איתמר בעל אומ' לפיקדון ושליש אומ' לגירושין רב הונא אומ' בעל נאמן הוא רב הסדא אומ' שלישי נאמן דהא המניה ואותיב⁽⁵⁾ ר' אבא לרב הונא מיהא דתניא הודאת בעל דין כמאה עדים והשליש נאמן משניהם ופריק שאני ממון דאיתיהיב למחילה. ואקשינן והתניא וכן לגיטיין ופריק גיטי ממון והלכתא כרב הונא⁽⁶⁾ קיבל למה לי אמי רבא הא מני ר' אלעזר היא דאמי עידי מסירה כרתי⁽⁷⁾ למה לי אמר רבי יהודה אמי רב בשעת השמד⁽⁸⁾ שנו. וזהו נוסח⁽⁹⁾ שטר שליח לקבל גט:

יודעים אנו עדים חתומי מטה ערות ברורה שמנתא בפנינו פלוניתא בת פלוניתא בקנין גמור אנב ארבע אמות קרקע⁽¹⁰⁾ את פלוני בן פלוני להיות שלוחה לקבל לה גיטה מיד פלוני בעלה או ארוסה וכן אמרה לו בפנינו ובקנין גמור הואי לי שליח לקבל לי גיטי מיד בעלי והרשתה בפנינו בקנין גמור הרשאה נמורה לפלוני זה לידו כהגעתו לידה ועשייתו כעשייתה ומשעה שיטול זה פלוני הגט מיד בעלה תהא מגורשת הימנו גירושין גמורין כאלו היא קבלה בעצמה הגט בידה מיד בעלה ואם לא יוכל עוד שלוחי זה ליכנס ולא לילך למקום שבעלי שם יהא לו רשות שירשה שליח אחר ושני ושלישי עד כמה שלוחים לקבל לו הגט או ליד שלוחו עד

(1) ד' ס"ב ע"ב.

(2) צריך להוסיף: התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה לאשתי אם רצה לחזור יחזור. (וברי"ף: להחזיר יחזיר) האשה שאמרה.

(3) ד' ס"ג סע"ב.

(4) צ"ל: או (ד' ס"ד).

(5) לשון הרי"ף.

(6) הוא כפי נוסחא הראשונה של הרי"ף. עיי' במאור ובמלחמות. אמנם הרי"ב העטור ד"ו ד' ל' וד"ל ד' י"ז היה לפניו כמו שצוה הרי"ף להגיה בהלכותיו: והלכתא כר' חסדא דסוגיין כוותיה וכמ"ש לפנינו בדפוס.

(7) צריך להוסיף: קרע.

(8) לפנינו בגמרא וברי"ף: הגזירה.

(9) גם בס' העטור ד' ל"א נמצא רק שטר לקבל גט. אמנם אח"כ הביא בקצור גם שטר שליח להולכה ואח"כ גם שליח לקבלת קידושין בקצור, וכנראה מצא כן גם בחבור הרב המחבר. אך חסר לפנינו בכ"י זה.

(10) מובא בס' העטור: והרב המחבר כתב בשליחות אנב ארבע אמות קרקע.

שיבא הגט לידו מכל מקום שהוא לפי ששמתי ידו בכל מה שיעשה בידי¹¹) ואמירתו כאמירתי ושליחותו כשליחותי וכל מה שיעשה בכל¹²) עשוי ומקובל עלי בלי לומר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכן אמרת ליה פלוניתא דא לפלוני דנן זיל ודון ושב וקבל לי גיטי מיד בעלי וקנינא מפלוניתא דא לפלוני דנן המורשה על כל הכתוב למעלה קנין שלם במנא דכשר למקניא ביה ביום פלוני לחדש פלוני משנת כך וכך לבריאת עולם למניינא דרגילנא ביה במתא פלונית ומה שהיה על ידינו מעסק זה כתבנו וחתמנו ונתננו ביד פלוני המורשה להיות בידו לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. ואם הרשתה זאת האשה לזה השליח נמי לתבוע קנסה מיד הארום אם מגרשה או הכתובה מיד בעלה אם מגרשה כותבין נמי וכוללין תורף הדברי בכלל זו השטר על פי מה שהן ענין הדברים אם רצו בשטר אחר בפני עצמו שלא יכללו דברי הממון עם שאר הרשאת קבלת גט ואם הרצו לכלול בשטר הרשאות קבלת הגט אין בכך כלום ולא הוצרכנו להאריך ולפרש בדברים כאלו כי עושין העדים והסופר כפי מה שנמסר בפניהם:

והשטר הס"ח הוא שטר שליח לקבלת קידושין¹³).

והשטר הס"ט הוא שטר תמורה.

והוא כנון ראובן שמחליף בית או שדה לשמעון ולוקח ממנו בית אחר או שדה אחר שמתרצין שניהם להחליף בית בבית או שדה בשדה ואין שם נזכר לדמים כלל וצריך דבר זה קנין כמכירת כל קרקעות ואם יבא שום עורר על אחד מהן הרי אנו רואין את הדברים אם רצו בעת התמורה והזכירו בשעת התמורה סך ידוע באחריות ולא יכול כל אחד לחבירו להעמיד לו אותו קרקע בחוקתו בלא עורר גובה חבירו ממנו באחריות אותו הסך שכת' לו בשטר ואם לא נמצא לו כדי אותו הסך חוזר לאותו קרקע שהיה אצלו שהמירו ממנו ואם אותו קרקע משועבד אצל אחרים ויש לו אצל זה בעל האחריות שדה אחד בן חורין גובה אותו הסך שכת' לו באחריות מאותו שדה שהוא בן חורין, ואם לו שדה אחר גובה מזה ואעפ"י שהוא משועבד מפני שזה קדם ולא הזכירו בעת התמורה שום סך באחריות אלא אחריות סתם חוזר לאותו שדה שהמיר לו בו אותו השדה הנטרף ממנו וגובה אותו שדה בעינו ואם אותו שדה אינו מצוי אצלו ומכרו לאחר ויש לו שדות אחרות שהוא בני חורין ואינו גובה מאותו המשועבד ואע"פ שהיה שלו שהמירו באותה שדה הנטרף ממנו לפי שאין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש שם בני חורין מיהו גובה מאותן שדות כנגד כל מה שהיה שוה אותו השדה הנטרף ממנו ולא הוצרכנו לפרש כאן על זה הענין וגבית השבח וענין האחריות כי אנו עתידין לפרש כל זה בסיעתא דשמיא בהלכות אחריות ואכילת פירות ושבח ושופרא דשטרא. וזהו נוסח שטר תמורה:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו מכל אחד ואחד ממנו להיות בידו לזכות מחמת

¹¹ צ"ל: כירי.

¹² צ"ל: הכל.

¹³ חסר פה ועי' לעיל ע' 121 בהערה 9.

שרצינו ברצון נפשינו שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש חפצה וברעת שלימה ובעין יפה ועשינו תמורה בינינו באותו בית וחצר שהיה לי אני פלוני במקום פלוני בסימניו ובמצרניו עם אותו בית וחצר שהיה לו לפלוני זה במקום פלוני בסימניו ובמצרניו ונתתי והמירותי אני פלוני בן פלוני כל אותו בית וחצר זה שהיה שלי עד היום שילך פלוני זה מעכשיו ויחזיק ויקנה בבית וחצר זה ויהא רשאי לעשות בו כל חפצת נפשו בכח התמורה של אותו בית וחצר שלו שנתן לי הוא וכך אמי לנו פלוני בן פלוני זה כמו כן שילך פלוני זה מעכשיו ויחזיק ויקנה בבית וחצר שיהיה שלו בכח תמורת בית וחצר שלקח הוא ממנו תמורה זו, וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה מעכשיו נסתלקנו כל אחד ואחד ממנו זה מביתו וחצרו סילוק נמור מהיום ולעולם וזה מביתו וחצרו סילוק נמור מהיום ולעולם וזכה כל אחד ואחד ממנו בביתו וחצרו של חברו זכיה גמורה לפי שבלב שלם ועין יפה עשינו תמורה זו בינינו תמורה וחלופא גמורה שרירא וקיימא כדת וכהלכה חתוכה וחלוטאתא גלויה ומפורסמת לכל דלא להשנאה בה ודלא למיהדר מינה לעלם ומעכשיו סלקנו ידינו ורשותנו וידני רשות הבאים מכחינו כל אחד ואחד ממנו מרשותו סלוק נמור לעולם וזכה כל אחד ואחד ממנו ברשות חברו זכיה גמורה מהיום ולעולם ומעכשיו ילך כל אחד ואחד ממנו ויחזיק ויזכה ברשות חברו בכח תמורה זו ויהא רשאי לירש ולהוריש ולמכור ולמשכן ולבנות ולהרום ולעקור ולנטוע ולעשות בתמורה זו כל חפצת נפשו הוא והבאים מכחו וכל מי שיבוא מארבע רוחות העולם בן או בת אח ואחות קרוב ורחוק יורש ונוחל יהודי ויהודית גוי וגויה דיקום וישעון ויהנה וישתעי ויערער שום דין ודברים בעולם על כל אחד ואחד ממנו מחמת תמורה זו לבטל כולה או מקצתה ולערער עליה בכלום יהיו דברי המערער בטלין ומבוטלין וחשובין כחרם הנשבר שאין בו תקנה ועל כל אחד ואחד ממנו ועל יורשיו לפצות ולהדיח ולסלק מעל חברו ומעל יורשיו כל ערעורין שבעולם ולהעמיד שטר תמורה זו בחוקתו ובחוקת הבאים מכחו העמדה גמורה בלא שום פסידא בעולם וכל כתב וקיום כתוב בכל לשון שיצא על שם כל אחד ואחד ממנו ושלא על שמינו מחמת תמורה זו כדי לבטלה כולה או מקצתה יהא אותו כתב וקיום בטל ומבוטל ולא יהא בו כח לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם כי בלב שלם עשינו שנינו תמורה זו זה לזה בלא שום שיור בעולם ובאחריות גמורה כל אחד ואחד לחבירו עלינו ועל יורשינו כדת וכהלכה אנב ארבע אמות קרקע וכל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי עד סוף כל מודעי שמסרנו ושעתידין אנו למסור כלום בטלנום בפניכם דלא למילף מינהון לעלם, וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה אחריות וחומר שטר תמורה זו קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו כל אחד ואחד לחבירו כאחריות וחומר כל שטרי תמורה וחילופא דנהיגות בישראל כהוגן וכתיקון חכמים דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה ומפלוני בר פלוני זה לפלוני בר פלוני זה בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה. ומה שהיה בפנינו וכו' עד שריר וקיים:

והשטר הע' הוא שטר תנאי.

והוא כגון תנאי שאדם מתנה לחבירו במעכשיו או בעל מנת כגון אם הוא בדבר שבא לעולם ובדבר שאינו נוזמא ובדבר שהוא היתירא הרי הוא קיים ולא כעין כל הני דקדוקי דתנאי אלא כגישין וקידושין דאסורין אבל בתנאי דממונא לא, אבל כל דבר

שיש בו איסורא או שיש בו גוזמא הרי הוא כאסמכתא ולא קניא ומגוזמא שדומה לאסמכתא הוא כגון מה שאמרנו בפר' המקבל¹) ההוא גברא דקביל ארעא מחבריה א"ל אי מוכירנא²) יהיבנא לך אלפא זווי אובר תילתא אמרי נהרדעי בעי למיתב ליה תלת מאה ותלתין ותלתא והילתא, רבא אמ' אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא, ורבא אמ' ³) מאי שנא מהא דתנן אם אובר ולא אעביד אשלם במיטבא התם לא קאמי מילתא יתירתא אלא⁴) גוזמא בעלמא, ופרישו רבוזאתא⁵) דאע"ג דאמי רבא אסמכתא היא ולא קניא לא אמרינן אלא בההוא שיעורא יתירתא דהוה ליה גוזמא ולא קני אבל שיעור מאי דאובר בשוה יהיב וכפי הוא⁶) מילתא לא אמרי' אסמכתא וכבר פירשנו זה מבואר בענין שטר ס' והוא שטר שתלא ושוכר ומקבל וחוכר ולא הארכנו כאן בענין התנאין לפרש כל הענין ומה יתחייב מהן באם מעכשיו לפי שאין זה מקומו והרי אנו עתידין לפרשו בסיעתא דשמיא בהלכות התנאין ואסמכתא ומשליש שטרותיו. ונשאל הגאון ר' יצחק ז"ל⁷) על אלו התנאין שהן בניטין כגון תנאי כפול והן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי ומה שאמי על מנת או מעכשיו צריך לאלו התנאין או לא. תשובת דין אלו התנאין הרי הוא מפורש בפר' מי שאהוו קורדיקום⁸) והכין פירש שם תנאי כפול והוא תנאי כגון שאומ' אם תעשה כך אתן לך כך וכך ואם לא תעשה איני נותן לך כלום זהו תנאי כפול והוא תנאי קודם למעשה, ומעשה קודם לתנאי הוא אתן לך כך וכך אם תעשה כך, ותנאי בדבר אחר הוא כגון תנאי בני גר ובני ראובן שהתנו אם יעברו והמעשה ונתתם להם ותנאי ומעשה בדבר אחר כגון הרי זה גיטיך והנייר שלי התנאי והמעשה בנט עצמו והן קודם ללאו הוא אם מתי יהא נט ואם לא מתי לא יהא נט ואלו התנאין כולן אינן צריכין אלא בניטין וקידושין שהן אסור אבל ע"מ נוהג בין באיסורי בין בממונא שכל האומר ע"מ כאומ' מעכשיו דמי⁹) ואין צריכין עמו לכל התנאין הללו¹⁰) וזהו נוסח שטר תנאי:

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בן פלוני הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בן פלוני להיות בידו לזכות מחמת שרציתי ברצון נפשי שלא באונס כלל אלא בלב שלם ובנפש הפצה ובדעת שלימה מחמת אותו משא ומתן שיש ביני לבינו מדבר פלוני שהתניתי עמו מעכשיו שיוציא לעצמו מן האמצע כך וכך דינרין ואם חס ושלום ערערתי עליו בכלום ערעור או שום טענה בעולם או שלא היה עולה שום ריוח כדי שיטול ממנו זה הסך או שלא מספיק הקרן שבינינו ליטול ממנו זה הסך הקניתי לו מעכשו אנב ארבע אמות קרקע כל מה שיש לי אצל פלוני או כל מה שיש לי שיוכה בו מעכשיו כדי שיטול ממנו זה הסך הנזכר אם לא היה יכול ליטול מזה השיתוף שבינינו וזה

¹) בבא מציעא ד' ק"ד ע"ב.

²) צ"ל: מוכירנא.

³) מיותר.

⁴) צ"ל: הכא. כמ"ש ברי"ף.

⁵) ברי"ף: ומסתברא לן.

⁶) הא.

⁷) תשו' הרי"ף סי' ל"א ושוין בלשונן פה ושם. גם בתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א

הרכבי סי' קנ"ד ע' 299 יעו"ש עמוד 300 הערה ו' כי הסוף חסר בנדפסות וגם פה לא נמצא.

⁸) גימין ד' ע"ה.

⁹) קידושין ד' ח'.

¹⁰) ע"י בס' העמוד ד"ו ד' כ"ד וד"ל ד' י"ד.

התנאי שעשיתי ושהתניתי עמו תנאי גמור תנאי מעכשיו תנאי כפול תנאי מקובל תנאי בפני עצמו כתנאי בני גד ובני ראובן הן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי ולא יהא לי רשות לערער עליו בתנאי זה כלום ערעור מהיום ולעולם לפי שכבר עמדתי על חומר תנאי זה ודקדוקו ורצייתי בו וסברית וקבלית קבלה גמורה ורצוי גמור ואחריות וחומר תנאי זה קבילית עלי ועל יורשי אחרי כאחריות וחומר כל שטרי תנאין דנהיגין בישראל שתקנו חכמים אנב ארבע אמות קרקע כהונן וכתיקון חכמים מיומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני בר פלוני זה בקנין שלם בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד שריר וקיים. ועל אי זה ענין שיהיה התנאי כותבי אותו פעמי' שהוא כות' הריני נותן לך מעכשיו שדה פלוני או ממון פלוני ע"מ שתעשה כך וכך. ומה שכתו' בהאי נוסחא דלעיל הכין כתו' בנוסחי עתיקי¹) והוא דכתי' בה תנאי כפול תנאי בפני עצמו תנאי כבני גד ובני ראובן הן קודם ללאו ומעשה קודם לתנאי וכו' לישנא יתירא הוא אי נמי משום דסבירא ליה דאפי' בממונא בעינן אלו תנאין כולן מפני שיש מן הגאונים שסברו כך וליתא למילתא כדכתבינן לעיל בדברי גאון ז"ל ואלו התנאין כולן אין צריכין אלא בניטין וקידושין שהן איסורא אבל ע"מ נוהג בין באיסור' בין בממונא כולו. וגם רבי' האיי גאון ז"ל פי' אלו העניינים כולן בתשובה דילן מפורש ואנו עתידים לכותבה בסיעתא דשמיא בהלכות התנאין ואסמכתא ומשלישי את שטרותיו, מיהו מאי דכתי' בהאי נוסחא עתיקי' דלעיל הני לישני כולהי יפה לכותבן ואין בכך כלום דשופרא דשטרא אינון ואי איפשר לומי' דסבר מי שכת' האי נוסחא שגם בממונא בעינן אלו התנאין מפני שאין בלשון תנאין כתי' בהן תנאי קודם למעשה ושאר הני דקדוקי כולהו אלא משמע דסבירא ליה דלא בעי כל הני ענייני בממונא והיה כתו' בנוסחא דיליה טעות שלא היה מזכיר בלשון המעשה והזכייה מעכשו לולי שכתבנוהו בו אנו לפי שכך צריך להיות בכל מעשה של התנאין ואפי' בממונא מעכשו וע"מ נמי כמוהו דכל האומי' ע"מ כאומי' מעכשו דמי:

והשמר הע"א הוא שמר תנאי עבד².

ואשכחינן יתיה בנוסחי עתיקי כהאי נוסחא. אנו עדים החתומין למטה כך היה שאמי לנו פלוני הוו עלי עדים בקנין וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לו לפלוני בר פלוני שהוא אדוני מחמת שרציתי ברצון נפשי וחפי' לבני על דעתי מיושב בלא שום זכר אונם כלל וקבלתי על עצמו מהיום קבול גמור בלא שום חזרה כלל מעכשו כדי שאעבוד אותו כך וכך שנים בכל מיני עבדות עד שאשלים זו השנים הנזכרים מהיום ועד זמן הנזכר ולעבוד אותו עבדות שלם ולא יהא לי רשות לעכב עליו מלהתהפך בזכותו בכל צרכו בשום פנים בעולם ולאחר זמן הנזכר יסתלק מעלי אדוני סלוק גמור ויזכה פלוני דנן בעבדות זכייה גמורה והא מודינא קדמיכון דאית ליה עבדות כך וכך שניא אילין בהלואה וברשו כחוזק וכחומר כל שמר הלואות דנהיגין בישראל מיומא דנן ולעלם באחריות עלי ועל יורשי אחרי כתורה ובהלכה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני דין על כל הנזכר לעיל בקנין שלם וכתבנו וחתמנו ביום פלוני וכו'. ולעניות דעתין מתחוי לן דהדין נוסחא דשטרא ליתה

¹ מובא בס' העטור שם ד' כ"ד ע"ג: וכתב הרב המחבר דהכין כתב בכלהי נוסחי עתיקי.

הן קודם ללאו וכו'.

² ע"י בס' העטור שם.

כהוגן ואינה כהוגן והיאך יתגרש זה העבד בהאי עובדא שכת' לו רבו נט חרות מקודם שיעסוק לו העבד זה העבד אין לו לכתו כלל בשטר כמו שכתו בזה הנוסחא ותנו לו לפלוני בן פלוני שהוא אדוני שמכיון שנותן לו נט חרות והגיע לידו הרי הוא משחרר גמור וכשאר ישראל הוא חשוב ומותר בכת ישראל והיה לו לכתוב בזה השטר ותנו לו לפלוני בר פלוני דהוה רבי מקדמת דנא ושחררני שחרור גמור כמו שכתו בידי או היה לו שלא להזכיר שם העבדות כלל. ואם שלא נתן לו נט חרות מקודם אלא שמתנה עמו זה התנאי שישמשנו כך וכך שנים ואחר כך ישחררנו הוה להם לעדים לקנות מן האדון מקודם בשחרורו שישחררנו או לכתו נט חרות ולהזכיר בו התנאי או לכתו הנט שלם ולי¹) וליתנו לעבד ולכתו זה התנאי בכתב אחר כך מן העבד לאדון בלשון משוחרר וליתן התנאי לאדון והיפה שבכולו לכתו הנט ולכתוב תנאי בתוכו דאי אמרת יתן הנט שלם ביד העבד והתנאי ביד האדון דילמא אזיל האי עבד במקום שאין האדון בו בתוך זה הזמן ונסיב בת ישראל והוא אסור בכת ישראל עד שישלם תנאו דילמא מאי קודם השלמת תנאי זה ונמצא שאינו בן חורין ובניו עבדים. וכתו נמי בהאי נוסחא טעותא אחרינא לעניות דעתין דקאמי' בה באחריות ועל יורשי אחרי זבתרי ומה ענין אחריות ליורשיו אחריו בזה אם ימות העבד ותו העבד כנעני מנין לו יורשים כלל, ודברים אלו לא הוצרכנו להאריך בהן כי כבר כתבנו בתשובה לרבי' האיי גאון ז"ל מהאי עניינא בספרנו והשני²) בהלכות שפחה ונכרית ועבדים ומשם יתברר לך יפה ענין תנאי העבד וכתבנוה נמי הכא להתברר הדבר ולהחזירו לסידורו. מי שרוצה לשחרר עבדו או שפחתו ויתנה עליהן שישמשו אותו ימי חייו היאך יעשה יכתוב לו נט חרות שלם ויכתוב עליה התנאי ומי שיעיד בזה יעיד בזה ויהיה גיטה בידה ותנאי בידו, או יכתו התנאי בתוכה ויאמי' שחררית ופטרית וכו' על מנת שתשמשני ימי חיי ויתנו בידה שאם תאמר משוחררת אני ואין לך עלי שימוש יאמר לה הוציאי שטר שחרוריך וימצא תנאי בתוכו או יתן לה נט שחרור בפני שנים ויאמי' לה הנה נט שחרוריך ע"מ שתשמשני ימי חיי ואם תשמשו יתקיים שחרורה ואם לא תשמשו יבטל שחרורה או יתנו ע"י שלישי ויאמי' לו זה על ידיך לזה העבד אם ישמשני ימי חיי ואי פטר תתנו לו לאחר פטירתו ואם ישמשוני תקרענו ותחזירנו לעבדות אי זה הדרך מאלו הדרכים יהי בו תקנה לאדון והצלה לעבד ילמדנו אדוננו³) דבר זה כתבוהו ראשונים אחד אחד במגלת סתרים שכות' בה זכרונות שמועותיו לעצמו משום ראשוני ראשונים קודם למר רב יהודאי גאון ז"ל. ואלו עבדא דכתו ליה מריה גיטא דחרותא מעליא ומקמי דיהביה ניהליה אתנו בהדיה בפני עדים דעד דמאית ההוא גברא מריה הוא דהוי משוחרר אי אמ' ליה לכי מאית מריה הוא דהוי משוחרר אפי' כי מאית מריה נמי לא הוי משוחרר מ"ט דהוי ליה נט לאחר מיתה וקיימי' לן דאין נט לאחר מיתה⁴) אבל אמ' ליה מעכשו משוחררת בהנאה דפלחת קמאי כל ימי חיי הוי משוחרר מעכשו לאיחיובי במצות אבל למינסב בת ישראל לא מנסבינן עד דמאית רביה⁵) מאית מקמיה רביה ולא איקיים תנאיה נמצא על התנאים שכתבתם בשאלה זו שום השחרור תלוי בתנאי שישמשוהו כל ימי חייו בין כתו בשטר שחרור ובין כתו בכתב אחר ובין על

(1) מיותר.

(2) צ"ל השני.

(3) ע"כ השאלה ופה תתחיל תשובת רה"ג.

(4) גיטין ד' ע"ב.

(5) יש להוסיף: דילמא.

פה ובין השחרור מסור לשליש ובין בידי המשחרר אין למשחרר תקנה שישא בת ישראל ואין למשחררת תקנה להנשא לישראל שמא לא יתקיים התנאי ונמצא אסור למפרע אבל אם כותב לו שטר שחרור התוך בלא תנאי ויכתו עליו שטר אחר שהשכרתי את עצמי לך כל ימי הייך שני כל חדש במאכלי ובמשתי ומוסף עליהן כך וכך בכל חדש ונשתעבדתי לך מעכשו בשכירות זו כל ימי הייך ואין לי לבטלה ולא להשביתה וקנו מירו בכך הרי הותר העבד לישא בת ישראל והותרה השפחה להנשא לישראל ונתחייבו באותה שכירות ואם יבואו לחזור בהן בית דין מנדין אותן ונמצא זה כאותה (ששנינו¹) עושה אותו בן חורין וכותי שטר על דמיו ואם איתעכבת להם בתקנת העבד לישא בת ישראל בחיי המשחרר אבל בקשתם תקנת המשחרר בלבד הרי הזכרתם בשאלה זו ד' מדות הא' שכתבתם יכתו לה גש הירות שלם ויכתו עליה התנאי ויהיה גיטה בידה ותנאו בירו כיון שהשחרר שלם בלא תנאי הרי הוא מה שפירשנו למעלה והוספנו שלא יכתוב העבד עלי לשמשך סתם אלא יכתוב נשכרתי לך מעכשו לשמשך וכו' אין ראוי להכתב אלא אחרי השחרור וכן תקנתי שיכתו לו שטר שחרור שלם ויאמר לו הרי זה שחרור ע"מ שתכתו לי עליך שטר מוחזק שתמשני כל ימי חיי בכך וכך נמצא זה השחרור תלוי בכתיבה ולא בשימוש מאלתר שיכתו על עצמו נתחתך שחרורו ושימוש משחררו הוא חייב בו ואין השחרור תלוי בו הרי הוא מותר בבת ישראל ודבר זה אם עידי ואם עדים אחרי הדבר שווה. והמדה השנית אם יכתו התנאי בתוך גש שחרור נהיגי רבנן דלאו לאורחא לכתוב תנאי בתוך הגש ובגישין הא תנו רבנן²) כל התנאים פוסלין בגש דברי ר' וחכמים אומרי כל שפוסל על פה פוסל בכתב וכל שאינו פוסל על פה אינו פוסל בכתב ופליגי בה ר' זירא ורבה דר' זירא סבר מחלוקת שנכתו התנאי לפני התורף דברי הכל כשר ורבה סבר מחלוקת לאחר התורף אבל לפני התורף דברי הכל פסול. וודאי דלאחר התורף בין לר' זירא ובין לרבה אם נכתב התנאי כשר לר' זירא דברי הכל ולרבה לחכמים שהלכה כמותם אעפ"י דלא ליטעי איניש בתורף ונכתו לפני התורף לא רגילי רבנן למיכת' תנאה בנישא ומגמרין דלא למעבד הכי אלא מיהו אם נכתב התנאי בגש לאחר סיומו שלא יתחלף גש כשר הוא כשמתקיים התנאי. והמדה השלישית והרביעית שכתבתם שוות בדין ברבר זה והיפה למשחרר מכולן שיכתו התנאי בגש לאחר סיומו קודם עדות העדים וכבר ידעתם שלא ישא המשחרר בת ישראל ולא תנשא המשחררת לישראל עד שימות המשחרר:

והשטר הע"ב הוא שטר תנאי כתובה.

ותנן בכתובות פ"ה³) אעפ"י שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף אפי' מאה מנה יוסיף וכו'. ואמרינן בגמרא רצה לכתוב לא קתני אלא רצה להוסיף מסייע ליה לר' איבו א"ר ינאי דאמי תנאי כתובה ככתובה נפקא מינה למוכרת ולמוחלת ולמורדת ולפוגמת. ונוסח שטר תנאי כתובה יש מי שכותבו מענין המפורש בשטר אירוסין. ויש נמי שכותבין אותו מענין מה שמפורש בשטר פסיקאטא. ויש נוסחאי דכתבי בהו בהאי לישנא.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה כך היה שבשעה שקידש פלוני בר פלוני למרת פלוניתא בת פלוני והתנו תנאיהם בפנינו אותו בקנין גמור וקבל

(¹) גיטין פ"ד מ"ד.

(²) ד' פ"ד ע"ב.

(³) ד' נ"ד ע"ב.

על עצמו פלוני דגן החתן לכתוב לה בכתובתה כסף זוזי מאתן דחוו לה מדאורייתא ומוזנה וכסותה וספוקה ומיעל עליה כאורה כל ארעא ועוד קיבל עליו להוסיף לה מדיליה תוספת על עיקר כתובה כך וכך דינרין ומתנה כך וכך דינרין וקיבל על עצמו אביה או פלוני אחיה או פלוניתא אמה להומין לה בשעת נשואיה בבגדים ותכשיטין ושמושי ערסאי כך וכך דינרין וכל אותו חצר שיש לה במקום פלוני ולצר פלוני וכל הנותר מהנדוניא להכנים בביתו של פלוני זה וקבלו על עצמם פלוני זה החתן ופלוני דגן אביה או אחיה או אמה תנאים אלו הנוכרים לעיל באחריות עליהן ועל יורשיהן אחריהן אנב ארבע אמות קרקע כהונן וכתיקון חכמים מיומא דגן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, וקנינא מפלוני דגן החתן לפלוניתא ארוסתו מפלוני דגן אביה על כל הנוכר למעלה בקנין שלם וכחבנו ביום פלוני בירח פלוני שנת כך וכך במדינת פלוני כתבנו וחתמנו וכו'. ויש מקומות שנהגו לכתו' תנאי השידוכין.

יודעים אנו עדים התומי מטה עדות ברורה שאמי לנו פלוני בר פלוני ופלוני ברי פלוני הוו עלינו עדים וקנו ממנו להיות בדינו לזכות מחמת ששדכו אנשים בינינו והיה מן השמים ונתקיים המעשה ושדכתי אני פלוני את בתי פלונית לפלוני בן פלוני דגן לתתה לו לאשה ולהזמינה אם יזכני מן השמים לזמן פלוני לקידושין ולנשואין וקבלתי על עצמי אני פלוני כל זה בקנין גמור ושאתן לו מעכשיו לאותו זמן כך וכך תכשיטין וקרקע פלוני במתנה גמורה עם בתי פלוניתא הנזכרת וקנו ממני על כל זה ותנו לו לפלוני חתני ולפלוניתא המיועדת להיות בידם לזכות ואם חס ושלום הייתי מעכב אותו עת מלהשלים לו כל תנאים אלו הכתובים לעיל לזמן הנוכר מעכשו הקניתי לו לפלוני זה ארבע אמות קרקע בחצרי ואנבן הרשיתיו והשלטתיו ומניתיו אפטרופוס לגבות ממני ומכל הנמצא לי כל תנאי זה הכתוב לעיל ויהא רשאי לקנסני בכך וכך דינרין ועל הכל להשלים לו התנאי וגם יהא רשאי לתת קנס זה הנוכר לכל שליט וסרדיוט גוי שירצה וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי הכל יהא רשאי לגבות ממני משלם וכמו כן קנינו אנו עדים מפלוני בן פלוני החתן הנוכר ונתננו לו לפלוני חותנו ולפלונית בתו שיהא מזומן בגזור המקום לזמן פלוני ולקדש ולישא מרת פלונית הנזכרת זו בחו של פלוני זה ולעשות לה אז כתובה דאורייתא ותוספת דילה ומתנה לחוד כמנהג המדינה מבנות ישראל הגונות וכשרות והסך של הכתובה והתוספת והמתנה כמנהג בתובות מוהר אחת מקרובותיה המיוחסות והמעולה שבכולן. ואם חס ושלום היה מעכב פלוני זה החתן לי מלהיות מזומן לזמן זה הנוכר מלהשלים לפלונית זו ולפלוני חותנו תנאי זה לעת הנשואין מעכשו הקניתי לה לפלונית דא מיועדת לי ולפלוני חותני אנב ארבע אמות קרקע בחצרי ואנבן הרשיתים והשלטתים ומניתים אפטרופוס לגבות ממני מכל הנמצא לי תנאים משלם ויהיו רשאי לקנסני בכך וכך דינרין ולתת הקנס לכל שליט וסרדיוט גוי שירצו ועל הכל אהיה מזומן להשלים להם תנאים וכל שחד ושכירות שיתנו על סרבנותי יהיו רשאי להוציא ממני בלא שום פסדתם בעולם, והודענו אנו עדים לפלוני בר פלוני ולפלוני בר פלוני החתן כח תנאים אלו שאינן כשאר תנאים דעלמא אלא הם כתנאי כתובה וכשטרי פסיקתא שתנאים חמור מכל שטר תנאי דעלמא כי תנאים אלו נקנין בלא קנין ונקנין באמירה בעלמא ודינם כתנאי בית דין שמקנין דבר שלא בא לעולם ובדבר שבא לעולם מה שאין כן בכל התנאים שבעולם וקבלו הם על עצמם ונכנסו על כל זה בדעת מיושבת בלא שום זכר אונס ומודעא בעולם ותנאי זה שריר ומקויים וחוק ובריא כדין כל וכו'. וקנינא

אנו עדים מפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני חותנו ומפלוני בר פלוני לפלוני בר פלוני בכל מאי דכתיב ומפורש לעילא במנא דכשר למקניא ביה, ומה שהיה בפנינו וכו' עד והכל שריר וקיים. ויש מקומות נמי שנוהגין לכתוב שני שמרות מתנאי זה אחר מתנאי החותן לחתן ואותו השטר העומדת ביד החתן. והשנית כותבין בה תנאי החתן לחותן ואותה השטר העומדת ביד החותן. וספרי דוקני נהגו למיכתב בשטרי דוקני בתנאי החותן לחתן הכי. וקנו ממני או וקבלתי על עצמי מעכשו בקנין גמור לתת לו לפלוני חתני אותו עת עם בתי כך וכך דינרין תכשיטין וקרקע פלוני וכו'. ויהא רשאי שיגבה ממני ומן הבאי מכחי בעת המעשה כך וכך דינרין וכו' כי מעכשו הקניתי לו כל מה שקניתי ושעתיד אני לגבות ממני ומיורשי אותו עת תנאי זה ושטר תנאי זה באחריות עלי ועל יורשי וכו'. ואם יש מי שיעלה על לבו לשאול היאך הבן משתעבד בדבר זה לאחר מיתת אביו מפני שהוא טועה בהא דתנן בכחובות פ"י שני גזילות¹ הפוסק מעות לחתנו ופשט את הרגל תהא יושבת עד שתלבין ראשה. ואדמון אומי יכולה היא שתאמי אלו פסקתי לעצמי הייתי יושבת עד שתלבין ראשי עכשו אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור. אלמא משמע שאין התנאי מתקיים לאחר מיתת האב, התם בשלא הניח האב עזבון כלל במה להשלים התנאי אבל היכא שנותר עזבון מן האב מקרקעי או מטלטלי וכת' לו שיגבה התנאי ממנו ומיורשיו למה לא יפרע מעזבונו והלא חמור הוא תנאי שטר פסיקתא משאר תנאי דעלמא שאלו נקנין באמירה בעלמא ואיך לא יהיה התנאי קיים ממנו ומיורשיו. ואם לא כת' לו הכי והניח עזבון אלא ודאי אם כת' לו הכי תנאו קיים ממנו ומיורשיו כי מעת הקנין נשתעבד לו כל מה שקנה ושעתיד לקנות לתנאו עד שיקיימו, וההיא מתניי דהפוסק מעות לחתנו בשלא הניח האב עזבון כלל במה לקיים לחתן את תנאו.

והשטר השלשה ושבעים הוא שמר תנאי העושה דבר על הגט בשעת גירושין.

וצריך דבר זה לעיין האיך עושין הגט והתנאי וכמו שפירשנו לעיל בתנאי עבד כי דבר זה ברור הוא שאשה אין מתגרשת אלא בגט כריתות ואם היה התנאי כתו' בתוך הגט לא יהא קרוי גט כריתות מפני שיש לו לבעל זכות בתוכו הילכך צריך לכתוב הגט ספר כריתות לגמרי בלא שום שיוור בעולם שיהא כתו' בתוך הגט ומוסרו לה בפני שנים או אפי' מסרו לה שלא בפני עדים והיא והוא מודים התנאי ומצווים לעדים לכותבו ולחותמו הרי התנאי קיים וכשמוסר לה הגט לאשתו אומי לה הרי את מגורשת בגט זה כדת משה וישראל אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש ואם באתי בתוך שנים עשר חדש אלו הרי גט זה בטל מעיקרו מעכשו, וכן כל תנאי נמי שהוא מתנה עמה הרי היא מתנה בשעת נתינת הגט בזה הלשון שכתבנו אבל לכתוב הגט בתוך התנאי אין ראוי לעשות לו כלל. ונשאל נמי הגאון² ר' יצחק בהאי עניינא, ואלו תורף דבריו ושאלת מי שאמי לאשתו הרי זה גיטיך מעכשו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש היאך כחו יפה שיתננו לה בפני עירי מסירה וישאר תחת ידה או ימסור אותו לשליש עם התנאי משום שראיתי גאון ז"ל שאומר

¹ שני דייני גזילות והיא פי"ג מ"ה ד' ק"ח וק"ט.

² תשו' הרי"ף סי' ל"ב. ושוין בלשון שם ופה. גם בתשו' הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי סי'

קנ"ח וקנ"ט עמוד 300 אך השאלה לא נמצאה שם.

מוטב שימסור אותו לה כדי שלא יוכל לבטלו שאם נתנו לשליש יכול הוא לבטלו. ויש לחוש נמי שאם יתננו לה הוציא אותו האישי¹) בתוך הזמן ויתקיים בחותמיו ותנשא בו ויהיה הוולד ממזר, ולכך הוצרכנו להכרעת רבינו. וכן אם יתננו לה בפני עידי מסירה ימסור התנאי לשליש או ישאר אצל הבעל או יכתוב התנאי באחורי הגט, ואם בא הבעל בתוך הזמן צריך קידושין לרוחא דמילתא או לא. תשובה זה שאמי הגאון ז"ל מוטב שימסור אותו²) להסמך עליו שהוא האמת שהאומי מעכשו ומסרו לה אינו יכול לבטלו ואם מסרו לשליש יכול הוא לבטלו ותשאר עגונה. ואין לחוש שמא תנשא בו בתוך הזמן דלא חציפא כולי האי ועוד שיש לה בדבר הפסד גדול שתצא מזה ומזה ואין לה כתובה לא על זה ולא על זה והולד מזה ומזה³) דומיא דמה שאמרו⁴) מלוה גופיה לא שביק סבר⁵) רבנן ומפסדו לי ומוטב שישאר התנאי אצל הבעל שאם תנשא בתוך הזמן יערער בו אבל אין רשאי לכתו התנאי בגט עצמו בתחתיו או באחוריו משום שאם כתבו בגט הוא ליה לבעל זכות בגוויה דגט וא"כ הוא אין זה כריתות ואם בא הבעל בתוך הזמן אינו צריך קידושין לפי שלא נתגרשה ממנו שהגט בטל בבאו ואפי' ריח גט אין בו וזהו שאמרו אפי' נתנו התנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה⁶) ובתנאי הגט בעינן שיהא תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ותנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר ותנאי שאי איפשר לקיימו ע"י שליח. וזה נוסח תנאי הנעשה על הגט בשעת הגירושין.

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה כך היה בפנינו שגירש פלוני בן פלוני את פלונית בת פלונית אשתו בגט גירושין שהיה כתוב כראוי וכהוגן ומסרו לה בפנינו בעת הגירושין על תנאי שתמתין אותו עד שנים עשר חדש וכך אמ' לה בפנינו פלוני זה לאשתו פלונית כשמסר לה הגט הרי זה גיטיך על תנאי זה ואם חס ושלום לא באתי בתוך שנים עשר חדש אלו ואתעכב מלחזור אליך וישלמו השנים עשר חדש הרי זה גט גמור והרי את פטורה מעכשו ועד אותו זמן בגט זה ואם באתי בתוך שנים עשר חדש אלו ואחזור אליך לא יהא גט זה כי מעכשו הוא בטל בתנאי זה אם אבוא בתוך זמן זה הנזכר ועל תנאי זה מסר לה בפנינו גיטה והיא קבלה עליה התנאי זה ועל דעת כך קבלה גיטה ולפי שלא היה ראוי לכתוב תנאי זה בתוך הגט כתבנו תנאי זה שנעשה בעת הגירושין שיעמוד ביד הבעל ותנאי זה שריר ומקויים וראוי וחזק ככל שטרי תנאי ראויין דנהיגין בישראל כדת וכראוי והרי הוא כתנאי בני גר ובני ראובן אם יעברו ואם לא יעברו וכשאר כל חומרין והעמדתי עצמי על תנאי זה ועל צווי זה ועל דעת ותנאי זה צויתי לכתוב הגט ומסרתי לאשתי פלונית שתהא מותרת מעכשו ולאחר תנאי קיום זה ומה שהעידונו פלוני זה ופלונית אשתו על עצמם כתבנו בשנה פלונית ביום פלוני ונתננו ביד פלוני זה להיות בידו לראיה ולזכות. והכל שריר וקייים.

(1) צ"ל: תוציא אותו האשה.

(2) צ"ל: לה אותו הגט.

(3) צ"ל: והולד ממזר.

(4) בבא מציעא דף י"ז.

(5) יש להוסיף: שמעי בני. ובתשו' הרי"ף: שמעי אינשי. אמנם בהלכו' הרי"ף: שמעי בני רבנן.

(6) מכאן ואילך לא נמצא בתשו' הרי"ף ולא בתשובות הגאונים הנ"ל ואולי הוסיף זאת

הרב המחבר.

הרי נשלמו אלו ע"ג שמרות בחוקי הממונות פירשנו לפי כחנו ולעניות דעתנו, נשתיירו עשר שמרות אחרות שהן מן הזקנים והחכמים שכותבין על מי שרואין לעשות בו אחת מהן. והן:

כתב מינוי. כתב עבורי. כתב תקנתא. כתב מסמיך. כתב ענייני. כתב פתקא. כתב האריה. כתב הזקה. כתב שריאתא. כתב שליותא.

וכתב מינוי הוא בזמן שנועדין הישיבה כולה להושיב עליהם ראש ישיבה או שנסכמים הקהל כולו למנות עליהם ראש או זקן או דיין או נשיא וכותבין כולם וחותמין ועושין כתב מינוי לאותו הראש היאך מינוהו עליהם ושיהיו נשמעין אליו ושיהא הכתב ההוא לאותו הראש לראיה ולזכות והוא הקרוי שטר מינוי. ולא הוצרכנו לכתוי נוסח עשר שמרות אלו כדי שלא להאריך בדבר כי עושים הזקנים לשון כל אחת ואחת מהן על פי מה שנסכמים ביניהם אם רצו לגדור ולהחמיר בדבר מחמירין ואם רצו להקל מקילין, ובשטר שלישי מחבורנו זה שהוא שטר אפטרופסות תמצא הדין נוסחא. וגרסינן בפר' השותפין¹) בענין עובדא דרב טביומי אימנו רבנן לאותוביה לרב אחא מדפתי ברישא כי אתא שדר זוגא דרבנן לאמלוכי ביה עכבינהו שדר זוגא דרבנן אחריני עכבינהו גביה כדמלו ביה עשרה מליך ובטביומי²) וכו'. וגרסינן בסנהדרין ירושלמי בפ"ק דמדרי³) אליעזר והיתה ידי על הנביאים שוא⁴) והקוסמים כזב בסוד עמי לא יהיו, זהו העבור. ובכתב בני ישראל לא יכתבו זה המינוי. ואל אדמת ישראל לא יבואו זה ארץ ישראל. ר' אלעזר כד הוה סליק להכא אמ' הא גבי חרא, ואית דגרסי הא פלטו לי מחדא כד מטניה⁵) אמ' הא גבי תרתי כד דעייל לעיבורא אמ' הא גבי תלת. וכתב השנית הוא כתב עיבורית והוא כגון שמעבירין לשליח ציבור או לטבח או לסופר שנמצא בו דבר שאינו הגון או אפי' לדיין הס ושלוס כגון דסנו שומעניה או כגון ששנה ושילש בעון ונמנו ביה רבנן לעבוריה וכתבו עליה כתב עבורי היאך העבירוהו מאותה שררה ואותה גדולה שמינוהו בה קודם לכן ושלא ישוב אליה עוד וכותבי' אותה כתב עבורי וחותמין עליה ראשי הקהל או ראשי המדרש על פי התנאי שמתנין ביניהן ושראוי לעשות כדאמרי' בענין ההוא טבחא⁶) דלא סר סכיניה קמי חכם עברוהו ושמתוהו. וגרסינן בפר' ואלו מגלחין⁷) אמ' רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרה אין מנדין אותו מפני חלול השם אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך. חזר וסרה מנדין אותו בפרהסיא דכתי' וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה, כסהו כלילה. וגרסינן בסנהדרין ירושלמי בפר' כהן גדול⁸) אמ' ר' אלעזר כהן גדול שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו. א"ר מונא כתי' כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני י"י כביכול מה אני

¹ בבא בתרא ד' י"ב ע"ב.

² רב טביומי.

³ צ"ל: דמר ר'.

⁴ החוזים שוא יחזקאל י"ג, ט'.

⁵ מיניניה.

⁶ חולין ד' י"ג.

⁷ מועד קטן ד' י"ז.

⁸ גם הוריות פ"ג.

בגדולתי¹) אף אהרן בקדושתו. ר' אחא בשם ר' שמעון בן לקיש אמ' כהן משיח שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה אם תאמר בבית דין של שלשה ועשרים נמצא עלייתו ירידה לו. ריש לקיש אמ' נשיא שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה מה מחזירין ליה אמ' ר' חני משה דינין מחזירין ליה דוקטלי לון שמע ר' יודן כעס וכו'. אמ' ר' שמואל בר רב יצחק אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע מעבירים עם י"י, עם י"י מעבירים אותו. והכתב השלישי הוא כתב תקנתא והיא בעת שהסכימו עדה או קהל או ישיבה או בני המדרש או בני הכנסת לעשות תקנה בעיר או בישיבתם או בבית הכנסת או במדרש שלהם או ראשי ישיבות שהסכימו לעשות תקנה לישראל כגון אלו כולן כותבין כתב תקנה באלו התנאין התקנה לדעת אחת וחותמין באותה כתב תקנתא ואם הסכימו להחרים בכתב כל הפורץ באותה תקנה ובאותו גדר מחרימין. גרסינן בסנהדרין בפר' היו בודקין²) תניא אמ' ר' אליעזר³) שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על הסוס בימי יונים בשבת והביאוהו לבית דין וסלקוהו⁴) וכן אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין וסלקוהו⁴) לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. והכת' הד' הוא שטר מסמך והוא כגון שסומכין לאחד מן התלמידים שיקרא ר' או חכם או רב וכותבי' כתב על כך והיא הקרויה כתב מסמך ואעפ"י שבדורות הראשונים או עדיין בארץ ישראל הזכה⁵) נוהגת סמיכה שהיו סומכין ב"ד למי שראוי לסמוך וסומכין ידיהן עליו ממש כענין שכתו' ביהושע בן נון ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו ואח"כ קורין אותו ר', וכן דיני קנסות והאידנא לא נהיגי דיני קנסות בחוצה לארץ ולא סמיכה להניח ידיהם על ראש הנסמך אבל האידנא ואפי' בחוצה לארץ⁶) או נסכמו זקני העיר או זקני הכנסת והמדרש לסמוך לאחד מן התלמידים נסכמים⁷) על כך וכותבין כתב מסמך בלא הנחת ידיהם על ראשו אלא שכותבין לו כתב מסמך לבדה זכר לסמיכה וכיון שבירו הוא אותו כתב מסמך מאותו יום ולהלן קורין אותו כל אדם ר' וממנין אותו בדוינין ובסודות החברים ושמושיו ומלבושיו כשמושי החכמים ועטופי החכמים והחברים והרבנים הנסמכים ולא כשמושי התלמידים שלא נסמכו עדיין. ותנינן בסנהדרין בפ"ק⁸) סמיכת זקנים ועריפת העגלה בשלשה, מאי סמיכה⁹) בשלמא סמיכת זקנים סמיכת ר'¹⁰) כדאמרין אלא סמיכה מאי היא אמ' ר' יוחנן מסמכי סבא מנא לן אילימא מדכתי' ויסמוך את ידו עליו ויצוהו אי הכי תסגי בחד וכי תימא משה רבינו במקום שבעים ואחד הוה קאי אי הכי ליבעי אחד ושבעים קשיא. אמ' ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי סמכי ליה מותבי ליה ידא ארישא וסמכי ליה בשמיא וקרו ליה ר' ויהבי ליה רשותא למידן דיני

¹) לפנינו בסנהדרין: בקדושתו. ובהוריות; מה אני בגדולתי אף אהרן בגדולתו אר"א קדוש יהיה לך כביכול אני בקדושתו אף אהרן בקדושתו. וכנראה כצ"ל גם פה.

²) ליתא בפ' היו בודקין והוא פ"ה רק בפרק שלאחריו והוא פ"ו ד' מ"ו ועי' לעיל ע" 117 בהערה.

³) כ"ה בר"ח וברי"ף. ובגמרא: ר"א בן יעקב. ועי' בדקדוקי סופרים.

⁴) צ"ל: וסלקוהו.

⁵) צ"ל שצ"ל: היתה.

⁶) אם.

⁷) נסמכים.

⁸) ד' ב'.

⁹) ד' י"ג ע"ב.

¹⁰) צ"ל: פרים. עי' דקדוקי סופרים ד' י"ב הערה י'.

קנסות. ומקשינן וחד לא סמיך כלומי חכם אחר אינו סומך לתלמידו הוא לכדו בלא שלשה והאמי רב יהודה אמי רבי (1) זכור אותו האיש לטוב ור' יהודה בן בבא שמו עד וסמך חמשה זקנים וכו'. ותרצינן ר' יהודה בן בבא אהריני הווי בהדיה והאי דלא קא חשיב להו משום כבודו דרב יהודה בן בבא. אמי ר' יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ דלא סמכינן בחוצה לארץ כלל פי' בהנחת ידא ארישא. פשיטא סומכינן בחוצה לארץ (2) מאי, תא שמע דבעי (3) ר' יוחנן עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גביה דליסמכיה ר' שמעון בן זירוד וחד דעמיה ומנו ר' יוחנן (4) בן עכמאי ואמרי ליה ר' יוחנן (4) בן עכמאי וחד דעמיה ומנו ר' שמעון בן זירוד חד דהוה גביהו סמכוה חד דלא הוה גביהו לא סמכוה. רב חנניה ורב הושעיא הוה קא מצטער טובא (5) משתקד ר' יוחנן עליהו למסמכינהו לא הוה מסתייע מילתא והוה מצטער טובא אמי ליה לא ליצטער מר דמדבית עלי קא אתו דא"ר (6) בר נחמני א"ר יונתן מניין שאין נסמכין לבית עלי שנאמי לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן אילמא זקן ממש והא כתי כל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה. ר' זירא הוה קא מיטמר מילי סמיכה (7) דאמי ר' זירא (8) לעולם הוה קביל וקים כיון דשמעה להא דר' אליעזר (8) אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמצי נפשיה כי דסמכוה לר' זירא שרו ליה בנס (9) יומי הכי כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא ולא תסמכו לנא לא מסרמסין ולא מטורמסין. והא דאמרינן אין סמיכה כלל בחוצה לארץ להנחת יד ממש על ראשו למידן דיני קנסות ואעפ"י שדיני קנסות היו דנין אותן בחוצה לארץ בימי הסנהדרין ואפי' בלא סמיכה אבל לפי שלא היה סמיכה בבבל כל כך חכמי בבל נקראין ר' (10) וכל חכמי ארץ ישראל נקראין ר' וכל שכן האידנא דאינה לסמיכה כלל בחוצה לארץ אבל איבעי בית דין או זקני עדה למיכתב לאחד מן התלמידים הראויים למסמך או למינוי האי כתב מסמך שאמרנו לעיל כותבין ואין בכך כלום דלא דמו זה לסמיכה וליתיה לסמיכה כלל אלא דמיון בעלמא וזכר לסמיכה הוא כדי שיכנסו התלמידים במדות החכמים שכתבנו לעיל ויתעלו מעט מעט בשורות ומעלות החכמה ושימושיה. ובירושלמי גרסינן (11) תניי הסמיכות בשלשה לא היא (היא) סמיכה הן סמיכות תמן קרי למנויי סמיכותא. אמי ר' אבא בר בינה (12) בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידו כגון ר' יוחנן בן זכאי מינה את ר' אליעזר ואת ר' יהושע, ור' יהושע מינה את ר' עקיבא ור' עקיבא מינה את ר' מאיר ואת ר' שמעון אמי ישב מאיר תחלה

(1) ד' י"ד.

(2) יש להוסיף: ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוץ לארץ.

(3) צ"ל דבכי, כמ"ש בדקדוקי סופרים ולפנינו בגמרא: דר"י הוה מצטער עליה.

(4) וכ"ה בדקדוקי סופרים ולפנינו: ר' יונתן.

(5) מלות: "קא מצטער טובא" יש למחוק פה.

(6) יש להוסיף: שמואל.

(7) צ"ל: מלמיסמיכה.

(8) לפנינו: אלעזר וכצ"ל גם פה.

(9) שתי מלות אלה הן בשבוש וצריך להוסיף: הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת

חן כי סמכוהו לר' אמי ולר' אסי שרו להו.

(10) אולי צ"ל: רב.

(11) מובא גם בפ"י הר"ח שם בקצור.

(12) לפנינו בירושלמי ובר"ח: ר' בא, ולא יותר ואולי הוא ר' בא בר בינה המובא בס'

מבוא בירושלמי לרז"ף ד' ס"ז ע"ב.

נתכרכמו פניו של ר' שמעון אמ' ליה ר' עקיבא דיין שאני ובוראך מכירין כחך חזרו וחלקו כבוד לבית הזה אמרו בית דין שמינה שלא מדעת הנשיא אין מינויו מינוי חזרו והתקינו שלא יהיו בית דין ממנין אלא מדעת הנשיא ולא היה הנשיא ממנה אלא מדעת בית דין. וכתב חמישי הוא כתב עניני כגון שמסכימין בית דין או זקני עדה או הישיבה על דבר לעשותו כותבין אותו הכתב ביניהן על הענין לפי מה שמסכימין ואותו הכתב היא הקרויה כתב עניני. והכתב הששי הוא כתב יפתקא והוא כגון ששולחין דינן הבית¹) במקום אחר או זקני העדה שולחין דעתן למקום אחר או כתב שכותב ריש גלותא לשופט ונותן לו רשות לילך ולדון או ללמד בישראל איסור והיתור ושמו בלשון ארמי יפתקא²). וכן נמי בזמן שנותנין רשות בני הישיבה וזו נמי נקראו יפתקא דרשוותא וכתב שימוש או שליחות בלשון ארמי יפתקא ולכך קורין להכנס³) סתם יפתקא דליטתא שהוא שימוש האלות ואי נמי שכותבין אותן האלות בכתב לסדר אותן לשליח המחרים. והכתב השביעי הוא כתב האריה והוא כגון ששולחין אחריו זקני העדה או הבית דין חזוק לאחד מחביריהם או אפילו לבעלי דין כמה שנסכמים דעתם היא הקרויה כתב האריה. והכתב השמיני הוא כתב חזקה והוא כגון שמחזיקין הבית דין או זקני הקהל לאדם בקרקעי או בממון וכותבין לו כתב שירד באותו קרקע או באותו ממון ולא יהא שום אדם יכול להוציאו מחזקתו והיא הקרויה שטר חזקה. ויש נמי מי שאומרין שבזמן שמחזיקין אנשיאות או השררה או הדיינין או ביד אחר מחביריהם וכותבין לו כתב מפני המחלוקת שנחלקו מקצתם עליו גם היא הקרויה שטר חזקה. והכתב התשיעי הוא כתב שריאתא והוא כגון שנסכמין הבית דין או בני הישיבה או זקני עדה להתיר דבר או מנהג שאסרוהו עד אותו עת. וכן נמי אשה שאסרה או איש שאסרוהו ונסכמו להתירו בדבר כתב שהתירו אותו הדבר היא הקרויה כתב שריאתא. והכתב העשירי הוא כתב שליחותא והוא כגון שהסכימו בית דין או זקני עדה או בני הישיבה לשלוח בעבור שום אדם או בעבור בעל דין וכותבין לו כתב שליחות על יד השליחות ואם הוא אדם אחר חושבין אותן כאלו הוא ממרה על פי זקני העדה ואותו כתב שכותבין לשלוח לו הוא הקרויה כתב שליחותא. ויש נמי מי שאומרין כי בשעה שנסכמין הבית דין או זקני העדה או בני הישיבה לעשות לשום אדם שליח ביד כותבין לו כתב על כך שעשאוהו שליח בית דין ואותו הכתב הוא הקרוי כתב שליחותא. ויש נמי מי שחולק על זה ואומ' שכל עת שבית דין שולחין שליח על אדם ואעפ"י שלא היה שלוחם מקודם אנו דנין בו כדין שליח בית דין לכל דבריו והכי אמרי לך אעפ"י שנאמ' כך שכל מי ששולחין אותו בית דין לדבר הוא קרוי שליח בית דין ואעפ"י שלא היה שלוחם מקודם מכל מקום כיון שיש להם לבית דין שליח מזומן הכי מתחוי שפיר כדי שיהא ידוע ומפורסם לכל באותו כתב שליחותא שעשו לו כשמנהו להיות שלוחם ולא יוכל שום בעל דין לומ' לא הייתי יודע שהוא שליח ב"ד, ודין שליח ב"ד דאמרינן לענין שהוא כבתרי לשמתא ולנתוחי ולוולתן וכדגרסי בבבא קמא דנויקין בפר' הגוול ומאכיל⁴) אמ' רבא⁵) שליחא דבי דינא מהימן כבתרי והני מילי לשמתא אבל לפתחא לא מ"ט ממונא הוא דקא מחסר ליה דבעי מיתב

¹ אולי: הבית דין.

² עיי' בהלכות ר' יצחק גואת ח"ב דף כ"ה ועיי' מ"ש בסוף ס' כל שירי רב האי גאון עמוד 60.

³ צ"ל: לחרם.

⁴ ד' קי"ב ע"ב.

⁵ וכ"ה ברי"ף. ובגמרא: רבינא.

זווא דפתחא¹). ואמי רבא קבעינן ויהבינן זמנא אפומא דאתתא ואפומא דשיבכא² ולא אמרן דליתיה במתא אבל איתיה במתא לא מ"ש אמרי ליה סברי אשכחיה שליחא ואמי ליה אע"ג דליתיה במתא נמי לא אמרן אלא דאתי ביומיה אבל לא אתי ביומיה לא מאי טעמא אשתלו ולא אמרו ליה ואע"ג ביומיה לא אמרן אלא דלית ליה אורחא אבבי דבי דינא אבל אית ליה אורחא אבבי דבי דינא לא מ"ש לא אמרי³) סבר אשכחיה ואמי ליה. וגרסינן בבבא קמא⁴) דנזיקין בפר' המקבל אמי שמואל ושליח ב"ד מנתח נתוחי אין משכני לא, כלום אם היו⁵) בידיו של לוח כלום⁶) והוא עומד בחוץ שומטין ומוצאין מידו ונותנין ביד המלוה אבל ליכנס לביתו ליטול משכנו לא והוא דתנן לא ימשכנו אלא בבית דין לא ינתחנו הוא אבל ליכנס לביתו למשכנו לא ותניא כוותיה דשמואל שליח בית דין שבא למשכן לא יכנס בביתו וממשכנו אלא עומד בחוץ והלה⁷) נכנס לביתו ומוציא לו משכנו שנאמי בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העכוש החוצה:

הרי אלו עשר שטרות של הזקנים והחכמים ועוד יש הי שטרות של הזקנים וחכמים שהן מקל לרדות בהן ואינן יפתק לוטאתא, ופתחא, ושמוחא, ונרויה, והיתרא. הכתב האי יפתק לוטאתא ולשון יפתק כבר פירשנו לעיל מהו ובזמן שכותבין ב"ד או זקני עדה או בני הישיבה והמדרש כתב אלות על כל מי שיעבור על תקנה פלונית או על דבר פלוני יהא כך וכך כותבין אותו הכתב ומניחין אותו לזכר וקורין לו יפתק לוטאתא. ויש מי שאומרין נמי כי החרם סתם שכותבין ב"ד על כל מה שרואין ועל חשד גוילה ונניבות ומסירותא היא נמי הקרויה יפתק לוטאתא. הכתב השני הוא כתב פתחא והיא כתב שכותבין על מי שהוא מורד אותו לדינא וכדמפורש בפר' הנוזל ומאכיל⁸) אמי רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו עומד וצווח ואי אמי קבעו⁹) זימנא דמייתינא סהדי ומרעינן ליה לשטרא קבעינן⁹) ליה ואי לא אתי נטרינן ליה שני וחמישי ושני ואי לא אתא כתבין ליה פתחא ומשמתינן¹⁰) ליה תשעין יומין תלתין יומי קמאי לא כתבין אדרכתא¹¹) אנכסיה דילמא אזווי קא טרח תלתין יומין מציעאין לא כתבין אדרכתא¹¹) אנכסיה דאמרינן¹²) ההוא דקא זבין גופיה קא טרח אזווי מכאן ואילך ודאי קא כתבין אדרכתא אנכסיה והני מילי דקא מישתמיט אשתמוטי ואמי אתינא אתינא אבל אמי לא אתינא לאלתר כתבין אדרכתא אנכסיה והני מילי במלוה אבל פקדון לאלתר כתבין אדרכתא וכו'

(1) וכ"ה ברי"ף.

(2) צ"ל: דשיבכא.

(3) כ"ה ברי"ף.

(4) צ"ל: בבבא מציעא (דף קי"ג).

(5) לשון הרי"ף.

(6) צ"ל: כלום, כמש"ש.

(7) צ"ל: והלוח נכנס לביתו. כמש"ש.

(8) בבא קמא ד' קי"ב ע"ב.

(9) כ"ה ברי"ף, ובגמרא: נקיטי, נקטינן.

(10) כהגהת הב"ח ברי"ף.

(11) וכ"ה ברי"ף.

(12) יש להוסיף: דילמא לא אשכח למיזף וקא טרח לזבני תלתין יומי בתראי לא כתבין

אדרכתא אנכסיה דאמרינן.

ואמ' רב¹) שליחא דבי דינא מהימן כבתי והני מילי במלוה²) אבל פקדון לשמתא אבל לפתיחא זכו כדכתבין לעיל. ואמ' רבא האי דכתבי פתיחא עליה אדלא אתא לדינא כי אתא לדינא קרעין ליה לפתיחא אדלא צאית דינא לא קרעין עליה פתיחא עד דצאית ולא היא כי אמ' צייתנא קרעין ליה לפתיחא. אמ' רב חסדא קבעין זמן דייתי לדינא שני וחמישי ושני זמנא וזמנא דבתר זמנא ועד למחר לא כתבין פתיחא. רב אשי איקלע לבי רב כהנא אשכחיה אפום נהרא הוייא לההיא אתתא דאקבעיה וימנא בצפרא וקא כתבי עלה פתיחא לאורתא אמ' ליה לא סבר לה מר להא דרב חסדא דאמ' קובעין זמן שני וחמישי ושני אמ' ליה הני מילי גברא דלא שכיח במתא אבל איתתא דשכיחא במתא ויתבה ולא קאתא מעיקרא מורדת היא. והכתב השלישי היא כתב שמותא והיא בשעה שמשמתין בית דין שום אדם על איסורא שעשה וכותבין עליו בית דין או זקני העדה כתב שמותא ומפורש באלו מגלחין³) מאי שמותא אמ' רב שם מיתה ושמואל אמ' שממה יהיה. ואי נמי במערבא מימנו אנגודא דבי רב ולא מימנו אשמתיה. ואמרינן נמי ומנא לן דאי איתפקיד⁴) בשליחא דבי דינא דאתי ההוא שליחא ואמ' ולא מתחוי כלישנא בישא דכתי' העיני האנשים תנקר לא נעלה. ואמרינן לעיל נמי⁵) שליחא דבי דינא מהימן כבתי והני מילי בשמתא אבל לפתיחא לא מאי טעמא ממונא הוא דקא מחסר ליה דבעי למיתב זוזא דפתיחא. ומנא לן דמשמתין⁶) דכתי' אורו מרוז וכו' דהכי סבר⁷) גבר פלניא דכתי' מלאך. ויש מקומות שאין כותבין על השמתא אלא השיפורי שהוא תקיעת שופר הוא הכרזה ובמקום הכתב ועתים רבים נמי שכותבין כתב שמותא כשהוא לזמן ארוך כדי שלא ישתכח הדבר. והכתב הד' הוא כתב נדויה והוא נמי על זה הדרך בשעה שמנדין בית דין לאיש על חטאיו פעמים כשמתארך הנדוי ימים רבים כותבין כת' נדויה כדאמרי' נמי בשמותא ואמרי' נמי בפר' אלו מגלחין⁸) אמ' רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילא משמיה דרב מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' יום ומחרימין לאחר ששים. רב הונא בר חיננא אמ' רב חסדא שני וחמישי ושני כלומי⁹) אין מנדין אותו לאלתר עד דמתרין ביה שני וחמישי ושני וה"מ לממונא אבל לאפקרותא מנדין לאלתר בלא התראה, ופי' אפקרותא מי שבוה ת"ח או מחלל שם שמים זו שעובר על המצות או שמלעיג עליהם זולתן, ואמרי' נמי אי זהו אפיקורוס זה המבזה¹⁰). . . בפני ת"ח אבל המבזה ת"ח עצמן חמור מאפיקורוס שהוא קרוי מנלה פני' בתורה ואין לו חלק לע"ה. והכת' הה' הוא כתב התרה ואתה מוצאו כגון שעשה תשובה המשומד או המנודה והוא בעת שכתבו עליו כתב שמתא או נדויה וכששב מאותו עון שנדרוהו עליו ועושה מה שמצווין לו ב"ד מתירין אותו בית דין וכותבין עליו התרה מכיון שכתבו עליו כתב נדויה. ואתה מוצא כתב התרה בזמן שעשו ב"ד או זקני העיר או בני המדרש כת' תקנה ביניהן על דבר ואסרו אותו שלא יעשהו אדם וכותבין כת' תקנה ביניהן ואחרמתא

(1) צ"ל רבא כמ"ש ברי"ף.

(2) מלות "במלוה אבל פקדון" יש למחוק.

(3) מועד קטן ד' י"ז.

(4) צ"ל: איתפקר (שם ד' ט"ז).

(5) בבא קמא ד' קי"ב ע"ב.

(6) מועד קטן ד' ט"ז.

(7) עיי' דקדוקי סופרים.

(8) מועד קטן ד' ט"ז.

(9) כ"כ הרי"ף.

(10) צריך להוסיף: את חברו (סנהדרין ד' צ"ט:).

על אותו דבר ותמשך ביניהן אותה תקנה באיסור שנים רבות ואח"כ ראו ביניהם דבר צורך שעה להתירו בין שראו להתירו לצורך שעה עד זמן פלוני ולדחות בו את השעה כיון שראו להתירו לעולם כותבין על ההתרה כתב וחותמין עליו ב"ד אם ראו להתירו לעולם כותבין בכתב אותו זמן וזהו שקרויה כתב ההתרה. נשלמו אלו הי' השטרות שהן לזקנים ולב"ד מקל לרדות בהן. נותר עוד שטר אחר שעושיין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן כמה יתן כל אחד ואחד בכך וכך מס או בכך וכך צדקה והיא הנקראת שטר ההשווייה ואתה מוצאה על ענייני הכלל שעושיין אותה ב"ד או זקני העדה הבקיאין בכל עסקי העיר להסיר המחלוקת והתנואות מפורעי המס. וכן נמי בזמן שנתדלדל אחד מפורעי המס או שיצא מן המדינה מפני כובד המס וראוי להקל מהמס שיהיה רגיל לפרוע או לסלקו לשנים ידועים מן המס כותבין בדבר כתב וחותמין לו שטר ההשווייה ההיא לכל בני המס להסיר מהם המחלוקת. וזהו נוסח שטר ההשווייה:

אנו זקנים ומנהיגים וראשי קהל מדינה פלונית כך היה שבעונותינו ובעון דורנו גברו היגונות ועצמו התלאות ורבו האנחות מכובד הפורעניות וגודל המסים ועוצם מיני התשחורות היוצאות עלינו בכל יום שאין כדי לומר כי האחרונות משכחות הראשונות על כי נתנו שונאינו עלינו עולם זה אומר אייתי ארנונג וזה אומר אייתי גולגלך ומנרו בלו והלך ומתוך כך נתמעטו בני קהלינו מן המדינה עד שנשארו בעונותינו מעט מהרבה כתורן על ראש הזר וכנס על הגבעה וחזרו המסים שיהיו על כל חברינו על ראשי הנותרים עד שאין יכולין לעמוד בהן כלל וכשל כח הסבל וכיון שראינו כך נשאנו ונתננו בדבר וראינו תקנה לכל הקהל הנותרים ולאותן שהלכו מטולטלין בארצות אולי יקבץ המקום נדחינו ויתקבצו המפוזרים במקומינו וראינו לעשות תקנה והשווייה לכל פורעי המס שיתן פלוני במאה דינרין כך וכך ומוכירין כל פורעי המס ושיתן כל אחד ואחד מהם לפי חשבון זה בכל מאה דינרין שיצאו על הקהל בין ממסים בין מארנוניות בין מגולגולות בין לשור זילא¹) בין לגלינפי²) בין לצדקה בין לכל צרכי העיר שיצאו על הקהל והשווייה זו ותקנה זו קיימת כל זמן שלא יעשיר הרבה או שלא יעני אחד מהן מבני המס אבל אם ראו הבאים עושר לאחד מבני הקהל או דלדול חס ושלוש יחדשו להם על כל מה שראו וכל מי שיערער שום ערעור על תקנה זו ועל השווייה זו יהיו דבריו בטלין ומבוטלין חשובין כמנא דחסף תביר³) דלית ביה מששא אלא א"כ יראה לבני הקהל בראיה נמורה שיעשיר או יעני אחד מהם כי לפי שראינו שהיה השווייה זו תקנה לכל פורעי המס ולכל בני קהלינו מגדולם ועד קטנם ולא עוד אלא להחזיר הגולין והמטולטלין ולהושיבם על אדמתם ולא יהיו כעוף נודד קן משולח והמקום ברחמיו יסכים על ידינו ויכפול שכר טוב לכל המעמיד פסק זה וכל המקיים אותו מלכא דעלמא יברך יתיה ויוכה יתיה וכל העובר עליו יהא בנדוי ובחרם יהושע ובקללת אלישע בן שפט ובשמתא דשמתינהו רב יהודה בר יחזקאל⁴) לעקר ביא⁵) ושלוש על ישראל חוץ מן העובר על תקנה זו וכל חברינו וזקננו ומנהיגנו יהיו עשורין מבורא הכל ומה שראינו בהסכמת בני קהלינו צוינו לכתוב ביום פלוני לירח פלוני

(1) צ"ל: לטרוינא (בבא בתרא ד' ח').

(2) וכ"ה בדקדוקי סופרים, לפנינו בבבא בתרא שם, וכן ביד רמ"ה: לאגלי גפא.

(3) צ"ל: תביר.

(4) קידושין ד' ע'.

(5) לעקרביא, ע"י כתובות ד' נ' דטרק ליה עקרבא וע"י שבת ד' ק' חיויה דרבנן טרקי.

של שנה פלונית וחתמנו בזה להיות ביד כל הקהל לראיה ולזכות. ובזמן שפוסקי על אחד מבני המס בסך ידוע כותבין הכי וראינו תקנה זו לכל פורעי המס ולבני קהלינו כדי להחזיר הגולים מטולטלים אולי יקבץ המקום נדוחינו וכד¹) להקל מעליהם ושיפרעו מן המסים ומן הפרעונות כפי יכולתן ובכך בא לפנינו פלוני בן פלוני ובקש ממנו כדי לפסוק²) מעליו מס ידוע בכל שנה ושנה ולהעמידו על סך ידוע כפי השנת ידו ופסקנו עליו בהסכמת בני קהלינו בכך וכך דיגריין בכל שנה שנה ופטרנוהו מכל פרעונות וחשחורות וקנסות וגריבא³) שיצא עלינו מחמת השלטון ומכל דבר גדול וקטן ולא יהא רשות לא לנו ולא לאחד מבני קהלינו לחזור עליו ולשנות ממנו פסק זה שפסקנו עליו מהיום ועד כך וכך שנה ולא לערער עליו שום ערעור בעולם אלא פסק זה בלבד שפסקנו עליו ולפי שראינו וכו'. ואם רצו לפטור נמי אחד מפורעי המס לגמרי עד כך וכך שנה מפני עלבוננו או מפני הפסדו או מפני שנרבו³) השלטון כותבין עליו כפי מה שיראו.

הרי נשלמו שלשה ושבעים שמרי הממונות והמשאות והמתנות. ועשר שטרות המסורות לחכמים ולוקנים וגדולי הצבור שאינן לשאר העם והשערות⁴) נמי שהן לוקניי מקל לרדות בהן. וענין שטר השויה לפורעי המס. ואלו השטרות נמי יש מהן הרבה שהן מתחלקין לכמה שטרות על פי המאורעות והדיינין וסופרים למדין דבר מתוך דבר מדברי רבותי ומענין חבורנו זה וכותבין כל שטר ושטר לפי תולדתו ולצורך שעתו:

ת ס ב י ל א " ו

עד כאן הגיעו הלכות שטרות מהברצילוני.

¹ וכדי.

² אולי: לפרוק מעליו. או, לפסוק עליו.

³ עי' בערוך ערך גרב א'.

⁴ צ"ל: והשטרות.

הגהות והערות נוספות וחלופי נוסחאות.¹

עמוד	שורה	
1		בראש העמוד: פי' שטרות. בכ"י נמצא: שי"ן פי' שטרות. וכתב אלי הר"י מנשה גראסבערג (בעל העתק השני): הסופר כתב הרבה ספרים ע"ס א"ב אות א' אגרת הטעמים ואות ש' ס' שטרות. — וכנראה כן הוא גם דעת החכם נייבויער כמ"ש ברשימת אקספרד סי' 3. 890. — ואולי כוונת הסופר במ"ש פי' שטרות כי מצא לפניו: ש' לברצלוני, ועל זה כתב כי פי' ש' היינו ר"ת שי"ן, היא שטרות.
1		הערה 1: בעזרי. וכ"ה בהעתק ב'.
1		" 3: והראשים: וכ"ה שם.
1		" 6: כתובה דמירכסא. וכן העיר הר"מ גראסבערג.
2	14	יש שלש. שם: יש בה שלש.
—	24	חמורה: צ"ל: תמורה.
—		בהערה 5: האריה. אמנם גם בהעתק ב': היאריה. ועי' מ"ש להלן לע' 134.
		בהערה 6: לטוותא. בהעתק ב': לטאטא.
3	11	בזמן. בהעתק ב': כי בזמן.
4	16	הנכסים. שם: בנכסים.
		בהערה 1, והערה 5, וכן היא שם.
		בהערה 6 העיר הר"מ גראסבערג כי אולי הוא זמן המעתיק. — והנה אחר: „ותשע מאות“ נמצא בהעתק א': „ותשע“, ובהעתק ב': „ותשעין“. ונ"ל כי הורכבו פה זמן המחבר וזמן המעתיק, כי הרב המחבר כתב: ושמונה מאות ושבעים ושלשה. והמעתיק רצה לכתוב זמנו ומחק „ושמונה מאות“ וכתב: ותשע מאות ותשעין, ושכח למחוק גם: „ושבעים ושלשה“, ולפי"ז כתב המחבר בשנת תתע"ג, והמעתיק בשנת תתק"ץ. וכבר נהגו כן המעתיקים לכתוב זמנם במקום זמן המחברים כמ"ש בישרון האשכנזי לידדי מהר"י קאבאק ש"ה עמוד 168.
6	2	(למטה) מרי, בהעתק ב': מריה.

¹ בשנת תרמ"ח העתיק בשבילי (בהשתדלות ידידי החכם נייבויער) הר"י יהודה זאב כהנא שפירא את ס' השטרות שלפנינו מתוך כ"י אקספרד סי' 890. ואחרי כי שלחתי בשנה העברה את העתק שלו לדפוס עם הגהותי והערותי בשולי היריעה למטה, קבלתי (ניסן תרנ"ח) העתק שני מכ"י הנ"ל אשר העתיק הר"י מנשה גראסבערג. והשויתי אותו כעת עם הנדפס מתוך העתק הראשון, ושמתי חלופי הנוסחאות מתוך העתק ב' בין ההגהות וההערות אשר הוספתי פה, כי אמנם גם בדבר העתק הספרים טובים השנים.

עמוד שורה

שהם. שם: שהיו.	9	7
ומוסרין. שם: ומוסרין ב"ד.	25	—
ביום פלוני. שם מוסיף: בירח פלוני.	19	8
מכלל שטר. שם: מכלל שמרי.	23	—
פשרא. שם: פשריא.	27	—
לאכסויה. צ"ל: לא כסויה, כמ"ש בב' העתקות לנכון.	4	9
הונות. אולי מלשון הכתוב ביהוקאל מ"ו י"ח: להונותם מאחוזתם.	6	—
מינהא בהעתק ב': מינהון.	14	—
הוא אירוסין. צ"ל: הוא שטר אירוסין, כמ"ש לנכון בב' ההעתקות.	3	10
טופס. צ"ל: טופסו, כמ"ש בהעתק ב'.	4	—
לזכי. שם: לזכו.	8	—
זה בכלל. שם מוסיף: שטר תנאי אירוסין או בכלל תנאי כתובה הוא נכלל.	13	—
כסף. שם: כסף זווי.	16	—
הערה 1: תורת. צ"ל: תורה.		
הערה 2: לעילא. וכ"ה בהעתק ב'.		
רבא לפנינו בנמרא: ר' זירא בר ממל.	2	11
כותב שדי. שם: מוכר כותב שדי.	3	—
בלוקה תלא רחמנא לכתוב שהוא הבעל התם ומכר משדה במוכר תלא רחמנא למכור. שם בנמרא: התם כתיב ומכר מאחוזתו במוכר תלה רחמנא הכא כתיב כי יקח בבעל תלה רחמנא. ואולי הוסיף הרב המחבר פה קצת לפירוש.	4	—
מדעתא. צ"ל: מדעתה.	15	—
אשנויי לא. צ"ל: ההוא שנויי הוא ולא, כמ"ש ברי"ף.	23	—
ירושלמי (פ"א ה"א) ומובא גם ברי"ף.	30	—
שלא על דעת. בהעתק ב': שלא עלה על דעת.	9	12
מבני חורי לא גבי. שם מוסיף: או דילמא ממשעבדי לא גבי אבל מבני חורי גבי וא"כ הוא דאפי' מבני חורי לא גבי.	15	—
וכמו יפרש. שם: וכמו כן יפרש.	17	—
המותר ללוקח. שם מוסיף: ואמרינן נמי הא ניחא למ"ד אי אית ליה זווי ללוקח לא מצי.	2	13
שלא למאן. צ"ל: אלא למאן.	3	—
ליקה. צ"ל: לוקח.	10	—
בית פלונית. שם: בית פלוני.	25	—
לממוני. צ"ל: לממונו.	27	—
דרגילון. צ"ל: דרגילנא.	5	14
ונתנו צ"ל ונתננו.	"	—
האמנתי. צ"ל האמנתו.	9	—
אנו בהעתק ב': אנו עדים.	11	—
הוא חייב, שם: שהוא חייב.	4	15
ולעולם " ולעלם.	7	—
הא רישא " הוי רישא.	21	—

	שורה	עמוד
אלו בית דין. צ"ל: אנו בית דין.	5	16
דאיתחייב בהעתק ב': דאיתחייבי.	16	—
אונס בהעתק ב' אונסי.	26	—
בירו השדה. שם: בירו כל כך ואם לא נשתהית בירו השדה.	31	—
לפרש. " לפרשו.	34	—
(למטה) שנעשית. שם: שעשית.	2	—
זה השטר. שם: זו השטר.	4	17
וכן הא. שם: וכן הוא.	24	—
הערה 7. בטלמים. וכ"ה בהעתק ב'.		18
ודיו. אולי הכוונה שלא כתב יותר ודי לו בזה.	3	19
דמשכחיא. צ"ל: דמשכחנא.	9	—
לרצוני. שם: לרצונו.	6	20
הערה 12: 5. צ"ל: ו'.		—
הערה 8: דמוכר. וכ"ה שם.		21
באחריות וכחומר. שם: באחריות וחומר עלי ועל ירתאי בתראי כאחריות וכחומר.	5	22
מתנות. צ"ל מתנת.	16	—
ויטעה. נראה שצ"ל ויטעון. עי' מ"ע רעוויע כרך 36 עמוד 71: "כל טוען וכל מערער" בשטרי מכירות ס' משנה תורה להרמב"ם ז"ל שהוציא לאור ידידי החכם ר"ד קויפמאן נ"י.	6	23
הערה 1. ומשלמנא. עי' גם מ"ש ידידי החכם רב"ז באכער במ' הגורן ש"א עמוד 71 וידידי החכם ר"ד קויפמאן בהערותיו לפי ס' יצירה לר"י ברצלוני עמוד 340.		—
שם שורה 5. אני מוסף. צ"ל ואני מוסף.		—
ניחא. צ"ל ניחא ליה.	9	24
לא חיישינן. צריך להוסיף כמ"ש בהעתק ב': ר' אשי אמר חיישינן.	10	—
צריכנא. צ"ל צריכא.	21	—
שיורי. צ"ל ש"מ שיורי שייר.	23	—
הערה 6. מידי. וכ"ה בהעתק ב'.		—
הערה 4. מלת "אלא" ליתא גם בהעתק ב'.		25
הערה 6, 7, 8. וכ"ה שם.		—
הערה 1 מובא גם בס' המנהיג (דף ק"ו ע"ב מדפוס ברלין): והרב המחבר מברצלוני כתב שצריכים העדים לקנות מן הבעל וכו'. — וכנראה לקח זאת מסי העטור אשר הביאו בדף הנ"ל ע"א. כי זולת זה לא הביא את הר"י ברצלוני בשום מקום בספרו המנהיג.		26
מפומיה. צ"ל: מפומה.	20	—
אחר "חלוץ הנעל" יש להוסיף כמ"ש ברי"ף: וכל דהוו יתבי קמן ענינא בתרא.	21	—
לפי שאין כותבין וכו' הוא הוספת הרב המחבר. הערה 2: פרק י"ג. צ"ל פרק י"ב.	23	—

שורה	עמוד
מירי. בהעתק ב': מיר.	5 27
הערה 1. ליטלע. צ"ל ואי לא ליטלע לי.	—
אתא. בהעתק ב': אתיא.	8 28
הם. צ"ל הק.	10 —
(למטה) פלוני. צ"ל פלונית.	4 —
12 פה צריך למחוק ציון 5) שנרפס פה בטעות, וצ"ל למעלה שורה	18 29
אחר: ויש מי שאומרים.	
בלב שלים. צ"ל בלב שלם.	20 —
(למטה) לעצמך. שם ליתא.	8 —
נבי. שם ליתא.	3 30
כל ארעא. צ"ל כאורח כל ארעא. כמ"ש שם.	14 —
(למטה) להתפירעא. שם: להתפרעא.	9 —
(למטה) אסור לאדם וכו'. עי' בבא קמא דף פ"ט.	6 —
(למטה) כתובת. צ"ל כי כתובת, כמ"ש שם.	3 —
(למטה). הוא דרוצה. שם: טובה הוא דרוצה.	4 31
אין צוואתו. נראה דיש למחוק מלת "אין".	4 32
וחתומין. בהעתק ב' ליתא.	7 —
דכתיבין. צ"ל: דכתיבין.	13 —
לפניהן. שם: לפנינו.	16 33
ונתנו. שם: ונתננו.	27 —
ומומן. שם: וזמן.	13 34
ונתנו. שם: ונתננו.	27 —
אם לו. שם: אם יש לו.	35 —
ממון. שם: מממון.	13 35
ויגבה. שם: ויגבה בו.	19 —
(למטה) להתנצל. צ"ל להנצל.	11 —
לו. צ"ל לה.	6 —
(למטה) למיקנא. שם: למיקניא.	8 36
דנתיני. צ"ל: דנתוני.	4 37
בירורין. צ"ל בירורין.	7 —
לשמעון בהעתק ב' מוסיף: בפנינו במאה זווים ושאלנו לשמעון.	14 —
הערה 4. וכ"ה בהעתק ב'.	—
וכשבמת. צ"ל וכשבאת.	6 38
שנתנו. צ"ל שנתננו.	13 —
פסק דין בהעתק ב': פסק דין זה.	18 —
וחתמנו. שם: וחתמנו ונתננו.	19 —
וקנו. שם: וקנו ממני.	29 —
שקונה. שם: שקנה.	8 39
ממוני. שם: ממונו.	9 —
שכותב לו. שם מוסיף: העבד על חצי דמיו ופעמים שכותב לו.	16 —
מינה. שם: מינו.	22 —

	שורה	עמוד
(למטה) לשם. שם: לשום.	8	39
(למטה) רבן. צ"ל רבנן.	3	—
(למטה) דנהני. צ"ל דנהני.	10	40
(למטה) ב"ד. צ"ל שנים כמ"ש בגמרא וברי"ף. ובהעתק ב': עדים.	7	41
(למטה) זימנא. צ"ל זימנין כמ"ש בהעתק ב'.	5	—
בעד. צ"ל בעת.	11	42
ואמינא. בהעתק ב': ואמינא.	17	—
(למטה) לפרוש. שם: לפרישו.	4	—
הערה 9, 11. וכ"ה שם.		—
פשרה. צ"ל: ופשרה.	9	43
(למטה). בארץ ישראל — בהעתק ב' העיר ר"מ גראסבערג עה"ג:	2	—
"ראיתי בכ"י תיקון שטרות אקספרד נוי 1408 וז"ל: ונראה שאין כל אחד מישראל שאין לו קרקע בא"י שהנוצרים שהחזיקו בה אין להם חזקה קיי"ל קרקע אינה נגזלת לעולם ובחוקתינו עומדת אפי" שאין אנו שולטים בה. — והאומר ד' אמות שאנו כותבים בשטרות זהו ד' אמות של קברו טעות היא בידם דמצינו בברייתא במס' כתובות המוכר קברו ומעמדו אינו מכור וחזר המכר. ע"כ ועי' מ"ש להלאה לעמוד 78.		
הערה 1, 3. וכ"ה שם.		—
הערה 5. שם: ויחוב.		—
והמחה לו. צ"ל והמחה לוי, כמ"ש בכ' ההעתקות.	2	44
בהערה השנית למטה נדפס בטעות ציון: 1, וצ"ל: 2.		—
לו. צ"ל לנו.	16	45
(למטה). לו. צ"ל לנו.	12	—
(למטה) כסתמא. צ"ל כסתמא.	3	46
הערה 1 לשער. צ"ל לשטר (למעלה עמוד 23).		—
(למטה) זה. צ"ל וזה.	10	47
(למטה) שטר. צ"ל ששטר.	1	—
(למטה) מאי. בהעתק ב': מאן.	4	48
(למטה) להיות. שם: להיות לה.	3	—
ויורשי. שם: או יורשי.	1	49
גבי. צ"ל גביה.	12	—
הערה 7: בלי. שם: בלא.		—
מאמיתו. לדעת החכם המניה והמסדר (חתנו של המדפיס ה' איטצקאווסקי) ר' מאיר הורוויטין, צ"ל: מעמיתו. אך לא מצינו לשון זה אצל המחבר. ואולי צ"ל מחבירו כמ"ש אח"כ: על חבירו, את חבירו, אצל חבירו.		
וכלל. צ"ל כלל כמ"ש להלן עמוד 57 שורה 1.	13	—
(למטה). שהחלקנו. בהעתק ב': שחלקנו.	3	—
ואחד. שם: ואחד ממנו.	5	51
יודעים וכו' עי' בס' העשור ד' ויניציא דף ע"ב ור' לבוב דף מ"א. ושם בלי ארמי.	14	—
פלוגי. צ"ל פלוגי בר פלוגי.	14	—

שורה	עמוד	שורה
	51	שורה אחרונה: ומפלוג, צ"ל: ומפלוגי.
11	52	חבירו. בהעתק ב': אחרים.
10	—	(למטה) וכותבין. העיר הר' מאיר הורוויטץ הנ"ל שצ"ל וכתבנו.
13	53	קרעיניה לטירפא וכו' קרעיני'. צ"ל קרעיניה לטירפא וכו' קרעיניה לטירפא. ועי' לעיל ע' 3.
17	—	והוא שטר חוב. עי' גם בס' הפסגה (שהבאתי לעיל ע' 9) שטר הלוואה עמוד 48.
25	—	משרפו. עי' גם בס' נחלת שבעה סי' כ"ח: אין אנו פושעים ולא משרפים, וכ"ה בס' תקון שמרות (פיורדא תנ"ה) דף ז'.
12	54	שטר קיום. בהעתק ב': קיום שטר.
	—	הערה, 6: ליבם, שם: ויבם.
21	55	דכתובה, שם: דכתובה.
23	—	תריסר זווי ופלגא. עי' לעיל עמוד 10. ועי' בעטור ד' לכוב דף מ"ג: וזה מנהג ספרדי שכותבין בכתובותיהן עשרים וחמש זווי או לאלמנה שנים עשר וכו'.
23	—	דחוו לה מן אורייתא. לדעת הר"מ גראסבערג צ"ל מדרבנן. אמנם בס' העטור מביא רק: ויהיב לה שנים עשר ופלגא, ולא הזכיר לא דאורייתא ולא דרבנן ועי' מ"ש שם דף מ"ג: אבל בבבל נהגו לכתוב והוי לכו ואין כותבין מדאורייתא. — והנה מ"ש שם בס' העטור דף מ"ו בשם הרב המחבר לא נמצא פה. אולי השמיטו המקצר או אולי היה נמצא בהלכות כתובות ומשם לקחו הר"ב העטור. — ועי"ש בעטור דף מ"ג. דמ"ד מן התורה אינה מן התורה ממש, ומ"ד מדברי סופרים אינה מדברי סופרים ממש וכו'.
25	—	שטר כתובה. עי' גם בס' הפסגה עמוד 46.
3	56	שנעשה. בהעתק ב': שעשה.
3	58	אמר להו, כ"ה ברי"ף ובהעתק ב': אמר להו לא תימרו ליה א"ר זביר הא קאמרי לא תימרו ליה.
18	59	אנים ליה. צ"ל אנים לי.
22	—	ליהני. בהעתק ב': ליקני.
3	—	(למטה) תובע. צ"ל תובעו.
—	—	הערה 4: אמרנא. בהעתק ב': אמינא.
13	60	בתר. שם: לבתר.
	—	הערה 3. רשות. וכ"ה שם.
10	61	דרך או. כנראה חסר פה איזה תיבה.
14	—	מוציאין צ"ל מוצאין.
19	—	נותן. בהעתק ב': נתן.
10	—	(למטה). לכשישתמה. צ"ל לכשישתמה ויתרפא.
10	—	(למטה) ברשות. נ"ל: שלא ברשות.
8	—	(למטה) ודבר אחר. בהעתק ב': ודבר אחר ומאי שני שבמי שנשתמה זנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר.
10	62	בזמן. אולי: במזון.

	שורה	עמוד
(למטה) ממש. בהעתק ב': ממש ולא יהא ברבריו שום ממש.	3	62
(למטה) אם הוא (העיר הר' מאיר הורוויטץ שהיא מיותר).	3	67
(למטה) שהזכיר בהעתק ב': שהזכיר העברה ולא הזכיר לשון נתינה ויש מי שמפרש יש.	10	75
גליוהא . . . לעבירא. שם: גליותא . . . דעבירא.	12	76
כשמואל סבירא ליה כצ"ל גם בתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ועיי"ש הערה ז'.	2	77
הערה 7 נשאל. וכ"ה בהעתק ב'.		—
11, 12 ואין מי שיעמוד לפני ומשמש לי. העיר הר"מ גראסבערג עה"ג של העתק ב' שלו: „כעין זה מצאתי בתקון שטרות הנמצא בכ"י אקספרד. המחבר היה בקולוניא. ואולי היה לפניו ס' השטרות דרבנו." ועי' לעיל מ"ש לעמוד 43 שהוא ס"י 1408.	12	78
רבא צ"ל: אבא.	1	82
הערב. צ"ל הערבות.	10	—
(למטה) שטרי זה צ"ל: שטרי.	4	83
כדי שחובט בה. העירני ידידי הרב ר' חיים שאול הורוויטץ מורה בבית מדרש הרבנים בברסלא — בהיותו פה זה מקרוב — שצ"ל: מי שחובט בה. ועי' להלאה לעמוד 107.	11	84
שורה אחרונה. ולגמור את דינו. עי' בס' העטור דף ל"ה ע"ד (מדפוס ויניציא) ודף כ" ע"ג מדפוס לבוב; וכתב הרב ר' יהודה הני מילי למינמר דינא וכי'.		—
הערה 2 ר' אסי. וכ"ה בהעתק ב'.		
הערה 6 בעל דין. וכ"ה שם.		85
הערה 7 וכ"ה שם.		86
כתב בלשון. שם: כתב בלשון סהרי וחתמו דיינין ולא שנא כתב.	4	87
הערה 7 בית דין. וכ"ה שם.		—
העדות. שם: העדות, אנו החתומים למטה ויש שנהגו לכתוב.	16	88
ביר כל. שם: ביר כל בני מבוי פלוני להיות ביר כל.	22	90
הערה 3: שכותבין. וכ"ה שם.		—
שטר שימוש. עי' בתשובות הגאונים שהו"ל הרא"א הרכבי ס"י קכ"ה ע' 62 וע' 291 (גם בתשו' הרי"ף ס"י נ"ג) ועיי"ש ע' 390 (ובמפתח ע' 415 נדפס בטעות 389) ועי' למעלה ע' 53: שטרא שימושא גם ע' 14, 33, 34, 35.	3	91
השימוש עיונא, בהעתק ב': השימוש מפני טירוף השעה או מפני צורך עיונא.	14	—
(למטה) דתודבל. כ"ה ברי"ף. ובגמרא: דתתבן.	5.	94
הערה 1, 2, 12 וכ"ה בהעתק ב'.		97
הערה 10 שם: מנאתא דיריה פשו להו שני סלעים דאינון.		98
ומקויים. שם: ומקויים וחוק כראוי כדן כל שטרי תנאין.	16	99
פלוני. שם: פלוני ומפב"פ לפב"פ.	18	—
הערה 3: העיר הר' מאיר הורוויטץ: אולי צ"ל לחברינו.		—

	עמוד	שורה
ליכי לנכסיה. העיר הנ"ל שצ"ל: לכלהי נכסי. אבל לא נמצא כן בנמרא ולא ברי"ף ולא בדקדוקי סופרים. וגם בהעתק ב' ליתא מלת "ליכי".	102	12
הערה 5 כל. וכ"ה בהעתק ב'.	—	—
(למטה) ברי"ף שם: וקנו מינה. ועיי דקדוקי סופרים.	103	4
הראשונות צ"ל: הראשון.	105	3
והשליש. צ"ל והשלשה.	—	4
הכי גיטו. בהעתק ב': הכי א"ר הונא גיטו.	—	18
מחמת מיתה. שם: מחמת מיתה או בלא מצוה מחמת מיתה.	106	2
(למטה) חבטנו עליה כמה חבטים. עיי למעלה עמוד 84 והוא כמ"ש בראש השנה דף י"ג: שדא ביה נרנא.	107	2
(למטה) וגותן. בהעתק ב': ונתר.	112	10
הערה 2. שו"ת הרי"ף סי' קע"ט. תשובה זאת נדפסה גם בשיטה מקובצת בבא מציעא לדף ס"ה (דף קנ"ג מדפוס אמשטרדם) אך מהעתקה אחרת מלשון ערבי ולכן היא משונה קצת בלשונה.	114	—
אני פלוני. בהעתק ב': אני פלוני ואני פלוני כך וכך דיגריין.	116	24
נפשה. צ"ל: נפשיה.	120	22
(למטה) זה לידו. בהעתק ב': זה שתהא ידו בקבלת גיטה כידה והנעת הגט לידו.	121	4
הערה 7. קרע. וכ"ה שם.	—	—
(למטה) שדות אחרות. שם: שדות אחרות יש מי שאומר שגובה מאותן השדות אחרות.	122	8
ויטעון. הוא כמ"ש למעלה בהגהתי לעמוד 23.	123	19
הערה 3. גם בהעתק ב' ליתא.	124	—
(למטה) על דעתי. שם: על דעת.	125	10
(למטה) בעבדות. שם: בעבדותו.	—	5
דילמא מאי. נ"ל: דילמא מאית.	126	13
(למטה) ואם. אולי: ואם לא.	—	11
הערה 1. גם בהעתק ב' ליתא.	—	—
שני. ליתא שם.	127	4
אם עידי. נראה שיש פה איזה חסרון.	—	17
(למטה) ולפונמת. בהעתק ב': ולפונמת. וכבר פירשנו שמועה זו בספרנו השני בהלכות כתובות וכתובת בנין דכרין.	—	5
הערה 4. וכ"ה בהעתק ב'.	132	—
ולא מטורמסין. בהעתק ב': ולא מסרמטין ואמרי לא מן חמסין ולא מטורמסין.	133	17
כל כך. שם: היו כך.	—	19
כתב האריה. על דבר פתרון המלה הזאת כתב לי ידידי הרב ר' חיים שאול הורוויטץ מברסלא, כי אולי היא מן אדא בלשון ערבי, והוראתו חזוק (אונטערשטיטצען). ולפי"ז היה צריך להגיה פה: האדיה (בד').	134	13
ואח"כ הוסיף לכתוב לו, כי בלשון ערבי ארי II (ברי) היא ג"כ חזוק	—	—

	עמוד	שורה
(בעפעסטיגען), ויתכן כי מזה: האריה. ולפי"ז אין צריך להניח פה מאומה.		
הערה 1, 3. וכ"ה בהעתק ב'.	134	
זכו. נ"ל: וכו'.	2	136
כותבין. אולי צ"ל: כותבין ולצורך שעה כותבין.	4	137
ומנדה בלו והלך עזרא, ד' י"ג.	16	—
הערה 3, 5. וכ"ה בהעתק ב'.		—
בסוף שורה אחרונה: מהברצילוני. שם: מהברצילוני ז"ל בקצרה.	138	
הערה 1, 4. וכ"ה שם.	—	

כ"ה תשרי בשנה נהדר"ת לפ"ק.

ש'. ז'. ח'. ה'.

אחרי כי שלחתי את הערותי אלה לבית הדפוס בא לידי ספר, ובו שטרות אשר נכתבו בארץ אנגליא ויצאו לאור ע"י החכם דאויס בעיר לונדון בשנת תרמ"ז, ומצאתי שם בעמוד 145 וע' 48 (בשטרות אשר נכתבו בשנת ה"א כ"ז) וע' 158 (ה"א ל"ב) וע' 167 (ה"א ל"ה) גם כן: ויטעון ויערער, כמו שהגהתי למעלה ע' 141 בעמוד 23, וכמו שנמצא ע' 123 (ע"י עמוד 146) וגם בעמודים: 9, 48, 60, 100 — ובע' 74 שורה 123: ויטעה, צ"ל ג"כ: ויטעון. — עוד מצאתי שם עמוד 159: „שלא יבקש סבה עילה ותאנה ותרמית" והיא דומה קצת למ"ש למעלה עמוד 9: הונות (ע"י עמוד 140) ואולי צ"ל גם פה תאנות. — והנה בעמוד 69 הערה 4, 5, 6 הנהתי: לשפאה לזכאה לפצאה — וכעת מצאתי כן גם בשטרות הנ"ל עמוד 258. אמנם במקום שנמצא למעלה: ולמדקה, ואנכי כתבתי שם בהערה 7: אולי ולמדכה — מצאתי שם ולמרקא (ברי) והוא ג"כ נכון, ע"י כבא מציעא דף ט"ז: ואידכי ואמריק ואשפי — ולפי"ז יש פנים לכאן ולכאן.

מלואים למבוא והערות

לפי ר"י ברצלוני ע"ם יצירה.¹

	שורה	עמוד
16 ע' 5 וע' 69 באגדתא. יש להוסיף עוד ע' 45.	16	XI
17 וע' 45 צ"ל: ע' 207. והוא במדרש חוית במדרש רבה, ומובא פה וגם ע' 6: באגדתא — אמנם מה שמובא בע' 128: אגדתא דשה"ש בקצת נוסחאות, הוא אשר הו"ל ידידי החכם ר' שלמה באבר בשם מדרש זוטא עמוד 8 כמ"ש במבא ע' XIII. ויצא גם לאור ע"י החכם ר' ש"ז שעכטער בשם אגדת שיר השירים, עיי"ש ע' 9 וע' 50.	17	—
שורה אחרונה. הקראים. גם עמוד 5. וידידי החכם רב"ז באכער במ"ע האנגלי רעוועוון X 382 הראה למ"ש בה' ספר תורה שהו"ל החכם ר' אלחנן אדלער במ"ע הנ"ל IX 682: קראין ועמי הארץ. ויש להראות גם למ"ש רש"ל בבית האוצר דף י"ב ע"ב על מ"ש בפסחים דף קי"ז קראי מוסיפין ופירש"י ורשב"ם בעלי מקרא וביחוקאל מ"ז י"ט כתב רש"י: קראים טועים. — והנה החכם ר"א אדלער רצה לייחס ה' ס"ת הנ"ל לר"י ברצלוני. ואני הבאתי ראיות (שם X 166) בשם ידידי החכם ר' דוד קויפמאן והוספתי גם נוסף משלי, כי איננו לו, ואולי מחברו חי עוד דור אחד קודם הברצלוני כי איננו מביא גם את הרי"ף ולא רב מאוחר לר' חננאל ור' נסים.		XIII
6 תוספתא ע' 51. גם ע' 73.	6	XIV
13 סנהדרין 8. גם: 6: ויש להוסיף עוד: מכות 6.	13	XV
3 (למטה) ובס' זכר נתן. ושם דף קל"ג ע"ב מביא מס' העתים: דכתבינן לעיל בהלכות ספר תורה.	3	XIX
13 (למטה) ויש בדעתי לשאול לרב (ר"ל להרב אלברגלוני). ע"י מ"ש ידידי החכם ר"ח גראס בספרו היקר גליא עמוד 415 שנמצא שם בפירוש: ויש בדעתי לשאול לרב יהודה ברי ברזילי ואם ישיבני אודיעך.	13	XXIII
4 (למטה) בספר תמים דעים סי' ק"ד. בס' אור החיים לר' חיים מיכל (הנדפס בשנת תרנ"א) ע' 450 כתב: „ואם אין הוספה בלשונו המובא שם בס"י ק"ד נראה משם שהרב קבל מרבינו שמואל הלוי . . . מגרמיוזא" אמנם אין ספק כי הוא הוספה. ומן: „נתערב יין במים אמר לנו המורה וכו'" אין זה מס' העתים.	4	XXIV

¹ ע"י גם מ"ש בקובץ על יד ח"ב נספחים ע' 13—17 וח"ג נספחים ע' 13—15.

- | | שורה | עמוד |
|--|------|--------|
| בספר העטור. והנני להוסיף כי מה שנמצא שם דפוס לכוב ח"ב דף כ"ג ע"ג: ומאי דגרסינן בירושלמי. הנה בכ"י שלי מס' העטור סי' 482 מצאתי: ואמר הרב המחבר ז"ל דאפקיה מהלכתא משום טעמא דשרטוט ומשום דגרסינן בירושלמי וכו'. | 13 | XXIV |
| רמב"ן. גם בחידושיו ליבמות. לרף ק"ז (מוכא באור החיים לרח"ם שם): אבל הרב הנשיא ר' יהודה הברנלוני ז"ל כתב תשובה לרבינו יצחק אלפסי ז"ל זה שאמרה המשנה שהשיאתה אמה וכו' (עי' למיזלה ע' 27 הערה 2). גם בחידושיו לחולין לרף מ"ו: מצאתי לרב יהודה נשיאה הברנלוני ז"ל שכתב שהיא טריפה וכו' והרב הנשיא כתב שהגאונים התירוה וכו' והרב אלברנלוני ז"ל נמי כתב כן. ועי' גם בנמוקי יוסף בבא מציעא לרף ק"ד וכתב הרמב"ן ז"ל בשם הר' יהודה הנשיא אלברנלוני ז"ל דהא קמ"ל דדורשין היו לשון הדיוט כלשון הכתוב שאע"פ שאפשר היה לפרש הלשון כפשוטו היו דורשין ומוסיפין בו משמעות ענין. וכ"ה בשטה מקובצת ד' אמשטרדם דף ר"ה. ושם בשטה מקובצת הביא עוד מהרמב"ן דף קמ"ה: ר"י אלברנלוני וכו' (ובערוך השלם ערך טרשא לא הביאו לנכון). עוד שם בש"מ דף קנ"א מרמב"ן: ר' יצחק אלברנלוני וכו' ונ"ל שצ"ל: ר' יהודה אלברנלוני. — עי' תשב"ץ ח"א סי' ע"ב כי את ר' יצחק בר ראובן אלברנלוני מביא הרמב"ן בתואר: אדוננו הזקן, או: מרן ז"ל. — | 12 | XXV |
| (למטה) שבלי הלקט כ"י. ואח"כ יצא לאור הדפוס ע"י ידידי החכם ר' שלמה באבער (ווילנא תרמ"ז). עיי"ש דף קצ"ג. | 6 | — |
| רשב"א. גם בתשובות דפוס ראשון (באותיות מרובעות) סי' א' קע"ו וש'. — גם בתורת הבית הארוך בית שני שער ג' (דף ל"ד מדפוס ויניציאה): ואומה לאונה הסמוכה לה וכו' וכ"כ הרב אלברנלוני ז"ל דבר זה התירו הגאונים בכנופיה. ויש להוסיף מה שהביא הרב ר' שמעון הורוויץ במפתח ומבוא למחזור ויטרי ע' 23 מתשו' הרשב"א [ח"א] סי' קפ"ט [ונשנה עוד הפעם בקצור] סי' תשנ"ג ושם קרוב לסוף העמוד הביא גם תשו' הרשב"א סי' תשנ"א. אך שם לא נמצא, וצ"ל תשנ"ג אשר הביא כבר למעלה. וכנראה לא ראה מה שכתבתי במבוא לפי' ס' יצירה ובקובץ על יד כי כל הציונים אשר הביא בכל ע' 23 נמצאו כבר אצלי, לבד מה שהביא בסוף מס' חמדה גנוזה, אשר על זה העיר ידידי החכם ר"א ברלינער (ע' 173) כי „אין להם כל שייכות לעניננו" כי שם מביא את ר' יצחק אלברנלוני אך לא את ר' יהודה אלברנלוני. — | 9 | XXVI |
| הרא"ש. גם בשבת בפ"ג (הביאו באור החיים לרח"ם שם), וגם בעירובין פ"ד ובשבועות פ"ב, וגם בחולין פ"ג סי' י"ד לרף מ"ו; אונא הסרוכה באומא וכו' וכן כתב הרב הברנלוני ז"ל בשם הגאון (עי' לעיל אצל הרשב"א). | 16 | — |
| ר"ד אבודרהם. העירני ידידי החכם ר' מרדכי בראן (בשנת תרמ"ט) כי הביאו גם בסדר שחרית של חול: כתב הר' יהודה בר ברזילי בשם | 21 | XXVIII |

- רבנו סעדי' אע"פ שכבר ברך על התורה בבקר קודם פי' התמיד חוזר ומברך אשר בחר כשקורא בתורה וכו'.
- (למטה). הר"ן. גם חולין פ"ג ל"ד מ"ו: ואונא הסמוכה לאומא וכו' וכ"כ הרב הנשיא אלברגלוני ז"ל שהגאונים התירו דבר זה בכנופיא (ע"י לעיל אצל הרשב"א) . . . אבל הרב הנשיא אלברגלוני כתב דאפילו בתרתי דסמיכי להדדי משכחת לה וכו' וכתב הרב אלברגלוני ז"ל דכיון שעכשיו יש לכל הבהמות ענוניתא דורדא וכו' ובחבור הרב אלברגלוני ז"ל כתיב סריכן מעיקרייהו ועד סופייהו מייתנין סכינא ומפרקינן לה וכו'.
- (למטה) הרב מגיד משנה. גם ה' שבת פכ"ח הי"א, כמ"ש החכם ר"א אדלער בשם דודו הרי"מ זקש ז"ל במ"ע רעוויעוו הנ"ל ח"ט 674 בהערה.
- כ"ה. צ"ל: כ"ב.
- (למטה) וביבין שמועה לרשב"ן. גם דף י"ח וי"ט.
- עד הנה העברתי לפני הקורא חבל מחברים וחבורים אשר הזכירו את הר"י ברצלוני, ועליהם הוספתי עוד בקובץ על יד ח"ב וח"ג ועלה מספרם שנים וארבעים, והנני להוסיף עוד:
- (43) מהזור ויטרי ע' 344: וקורין מגלת רות וכו' וכן כתב רב יהודה בר ברזילאי בהלכותיו שכשיצאו ישראל ממצרים ע"י ייסורין נגאלו וכן רות (ע"י גם מ"ע רעוויעוו ח"ט שם והוא הוסיף עוד: 244, ושם כנראה הביא ר' יצחק בן דורבלו: ומה' גדולות פסוקות ברי ברזילאי).
- (44) בסדר החכמים לירידי החכם נייבויער ח"א 191 הביא מכ"י פריז סי' 263: כתב החבר אהרן מלוניל ז"ל וכו' ולדעת הרב ר' יהודה ברי ברזילי ז"ל נתלה קל"ה שנים בפני הבית וכו'.
- (45) בקובץ דינים ותשובות אשר הי' אצלי בכ"י סי' 345 עמוד 67 מרשימתי קהלת שלמה: ומי שאבדה לו אבדה יש כח בידו להכריח וכו' כך נמצא בספר ברזילי (ע"י במבוא לפי יצירה XXVI).
- (46) קובץ דינים כ"י אקספרד סי' 1101. ע"י מ"ש החכם נייבויער בצופה למגיד 1874 עמוד 41: דין קע"ו הוא ה' אבילות וכו' ומס' העתים.
- (47) בשארית הפליטה מפ"י מסכת חולין לקדמון בכ"י אשר מצא ר"א אדלער בגניזה בפרס מובא גם: הרב ר' יהודה ביר' ברזילי ז"ל ע"י מ"ע רעוויעוו חלק עשירי ע' 592).
- (48) הרישב"א, בחידושי קידושין ל"ד מ"א: עושה שליח ואינו צריך קנין ושלא כדברי הרב אלברגלוני ז"ל. העניית דף ה' (ד' אמשטרדם): וכ"כ הרב אלברגלוני ז"ל. (ע"י מ"ע הנ"ל ח"ט 674 בשם רימ"ז). וע"י גם מ"ש בקובץ על יד ח"ב נספחים ע' 14: נמוקי יוסף בשם הרישב"א כתובות מביא הרב אלברגלוני ז"ל.
- (49) הנהות אשרי, שבת פ"א סי' ל"ז: לשון בעל העתים. (ע"י"ש במ"ע הנ"ל).
- (50) ה' טריפות לרי' דוד בן יחייא דף ה': וכתב הרב אלברגלוני ז"ל

שהגאונים התירוהו בכנופיא. (עי' לעיל מ"ש מרשב"א ור"ן וכנראה לקח זאת מהם).		
(51) בס' פחד יצחק לה"ר יצחק לאמפרונטי אות עי"ן דף מ"ג ע"ב: „וכתב הר"י הברצלוני בשם רב האי גאון ז"ל דבתנאי נאמנים אפי' כשכתב ידם יוצא ממקום אחר וכו'" — ולא נודע לי מאין לקח זאת. —		
והנה בשנת תרנ"ב כתב לי הרב ר' שלום קליין מעיר גראס-ווארדיין בזה"ל: „הנוב"י בתשובותיו מהד"ק האה"ע סי' ס"ב בענין קידושי קטן מביא את הר"י ברזילי — והוא ממהר"ק שורש ל"א וממהר"ש האה"ע סי' מ"א ושם לא נזכר אלא רבנו יצחק בר' יודא — ומה הביאו להרב נוב"י ז"ל לכנות את רבנו ר' יצחק בר"י בשם ר"י ברזילי, מנא לי"ה הא מילתא."		
והשבתי לו, כי הרב נודע ביהודה נמשך בזה אחרי הרב משנה למלך, אשר בספרו פ"ו מה' גירושין נמצא כן ונתחלק שם ר' יהודה בר ברזילי בר' יצחק בר' יהודה. ועי' מ"ש הרב חיד"א בשם הגדולים ח"א דפוס ווילנא דף ל"ה: שבכמה מקומות וכו' בס' משנה למלך וכו' לאו מר חתים עלה ואינו מתורת הרב וכו'.		
21 לא קא צ"ל לא קא שנה.	50	
3 ופחדן צ"ל ופורן.	87	
16 כח יותר מכל האבות עם. בפ"י ר"א מגרמיוא (עי' קובץ על יד ח"ג עמוד 14) דף ג': כח אייל מכל האבות וגם.	179	
שורה אחרונה. אותן הנקורין. בפ"י ר"א מגרמיוא כ"י שלי סי' 444: אותן ההרים.	—	
1 יעזור לו. בפ"י הנ"ל בדפוס: יענה לו. ובכ"י: יענה לו הרוח יענה לו ההר.	180	
18 עד כולן. צ"ל עוד כולן.	183	
26 אבן הנקרא. אולי צ"ל אבן הנקרא המושכת.	197	
31 ה'. צ"ל אדני.	201	
8 ודרשו באגדתא. הוא במדרש חזית אשר במדרש רבה.	207	
10 יש בו. צ"ל ישבו (דה"י א' ד' כ"ג).	208	
17 עם זו על. צ"ל עם זו.	209	
14 בירושלם. צ"ל בירושלמי.	239	
13, 14. ושלטו בו בנוף ורוכבו. בפ"י הנ"ל בדפוס דף ט"ו ובכ"י: ושלטונו בנוף וכוכבו. (וכן הגיה ירד"י החר"ד קויפמאן ע' 350).	251	
18 ותעשה. שם: ותעלה.	—	
— סלגי. שם: סלתי.	—	
19 תהפך לדם. שם: לא תהפך לדם.	—	
— ישחית. בכ"י: ישחית את הגוף.	—	
21 הוא הטחול. שם בדפוס ובכ"י: כי הטחול.	—	
22 ובידו. שם: וביתו (וכ"כ יר"ג החר"ד קויפמאן).	—	
— ודלי. בכ"י: ודלי רוח.	—	
23 וקרחה הדלי. בפ"י הנ"ל: וקרירותה מן הדלי.	—	

	עמוד	שורה
24	—	קרתה. בפ"י הנ"ל קרירותה.
25	—	הספּע. שם: הספּונ.
9	—	(למטה) עשן. שם: עולם שנה נפש.
8	—	עליצים לועצים. שם: עליוזים לועזים.
—	251	נועצים. בכ"י: לועצים.
5	—	הרוח העולה. בכ"י: הרוח העולה משם מלא עשן ושלג (ועוד שנויים).
2	252	כורה. בפ"י הנ"ל בדפוס: בונה.
3	—	וטחול בין שם: וטחול מפריד בין.
6	—	יועצים. בכ"י: נועצים.
7	—	ולרום. שם: ולרוין.
9	—	ד"ג כיא"ק אויבים לסע"ר. שם ושם: טא"ק אויבים לסע"ד.
—	—	ממתנין סער. שם ושם: ממיתים סע"ד.
—	278	בקובץ על יד ח"ג נספחים ע' 14 למטה שו' 2: והמדרש יברך. צ"ל והמדרש יברר ושם ע' 15 הבאתי מנחל קדומים ועמודי העבודה, ויש להראות גם על ס' הגלוי לר' יוסף קמחי ע' 3.
11	—	(למטה) זו במאמר. בפ"י הנ"ל: או במאמר.
3	296	(למטה) לעמוד 80. ורשד"ל וכו' ע"י אגרות שד"ל ע' 1059.
6	305	לעמוד 107 בדרש אנכי. ע"י במבוא ע' XIII.
15	308	לעמוד 124 בראי. צ"ל כדאיתא.
—	314	לעמוד 156: מאלהין. ע"י גם אגרות שד"ל ע' 932: האליהו.
11	316	(למטה) לעמוד 166. ובישיבה יש מנהג כי ביום הכפורים אומר מבראשית. לדעת הרב ר' ישראל לוי רב הסעמינאר בברסלא (כמ"ש לי בשמו ידידי הרב ר' חיים שאול הורוויטין) יש למצוא סמך לזה בברכות דף ח': סבר לאשלימינהו לפרשיותיו וכו' במעלי יומא דכפורי.
19	317	לעמוד 169. וזה כלי. צ"ל: וזה כלו.
23	—	לעמוד 170. בפרק. צ"ל בפרק אחר דיני ממונות.
4	318	(למטה) לעמוד 176. צ"ל הכי. צ"ל: ז"ל הכי.
24	325	לעמוד 314. אלף ורמ"ז. כתבתי: אולי צ"ל ורמ"ד. אמנם אחרי כן בשנת 1891 למספרם נדפס ע"י הח' הר' מאיר לאמבערט בפריו הטופס הערבי מפ"י ס' יצירה לרס"ג. ושם ע' 52 ובהעתקה הצרפתית ע' 76 נמצא: רמ"ב. —
4	332	לעמוד 278. ע"י גם במערבית ליל שני של שבועות המתחילות: אנכי ראש לדברות, להראב"ן: שמונים מצות וכו' וששים וכו' ארבעים ושמונה וכו' שבעים וחמש וכו' שבעים ושבעה וכו' חמשים וכו' חמשים ושמונה וכו' תשע וחמשים וכו' חמשים ושתים וכו'. חמשים וארבע וכו'. וכל זאת לקח בודאי מרס"ג בפ"י ס' יצירה או מאזהרותיו, כמו שלקח ממנו זמן רב אחרי כן גם המחבר ס' מאמר השכל. וכבר העיר ע"ז בקצור גם החכם ר"א יעללינעק במכתב חדשי להרב רז"פ שנה ג' ע' 244 הערה 8. —

ש'. ז'. ח'. ה'.

טו"ב לח' מרחשון לפ"ק.

Sepher Haschetaroth.

Dokumentenbuch

von

R. Jehuda ben Barsilai aus Barcelona.

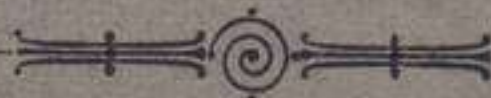
Nach der einzigen Handschrift in Oxford

(Cat. Neubauer No. 890)

zum ersten Male herausgegeben und erläutert

von

S. J. Halberstam.



Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1898.



2010 Minist